

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MECLİS CELSE ZABITLARINDA MUSTAFA KEMAL
ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ (1931–1939)

NERMİN ŞAKİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI

KIRŞEHİR
KASIM 2013

**T.C.
AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MECLİS CELSE ZABITLARLARINDA MUSTAFA
KEMAL ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ (1931–1939)**

**MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'S PERSONALİTY
İN THE MİNUTES FOR THE ASSEMBLY (1931-1939)**

Nermin ŞAKİR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN**

KIRŞEHİR

KASIM 2013

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafındanAnabilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan(İmza)

Doç. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Üye.....(İmza)

Yrd. Doç. Dr. Veli ÜNSAL

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../...20..

(İmza Yeri)

Doç. Dr. Şahmurat ARIK

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kişiliğin oluşmasında, doğuştan gelen yetenekler ve içgüdülerin yanı sıra çevrenin, ailenin ve alınan eğitimin de etkisi vardır. Mustafa Kemal'in kişiliğinin oluşmasında da bütün bunların dışında o dönem ülkenin içinde bulunduğu durum etkili olmuştur. Mustafa Kemal, milletinin var olma savaşında bütün özellikleri ile sivrilerek kendini bütün milletlere tanıtmış, dünyada siyasî, sosyal, ekonomik ve fikrî inkılâpların tamamını gerçekleştirebilen ender liderler arasına girmiştir.

TBMM'nin IV. dönemi 04.05.1931 ile 23.12.1934 tarihleri arasında çalışmalarını sürdürmüştü. Bu dönemde, 287 toplantı yapılmış; 801 kanun, 33 tefsir çıkartılmıştır. Bu dönemde, siyasi, sosyal, kültürel alanda birçok inkılâplar yapılmıştı. Yapılan yenilikler arasında; Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verilmesi, Soyadı Kanunu, kılık – kıyafet kanunu, ağa, bey gibi ayrıcalık ifade eden unvanların kaldırılması sayılabilir. Bunların dışında; Türk dilinin yabancı diller boyunduruğundan kurtarılması amacıyla 1932 yılında Türk Dil Kurumu kuruldu. TBMM'nin bu döneminde Halkevleri açılarak, klasik okul düzeni dışında, topluma eğitim vermek düşünülmüştü. Halkevlerinin kuruluş amacı; Türk halkının çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmasını ve yapılan yeniliklerin yerleşmesini sağlamaktı. 1933 yılında üniversite reformu yapılmış ve İstanbul Dâru'ı Fünûn kaldırılarak “ İstanbul Üniversitesi” kurulmuştu. Türk tarihini araştırmak amacıyla 1931 yılında Türk Tarih Kurumu da kurulmuştu. 1931 yılında Devletçilik CHP'nin parti programına girmişti. IV. dönemde Cumhuriyet Halk Partisi, programına altı ilkeyi

sokmuştı. 1932 yılında, devletler arasında barışı temin etmek amacıyla Milletler Cemiyetine üye olunup; 1934 yılında ise, Balkan Paktı imzalanmıştı.

TBMM'nin V. dönemi ise; 01.03.1939 ile 27.01.1939 yılları arasına tekabül etmekte idi. V. dönemde; daha önce yapılan inkılâplar oturtulmaya çalışılmıştı. Bu dönemde İkinci Dünya Savaşının ayak sesleri yavaş yavaş duyulmaya başlamıştı. TBMM'nin V. döneminde ilk defa kadın milletvekilleri görev yapmıştı. Bunun dışında dört tane de Hıristiyan milletvekili bulunmakta idi. İç politikada TBMM'yi uğraştıran olayların başında Dersim- Tunceli Ayaklanması gelmekteydi. Dış politikada, yaklaşan savaşın da etkisi ile barışçı bir politika izlenmiş; 1936 yılında yapılan Boğazlar Sözleşmesi ile Türk boğazlarında güvenlik sağlanmıştı.

Yapılan çalışmada TBMM'nin IV. ve V. dönemine yer verilmiş olmanın nedeni, ülkenin siyasal, kültürel ve sosyal alanlarda yapılan ve yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin geleceğinde etkili olacak olan inkılâpların planlanıp, gerçekleştirilmesinin bu dönemlere tekabül etmesi, devletlerarası ilişkilerin yoğun olduğu ve Mustafa Kemal'in ölümünün bu dönemler içinde yer almasından dolayı kişiliği hakkında konuşmaları, sözleri yoğun olarak bulmanın mümkün görülmesidir.

TBMM'nin IV. (04.05.1931) ve V. (27.01.1939) dönemlerinde yapılan toplantılar esnasında milletvekillerinin Kemal Atatürk ile ilgili konuşmaları esas alınarak yapılan bu çalışma, yaşadığı devir içinde Onun nasıl değerlendirilip, hangi özelliklerinin üzerinde durulduğuna ışık tutmaktadır. Ayrıca Mustafa Kemal'in kişiliğini yansıttığını düşündüğümüz kendi konuşmalarından da yararlanıldı.

Araştırılan tarih kapsamında Kemal Atatürk, mebuslar arasında saygı duyulan, örnek alınan, takdir edilen ve hep en yüce yere konulan bir Şef olarak karşımıza çıkmıştır. Mebuslar ondan bahsederken hep en güzel hitapları seçmişler ve faaliyetlerinden övgü ile bahsetmişlerdir. Bu övgülerin nedeni, Türk milletinin liderine duyulan bu hisler onun kişilik özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Atatürk, askerî kişiliği ile Türk milletine yaşama hakkı sunmuş, Siyasi kimliği ile çeşitli stratejik kararlar vererek halkına bir devlet kurmuş, Sosyal kişiliği ile de Türk halkını etkilemiş ve ona örnek olmuştur.

Mustafa Kemal, sahip olduğu kişilik özellikleri sayesinde milli bir kurtuluşun lideri ve devletin kurucusu olmuş, yaptığı inkılâplarla halkını çağdaşlaştırmış ve gideceği yolu da çizmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lider, Kurucu, Fedakâr, TBMM, Atatürk'ün Vasıfları.

ABSTRACT

The formation of the personality, innate talents and instincts besides in environmental, in family and also in education influence. Mustafa Kemal in the formation of personality, except all of these, that term has been the situation in the country is also effective. Mustafa Kemal in the war of own nation' existence, he was tapering with his all qualities, introduced himself to the nations, he has been involved in one of the world leaders that can perform all in the exceptional political, social, economic, and intellectual revolutions.

Other than that, there were four of the Christian deputies . Dersim -Tunceli Uprising domestic politics came from the National Assembly at the beginning of puzzling events . In foreign policy, pursued a policy of peace with the impact of the impending war , the Turkish Straits Straits Convention in 1936, the security provided.

In the study of Parliament IV. and V. the reason being given in the period of the country's political, cultural and social fields, which will affect the future of the state and the new Republic of Turkey, the reforms are planned, these periods correspond to the realization of the interstate relations is intense and Mustafa Kemal's death, due to take place in this period about your personality conversations , be able to find the words intense storms. Parliament IV. continued the work of the period between 05.04.1931 and 23.12.1934. During this period, 287 meetings were held , 801 laws, 33 construed removed.

During this period, the political , social, cultural revolutions made in many areas . Of the innovations , the Turkish women the right to vote and be elected , giving the Surname Law , costumes - dress code, the network, the gentleman stated that such privilege include the elimination of names . In addition , in order to recover from the yoke of foreign languages in the Turkish language Turkish Language Institute was founded in 1932 . People's Houses of Parliament opened at this time , except for the classic layout of the school , intended to provide education to the community . The aim of the neighborhood center , the innovation and the establishment of the Turkish people was to reach the level of contemporary civilizations . Dar al Fünun university reform in 1933 has been removed and the Istanbul " Istanbul University " was established. Turkish history, the Turkish Historical Society was founded in 1931 in order to investigate . Statism in 1931 entered the CHP party program . IV. period, the Republican People's Party, the program introduced into the six policy . In 1932, members of the League of Nations to ensure peace between the states own and , in 1934 , the Balkan Pact was signed .

Parliament V. In the period , corresponds to between 03.01.1939 and 27.01.1939 respectively. V. period, was tried to seat the earlier reforms . During this period, the Second World War began to be heard footsteps slowly. Parliament V. served for the first time, women parliamentarians .

Our researching in the scope of history, Kemal Ataturk, revered among deputies, taken as an example, appreciated, and always put the most sublime place has emerged as a chef. When the deputies mention about him, they chose the most

beautiful address for him and mentioned his services with praise. The reason of these praises, the leader of the Turkish nation needed due to the feelings of his personality traits.

Atatürk, who submitted the Turkish nation the right to life with his personality of military, established the government for his nation of the various strategic decisions with political identity, he effected Turkish nation and was an example of them with social personality. Mustafa Kemal, thanks to its personality traits was a national liberation leader and was founder of the state, he modernised own nation doing with his reform, and he drew the way to go.

Keywords: Leader, Founder, Selfless, TBMM , Atatürk's Qualifications.

ÖNSÖZ

Tarihi şahsiyetler bir taraftan içinden çıktığı toplumun değer yargularından, yaşayışından, hayata ve olaylara bakışından etkilenirken, diğer taraftan da bu toplumu etkilemektedir. Mustafa Kemal de tarihi bir şahsiyet olarak bu karşılıklı etkileşimin içinde yoğrulmuştur. Türk milletinin bağımsızlığına düşkünlüğü, vatan sevgisi, askeri yeteneği ve daha sayılamayacak kadar özelliği Kemal Atatürk'te tezahür etmiştir. Onun Türk milleti için yaptıkları sadece kendi halkını değil, diğer sömürge halklarını da etkilemiş ve onlara yol göstermiştir.

Kemal Atatürk çağının olaylarına etki edip bir milleti bağımsızlığına kavuşturarak kendi şahsiyetinin sınırlarını ortaya koymaktadır. O, doğuştan gelen vasıflarını kuvvet, istek, olayları zamanında idrak edip çareler düşünebilme ve özveri ile birleştirmiştir. Böylece bu yolda kişiliğini yaratmış, var etmiştir.

Yapılan bu çalışmada, başta Türk milleti olmak üzere ezilmiş halkların kaderini değiştirebilen Mustafa Kemal Paşa'nın kişiliğini incelemek amaçlanmıştır.

Kemal Atatürk'ün kişiliği ile ilgili çok sayıda yazılı yerli ve yabancı kaynak bulunmaktadır. Ancak, Meclis Celse Zabıtlarında Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliği ile ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamaktadır.

YÖK Tez Merkezinde bulunan çalışmalara bakıldığında; Meclis Celse Zabıtlarında Kemal Atatürk'ün Kişiliği ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır.

Fakat TBMM ile Mustafa Kemal Atatürk'ün Kişiliği ile ilgili ayrı ayrı yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bu araştırmada, Atatürk'ün kişiliğinin Meclis Celse Zabıtlarına yansıyan kısımlarına değinilerek bu konuya katkı sağlanmak istenilmiştir.

“Meclis Celse Zabıtlarında Mustafa Kemal Atatürk'ün Kişiliği” konusu ile aslında çok defa üzerinde durulup araştırmalara konu olan Kemal Atatürk'ün Kişiliğinin incelenmesinde farklı bir yol denenmiş oldu. Çünkü sadece bu konuda yazılmış tetkik eserleri incelemek yerine, konunun canlı tanıklarının konuşmalarına yer verilmek amaçlanmıştır.

Bu çalışma yapılırken, sübjektif davranılarak kişisel hisler katılmamaya özen gösterilmiş ve bunun gereği olarak Mustafa Kemal Atatürk'ten bahsedilirken kullanılan kelimeler dahi özenle seçilmiştir. Ancak, milletvekili konuşmalarından alıntı yapılan kısımlarda metnin özüne dokunmamak ve hissi aynen verebilmek adına yapılan övgü, hitap vb. sözlere dokunulmamıştır.

Araştırma alanı “Meclis Celse Zabıtları” olarak sınırlandırıldığı için kitap, makale, dergi vb kaynaklardan yok denecek kadar az faydalanılmıştır. Yapılan bu çalışmada, Mustafa Kemal ile aynı havayı soluma fırsatı yakalamış siyasetçilerin ağzından onun kişilik özelliklerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Meclis Celse Zabıtlarında Mustafa Kemal Atatürk'ün Kişiliği adlı çalışmanın Giriş bölümünde; Kişiliğin tanımı yapılmış, kişiliği etkileyen faktörler ışığında Mustafa Kemal'in kişiliğinin oluşmasında etkili olan faktörlere göz atılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde; Mustafa Kemal'in Askeri Kişiliği hakkında bilgi verilmiş ardından sahip olduğu bazı vasıflar Askeri Kişiliği çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Kemal Atatürk'ün siyasi kişilik özelliklerine değinildikten sonra şahsına yapılan övgülerin siyasi kişiliği ile olan ilgileri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; Atatürk'ün Sosyal Kişiliği hakkında bilgiler verilmiş ve İnsani Özelliklerinden diğer bölümlerde olduğu gibi milletvekillerinin konuşmaları çerçevesinde bahsedilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Gazi Mustafa Kemal'in ölümüne değinildikten sonra ebediyete yolculuğunun ardından Kemal Atatürk'ün kişiliği hakkındaki konuşmalara yer verilmiştir.

Bu çalışma yapılırken, Milli Kütüphane, TBMM Arşivi, İnönü Üniversitesi Kütüphanesi, Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesi Kütüphaneleri, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Mersin Üniversitesi Kütüphanesi, olmak üzere çeşitli kütüphanelerden yararlanılmıştır.

Bu araştırmanın yapılmasında ve lisans hayatım boyunca bana maddi, manevi her türlü desteği veren, bu konuyu seçmemde rol oynayan ve araştırmam esnasında zaman kavramı olmaksızın bana yardımcı olan Tez Danışmanım Ahi Evran Üniversitesi Tarih Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN'e ve İngilizce konusundaki desteğinden dolayı Zirve Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği ikinci sınıf öğrencisi Nesrin Güven'e teşekkür ederim.

Nermin şakir

Kırşehir, 2013

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİMFORMU.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	i
ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR.....	i
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN ASKERİ KİŞİLİĞİ VE BUNUN GEREKTİRDİĞİ VASIFLARI

1.1. MUSTAFA KEMAL'İN ASKERİ KİŞİLİĞİ	16
1.2. MUSTAFA KEMAL'İN ASKERİ KİŞİLİĞİ'NİN GEREKTİRDİĞİ VASIFLARI	19
1.2.1. Kahramanlığın Mustafa Kemal'in Kişiliğindeki Yeri.....	20
1.2.2. Büyük Komutanın Barışçı Politikası	29
1.2.3. Liderlik Vasfı	39
1.2.4. Vatan Sevgisi	44

II. BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SİYASİ KİŞİLİĞİ VE MECLİSTE MUSTAFA KEMAL'E YAPILAN ÖVGÜLERİN SİYASİ KİŞİLİĞİ İLE İLGİSİ

2.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SİYASİ KİŞİLİĞİ.....	47
2.1.1. Bir Deha Olarak Atatürk	48
2.1.2. Birleştirici ve Bütünleyici Yönü	49
2.1.3. Mustafa Kemal'in Fikir ve İdealleri.....	52
2.1.4. İnkılâpçı Yönü	53
2.1.5. İleri Görüşlülüğü	71
2.1.6. Atatürk'ü Farklı Kılan Özelliği.....	74
2.1.7. Stratejik Vasfı	75
2.1.8. Kurucu Olma Özelliği	77
2.1.9. Atatürk'ün Tarih'e Verdiği Önem	78
2.1.10. Mustafa Kemal'e Verilen Soyadının Kişiliği ile İlgisi.....	80
2.2. MECLİSTE MUSTAFA KEMAL'E YAPILAN ÖVGÜLERİN SİYASİ KİŞİLİĞİ İLE İLGİSİ	86
2.2.1. Rehberlik Vasfı	88
2.2.2. İhtiyatlı Davranması.....	89

III. BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SOSYAL KİŞİLİĞİ VE İNSANİ ÖZELLİKLERİ

3.1. ATATÜRK'ÜN SOSYAL KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ.....	91
3.1.1. Atatürk'ün Kadınlara Bakış Açısı.....	92
3.1.2. Halk Üzerinde Bıraktığı Etki.....	96
3.1.3. Güvenilir Olması.....	99
3.1.4. Mustafa Kemal'in Öncelikleri.....	101
3.1.5. Bilime Verdiği Değer.....	104
3.2. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN İNSANİ ÖZELLİKLERİ.....	105
3.2. 1. Atatürk'ün Kararlılığı, Azmi.....	112
3.2.2. Zorluklar Karşısında Mücadeleci Yönü.....	114
3.2.3. Mustafa Kemal'in Motive Edici Özelliği.....	117
3.2.4. Affedici Yönü.....	120
3.2. 5. Görünüşüne Verdiği Önem.....	124
3.2.6. Zekâsı.....	128
3.2.7. Mütevazî' Oluşu.....	129
3.2.8. Halkın Huzurunu Kendi Konforunun Önünde Tutma Çabası (Fedakârlığı)	131

IV. BÖLÜM

EBEDİYETE YOLCULUĞUNUN ARDINDAN KEMAL ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ HAKKINDA KONUŞMALAR

4.1. GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN ÖLÜMÜ.....	140
4.2. ÖLÜMÜNÜN ARDINDAN KİŞİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	143
4.2.1. Türk Milleti İçin Yaptıkları.....	143
4.2.2. Eserleri ile Yaşamaları.....	149
4.2.3. İnsanlar Üzerinde Bıraktığı Etki.....	152
4.2.4. Saygıya Layık Olması.....	155
4.2.5. Mustafa Kemal'e Duyulan Saygının Hitaplara Yansımaları.....	159
4.2.6. Yön Gösterici Özelliği.....	168
4.2.7. Atatürk'ün Kabul Görülme Nedeni.....	170
SONUÇ	173
KAYNAKÇA	176
EKLER	185

KISALTMALAR

ATASE	:Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt
ATAREM	:Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi
AKDITYK	:Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
AŞ	:Anonim Şirket
a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
bkz	:Bakınız
C.	:Cilt
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	:Çeviren
Dr.	:Doktor
İDGSA	:İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi
ODTÜ	:Orta Doğu Teknik Üniversitesi
S.	:Sayı
s.	:Sayfa numarası
Mtb.	:Matbaa
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	:Türkiye Cumhuriyeti
TTK	:Türk Tarih Kurumu
vd.	:ve diğerleri
yay.	:yayımlarını

GİRİŞ

Günlük hayat içinde çevresi ile sürekli bir etkileşimde bulunan birey bu süreç içinde kendine ait duygu, düşünce ve tavırlar sergiler. Sergilediği bu tavırlar, duygu ve düşünceler aslında bireyin kişiliğini belirleyen faktörler arasında sayılmaktadır. Yani bir anlamda kişilik bireyleri birbirinden farklı kılan niteliklerin toplamıdır denilebilir.

Kişiliği etkileyen faktörler “ *genetik ve biyolojik eğilimleri, sosyal deneyimleri ve değişen çevresel koşulları içeren iç ve dış etkilere bağlı evrimsel bir süreci temsil etmektedir*”¹.

Birçok kişilik özelliğinin önemli ölçüde bir genetik bileşeni vardır². Gensel faktörlerin kişiliği etkileme oranı kişiden kişiye göre değişmektedir. Zihinsel özelliklerin ve davranış şekillerinin oluşmasında coğrafi şartlar büyük ölçüde etkili iken, değer yargılarının oluşmasında ve hedeflerin belirlenmesinde gensel faktörler yalnız başına fazla etkili değildir.

Birey, belirli bir kültürel yapı içinde bulunarak bu yapıdan hayatı boyunca etkilenmektedir. İçinde bulunduğu kültürden yoğun bir şekilde etkilenen birey, genlerin ve çevrenin etkisi ile kişiliğini oluşturmaktadır. Çevresel faktörler içinde

¹ Banu Yazgan İnanç, Eşef Ercüment Yerlikaya, **Kişilik Kuramları**, Pegem Akademi, 2012, s. 1, Erişim Adresi: <http://www.pegem.net>, Erişim Tarihi: 10.06.2013, 22:00.

² Oya Somer- Mediha Korkmaz- Arkun Tatar, **Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri**, Ege Üniversitesi Basımevi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2011, s. 6.

bireyi en fazla etkileyen şey ise, içinde yaşanılan toplumun sosyo- kültürel özellikleridir³.

“Atatürk’ün yetiştiği kültür çevresi ve sosyal ortam, sürekli mücadele içerisinde yaşamış, mücadelelerle yoğrulmuş, ruhları ve gönülleri zaferlerle bir uca, yenilgilerle diğer bir uca taşınmış, ezilmişliği kabul etmeyen, büyüklüğünü yitirmek istemeyen Türk insanının ortamıdır”.⁴

Aile faktörü kişiliğin oluşmasında büyük önem arz etmektedir. Kişinin aile fertleri ile olan ilişkileri ve aile ortamı bireyin kişilik oluşumunu etkilemektedir. Aile büyüklerinin baskıdan uzak demokratik bir özellik gösterdiği ailelerde çocukların objektif, aktif ve rahat ilişki kurabilen bireyler olarak yetiştiği görülmüştür. Yine aynı şekilde anne-babanın olaylar karşısındaki tepkileri çocukların bazı davranışlarını pekiştirirken, bazı davranışlarını da engelleyici özellik taşımaktadır⁵.

Kemal Atatürk’ün kişiliğini etkileyen faktörlerin başında doğal olarak ailesi⁶ gelmektedir. Çünkü birey doğduğu andan itibaren ailesi ile zaman geçirir ve bu zaman içinde ister istemez aile içi yaşamdan etkilenir.

Bir öğretmen çocuğu olan Ali Rıza Efendi, , uzun süre Gümrük ve Evkaf memurlukları yapmıştı⁷. Ayrıca Osmanlı- Sırp Savaşında Selanik Milli Taburunda

³ Öznur Bozkurt, “Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, s.97 Erişim Adresi: <http://girisim.comu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 11.06.2013, 00:33

⁴ Suat İlhan, “ Atatürk’ün Yetiştirdiği Ortam”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.II, S. 5, Mart 1986, Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 11.06. 2013, 22:54.

⁵ Bozkurt, a.g.m. Erişim Adresi: <http://girisim.comu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 11.06.2013, 00:33

⁶ Atatürk’ün Ailesi ve Soyu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ali Güler, **Bir Dahinin Hayatı**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2000,s. 1-53.

⁷ Ali Güler, **Sarı Paşa**, Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu, 2006, s.135.

üsteğmenlik yapan Ali Rıza Bey, kereste ticareti ile de uğraşmış yeniliklere açık bir insan olarak dikkat çekmektedir⁸.

Zübeyde Hanım ise eşine göre biraz daha muhafazakâr bir kişiliğe sahip olmasına rağmen, aydın ve bilgili bir kadındı. İyi bir eğitim görmemesine karşın okuma yazma öğrenmişti⁹.

Mustafa Kemal, küçük yaşta babasını kaybetmişti. Üvey baba ile yaşamının onun kişiliği ile uyuşması beklenemezdi. Belki de bu yüzden yatılı okulda okumak istemişti¹⁰. Kendi geleceği hakkında özgürce karar verebilmesi de küçük yaşta yetim kalması ile ilişkilendirilebilir¹¹.

Atatürk, Türk töresine ve İslam geleneklerine bağlı bir ailede yaşamaktaydı. Baba tarafından Büyük dedesi Ahmet Efendi, ordudaki hizmetleri ile tanınmakta, dedesi Hafız Mehmet Efendi, mahalle mektebinde hocalık yapmakta idi. Annesi ise Yörük- Türkmen bir aileden gelen Sofuzade Feyzullah ağanın kızıydı¹².

Yaşamın ilk yıllarında bireyin yetiştirilmesinde ilk görev ve sorumluluk ana- babaya düşerken, okulla birlikte bu görevler okul çevresi ile paylaşılmaya başlamaktadır¹³.

⁸ Ali Fuat Cebesoy, **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, Baha Matbaası (Matb.) İstanbul, 1967, s.3.

⁹ Güler, **a.g.e.** s.135.

¹⁰ Kerim Silivri, “ *Atatürk’ün Kişiliği Üzerine Düşünceler*” **Atatürk’e Armağan**, İDGSA Matb., İstanbul, 1981, s.48.

¹¹ Hikmet Zeki Kapçı, **Mustafa Kemal Atatürk’te İnkılâpçılık Anlayışının Oluşması ve İnkılâplar**, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002, s.29.

¹² İlhan, *a.g.m.* Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 11.06. 2013, 23:29.

¹³ Aytül Kasapoğlu- Meral Dinçer Nazhoğlu – İnan Özer- Hamza Uygun, **Ailenin Çevre Eğitimindeki Rolü**, Ankara, 1995, s. 85.

Kişiliğin oluşmasında coğrafya, etki gösteren başka bir faktördür. Örneğin; soğuk iklim bölge insanı sert mizaçlı iken sıcak iklim insanı ise yumuşak mizaçlıdır¹⁴.

*“Balkanların, özellikle Makedonya’nın sarp dağları, coşkun suları insanların kavgacı yapısı ile bağdaşır, bütünleşirler. Şehir ve ovalarda, her karış toprak için şehitler veren Osmanlı merkez gücü hâkimdir”*¹⁵.

Mustafa Kemal de Balkanlarda doğan bir birey olarak bölgede hâkim olan ruhu kendi bünyesinde fazlasıyla barındırmaktadır.

Atatürk’ün yetiştiği dönemde Balkanlar ekonomik, sosyal ve politik olarak tehdit altındaydı. Osmanlı imparatorluğunun diğer toprakları gibi Balkanlar da devletin yıkılma tehlikesini hissetmenin yanı sıra yaşadığı yerleri kaybetme tehlikesini de hissediyorlardı¹⁶.

Mustafa Kemal’in kişiliğini etkileyen faktörler arasında bazı düşünürleri de saymak mümkündür. Bunlar arasında okul yıllarında okuduğu Fransız düşünür Jean-Jacques Rousseau’yu sayabilir. Rousseau’nun kişi için özgürlüğü; rejimde de Cumhuriyetçiliği savunması Kemal Atatürk’ü etkilemiştir. Akıl ve bilim ile ilgili görüşlerinden dolayı Voltaire’den de etkilenmiştir.

Mustafa Kemal tek bir olayın, düşünürün ya da düşünce akımının takipçisi olmayıp, okuduklarından kendince bir birleşim yapmıştı. Örneğin; vatan ve

¹⁴ Öznur Bozkurt, “ *Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi* ”, s.97 Erişim Adresi: <http://girisim.comu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 11.06.2013, 00:33.

¹⁵ İlhan, *a.g.m.*, Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 11.06. 2013, 23:12.

¹⁶ İlhan, *a.g.m.* , Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 11.06. 2013, 22:48.

bağımsızlık konusunda Namık Kemal'den, eğitim konusunda Ziya Gökalp'ten, lâik devlet yapısı konusunda Ali Suavi'den etkilenmişti¹⁷.

Okuduğu ve etkilendiği Türk yazarlar¹⁸ arasında; Namık Kemal, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Şehbenderzade Hilmi, Dr. Abdullah Cevdet sayılabilir. Bunlardan Namık Kemal ve Tevfik Fikret vatan ve özgürlük kavramlarını Meşrutiyet kuşaklarına aşıl原因 öncüler arasında sayılabilir¹⁹.

Mustafa Kemal'in kişiliğine etki eden kişilerden Namık Kemal hakkında Ali Fuat Cebesoy'un şu hatırası aktarılmak istenmiştir:

“Büyük vatan şairi Namık Kemal'i, okul idaresinin aldığı bütün tedbirlere rağmen yatakhane de gizli gizli okuduğumuzu nasıl unutabilirim? Mustafa Kemal'in bir gece vakti yanıma gelerek, Kemal'in “Vatan Kasidesi” nin teksir edilmiş bir nüshasını:

*— Fuat kardeşim, bunu ezberleyelim.
Diye bana verirken yavaş bir sesle, fakat büyük bir heyecanla okuduğu:
Felek, her türlü esbab-ı cefasın toplansın, gelsin
Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azimetten.*

Mısralarını nasıl unutabilirim. Söz Namık Kemal'den açılmış iken ufak bir hâtıramı da burada anlatmak isterim. Bir gün üç beş arkadaş, felâketle sonuçlanan 1877–1878 Osmanlı-Rus savaşına dair konuşuyorduk. Mustafa Kemal, birden teessürle Namık Kemal'in:

*Vatan bağına düşman dayamış hançerini
Yok imiş kurtaracak bahtı kara mâderini.*

Beytini okumuştı.

17 Serdar Sakin, “ Ulusal Bir Devlet Kurucusu Olarak Mustafa Kemal Atatürk” **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 15, 2003/2, s.192–193, Erişim Adresi: <http://sbe.erciyes.edu.tr> , Erişim Tarihi: 11.06. 2013, 02:41.

18 Mustafa Kemal Atatürk'ün okuyup etkilendiği Türk Yazar ve düşünürleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk**, Bilgi yay. , Ankara, 2004, s.66-73.

19 Turan, **a.g.e.**, s.61,66.

Milli Mücadele yılları idi. Heyeti Temsiliye, merkezini Ankara'ya taşımak kararını vermişti. 18 Aralık 1919'da arkadaşları ile beraber Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal, 24 Aralıkta Kırşehir'e gelmişti. Burada Gençler Derneği'nde bir konuşma yapmıştı. Geceleyin şerefine fener alayları terkip eden halka, yukarıdaki mısraları aşağıdaki şekilde değiştirerek okumuştur:

*Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Elbet bulunur kurtaracak bahtı kara mâderini”²⁰*

Ali Fuat Cebesoy'un hatıralarında da yer verildiği gibi Namık Kemal'in beyitleri, Mustafa Kemal Paşa'yı vatan, millet ve özgürlük konularında kamçılayıcı rol üstlenmekteydi.

Mustafa Kemal, buhranlı bir dönemde dünyaya geldiği için, hayatı Türk milletinin üzerindeki karanlık sis perdesini kaldırmaya uğraşmakla geçmişti.

Türk milleti için kritik bir zaman aralığında yetişen bir lider olarak, “*Atatürk bu ululuk ve kullukların bir arada yaşandığı bir ortamda büyüklüklerin gururu, küçüklüklerin ezikliği içerisinde yetişmiş, küçülme ve küçüklükleri reddeden, hatta isyan eden bir ruh hali ile çocukluğunu yaşamıştır. Uzun bir süre kurtuluş çareleri arayan bir milletin başarısızlıkla sonuçlanmış deneylerinden kaynaklanan düşünce ve hareket birikimini devralmış, her şeye rağmen çare aramaktan yılmamış bir kuşakla beraber yetişmiştir*”²¹.

O, yetiştiği tarihsel kesitin bireyde bıraktığı derin izlerin de etkisi ile Türk milletinin var olma mücadelesinde en büyük görevi üstlenerek bir milletin kurtarıcı ve kurucu lideri olma vasfına sahip olmuştu.

²⁰ Cebesoy, a.g.e.s.30- 31.

²¹ İlhan, a.g.m. Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 16.06. 2013, 03:12.

Toplum içinde her bireyin diğeri ile eşit eğitim ve benzeri olanaklardan faydalanması mümkün olmamaktadır. Bireyin aldığı eğitim, onun yaşam biçimini, dünya görüşünü, insanlara ve olaylara bakış tarzını ve problem çözebilme yetisini etkilemektedir.

Atatürk'ün kesintisiz olarak tamamladığı eğitim- öğretim²² onun kişiliğini şekillendiren birikimler arasında sayılabilir²³. Mustafa Kemal'in yetiştiği dönemde Osmanlı Devletinde farklı eğitim kurumları mevcuttu. Medreseler, batı sistemi üzerinde kurulmuş okullar ve azınlık okulları bu dönemdeki eğitim kurumları arasında yer almaktaydı. Bu okullar belli bir amaca yönelik hareket de etmiyorlardı.

Kemal Atatürk mesleğe yönelik olarak aldığı eğitime, öncelikle mahalle mektebinde başlamış fakat birkaç gün sonra buradan ayrılarak modern eğitim sistemine sahip olan Şemsi Bey okuluna devam etmişti. Selanik Askerî Rüştiyesini ve Manastır Askerî İdadisini²⁴ bitirmişti.

Yatılı okullarda yetişen Mustafa Kemal arkadaşları ile gün boyu birlikte olmanın getirisi olarak derin dostluklar kurmuş, Türk kurtuluş mücadelesinde aynı yolda beraber yürüyeceği arkadaşlar edinmişti. Bu okullarda kahramanlık ve millî değerleri korumaya yönelik düşüncelerini olgunlaştırmıştı²⁵.

²² Mustafa Kemal Atatürk'ün öğretim hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. Ali Güler, **Bir Dahinin Hayatı**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2000,s. 68- 162.

²³ Ali Güler, **Askerî Öğrenci Mustafa Kemal'in Notları (Arşiv Belgelerinin Işığında)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (AKDTYK) Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2001, s.7.

²⁴“*Manastır İmparatorluk Avrupasının en hareketli ve yıkılma odağında Üsküp, Edirne ve Selaniğe yollarla bağlı bir şehirdir. Manastır Askerî İdadisi, 1897 Türk-Yunan harbinin gün gün yaşandığı, günün sorunlarının düşünceleri ve davranışları şekillendirdiği, yıkıntıyı, bölünmeyi içlerinde duyan, sinirlenen, tartışan, her gün yeni bir şeyler öğrenen genç insanların, canlı ve sert bir disiplinin hâkim olduğu ortamı*”. Bkz. Suat İlhan, “Atatürk'ün Yetiştirdiği Ortam”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.II, S. 5, Mart 1986, Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr>

²⁵ İlhan,*a.g.m.* Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 16.06. 2013, 01:49.

Mustafa Kemal'in kişiliğinin oluşmasında önemli sayılabilecek faktörler arasında, etkilendiği tarihin büyük kahramanları da sayılabilir. İsmail Habib Sevük anılarını anlatırken, onun en çok takdir ettiği komutanın Timur, en hayran olduğu kişinin ise Hz. Muhammed olduğunu kaydetmektedir²⁶.

Mustafa Kemal'in doğduğu gün ve ay hakkında şuan kesin bilgiler olmamakla birlikte yılının 1881 yılı olduğu bilinmektedir. Ali Fuat Cebesoy, "Sınıf Arkadaşım Atatürk" adlı hâtıralarında bu konu hakkında şunları söylemişti:

"Bir gün anacığz Zübeyde Hanım'a sorduğum zaman:

— Babası Ali Rıza Efendi, Paşamın doğumunu evimizdeki iki Kur'an-ı Kerimden birine kaydetmişti. Fakat zevcim vefat ettiği zaman başucunda yalnız bir Kur'an-ı Kerim vardı ve onda da hiçbir yazı yoktu. Belki de kayıtlı Kelâm- Kadimi devam ettiği camideki hocalardan birine hediye etmiş olacak.

*Cevabını almıştım"*²⁷ Ali Fuat Cebesoy'un anlattığı hatıradan da anlaşılacağı üzere, Mustafa Kemal'in kesin doğum tarihi bilinmemektedir.

İlköğrenimini Selânik'te Şemsi Efendi Mektebi'nde tamamlamış olan Mustafa Kemal Atatürk, ardından Selânik Mülkiye Rüştiyesi'ne gitmiş ancak kısa zaman sonra ayrılarak Askerî Rüştiye'yi bitirmişti. Selânik Askerî Rüştiyesi Matematik öğretmeni Mustafa Efendi, yetenek ve bilgisinden dolayı ona "Kemal" adını vermişti. Artık onun adı Mustafa Kemal olmuştu²⁸. Daha sonra Manastır Askerî İdadisi'ni de bitirerek Harbiye'ye giden Mustafa Kemal, Harbiye öğrenimini tamamladıktan sonra Harp Akademisi'nde okumuş ve 1905 yılında Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştu.

²⁶ İsmail Habib Sevük, Haz. : Lütfü Tınç, **Atatürk'le Beraber**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , İstanbul, 2008, s.109.

²⁷ Cebesoy, **a.g.e.**, s.3.

²⁸ A. Afetinan, **M. Kemal Atatürk'ten Yazdıkları**, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık Anonim Şirket (A.Ş.), Aralık, 1999, s. 14.

Mustafa Kemal, Harbiye’de ve Harp Akademisi’nde, memleket ve millet sorunları ile ilgilenmiş ve düşüncelerini açıkça ifade etmiştir²⁹. Harp Okulu yıllarında okulun en başarılı öğrencileri arasında yer alan Mustafa Kemal, 1901-1902 eğitim öğretim yılında 459 kişi arasından 8’nci olarak mezun olarak, kurmaylık stajı için Harp Akademisine aday olmuştu³⁰. Harp Akademisi’nden mezun olduktan sonra padişahlık rejimi aleyhindeki düşünceleri ve tutumu yüzünden birkaç ay İstanbul’da tutuklu kalmış, daha sonra adeta sürgün edilircesine, Şam’a gönderilmişti.. Mustafa Kemal, güvendiği bazı arkadaşlarıyla beraber, gizlice Şam’da Vatan ve Hürriyet Cemiyeti’ni kurmuştu. Ekim 1907’de, merkezi Manastır’da bulunan 3. Ordu Karargâhı’nın Selânik’teki Kurmay Şubesi’ne atanmış, bununla birlikte bu bölgedeki demiryolu müfettişliği vazifesi de kendisine verilmişti. Mustafa Kemal, bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu olarak memlekette yapılacak bazı yenilikler için ortam sağlamaya çalışmaktadır. II. Meşrutiyet ilân edildiğinde Mustafa Kemal, kolağası rütbesiyle Selânik’te bulunuyordu. 31 Mart 1909’daki isyan üzerine, Hareket Ordusu’nun Kurmay Başkanı olarak, Rumeli’den İstanbul’a hareket etmiş ve bir ay kadar sonra isyanı bastırarak tekrar Selâniğe dönmüştü.

Atatürk, 1911 Trablusgarp Savaşında, 1912 yılı sonlarında Balkan Harbi başladığı zaman ise Gelibolu ve Bolayır’da görev yapmıştı. Balkan Harbi’nin ardından Belgrad ve Sofya ataşemiliterlikleri görevi için Sofya’da bulunmuş ve bu dönemde rütbesi Yarbaylığa yükseltilmiştir. I. Dünya Savaşı başladıktan biraz sonra

²⁹Utkan Kocatürk, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, Semih Ofset, Ankara, 1999, Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.06.2013, 13:12.

³⁰**Atatürk’ün Not Defterleri-II**, Yayına Hazırlayan: ATAREM Genel sekreter Vekili Dr. Öğ. Yb. Zekeriya Türkmen, ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 2004, s.V.

(Ocak 1915’de) Tekirdağ’da oluşturulacak 19. Tümen Komutanlığı’na getirilmiştir. 1915’de, İngilizlerin Gelibolu yarımadasına taarruzları üzerine, Arıburnu ve Anafartalar bölgelerinde birçok başarı kazanarak Albaylık rütbesi almıştı. Bu muharebeler sırasında gösterdiği kahramanlıklar sayesinde gerek ülke içinde gerek ülke dışında büyük ün sağlamıştı.

Mustafa Kemal Atatürk, 1916 yılında Diyarbakır-Bitlis-Muş cephesinde 16. Kolordu Komutanı olarak görev almış; bu görev gereği Ruslar ile savaşarak Muş ve Bitlis’i kurtararak generalliğe terfi etmişti.

Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı gün Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı’na getirilmiş ancak bir süre sonra, bu Grup Kumandanlığı’nın kaldırılması ile 13 Kasım 1918’de İstanbul’a gitmişti.

Memleket ve halk ağır şartlar içinde idi. Ülke toprakları İtilâf Devletleri tarafından işgal edilmişti. Mustafa Kemal, bu şartlar altında tek kurtuluşun Anadolu’ya geçip Millî Mücadeleyi başlatmak olduğunu görmüştü. Bu sırada, kendisine Anadolu’da 9. Ordu Müfettişliği teklif edildi. Mustafa Kemal, kendisine geniş yetkiler tanıyan bu görevi kabul ederek, 19 Mayıs 1919 günü Samsun’a çıkmıştı.

Mustafa Kemal, Anadolu’ya geçtikten sonra komutan ve valilere 22.06.1919’de Amasya’da yapılan bir genelge yayımlayarak “vatanın bütünlüğünün, milletin bağımsızlığının tehlikede olduğunu, İstanbul Hükümetinin vazifesini

yapamadığını bildirmiş ve “Millî Mücadele’nin fiilen başladığı” nı ilân etmişti. Mustafa Kemal Atatürk, “milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağına” inandığından, öncelikle millî kararlar alabilecek bir kongrenin acele toplanması gerekliliği üzerinde durmaktaydı. Bu çalışmalardan tedirgin olan İstanbul Hükûmeti, İngilizlerin de baskısı ile Atatürk’ü geri çağırmış, ardından da Padişah iradesi ile görevine son vermişti. Bunun üzerine Mustafa Kemal de daha güvenli çalışabilmek için hem vazifesinden hem askerlikten istifa etmiş, böylece İstanbul Hükûmeti’yle ilgisini tamamen kesmişti. Bütün bunların ardından 23 Temmuz 1919’da Erzurum ve 4 Eylül 1919’da Sivas Kongreleri toplanmıştır. Bu kongrelerde Millî Mücadele’nin temel ilkeleri belirlenmiştir. Her iki kongreye de başkanlık yapan Mustafa Kemal, Sivas Kongresi’nden Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışına kadar geçen sürede Heyet-i Temsiliye Başkanı olarak millî teşkilâtın kuvvetlenmesi için çalışmaktaydı. Bu süre içinde Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye ile bağlantı kurmak isteyen İstanbul Hükûmeti, temsilcileri aracılığıyla 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında, Amasya’da Atatürk ile görüşmüş ve bir millet meclisi toplanmasına ikna olmuştu. Bu görüşme Amasya Mülakatı olarak bilinmektedir.

Meclis 12 Ocak 1920’de İstanbul’da toplandı. Erzurum ve Sivas Kongrelerinin esasları Misak-ı Millî halinde kabul edildi. 16 Mart 1920’de İstanbul’un İtilâf Devletleri tarafından fiilen işgal edilmesi üzerine, Meclis artık faaliyet gösteremeyeceğini düşünerek dağıtıldı. Milletvekillerinin bir kısmı da İngilizler tarafından tutuklanmıştı. Bunun ardından Gazi Mustafa Kemal, valiliklere ve kolordu komutanlıklarına talimat vererek Ankara’da toplanacak fevkalâde

salâhiyete sahip bir meclise yeni temsilciler seçmelerini istedi. 23 Nisan 1920’de, yurdun her bölgesinden gelen millet temsilcileriyle Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. Mustafa Kemal, bu Meclis’e ve onun hükümetine başkan seçilmiştir. Böylece Atatürk artık Türk bağımsızlık mücadelesinin askerî, siyasî ve sosyal lideri olmuştu.

Millet Meclisi açılmış, millî bir hükümet kurulmuştu ama Padişah ve Hükümeti, 10 Ağustos 1920’de İtilâf Devletleriyle Sevr Antlaşması’nı imzalayarak Millî Mücadele hareketine zarar vermişti. Üstelik Anadolu’daki millî kuvvetlere karşı ordular kurularak isyanlar çıkartılıyor ve Mustafa Kemal ile Millî Mücadele için uğraşanlar, asi sayılarak haklarında idam kararı veriliyordu.

Bütün bu olumsuz havaya karşın kısa sürede düzenli ordu kurularak, düşman kuvvetlerine karşı, çeşitli cephelerde büyük başarılar kazanıldı.

Yunanlılar, Sevr Antlaşması’nı gerçekleştirmek amacıyla Kütahya-Eskişehir yönünden taarruza geçerek Temmuz 1921’de Türk ordusunu Sakarya’nın doğusuna çekilmeye mecbur bırakmışlardı. Bu sıkıntılı günlerde Kemal Atatürk, TBMM tarafından olağanüstü yetkilerle Başkomutanlığa getirilmişti. Bu yetki ile hazırlıklara başlayan Mustafa Kemal Paşa 13 Eylül 1921’de Sakarya Meydan Muharebesi’ni kazandı. Bu başarı üzerine Meclis tarafından kendisine Mareşal rütbesi ve Gazi unvanı verildi.

26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruz ve ardından 30 Ağustos 1922'deki Başkomutan Meydan Muharebesi ile Yunan ordusunun büyük kısmını yok etmişti. 1 Eylül 1922'de "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" diyerek Yunan ordusunu batı yönünde izlemiş 9 Eylül'de İzmir'de denize dökmüştür.

Bu askerî başarılarından sonra, siyasî faaliyetlere önem verildi. 11 Ekim 1922'de İtilâf Devletleri'yle yapılan Mudanya Ateşkes Antlaşması sonucu, Edirne'yi de içine almak üzere Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılması kabul edildi; İstanbul ve boğazlar, bazı kayıtlarla idaremize bırakıldı. 1 Kasım 1922'de saltanatla hilâfet birbirinden ayrılarak saltanat kaldırıldı. Büyük zaman ve zor görüşmelerden sonra 24 Temmuz 1923'de İsmet Paşa tarafından imzalanan Lozan Antlaşması'yla yeni Türkiye Devleti'nin bağımsızlığı, bütün dünya devletleri tarafından kabul edildi, millî sınırlar belirlendi; ekonomik alanda Osmanlılar döneminden kalma eski sorunlar düzeltilerek kapitülasyonlar kaldırıldı. 13 Ekim 1923'te Ankara Yeni Türk Devletinin merkezi oldu. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilân edilerek Gazi Mustafa Kemal, ilk cumhurbaşkanı seçildi. 3 Mart 1924'te halifelik de kaldırıldı.

Bundan sonra devletin çağdaştırılması ve milletin çağdaş uygarlık düzeyine en kısa sürede ulaşabilmesi amacıyla inkılâplar yapılmaya başlandı. " *Bu süre içinde şapka ve kıyafet inkılâpları yapıldı. Tekkeler, zaviyeler, türbeler kapatıldı; türbedarlıklar kaldırıldı. Lâik devlet ilkesi kabul edilerek din ve devlet işleri, kesin olarak birbirinden ayrıldı. Hukuk alanında, Şer'iyye Mahkemeleri ve Mecelle kaldırılarak Türk Medenî Kanunu kabul edildi. İlim ve kültür işlerine büyük*

önem verildi; Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kurularak Türk tarihi ve Türk dili ile ilgili çalışmalar yapıldı. Öğretim birliği gerçekleştirildi; medreseler kapatılarak çağdaş kültürü benimseyen cumhuriyet okulları açıldı. Eğitim ve öğretimde lâik ve millî bir yol izlendi. Atatürk'ün en büyük eserlerinden biri olan harf inkılâbı meydana geldi; Arap harfleri bırakılarak Lâtin harfleri temeline dayanan Türk alfabesi yapıldı. Üniversite reformu gerçekleştirildi; çeşitli yeni fakülteler açıldı. Uluslararası takvim, saat ve rakamlar kabul edildi. Kadın hukukunda çağdaş atılımlar yapılarak Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanındı. Ekonomik etkinliklere önem verildi. 1923 yılında Türkiye'de ilk defa olarak bir İktisat Kongresi toplanarak memleketin ekonomik sorunları görüşüldü. Tarımsal etkinlikler genişletildi. Ticaret ve millî sanayi geliştirildi. Sağlık işlerine önem verildi. Güçlü bir ordu kuruldu. Yeni Türkiye Devleti'nin temeli olan bütün bu inkılâplara "Atatürk İnkılâpları" adı verildi. İnkılâpların memlekette daha süratle ve daha sağlam yerleşmesi için, bütün Türk halkını içine almak üzere Cumhuriyet Halk Partisi kuruldu; cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik ve inkılâpçılık Türkiye siyasetinin temel ilkeleri olarak kabul edildi".

Yapılan bu inkılâplardan sonra 1927 yılında, Mustafa Kemal Atatürk Türk bağımsızlık mücadelesini ve yeni Türk Devletinin kuruluşunu anlatan Büyük Söylev'ini yazdı. Mustafa Kemal'in bu eseri, Türk tarihi ve edebiyatının büyük eserleri arasında yer almıştır. 1934 yılında Meclis, özel bir kanunla kendisine "Atatürk" soyadını vermiştir. Son senelerinde bitmeyen bir heyecanla Hatay'ın anavatana katılmasına çalışan Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938 perşembe günü saat

dokuzu beş geçe Dolmabahçe Sarayında hayata gözlerini kapadı.  l m , ülkesinde olduğu kadar bütün dünyada derin yankılar uyandırmıřtır³¹.

Mustafa Kemal milletlerin ve dinlerin savaştığı, ulusların birbirleri üzerindeki ihtiraslarının çatıştığı bir çağda dünyaya gelmişti. O,  st n kişiliği ile Türk halkına bu savaşların en onurlusunu “Milli Kurtuluş Savaşını” kazandırmıştır.

Yapılan bu çalışmada, 04 Mayıs 1931-27 Ocak 1939 tarihleri arasında Meclis kürsüsünden yapılan konuşmalar ışığında Türk kurtuluşuna önderlik eden Mustafa Kemal’i Türklerin Atası yapan kişilik özelliklerine, değinilmeğe çalışılacaktır.

³¹Utkan Kocatürk, **Atatürk’ n Fikir ve Düşünceleri**, Semih Ofset, Ankara, 1999, Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 10.06.2013, 14:42.

BÖLÜM I: MUSTAFA KEMAL'İN ASKERİ KİŞİLİĞİ VE BUNUN GEREKTİRDİĞİ VASIFLARI

1.1. MUSTAFA KEMAL'İN ASKERÎ KİŞİLİĞİ

Kemal Atatürk'ün aldığı askeri eğitim onun kişiliğini şekillendiren bir faktör olmuştur. Mustafa Kemal'in Harp Okulu ve Harp Akademisinde öğrenci olduğu dönem, Osmanlı Devletinin siyasî, sosyal, askerî, iktisadî açıdan bir çöküntü içinde olduğu döneme denk gelmekteydi. Üstelik bu dönemde Balkanlardaki isyanlar ve kargaşalar ülkeyi kötü etkiliyordu. Bu gidişe Mustafa Kemal dur demiş ve Askerî dehası sayesinde en az zararla Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurmuştu³².

Atatürk'ün diğer yüksek kumandanlardan farklı özelliği, ölümü küçümseyerek kahramanlık göstermek konusunda askerlerine örnek olmasıdır. O, sahip olduğu her rütbenin hakkını vermiştir³³. Atatürk Birinci Dünya savaşının zor şartları altında dahi iyi sonuçlar almayı başarmıştır. Onun askeri başarılarının ardında savaşları bizzat kendisinin idare etmesi yatmaktadır³⁴.

Kemal Atatürk'ün kişilik özelliklerinden en önde gelenlerinden biri olarak askeri kişiliği görülebilir. E. Semih Yalçın da, Mustafa Kemal'in her şeyden önce bir asker ve komutan olduğunu;“ *Atatürk her türlü nitelikleri kişiliğinde*

³² **Atatürk'ün Not Defterleri –II**, ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yay., Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 2004, s.V.

³³ Yaşar Özüçetin, “*Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri*” **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi**, Atatürk Haftası Armağanı, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 10 Kasım 2003, Ankara, s. 150-151. Gönderilme Tarihi: 25.05.2005, Erişim Adresi: <http://turkoloji.cu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 06.06.2013. 18:06.

³⁴ Salih Bozok (Yayına Hazırlayan: Can Dünder), **Yaveri Atatürk' ü Anlatıyor**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2007, s. 84-85.

toplayabilmiş en çok ender insanlardandır. Onun kişiliğinin askerlik yönü de bunlardan biridir” diyerek dile getirmiştir³⁵.

Askeri vasıfların Mustafa Kemal’in kişiliğini oluşturan temel taşlardan biri olarak görüldüğü TBMM toplantıları içinde Mebusların konuşmalarına değinmek gerekirse şu konuşmalar dikkati çekmektedir:

Malatya Mebusu İsmet İnönü ve 153 arkadaşının, Teşkilâtı Esasiye Kanunu’nun 2, 44, 47, 48, 49, 50, 61, 74 ve 75’ nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Teşkilâtı Esasiye encümeni mazbatasının ele alındığı 5.02.1937 tarihli meclis toplantısında Muğla Mebusu Hüsnü Kîtabcı da fikirlerini beyan etmişti. Hüsnü Bey, Kanunu Esasi hakkında düşüncelerini beyan ederken Mustafa Kemal’in askeri yönüne şu cümlelerle değinmişti:

“... Biz Atatürk’ü ilk defa muzaffer bir kumandan olarak kendini tarihe yazdırdığını görüyoruz. Ondan sonra Türk devletini kurup başına geçtikten sonra hiç yanılmaksızın idarî, siyasî birçok kararlar alarak ve birçok inkılâplar vücuda getirerek millet ve memleketi vardırıldığı saadet derecesini yakinen görüyoruz ve bu itibarla da kendisini, tarih büyük bir siyaset dâhisi olarak kaydetmek zaruretindedir”.

Hüsnü Bey, Mustafa Kemal’in ülke yönetimi ve Türk milletini çağdaşlaştırmasındaki başarılarının öncesinde Onun büyük ve başarılı bir komutan olarak kazandığı başarıları ile tarihe adını yazdırdığını dile getirmektedir³⁶.

³⁵ E. Semih Yalçın, Mustafa Kemal Atatürk, Hayatı ve Eseri, Gazi Kitapevi, Ankara, 2006, s.360, 364.

³⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İctîma 2., C. 16, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma, S.64.

28.11.1938 tarihinde yapılan Meclis toplantısında Atatürk'ün vefatı dolayısı ile Macar Meclisi Mebusan Reisi M. Jules Karnis'in TBMM' de tercümesi okunan nutkunda Mustafa Kemal'in askeri yönü şöyle aktarılmıştır:

“Gazi ünvanını bihakkın taşıdı. Çünkü bütün düşmanlarına galebe çaldı ve askerî dehası ve teşkilâtçı kudreti, kısa bir zamanda millî bünyeyi nihai parçalanmaktan kurtardı.

Muharebeden sonra galip devletler tarafından dikte edilmiş olan bir sulhun haksız müddeiyatına yenilmez bir irade ile en evvel karşı koyan o oldu. İnsafsız sulhun (Sevres) olup vatanının izzeti nefsini rencide eden muahede, milletin yükselen eli altında kırıldı. Gevşemiş olduğunu bildiği, fakat bütün işlerin tahakkukuna ve sonsuz bir inkişafa muktedir olduğuna kani bulunduğu milletin kahraman kuvvetine sarsılmaz bir inanı vardı.

“Savaşların savaşı” ndan sonra devlet adamlarının içinde ilk olarak, çok zaman ihmal edilen halkın kendini göstermemiş olan maddî ve manevî kuvvetlerine dayanarak mahvedilmeğe mahkûm bulunan devleti yenileştirdi ve buna da, parçalanmış eski Türkiye'nin köylü ahalisinin derin tabakalarında yeni bir devrin teceddüd unsurlarını bulup çıkararak ısrarla takip edilen bir gayretle iki on senelik müddetin hitamında muvaffak oldu. Evvel emirde Askerî Şef olarak karışıklık içinde intizamı yarattı. Siyasî Şef sıfatı ile de millete kendi kuvvetlerini idrâk ettirerek milletin fikrini yükseltti”³⁷.

Okunan nutukta Mustafa Kemal'in askeri başarılarının altında yatan nedenler arasında, Onun Türk milletinin o güne kadar ihmal edilen askeri kuvvetinden yararlanması sayılmıştır. Kemal Atatürk öncelikle askeri bir şef olarak, milletin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtararak bağımsızlığa giden yolda en önemli atmıştı. Ardından Türk halkına kendi kuvvetlerini idrak ettirerek, milletin fikir dünyasını zenginleştirmeye çalışmıştı.

³⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 2, Altıncı inikad, Ankara, 28-XI - 1938 Pazartesi, S.61.

“ Muharebede evvelâ kumandan mağlup olur. Kötümserliğe düşerek ümidi kırılan bir kumandanın tavrı morali bozar”³⁸. Mustafa Kemal bütün bunları bilip bu yönde hareket ederek askerî başarılar elde etmiştir.

Atatürk bir asker olmasının yanında sivil idareye de inanıyordu. Ordunun siyasete karışmasına karşı olmakla beraber onun siyasi bir baskı aleti olarak görülmesine de karşıydı.

“Mussolini ’nin ve başka çağdaş liderlerin, asker gücünü veya ordulaştırılmış siyasi gücü, çeşit çeşit renkte üniformalar, sıra sıra nişanlar ve tören oyunları ile sokak malı kıldıkları bir devirde o, istikâl madalyasından başka bir madalya bırakmadı, bütün nişanları kaldırdı. ... Hatta orduyu şehir ve sokak kalabalığı olarak teşhir etmekten çekindi”³⁹.

1.2. MUSTAFA KEMAL’İN ASKERİ KİŞİLİĞİ’NİN GEREKTİRDİĞİ VASIFLARI

Kemal Atatürk’ün amacı, Türk ülkesini emperyalizmden kurtararak tam bağımsızlığını sağlamak, cumhuriyet yönetimini kurmak ve ardından da inkılâpları gerçekleştirmektir. Bu amacını ilk anda açıklamayıp, “ milli sır” gibi saklamış ve düşüncelerini aşamalı olarak fiiliyata dökmüştü⁴⁰.

Mustafa Kemal’in ilk ve öncelikli amacı olan vatanın kurtarılması ve tam bağımsızlığın sağlanması için askerî başarılar gerekliydi. Bunun gerçekleşmesi için

³⁸ Fahri Belen, *Atatürk’ün Askeri Kişiliği*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963, s.11.

³⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, C. III. , Remzi Kitapevi, İstanbul, S.483.

⁴⁰ Özüçetin, *a.g.e.* Erişim Adresi: <http://turkoloji.cu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 06.06.2013.

de bir kumandan olarak Atatürk'ün belli vasıflara sahip olması gerekli idi ki girilen mücadelelerden başarı ile çıkılsın, amaca ulaşılsın.

Askeri bir lider olarak ortaya çıkan Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin bunalımlı zamanlarında ihtiyaç duyulan bir insan olarak tanınmıştı. Türk Kurtuluş savaşı, onun kahramanlıkları ile dolu bir mücadele olarak bilinmektedir. Uğruna ölmeyi göze aldığı Türk milleti de, onun kişiliğinde kendi kahramanlığı bir kez daha ortaya koymuştu. Asker Mustafa Kemal, kahramanlıkları ile ulusal mücadelenin en büyük şansı olmuştu.

1.2.1. Kahramanlığın Mustafa Kemal'in Kişiliğindeki Yeri

“Kahraman, korkusuz davranışı ve yiğitliği ile dikkati çeken ve saygı duyulan bir savaşçı veya bir önderdir.

... Milli mücadelenin şefi, milli bir kahraman, cesaretle ve kahramanlıkta Türk milletini en iyi temsil eden insan olmalı idi” ⁴¹. Mustafa Kemal'in Birinci Dünya savaşındaki başarıları da yüksek bir kahramanlık vasfına sahip olduğunu gösteresidir. O, kahramanlığın gereği cesareti ile Türk idam fermanına karşı gelmişti.

Bir kumandanda olması gereken ve Mustafa Kemal'in sahip olduğu bazı vasıflar TBMM kürsüsünden dile getiriliş tarzı ile incelenecektir:

Meclisin 12.6.1933 tarihli toplantısında 323 sıra numarası ile Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin Kanunu Medenin 452' nci maddesi dairesindeki tasarruflarının, mahfuz hisseler hakkındaki hükümden müstesna olduğuna dair 1/750 numaralı kanun lâyihası ve Adliye encümeni mazbatasını ele alınmıştı. Başvekil İsmet imzalı mazbatanın okunmasının ardından Esbabı Mucibe metni okunmuştu. Bu

⁴¹ Hamza Eroğlu, Atatürk'ün Üstün Kişiliği, Işın Yayıncılık, Ankara, 1983, s.28.

metinde Mustafa Kemal'in Milli bir kahraman olarak şahsına verilmiş hediyelerden dahi millet yararına kullanılmak üzere feragat ettiği şu cümlelerle vurgulanmıştır:

“Vatanın kurtarılması ve istiklâline kavuşması davasının büyük timsali ve Türkiye'nin yeni bir Devlet olarak kurulması işinin başarıcısı bulunan Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin şahsiyetlerine saygı ve bağlılık nişanesi olmak üzere kendilerine hakikî ve hükmî birçok şahıslar tarafından emval ve emlâk hediye ve takdim edilmiştir. Geçirdiğimiz büyük ve tarihî devrin istisnâî hususiyetlerinden doğan bu mahiyetteki malların tabîî hallerin icabına göre tespit edilen kanunu medenideki kayıt ve şartlar dairesinde vasiyet hükümlerine tâbi olmasını Büyük Reisimiz doğru bulmayarak bu serveti yine inkılâbın derinleşip kökleşmesinde ve millî gidişin ileri hamlelerle kuvvetlendirilmesinde tayin buyuracakları kayıtlar altında tasarruf edilmek üzere reisi buldukları Cumhuriyet halk fırkasına vasiyet tarikile bırakmak arzusundadırlar”⁴².

Her şeyden önce bir insan olan Mustafa Kemal, milletin menfaati için kişisel kazançlarından vazgeçebilme olgunluğu ile kendisine hediye edilen malları Türk halkına bağışlamıştır.

TBMM 'nin 14.5.1934 tarihli toplantısının Birinci Celsesinde Reiscumhur Hazretleri tarafından Makamı Riyasete gönderilen telgraf ele alınmıştır. Celse kendilerine Türkiye Siyasî Mültecileri Cemiyeti adını veren grubun üyelerinden gelen telgrafın okunmasıyla açılmıştı. Telgrafta Mustafa Kemal'in Başkan

⁴² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre : 4, İçtima : 2, Cilt : 16, Yetmişinci inikat, Ankara,12-VI- 1933 Pazartesi, S. 44.

seçilmesini istemediklerini bildirmişlerdi. Bu celsede konuşan Ankara Mebusu Yahya Galip Bey, telgrafi gönderen Cemiyet üyelerine kızgınlığını belirttiği cümlelerinin sonunda; “ *Düşün, Mustafa Kemal kim? Milletin ruhu ve milletin mevcudiyeti. Millet kim? Mustafa Kemal’in ruhu, Mustafa Kemal’in mevcudiyeti*”⁴³ sözleri ile, Mustafa Kemal Türk Milleti ile bütünleştirilmişti.

TBMM’ nin 24.11.1934 tarihli toplantısının Birinci Celsesi’ nde Malatya Mebusu İsmet İnönü ve arkadaşlarının, Kemal öz adlı Cumhuriyet Reisine verilen soyadı hakkında kanun teklifi görüşülmüştü. Bu teklifte; “ *Türk ulusuna tam istiklâlini kazandıran ve ulusa gerçek tarihinin ve öz dilinin yolunu gösteren Ulu Cumhuriyetimize “Atatürk” soyadının verilmesi çok yerinde görülmüş*” ve teklif tamamen kabul edilip Yüksek Heyetin görüşüne sunulmuştu⁴⁴.

TBMM’ nin 31.7.1936 tarihli Seksen Birinci İn’ikad’ının Birinci Celsesinde Boğazlar rejimi hakkında Montreux’de 20 Temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelenamenin tasdikine dair kanun lâyihası görüşülmüştü. Toplantıya Montrö mukavelenamesi hakkındaki fikirlerini beyan etmekle başlayan Erzurum Mebusu Nakiye Elgün, Atatürk’ün Türk Milleti için Milli Kahraman olarak görüldüğünü dile getirmiş ve;

“ *Dost, düşman bütün dünyanın takdir ve hayranlığı önünde Boğazlar işi istediğimiz ve dilediğimiz gibi hallolundu. Arkadaşlarım, bu mes'ud imza gününde aralarında bulunduğum yurttaşlarımın Ulu Öndere ve Hükûmetimize karşı duyduğu*

⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4., C.1, Fevkalade İçtima, Üçüncü İnkat,Ankara, 1 4 - V - 1 9 3 1 Perşembe,S.42.

⁴⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, Yedinci İnkat, Ankara, 24- XI – 1934 Cumartesi, S.35.

sevgi ve saygıyı onun lisaniyle tıpkı onun gibi anlatabilsem bahtiyar olurum. Fakat ne mümkün. Yalnız onun heyecanı ile diyorum ki, kayıtsız ve şartsız müstakil, milli mukadderatına hâkim Atatürk ülkesinin hür ve mes'ud çocukları, bizler tam bir emniyet içinde, gönlümüzde sevgi ve saygı ile yaşayan Atamızın, yolunda ve izinde giderken bize her iyi şeyi veren ve başımızı göklere erdiren Ulumuz Atatürk'ün, Türk milletinin başından eksik olmamasını her gün, her saat temenni ederiz”⁴⁵

sözleri ile de, büyük kahramanlıklarla kazanılan bağımsızlık mücadelesinin emanetçisi olan gençlerin, Mustafa Kemal önderliğinde kazanılan başarıları unutmaması gerektiğini vurgulamıştı.

Malatya Mebusu İsmet İnönü ve 153 arkadaşının, Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun 2, 44, 47, 48, 49, 50, 61, 74 ve 75' nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Teşkilâtı Esasiye Encümeni mazbatası 5.2.1937 tarihli meclis toplantısında görüşülmüştür. Toplantıda konuşan Muğla Mebusu ve Dâhilîye Vekîlî Şükrü Kaya Mustafa Kemal'in Türk Milleti için bir kurtarıcı olduğunu şu sözleri ile dile getirmişti:

“Atatürk; bu millette mevcut olan bütün yüksek seciyeleri ve âlicenab hasletleri nefsinde toplayarak milletin azmü iradesini birleştirdi ve kendi azmü iradesine katarak Türk milletini mahvolmaktan kurtardı. Şimdiye kadar Türk tarihi ispat eder ki Türkler için esir olmak mahvolmak demektir. Atatürk; Türk istiklâlîni kurtarmakla beşeriyete de, medeniyete de büyük hizmet etti.

Tarih Atatürk'ten bahsederken, Atatürk'ün yüksek vasıflarından bahsederken hiç şüphe etmemeli ki en büyük vasfını beşeriyete yaptığı bu hizmette görecektir”⁴⁶.

Türk Milli mücadelesinin başarı ile neticelenmesi olayına ön ayak olan Mustafa Kemal, yalnız Türk halkına değil, aynı zamanda insanlık âlemine de büyük

⁴⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnıkad, Ankara, 31-VII-1936 Cuma, S. 324.

⁴⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C.16, Otuz üçüncü inıkad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma, S.59.

hizmet etmiş olarak görülmektedir. Türk Kurtuluş mücadelesi birçok ezilmiş ve bağımsızlığını yitirmiş halklara örnek teşkil etmişti.

Aynı içtimada konuşan Erzurum Mebusu Aziz Akyürek, Türk halkının hayatında Mustafa Kemal'in yeri ile ilgili şunları söylemişti:

“Dünkü Türkiye hakîkî, millî benliğini kaybetmiş ve asırlardan beri yaşayan Türk varlığının icaplarını bir tarafa bırakmış, sunî, tamamen yabancı bir şekle girmişti. Onda Türkün bütün ananeleri silinmiş bulunuyordu. O yaşayış, sunî bir yaşayıştı. Gelip geçici bir yaşayıştı. Bu ya ölümle nihayet bulmak yahut bir inkılapla tamamen yerinden atılarak değişmesi lâzımgelen bir yaşayıştı. Vatanımızın geçirdiği büyük ölüm tehlikelerini göz önüne getirdiğimiz zaman, o kurtarıcının büyük iradesini, azmini, fedakârlığının genişliğini daha iyi anlarız...”⁴⁷

Aziz Bey, ömrünün sonuna geldiği belli olan Türkiye'ye yeniden can veren, onu geçmişinden daha da iyi yerlere getirme arzusu ile çalışan Mustafa Kemal'in Türk vatanı için önemine dikkat çekmek istemiştir. Kemal Atatürk'ün Türk tarihinde önemli bir yere sahip olmasının altında yatan nedenlerin başında, hiç şüphesiz vatanı kurtarıp devlet kuran bir kahraman olması gelmektedir.

Af Kanunu Lâyihası ile Heyeti Mahsusalarca aleyhlerine verilip kendilerine tebliğ edilmeyen kararlara karşı alakalıların itiraz edebilmeleri hakkında kanun lâyihası ve Adliye Encümeni Mazbatasının ele alındığı 29.6.1938 tarihli Meclis toplantısında konuşan Gümüşhane Mebusu Durak Sakarya, Mustafa Kemal'in Türk halkının ona en çok ihtiyaç duyduğu anda ortaya çıkma serüvenini anlatmıştı. Osmanlı İmparatorluğu dışardan işgal altındayken, içerden de bu işgallere alet olan,

⁴⁷**TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 2, C.16, Otuz Üçüncü İnikad, Ankara, 5- II - 1 9 3 7, Cuma, S.68.

yıkılmayı kolaylaştırıcı isyanlar çıkaran, vatan haini olarak nitelendirilen insanların varlığından bahseden Durak Bey, Türk milletinin bir kahramana ihtiyaç duyduğu bir anda ortaya çıktığını düşünüyordu.

Durak Sakarya, Bu güruh Osmanlı İmparatorluğu çökerken, düşmanlarımız yer yer memleketi işgal ederken Türk istiklâlinin mezarı kazılırken, bunlar da o mezarı kazmak için maddî ve manevî onların alet ve edevatı olmuşlardı. Kazma, kürek ellerinde Türk istiklâlinin, Türk vatanının mezarını kazıyorlardı. Türk milleti vatanın her bucağında teşkilât yaparak, her ne bahasına olursa olsun istiklâlini, şeref ve haysiyetini korumağa çalışırken yine bu güruh, gerek İstanbul'da ve gerek vatanın diğer bölgelerinde fesat tohumları ekerek isyanlar çıkarıyor, büyük Türk tarihinin şanlı yapraklarını biçmek kastı ile ve olanca varlıkları ile suikasta çalışıyorlardı.

Tam bu zamanda idi ki, yurdun göbeğinde Allah'ın bir mucizesi olarak Türk Milletine ihsan buyurduğu büyük kurtarıcı Mustafa Kemal'in sesi işitildi. İşte bu ses bugün Türkün atalığına bihakkın lâyük ve bin bir misali ile göz ile görülür el ile tutulur varlıkları ile andığımız Atatürk'tür''⁴⁸

diyerek, Mustafa Kemal'i yıkılmaya mecbur bırakılmış, bağımsızlığına göz konulmuş bir milletin zor zamanında ortaya çıkmış bir kahraman olarak nitelendirmişti. Osmanlı imparatorluğu savaştan mağlûp çıkmış, memleketin birçok yeri düşmanlar tarafından istilâ edilmiş, ordular dağılmış, silâh depolarına el konulmuş, Meclisi Mebusan ortadan kaldırılmıştı. Türk yurdu içerden ve dışarıdan saldırılara uğrayıp, halkın yaşama gücünü yitirmeye başladığı bir dönemde, ortaya çıkan Mustafa Kemal, Türk milletinin özgür yaşama arzusuna da dayanarak Milli

⁴⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C.26, Seksen üçüncü İnikad, Ankara,29. VI. 1938, S.474.

Mücadele'yi organize etmişti. O, sahip olduğu muhteşem enerji, uzak görüşlülüğü, pratik zekâsı, kararlılığı, üstün komutanlık özelliği ve gerçekçi tutumu ile Türk milli mücadelesini başarıya ulaştıran milli bir kahraman olmuştu.

Niğde Mebusu Cavid Oral, 14.11.1938 tarihli meclis toplantısında Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe encümeni mazbatası ile ilgili konuşmuştur. Cavid Bey, Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden duyduğu acıyı sözlere dökerken oldukça duygulu anlar yaşamış ve onun Kahramanlığına vurgu yapmıştır. Cavid Oral'ın yaptığı duygusal konuşmadaki duyguyu aynen yansıtmak adına konuşma olduğu gibi aktarılmıştır:

“Sayın arkadaşlarım; dilimizin alışamadığı, gönlümüzün katlanamadığı çok büyük ve çok elemli bir kayıp karşısındayız. Atatürk'ün ölümü, bir türlü inanamıyoruz, bir türlü kanamıyoruz. Nasıl olurmuş? Millî bir mabut da nasıl ölmüş? Fakat ne çare ki inansak ta budur, inanmasak ta budur. Bütün ağrılarımız, feryatlarımız, elem ve ıstıraplarımız ne kadar derin ve ne kadar yeis verici olursa olsun ortada değişmeyen bir hakikat vardır. İşte o insafsız, merhametsiz, gaddar tabiat kanunudur ki on sekiz milyon insanın beşikteki çocuktan seksenindeki ihtiyarına kadar tazallümüne, âhına, figanına, duasına bakmadan onlara acımadan, duymadan hükmünü yapmıştır, onu elimizden almıştır, bizi öksüz, yetim ve Atasız bırakmıştır. Koca bir milleti yeis ve elem içinde boğmuştur. Kör olsun, sevinsin, doymak bilmeyen o kara toprak. Evet, sevinsin ve övünsün. Çünkü şereflenmek,

onurlanmak için ihtirasla kucağına çektiği o insan dünya kurulalıdan beri bir eşini görmediği, bir ikincisini bulmadığı kahramandır”⁴⁹

sözleri, eşine ender rastlanan bir kahraman olarak görülen Mustafa Kemal’i kaybetmenin verdiği derin hislerle söylenmiş sözlerdi.

30.6.1939 tarihli meclis toplantısında Türkiye - Fransa arasında imzalanan Türkiye ile Suriye arasındaki arazi mesailinin kati surette hallini mutazammın anlaşma ve müzeyyelâtının tasdikine dair kanun lâyihası ve Muvakkat encümen mazbatası ele alınmıştı. Toplantıda konuşan Kocaeli Mebusu İbrahim Dıblan, Hatay’ın Anavatana katılması konusu ile ilgili şu anısını Mecliste paylaşmıştı:

“Arkadaşlar, bu hayırlı müjdeyi hepimiz bekliyorduk. Çünkü Türk milletinin katî zaferini müteakip bu zaferi temin eden, yaratan Ebedi Şef; Adana’ya teşriflerinde; coşkun tezahüratla kendisini karşılayan, minnet ve şükranlarını doğrudan doğruya büyük kurtarıcılarına sunmağa gelen Adanalı halk selinin arasında çok hazin bir manzara ile karşılaşmıştı. Siyahlara bürünmüş bir Hataylı kız, zincirli elleriyle siyah tüllerle örtülü bir Türk bayrağı taşıyordu.

Türk Hatay’ın o vakitteki vaziyetini temsil eden bu manzarayı görür görmez Büyük Dahi durdu: Türk Hatayı da, hiçkırıkları arasında kurtarmasını rica eden Hataylı kıza, hiç tereddüt etmeden, Türkün büyük Atası şu mukabelede bulundu: “Kırk asırlık Türk yurdu esir kalmaz!” İbrahim Dıblan sözlerinin devamında, Türk Milletinin Mustafa Kemal’in ağzından çıkan her sözü yerine getirdiğini söylemişti.

⁴⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.31-32.

Dıblan Bey, *“Tam yerinde söylenen bu sözler, bütün Türk milletini ve idarecilerini harekete geçirdi ve bu günkü hayırlı neticeye varıldı.”*

diyerek Mustafa Kemal’in kendi halkı tarafından milli bir kahraman olarak görüldüğünü ve onun gösterdiği yoldan gittiklerini vurgulamıştı.

Yine aynı toplantıda konuşan Bursa Mebusu Muhiddin Baha Pars, Hatay’ın Türkiye’ye katılması münasebeti ile ilgili görüşlerini dile getirirken, Mustafa Kemal’in milli bir kahraman olarak Türk Milleti’nin bir yurda sahip olmasını sağlamasındaki başarısından da bahsetmişti.

Baha Bey, *“Arkadaşlar, son teşrin günlerinden birinde dünyanın en büyük adamı ve bizim göz bebeğimiz Atatürk, burada sene başı nutuklarında siyasî ve idarî ahvalden bahsettikten sonra durdu ve sizin gözlerinizden ruhlarınızı okumak ister gibi, ruhunun ateşini, azametini sizin gözlerinizden, kalplerinize sokmak ister gibi ve dünyaya; benim söylediğime dikkat edin, ben hakkı hakikati, doğruyu söylerim der gibi bakarak; Hatay bizimdir, bizim olacaktır, dedi. Biz o gün Hatay’ın bizim olduğuna inandık.*

Arkadaşlar, kalplerinizde ateş, gözlerinizde birer inci olarak tekrar yaşayan Atatürk’ü burada hürmetle, selâmlarım. Hataylılar; unutmayınız ki Atatürk sizin için sıhhatini, belki de sizin için hayatını verdi. En zalim bir hastalığın tesiri altında bile size koştı. Hatay o zaman fethedilmişti. Bizi de kaburga kemiği kırık olduğu halde kurtardı. O bize yalnız Hatayı mı, o bize yalnız vatani mi, o bize bu gün burada bu şekilde bağırarak kudret ve kuvvetini de verdi. O bize, onsuz dahi yaşayabilecek bir

millet kabiliyeti verdi, o bize yetiştirdiği en büyük kardeşi bildiği emsal olarak bulduğu İnönü'yü şef olarak bıraktı...’’⁵⁰

şeklindeki konuşması ile, Mustafa Kemal'in Türk milleti için niçin büyük bir kahraman olarak görülmesi gerektiğini açıklamaya çalışmıştı. O, vatani düşman işgalinden kurtarmakla kalmamış, kurulan devletin gelecekte de ayakta kalabilmesi için çalışmalar yapmıştı.

Devletlerin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü konusunda son derece hassas davranan Mustafa Kemal, dış politikada da bu yönde adımlar atmıştı. Uluslararası ilişkilerde özen gösterilen barış politikası bunun bir sonucudur.

1.2.2. Büyük Komutanın Barışçı Politikası

Kemal Atatürk sadece başarılı bir komutan değil, aynı zamanda başarılı bir barış politikası uygulayıcısı olarak,⁵¹ hayatı boyunca ulusların birbirleri ile iyi geçinmeleri gerektiğine inanmıştır. O, milli düşmanlık kavramını hiçbir zaman lûgatına sokmamıştı. “Yurtta sulh cihanda sulh” onun felsefesi olmuştu⁵². Kemal Atatürk, gerekli olmadıkça savaşmayı gerekli görmemişti. O bu görüşleri savunurken, dünyanın birçok yerindeki liderler çeşitli menfî duygularla savaş hazırlığı içindeler idi⁵³.

“Atatürk, barışın saldırgan güçler karşısında caydırıcı güçler bulunmasıyla korunabileceğine inanıyordu.”

⁵⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, İctima F. , C.3, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 30-VI-1939 Cuma, S.432–433,434.

⁵¹ İsmet Giritli “Atatürk ve Barış”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. II, S. 6, Ankara 1986, sayfa 607.

⁵² Yalçın, a.g.e. s. 394.

⁵³ Aydemir, a.g.e.s.397-398.

Bu düşünce ile Birinci Dünya savaşından sonra kurulan “ Milletlerarası Cemiyetine” katılmak istenmiştir⁵⁴.

Kemal Atatürk, yeni kurulan Türk devletinin dostluk ve barış elini tüm dünyaya uzatmıştı. “ *Kardeşler arasında bile anlaşmazlık çıktığına göre; bunun uluslar arasında da oluşabileceğini kabul etmek gerekir. Ama ulusların, savaşa gitmeden, bunları çözmek için önlem almaları temeldir. Her şeyden önce bu tutumu benimsemek gereklidir. İşte Mustafa Kemal de bu tutumu benimsemişti*⁵⁵.

1.11.1931 Pazar günü Meclis toplantısının birinci celsesinde Gazi Mustafa Kemal’in nutukları ele alınmıştı. Celse görüşmeye açılınca Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal’in şiddetli ve sürekli alkışlar arasında Riyaset kürsüsüne teşrif buyurmuştu.

Mustafa Kemal kürsüye çıkınca uluslararası ilişkilerde barışçı bir siyaset izlenilmesi gerektiğini; “*Nefsimize ve millet kudretlerine itimat, Hükümette ve siyasette istikrar, tasarrufta ve fedakârlıkta sarsılmaz bir karar, Devletin dâhil ve hariçte emniyet ve sükûnete mazhariyeti; halin başlıca tedbirleridir. Türkiye’nin emniyetini gaye tutan, hiç bir milletin aleyhinde olmayan bir sulh istikameti bizim daima düsturumuz olacaktır*”⁵⁶ sözleri ile dile getirmiştir.

⁵⁴ İsmet Bozdağ, Cengiz Ketene, **Atatürk’ün Evrensel Boyutları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 107.

⁵⁵ Celal Erikan, “ *Barışçı Atatürk*” **Atatürk ve 1986 Dünya Barış Yılı**, Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987, s.81-82.

⁵⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, İçtîma 1, C.4, Birinci İnikat, Ankara, 1-XI-1931 Pazar, S. 3.

1.11.1933 tarihli meclis toplantısının Birinci Celsesinde Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal nutuklarını irad buyurmuştu. Mustafa Kemal dönemin beynelmilel ilişkilerinden bahsettiği nutkunda uluslararası sulha verdiği öneme de değinmişti.

“Efendiler; beynelmilel münasebetlerin geçen sene zarfında sulh ve huzur noktai nazarından inkişafı, cihanın birçok kısımlarında inşirah verici bir halde olmamıştır. Beynelmilel iktisat ve silâhları bırakma konferanslarından da şimdiye kadar müspet netice alınmamıştır. Milletimizin, müdafaa vasıta ve kuvvetlerine hususî ehemmiyet atfetmesi lüzumunu söylemek vazifemizdir. Müteselli olabiliriz ki, sulh ülküsü; bizim içinde bulunduğumuz yakın muhitte, memnun olunacak terakkiler kaydetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti beynelmilel sulh ve emniyeti kuvvetlendirmek için, kendi tesiri ve iktidarı olan sahada ve aynı arzuda olanlarla beraber, hayırlı faaliyetlerde bulunmuştur.

Efendiler,

Bu sene, mümtaz bir Sovyet Heyetinin cevap ziyaretini kabul ettik. İki memleketin çetin zamanlarında kurulmuş, on beş senedir türlü imtihanlardan, daha kuvvetli çıkmış bir dostluğun daima yüksek kıymeti haiz olması, beynelmilel sulh için değerli ve ehemmiyetli bir âmil olduğundan tereddüt edilemez.

Balkanlarda münasebetlerimiz inkişafa mazhar olmuştur. Yunanistan'ın Mümtaz Başvekilini ve nazırlarını kabul ettiğimiz esnada, dostça anlaşma paktı imza edildi. Bu muahede, denizde ve karada yüksek menfaatleri ve coğrafi rabitaları bu kadar biri birine girmiş olan iki memleket için tabii ihtiyacın ifadesidir. Bu muahede, Balkanlar'da dahi sulhun ve umumî ahengin kuvvetli bir vasıtası olacaktır.

Bulgaristan'la dostluk ve emniyet münasebetlerinin arttırılması için, biz bütün imkânları kullanmaktayız. ...İktisadî ve siyasî münasebetleri inkişaf ettirmek, Cumhuriyet Hükümetinin ciddî arzusudur. Balkanlarda sulh ve huzur temennilerini, iki memleket arasında iyi münasebetler inkişafını ve bir âdemi tecavüz muahedesini

yapılması kararını tebarüz ettiren konuşmalardan, beynelmilel sulh ve emniyet ülküsü, yalnız, müstefit olmuştur.

Macaristan'ın Mümtaz Başvekilinin ve Hariciye Nazırının ziyaretlerini çok samimiyet ve memnuniyetle karşıladık. İki memleket arasındaki bitaraflik ve hakem muahedesi de uzatılmıştır. Milletlerimiz arasındaki kardeşçe duygular bu mesut vesilelerle taşkın bir surette gösterilmiştir.

Muhterem Efendiler;

Balkanlarda ve Orta Avrupa'daki devletler arasında Türkiye Cumhuriyeti ancak politikasının dürüst ve açık mahiyeti sayesinde, samimî mevkii muhafaza etmektedir. Pek nazik olan bu siyasetin icaplarını dikkatle göz önünde bulundurmaktayız.

Türkiye Cumhuriyetinin diğer devletlerle münasebetlerinin, aradaki muahedelerin hükümlerine ve beynelmilel dostluk icaplarına uygun olarak umumiyetle iyi olduğunu söyleyebilirim”⁵⁷.

Mustafa Kemal'in yaptığı konuşmadan da anlaşılacağı üzere uluslar arasında barış politikası uygulanmaya çalışılmış ve bu yönde adımlar atılmıştı. Uluslar arası ilişkilerde uygulanmaya çalışılan barış politikası, belli ilkelere bağlanmıştı. Bunlardan ilk ve en önemlisi, tam bağımsızlık ve milli egemenliktir. Yeni kurulan Türk devletinin bağımsızlığına ve milli egemenliğine dokunulmadığı sürece takip edilen barışçı politikada değişiklik yapılmamıştı.

6.3.1934 tarihli Meclis toplantısında Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti ve Romanya ve Yugoslavya Krallıkları arasında akdedilen Balkan anlaşma misakının tasdikine dair 1/887 numaralı kanun lâyihası ve Hariciye Encümeni mazbatasını ele alınmıştı. Bu toplantıda ilk olarak konuşan Kocaeli Mebusu

⁵⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre IV, İctima 3, C.18, Birinci İnikat, Ankara, 1 -XI-1933 Çarşamba, S.3.

Sırrı Bey, bu anlaşma misakının Mustafa Kemal Atatürk sayesinde gerçekleştirildiğini; *“Efendiler, bu misakın tohumu Sofya’da Ataşemiliter Kolağası Mustafa Kemal Efendi tarafından atılmıştır. Fidesi Ankara’da Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından yetiştirilmiştir. İşte bu fidenin husule gelmesi için gözetilen nukatı nazarın ilk neticesi bu misaktır. Fidenin ağaçlanarak meyve vermesinde Başvekil Paşanın yüksek görüşleri, derin düşünüşü ve meseleyi idaredeki kiyaseti elbette büyük âmil olmuştur”*⁵⁸ sözleri ile dile getirmişti.

TBMM ‘nin 31.7.1936 tarihli Seksen Birinci İn’ikad’ının Birinci Celsesinde Boğazlar rejimi hakkında Montreux’de 20 Temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelenamenin tasdikine dair kanun lâyihası ve Hariciye ve Milli Müdafaa Encümenlerinden mürekkebe Muhtelit Encümen mazbatasını okunduktan sonra söz alan mebuslardan Çanakkale Mebusu Ziya Gevher Etil Montreux’de imzalanan vesika hakkında fikirlerini beyan ettikten sonra Mustafa Kemal’in barışsever anlayışı ile ilgili;

*“Ezeli Türkün önünde parlak bir ebediyet ufku... Ve bütün bunlar: tarihte bir Çanakkale, tarihte bütün müşterek dünyanın kolunu bükemediği bir Türklük; tarihte azametli bir Türk Cumhuriyeti yaratan Ulu Şefin yeni bir armağanı. Barış yolunda sunduğu yeni bir armağanı; zaten bu armağanın başka bir yoldan gelmesi mümkün olabilir miydi”*⁵⁹

sözlerini sarf etmiştir. Ziya Bey, Türk milletinin ancak bağımsızlık mücadelesini kazandıktan sonra, barış adına adımlar atabildiğini dile getirmek istemişti. Çünkü bağımsızlığına kast edenler olduğu sürece öncelikli amacın sulh olması beklenemezdi.

⁵⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İctima 3, C. 20, Yirmi dördüncü inikat, Ankara, 6- III- 1934 Salı, S.17.

⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 1, C.12, Seksen Birinci İn’ikad, Ankara, 31 - VII - 1936 Cuma, S.311.

Aynı toplantıda söz alan Afyonkarahisar Mebusu Berç Türker ; “*Ne mutlu bize ki Atatürk gibi ulu bir şefimiz vardır; onun dehası, zekâsı, kabiliyeti ve cevheri sayesinde ve yüksek bir rical-i devlet olan İsmet İnönü’nün dirayet ve gayretleri ile Çanakkale meselesi Montrö’de dünyalara ve bilhassa siyasi mahafilde bir nümunei imtisal olacak dürüst ve mahir surette halledildi*”

diyerek, Mustafa Kemal’in uluslar arası ilişkilerde yüksek meziyetlerini kullanarak ülkesini avantajlı duruma soktuğunu vurgulamıştır.

Berç Türker, Mustafa Kemal’in uluslararası meselelerde barıştan yana oluşuna da “*Montröde imzalanan muahede bizim için parlak bir muvaffakiyet, diplomatik bir zafer olmakla beraber, arsiulusal siyasi noktai nazardan dahi azim bir ehemmiyeti haizdir, çünkü ulu şefimizin yaratıcı dehası bütün dünyaya gösterdi ki, siyasette muallâk ve nazik meseleleri kavga ile değil bilakis sulh ve dostluk havası içinde hal ve tesviye edebilirler*”⁶⁰ sözleri ile değinmişti.

Aynı mazbatanın görüşüldüğü Meclis toplantısında söz alan mebuslardan Seyhan Mebusu Cavit Ural; Montrö’deki başarının zor şartlar altında elde edildiğini ve bu başarının Avrupa Milletlerine barış örneği olduğunu belirtmişti. Cavit Ural, bu başarıyı Türk Milleti’ne yaşatan Mustafa Kemal’e yönelik, “*...bize bu çok şerefli ve heyecanlı günleri yaşatan ve daha çok günler de yaşatacak olan varlığı ile bahatlı ve övünçlü olduğumuz ulu ve ünlü önderimize ve Asil Büyük Başbakanımıza saygı, bağlılık ve şükran*” duygularını sunmuştu⁶¹.

1938 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanun Lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatasının ele alındığı 23.5.1938 tarihli meclis toplantısında konuşanlardan biri

⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnikad, Ankara, 31 - VII - 1936 Cuma,S. 318.

⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnikad, Ankara, 31-VII-1936 Cuma, S. 323.

de Afyon Karahisar Mebusu Berç Türker'di. Türker, dünyadaki silahlanma yarışına dikkat çektikten sonra Mustafa Kemal'in barış yolundaki kararlılığına değinmiş ve şunları söylemişti:

”Arkadaşlar, Atatürk'ün yüksek direktifleri sayesinde memleketimiz sulh ve refah içerisinde ilerliyor. Fakat maatteessüf Türkiye Cumhuriyetinden dışarı bütün dünya tehlikeli bir vaziyet içinde müthiş silâhlanma siyasetini takip ediyor... Biz ümit ediyoruz ki, bütün bu gibi devletler Atatürk'ün çizdiği yüksek sulh idealine rücu' ederler ve aklıselim galebe çalar.

Bütün Türk ulusu emniyetle görüyor ki harici siyasetimiz Ulu Önderimizin çizdikleri barış yolu üzerinde yürümektedir. Ve Türkiye tarihinde ilk defa olarak dünyanın bütün devletleri Türkiye Cumhuriyeti'ni bir sulh rehberi olarak tanıyor ve bize imreniyorlar”⁶².

Mustafa Kemal, Türk milletinin tam bağımsızlığına önem verdiği ölçüde diğer milletlerin de bağımsızlığına saygı duyulması gerektiğini düşünmekteydi. Bunun sonucu olarak, barışçı bir politika izlenmesi gerektiğinin üzerinde şiddetle durmuştu. Dönemin büyük güçlerinin silahlanma yarışında avantajlı duruma geçmek için var güçleri ile mücadele ettiği bir sırada Mustafa Kemal'in, “ Yurtta sulh, cihanda sulh” anlayışını savunması onun barışçıl bir politikaya verdiği önemi gösterir.

Meclisin 1.6.1938 Çarşamba günkü toplantısının birinci celsesinde Türk - Yunan dostluk, bitarafılık, uzlaşma ve hakem muahednamesi ile samimî anlaşma misakına munzam muahedenamenin tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Hariciye ve Millî Müdafaa Encümenleri mazbataları incelenmişti. Bu in'ikad'da konuşan Niğde Mebusu Cavîd Oral, yakın tarihte dünya ülkelerinin çeşitli politik cereyanlarından bahseden Almanca bir eserde Mustafa Kemal'den bahsedildiğini söylemişti. Cavid

⁶² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 3, C. 25, Altmış Dördüncü İnikad, Ankara, 2 3 -V – 1938 Pazartesi, S.133.

Oral bu eserden bahsettikten sonra Kemal Atatürk'ün önderliğinde Türk Milleti'nin dünya halkları ile dostane ilişkiler sürdürmek gayretinde olduğundan bahsetmişti.

“ Evet arkadaşlar, dünya tarihinin eşsiz ve mümtaz bir şahsiyeti olan Büyük Şefimizin yüksek idaresindeki Türkiye Cumhuriyeti Devleti, millî kudreti ve millî kuvveti ile dostluğuna güvenilir ve dostluğu, sempatisi her devlet ve her millet için bir kazanç ve bir kuvvet olan büyük bir devlet olmuştur”

diyen Cavid Oral, Türk Milletinin uluslararası politikada yer edinmesinde Mustafa Kemal'in rolüne dikkat çekmiştir⁶³.

Af Kanunu lâyihası ile Heyeti Mahsusalarca aleyhlerine verilip kendilerine tebliğ edilmeyen kararlara karşı alakalıların itiraz edebilmeleri hakkında kanun lâyihası ve Adliye Encümeni Mazbatası'nın ele alındığı 29.6.1938 tarihli Meclis toplantısında konuşan Isparta Mebusu İbrahim Demiralay Mustafa Kemal'in sulhperverliğini aşağıdaki konuşmasıyla dile getirmişti:

“Büyük bir şiarımız vardır ki, bunu bu kürsüden bütün cihana ifade etmeği vatan borcu bilirim. O da, sulhperverliğimizdir... Emelimiz, yalnız kendimizin değil, beşeriyetin refah ve halâsıdır. Âli bir hasletin mahsulü olan bu arzumuzu dünyada tatbiki imkân bulursak insanlık için yeni bir saadet yolu açmış oluruz. Bu gayenin sırrı muvaffakiyeti; Cemiyeti Akvamın gayri samimi siyasetinde değil, Atatürk'ün, Meclis ve Hükümetimizin ilhamlı kafasındadır. Asrımız, hakikaten inkılap asrıdır. Mütemadi ihtilâller bazı müceddid zevatı meydana getirmiştir. Rusya'da Lenin ve arkadaşları, Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini, bunların az ve çok kafalarının işlediğini görüyoruz. Tarih kendilerine belki bir mevki verecektir. İtiraf etmek lâzımdır ki, Türk inkılâbının Atatürk'ü bunların ve emsalinin çok fevkindedir. Bu zevat istilâ emelinden vazgeçseler de kendilerine ve beynelmilel umumî siyasete

⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Yetmişinci İnikad, Ankara, 1-VI-1938 Çarşamba, S.9.

*Atatürk'ü baş yapsalar dünyayı kurtarmış ve medeniyete hizmet etmiş olurlar”*⁶⁴. diyen İbrahim Bey, Mustafa Kemal'in çağdaş liderler ile karşılaştırıldığında sulhperverlik konusunda bir adım daha önde olduğunu dile getirmişti. Bir asker olan Mustafa Kemal, savaştan değil barıştan yanaydı. Dönemindeki birçok devlet liderlerinin aksine o, sorunları savaşarak değil barış yoluyla halletme taraftarıydı. Bu barışçı politika tamamen bir teslim oluş ya da boyun eğmek değildi. Tam bağımsızlık ve milli egemenliğe karşı yapılan bir tehdit karşısında gerektiği gibi mücadele edilecekti. Yalnızca bir devletin tam bağımsızlığına ya da toprak bütünlüğüne karşı haksız işgaller yapılmayacaktı.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatasını görüşülmüştü. Mustafa Kemal'in barıştan yana bir kahraman olduğunu ve Türk milletinin de onun yolundan gideceğini Ordu Mebusu Muhiddin Baha Pars, “... *Dünya bilsin ki haysiyeti, şerefi dâhilinde Türk milleti Atatürk gibi sulh koruyucusu olacaktır. Atatürk'ün gittiği yoldan gitmek bizim vazifemizdir*”⁶⁵ sözleri ile dile getirmişti.

Aynı Meclis içtimasında konuşan Afyon Karahisar Mebusu Berç Türker, Mustafa Kemal'in beynelmilel barışa katkısını konusunda; “*Atatürk, dünyanın sulh yepgamberi oldu. Onun yüksek fikirleri sulhu isteyen milletler için bir düstur oldu ve bu gün o mukaddes fikirlerin ve direktiflerin yavaş yavaş kök bağlayışını görüyoruz*”⁶⁶ şeklinde bir konuşma yapmıştı.

Yine aynı toplantıda konuşan Kütahya Mebusu Besim Atalay Mustafa Kemal'in sulhperverliğini anlatan şu konuşmayı yapmıştı: “*Atatürk de Anibal gibi*

⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Seksen Üçüncü İnikad, Ankara, 2 9 - V I - 1 9 3 8 Çarşamba, S.417- 418.

⁶⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü inikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.22-23.

⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.31.

Anadolu'dan düşmanı kovduktan sonra denizi geçebilirdi, büyük ülkeler fethü istilâ edebilirdi. Fakat bunun faydasızlığını gördü ve durdu. Türk Misak'ı Millisi ile çizilmiş hudutlardan dışarı çıkmak istemedi. Barışmaz düşman sanılan gönülleri birleştirdi, Tuna'dan Sind ırmağına kadar, Ceyhunlara kadar sulh havası estirdi ve bir birlik vücuda getirdi. Memleketin istiklâlini kurtardığı gibi her tarafta sulh ve saadet havası estirmeğe çalıştı, memleketin yalnız iktisadî istiklâlini değil; yalnız siyasî istiklâlini değil, kültür istiklâlini de kazandırdı”⁶⁷.

Mustafa Kemal, Türk yurdunu düşman işgalinden temizledikten sonra, bununla yetinmeyip yeni topraklar kazanma arzusu taşımadı. Amacı toprak kazanmak değil, vatani kurtarmaktı. Amacına ulaştıktan sonra bağımsızlığa ve milli egemenliğe dışarıdan bir müdahale olmadığı sürece devletlerle barış içinde yaşamayı hedefliyordu.

Başvekil Celâl Bayar'ın, i'timad talebine dair beyanatının görüşüldüğü 16.11.1938 tarihli meclis toplantısında İzmir Mebusu ve aynı zamanda Başvekil Celâl Bayar, Türk halkının sulh anlayışının Mustafa Kemal'in “dâhilde sulh, hariçte sulh” sözünde ifadesini bulduğunu dile getirmişti⁶⁸.

Mustafa Kemal, savaşı hiçbir zaman şöhrete kavuşmak için bir araç olarak görmemiştir. Onun için savaşlar, milletlerin hayatlarını devam ettirmek için bir araçtı⁶⁹. Kurtuluş savaşı da Türk milleti için böyleydi. Ömrünün sonuna gelen

⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.36.

⁶⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima4, C.27,Beşinci İnikad, Ankara, 16-XI- 1938 Çarşamba, S.52.

⁶⁹ Özüçetin, a.g.m. Erişim: <http://turkoloji.cu.edu.tr>, Erişim Tarihi: 06.06.2013.

Osmanlı devletinin mirasını yaşatma işinde Türk halkı tek başına başarılı olamazdı bir öndere ihtiyaç duyulacaktı. Bu önder Mustafa Kemal Atatürk olacaktı.

1.2.3. Liderlik Vasfı

Halkların liderlere en fazla ihtiyacı olduğu zamanlar buhranlı dönemleridir. Bu karanlık günlerden çıkışın yollarını arayan ve toplumun çıkarlarını ön plana çıkaran kişiler lider olma vasfına ulaşmaktadırlar. Bundan dolayı bu kişiler adeta toplumun işaret fenerleri görevini görürler. Bağımsız bir devlet hedefine ulaşmaya çalışarak Türk Millî Mücadelesinin lideri olmaya hak kazanan Mustafa Kemal de Türk milleti için işte böyledir.

“Türk milletinin arzu ve iradesini kendi içinde derinden hissedenden Atatürk, büyük ve yüce kişiliği ile Türk milletinin şefi ve lideridir. Tarihin seyrini değiştiren kader adamı, Türk milli hayatının ayrılmaz bir parçası ve gücüdür”⁷⁰.

TBMM'nin 12.6.1937'deki toplantısında Reisicumhur Atatürk'ün tasarruflarında bulunan bütün çiftliklerini Hazineye ihda buyurduklarına dair Başvekâlet tezkeresi görüşülmüştür. Görüşmede konuşan Balıkesir Mebusu Ahmet Süreyya Örgევren mazbata ile ilgili görüşlerini bildirmiştir. Örgევren Bey yaptığı konuşmasında Mustafa Kemal'in liderliği ile ilgili;

“Atatürk Türk'ün içinden çıkan, Türk'ü temsil eden; bütün varlığını Türk'e veren kutsal bir varlık, büyük bir Türk çocuğu ve Türk Milleti'nin başında eşsiz, büyük, daimi şefidir”⁷¹ ifadesini kullanmıştı.

Reisicumhur Atatürk'ün tasarruflarında bulunan bütün çiftliklerini Hazineye ihda buyurduklarına dair Başvekâlet Tezkeresinin ele alındığı 12.6.1937 tarihli

⁷⁰ Eroğlu, a.g.e.1983, s. 3, 23.

⁷¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S. 270.

TBMM toplantısında söz alan Ordu Mebusu Muhittin Baha Pars, Mustafa Kemal'in her konuda Türk halkına liderlik yaptığını şu sözleriyle aktarmıştır:

“... Atatürk bu memlekette kendisini kaybetmiş ve millet içinde kendisini kaybetmiş ve milleti kendisinde toplamış bir şahsiyeti Aliye'dir. Atatürk'ün verdiği şeyleri saymakla bitiremeyiz. Bu verdiği şey; manası, mahiyeti, delâleti itibari ile o kadar büyüktür. Çünkü şimdiye kadar hiç bir büyüğün yapmadığını yine Atatürk yapmış oluyor. Atatürk bize ne vermedi. Burada konuşmak hakkını veren o değil mi? Gözlerimize bu ateşi veren o değil mi? Dünyada en büyük millet olmak şerefini bize bahşeden o değil mi?”

Kemal Atatürk, tarih sahnesinden silinmeye çalışılan bir milleti, verdiği mücadele ile kurtarma yolunda önemli adımlar atmış ve o millete dünya milletleri karşısında boyun eğdirmemişti.

Mustafa Kemal Atatürk, ülkeyi düşman işgalinden kurtardıktan sonra bir köşeye çekilmedi. Halkına kültürel açıdan da liderlik etti. Bu konuya da değinen Muhittin Baha Bey,

“... Atatürk köşede bucakta kalmış zekâları çıkararak memlekete bir kültür istikameti veren Atatürk, göze görünmez kabiliyetleri çıkararak memleketin na-mütenahî kudret ve kabiliyetlerini yetiştirmeğe sebep olan Atatürk... Onun bu memlekete karşı na-mütenahi işleri arasında millete yaşatmak kuvvetini, kabiliyetini, itimadını nefsi veren o değil mi? ve bir Atatürk mektebi yaparak herkese mazisini, tarihini, milliyetini anlatan, lisanını veren yeni bir lisan vücade getirerek, yeni lisanın kendi

mahiyetini o lisana bahşeden Türk milletini tarihte ve lisanda şahsiyet sahibi yapan o değil midir? Ona şöyle hitap ederek sözüme nihayet vereceğim:

*Gez, dolaş her yerde, her kalbe nurunu saç;
Gez, dolaş, milletinin bahtını aç, ufkunu aç”⁷²*

sözleri ile de, Mustafa Kemal’in Türk milletine hangi alanlarda liderlik yaptığına değinmişti.

8.11.1937 tarihli Meclis birleşiminde Yozgat Mebusu Emin Draman’ın, Arzuhal Encümeninin 19.5.1937 tarihli haftalık karar cetvelindeki 938 sayılı kararın Umumî Heyet’te müzakeresine dair tavrının geri verilmesi hakkında tavrini ele almıştır. Bu görüşmelerde konuşan Muş Mebusu Hakkı Kılıçoğlu, Türk-İslam tarihinde önemli olan liderlerden bazılarının vasıfları ile ilgili şu çıkarımda bulunmuştu:

“Arkadaşlar, kimin olduğunu hatırlayamadığım bir vecize İslam hakkında şöyle diyor: Muhammed düşündü, Ebubekir söyledi, Ömer yaptı. Fakat bizim istiklal ve hürriyetimizi yaratan, insanlık, bilgi ve medeniyet âleminde bize yepyeni parlak ufuklar açan, bizi bütün dünyaya saygı ile tanıtan Ulu Şef Atatürk ise: Düşündü, söyledi, yaptı ve yaptırdı”⁷³.

Hakkı Bey, Mustafa Kemal’in Türk kurtuluş mücadelesinin her aşamasında etkili olduğunu vurgulamaktadır. O, öncelikle gidişatın iyi olmadığını düşünmüş, bu düşüncesini Osmanlı yöneticileri ile paylaşmıştı. Düşüncelerinin dikkate alınmadığını görünce mücadeleye kendisi önderlik etmeye karar vermiş ve kurtuluş yollarını uygulamaya koyarak Türk milli mücadelesinin lideri olmuştu.

⁷² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.273-274.

⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 20, Üçüncü İnıkad, Ankara, 8. XI.1937 Pazartesi, S. 36.

23.5.1938 tarihli TBMM toplantısında 1938 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanun Lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası görüşülmüştü. Bu toplantıda konuşanlardan biri de Afyon Karahisar Mebusu Berç Türker'di. Berç Türker Bey, konuşmasında dönem ekonomisi ve harcamalarına değindikten sonra Mustafa Kemal'in liderliği hakkında da bir iki cümle söylemişti.

“Ulu Önderimiz Atatürk Türk Ulusunun başında canlı varlıklar yaratan bir güneş gibi parladı. Onun manyetik kuvveti onun yüksek rehberliği altında memleketimiz her gün tekâmüle bir ileri adım daha atıyor. Zengin enerjik kaynakları içinde eski zihniyet ve usuller ortadan kalkıyor. Yurda karşı muhabbet ve fedakârlık prensibi varlığımıza hâkim oluyor ve memleketimizin her tarafından daha büyük ölçüde maddî ve manevî zenginlikler ortaya çıkıyor”⁷⁴.

Birçok devletin karışıklık içinde bulunduğu bir dönemde, Türkiye, Mustafa Kemal'in liderliği ile iç ve dış politikada eşine aza rastlanan bir güce sahip olmuştu.

29.6.1938 tarihli Büyük Millet Meclisi toplantısında Adliye Encümeni Mazbatası ele alınmıştı. Bu mazbatada Mustafa Kemal'in Türk Milleti'nin en zor günlerinde başına geçerek ona bağımsızlık yolunda liderlik ettiği şu satırlarla vurgulanmıştı:

“Bir birini takip eden Balkan ve Umumî Harb Türkiye'nin istiklâlini mahvetmek ve adını cihan haritasından silinmesine başlangıç sayılabilecek olan

⁷⁴TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 3, C. 25, Altmış Dördüncü İnikad, Ankara, 2 3 -V – 1938 Pazartesi, S.134.

küçük bir arazi içinde mahdud bir istiklâl hakkı verilen meşum bir mütarekeden sonra haricin kötü emellerine, şahıslarının menfaati düşüncesi ile yardım eden Osmanlı İmparatorluğu saltanatının başında bulunan Hain Sultan olduğu halde onun yordakçıları da cehil ve taassubla kafaları kararmış olduğu halde çalışmakta iken Türkün fitratında ve ruhunda taşıdığı asil ve necib kabiliyeti takdir eden Büyük Kurtarıcı Atatürk Ulusal savaşa atılarak milletin bünyesinde mevcut bütün kuvvetleri feyizlendirip bu hareketin başına geçmiş ve cihanın çıplak bir hakikat halinde hayret ve takdirini kazandığı bu günkü mes'ud neticeler istihsal olunmuştur”⁷⁵.

Okunan bu mazbatada Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde İmparatorlukla beraber Türk Milletinin de ortadan kalkabilecek duruma geldiği sırada Mustafa Kemal'in ortaya çıkıp Türk Milletine önderlik yaptığı aktarılmak istenmişti.

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası'nın görüşüldüğü TBMM toplantısının birinci celsesinde konuşan Eskişehir Mebusu Emîn Sazak, Mustafa Kemal'in Türk halkı için lider konumda olduğunu ve o öldükten sonra bile halkının onun izinden gideceğini şu cümleleriyle dile getirmişti:

“Bu kadar sarsılmadan sonra bu milletin hali ve istikbali ne olur ki endişesini bir an için hatırladım. Bir de baktım ki, Türk milletini o yetiştirmiş, gideceği yolları açmış ve o millet açtığı yoldan yürüyor ve yürüyecektir. Ruhü şad olsun, Ulu Atatürk en büyük vazifesini yapmıştır. Müsterih olarak yatsın”⁷⁶.

22.5.1939 tarihli TBMM toplantısında 1939 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası ele alınmıştı. Bu Mazbata hakkında

⁷⁵TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Seksen Üçüncü İnikad, Ankara, 29 - V I - 1 9 3 8 Çarşamba, S.309.

⁷⁶TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü inikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.24.

konuşan İçel Mebusu Gl. Cemal Mersinli, konuşmasının sonunda savaşta şehit olanların çocuklarına iyi bir eğitim almaları için olanak verilmesini söyleyip bu konuyu Kemal Atatürk'ün liderlik vasfına dikkati çekerek;

“En son olarak arz edeceğim bir mesele de, arkadaşlar; bir kütleli beşeri, hele bir milleti düştüğü çukurdan, çıkmazdan alıp kurtarana «büyük» derler. Atatürk işte bunun için büyüktür”⁷⁷

şeklinde ifade etmişti. Türk milletinin üzerinde kara bulutlar dolaştığı sırada Mustafa Kemal adeta bir güneş gibi doğmuş ve halkın geleceğine ışık tutmuştu.

Gerek Kurtuluş Savaşı sırasında, gerekse bağımsızlığın kazanılmasından sonra sosyal hayatta görülen ilerlemelerin temelinde Mustafa Kemal'in liderliği görülmektedir. O bunları yaparken, içindeki derin vatan ve millet sevgisinden güç alıyordu.

1.2.4. Vatan Sevgisi

Kemal Atatürk, bir asker olarak Türk topraklarında mücadele verdi ve orduları komuta etti. Vatan korumanın ne demek olduğunu fiilen yaşamış bir kumandan olarak, toprak kaybetmenin acısını en çok bilenler arasındadır. Nitekim doğup büyüdüğü Selanik'e ömrünün sonuna kadar özlem duymuştu.

“Başkumandan Mareşal Gazi Mustafa Kemal İzmir'e muzaffer ordusu ile girdiği zaman, önünde kaçan düşman ordusunu kovalamak, Makedonya'ya el

⁷⁷TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, İctima F. , C. 2, On Dördüncü İnikad, Ankara, 22- V - 1939 Pazartesi, S.165.

uzatmak isteyebilirdi... Fakat Mustafa Kemal yekpare ve kuvvetli olabilecek bir Türk vatanının sınırlarını aşmamak azmi ile bu işe başlamıştı”⁷⁸.

Mustafa Kemal, Türk kanları ile ıslanan toprakları Türk vatanı olarak adlandırıp, bütün mücadelesini buraları korumak için vermişti.

TBMM'nin 14.11.1938 tarihli toplantısının ikinci celsesinde Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatasını ele alınmıştı. Bu görüşmeler sürerken konuşan Manisa Mebusu Refik İnce Mustafa Kemal'in vatanseverliğine değinmiş ve şunları söylemişti:

“Arkadaşlar, Atatürk'ün en büyük fazileti, arkadaşların da dedikleri gibi, millet sevgisi ve milletine olan itimadıdır. Bütün bu itimadın neticesi, milletin hakiki mümessili olduğunu, 23 Nisanda başlayıp millete tekrar ettiği Türkiye Büyük Millet Meclisine hürmetidir. O ne düşman karşısında eğilir ve ne de hiç bir zaman kendi zekâsının fevkine çıkamayan muhtelif zekâlar karşısında eğilir, ne şu veya bu insanların mağlup oldukları hissiyat ve hevesatın karşısında eğilirdi. O, ancak inhina ile hürmet ile Büyük Millet Meclisi huzurunda eğilirdi ve ona hürmet gösterirdi. O, Büyük Millet Meclisinde, tamamen kendisinin kendi vicdanının mihrakını teşkil eden milleti görür ve huzurunda eğilirken, saadet ve hazzını bize duyururdu”⁷⁹.

Refik Bey, bu sözleri ile Mustafa Kemal'in düşman karşısında eğilmeden vatanı uğruna milleti için milletinin önünde eğilebildiğini vurgulamaktadır. Mustafa

⁷⁸ Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s.425-427.

⁷⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S. 32-33.

Kemal, Türk milletine yalnızca bağımsız bir vatan bırakmamış; aynı zamanda vatan ve milliyetperverlik mirası, vatana faydalı olma mirası da bırakmıştı.

Aynı TBMM toplantısının ikinci celsesinde söz alan mebuslardan biri de Kütahya Mebusu Naşid Uluğ'du. Naşid Uluğ, Mustafa Kemal'in vatanseverliği konusuna örnek olması açısından şunları söylemişti:

“Arkadaşlar, Mudanya Mütarekesi ile Lozan arasında, annesini kaybetmişti, bu kara haberi kendisine getirdiler. Gözyaşlarını bize göstermedi: İzmir’de anasının mezarı başında saf bağlanmıştı, herkes ağlıyordu, ağlamayan bir tek adam vardı, o gene Mustafa Kemal’di. Bize orada da istibdatla mücadele etmek dersini veriyor, millî hâkimiyete sarılmak lüzumundan bahsediyordu.

Arkadaşlar, Mustafa Kemal’i ağlarken de gördük. 1927 senesinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin büyük kongresini kapatırken şimdi hürmetle bulunduğumuz bu noktada, bu hitabet kürsüsünde, nutkunu tamamlayıp büyük eserini, Türk gençliğine emanet ettiği zaman, o, ağlıyordu. Diyordu ki, “Ey Türk istikbalinin evlâdı; işte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk İstiklâl ve Cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur”⁸⁰.

Yapılan konuşmadan da anlaşılacağı üzere, Atatürk’ü duygulandırıp ağlatan kişisel bağları, tutkuları ya da ailesinden birini kaybetmek değil; vatani ve milletin geleceği konusundaki düşünceleridir.

⁸⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.30.

II. BÖLÜM: MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SİYASİ KİŞİLİĞİ VE MECLİSTE MUSTAFA KEMAL'E YAPILAN ÖVGÜLERİN SİYASİ KİŞİLİĞİ İLE İLGİSİ

2.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SİYASİ KİŞİLİĞİ

Siyasetin çeşitli tarifleri yapılabilmektedir. Burada Enver Ziya Karal'ın, kabul ettiği tarif ele alınacaktır:

*“Bağımsız bir devlette halkın huzur ve refahı ile o devletin, devletlerarası güvenliğini sağlamak için tutulan yol, siyasettir”*⁸¹.

Halkın huzurunu sağlamak onların ihtiyaçlarına çare bulmak gerekir. Siyasetçiler de vatandaşın ihtiyaçlarını imkânları dâhilinde, memleketin menfaati doğrultusunda karşılamak zorundadırlar. Dolayısıyla siyasetçilerinde bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir⁸².

Kemal Atatürk, *“ herkesi fikir ve değeri kadar sırlarına yaklaştıran, devamlı bir telkin sanatının inceliklerini pekiyi kavrayan yaman bir politikacı...”* olarak tarihe geçmiş; *“Bir “ emir” ve “ nehiy”⁸³ ” zorbası değil de inandırıcı, bağlayıcı bir lider olmayı istediği ve sevdiği için bazen yorucu, pek zeki olmayanları şaşırtıcı dolaşık yollar seçmiş”* bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır⁸⁴.

Mustafa Kemal'in hangi özelliklerinin onun büyük bir siyasetçi olduğunu gösterdiğine göz atılacaktır:

⁸¹ Enver Ziya Karal, *“ Atatürk'ün Siyaset Üzerindeki Düşünceleri” Atatürkçülük* (İkinci Kitap) Genelkurmay Basımevi, Ankara,1983.s.187.

⁸² Enver Ziya Karal, *“ Atatürk, Siyaset Ahlakı ve Siyasi Partiler” Atatürkçülük* (İkinci Kitap) Genelkurmay Basımevi, Ankara,1983.s.201-202.

⁸³ Nehiy: Yasak etmek. Menetmek. Erişim Adresi: <http://www.osmanlicaturkce.com> , Erişim Tarihi: 20.06.2013, 15:54.

⁸⁴ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya I*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yay. , Cumhuriyet Gazetesinin Okurlarına Armağanıdır, 1999, s. 11.

2.1.1. Bir Deha Olarak Atatürk

Dehâ kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Yusuf Hikmet Bayur'un "Atatürk Hayatı ve Eseri" adlı eserinde yer verdiği tariflerden bazılarına yer verilecektir:

“Doğuştan olağanüstü işler görmek ve eserler yaratmak kabiliyetinde olmak.

Herkesten çok önce anlamak görmek, sezmek, kavramak, duymak ve uygulanmak.

İnsanlığın gelişmesi sırasında ulaşabileceği en yüksek zirveleri görüp göstermek ve topluluğu oraya götürecek olağanüstü yaradılıştta olmak...”

Tarifler incelendiğinde, Mustafa Kemal'in sahip olduğu vasıfların bu tariflere uyduğu çok açıktır⁸⁵.

Sosyal şartlar liderlerin ortaya çıkmalarında etkili olduğu halde yeterli değildir. Bu şartlar altında bazı bireyler diğerlerine göre daha öne çıkar. “ *Deha, dikkatli hafıza, muhakeme, muhayyile ve irade gibi psikolojik melekelerin terkibi bir üstünlüğüdür.*” Atatürk de bütün bunlara sahip olduğu için “ deha ” olarak nitelendirilebilir.

Toplumlar kendilerini karanlık günlerden çıkaran, yeni düşünceler, yeni yollar açan kişileri dâhi olarak adlandırırlar. Bu yönüyle de Mustafa Kemal Türkler için bir dehadır⁸⁶.

⁸⁵ Yusuf Hikmet Bayur, **Atatürk Hayatı ve Eseri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997, s. 340.

⁸⁶ Eroğlu, **a.g.e.**, s.35.

Ankarada bir tıp fakültesi tesisi hakkında kanun lâyihası ve Sıhhat ve İctimaî Muavenet ve Bütçe Encümenleri Mazbataları ile ilgili yapılan toplantıda konuşan Balıkesir Mebusu Doktor Hasan Vasıf Soyürek Mustafa Kemal'in kişisel özelliklerinden dehasını ve iradesini şu cümle ile dile getirmişti:

*“Sayın arkadaşlarım; Yüce Cumhuriyetimizin ve onu kuran Büyük Ulu Atatürk'ümüzün emsalsiz dehası ve yüksek iradesi altında milletimizin bu geçirdiği cumhuriyet seneleri gibi kısa bir zaman zarfında ne kadar çok işleri yapmış olduğunu ve daha neler yapmağa muktedir olduğunu burada tafsile hiç lüzum görmem”*⁸⁷.

Türk Kurtuluş Savaşı, milletin bağrından çıkmış bir dehanın tarihin akışını kendi halkı lehine çevirdiği bir mücadeledir. Bu deha, ülke toprakları içinde yaşayan genç-yaşlı, kadın-çocuk her milliyetten insanı ortak amaç etrafında kurtuluş mücadelesine katmıştı.

2.1.2. Birleştirici ve Bütünleyici Yönü

Atatürk, Türk milletini milli birlik ruhu etrafında toplamış ve Milli Mücadeleyi başarıya ulaştırmak gayesi altında en zıt fikirleri bile birleştirmiştir.⁸⁸

“O'nun yetiştiği çağda Osmanlı İmparatorluğu dağılma halindeydi. Türk ulusunun soy sop Türk olan ögesi de birbirleriyle kardeş insanlardan değil; ayrıcalıklı ya da sade yurttaşlardan oluşuyordu... İçerde barış sağlanmazsa, ülkenin çok muhtaç olduğu dış barış da elde edilemezdi.”

Mustafa Kemal de öncelikle ülke içinde barışı sağlamak ve bundan sonra daha da kuvvetli bir şekilde yola devam etmek amacıyla birleştirici rol üstlenmişti⁸⁹.

⁸⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, C. 19 Yetmişinci İnikad, Ankara, 2-V I-1937 Çarşamba, S. 38.

⁸⁸ Eroğlu, a.g.e., s.14, 26-27.

⁸⁹ Erikan, a.g.e., s. 80.

Kemal Atatürk'ü Türk milletinin lideri yapan, onun birleştirici ve bütünleyici özelliğidir. Kurtuluş Savaşındaki başarısı ve ardından gelen İnkılâpların başarısı, Mustafa Kemal'in milli birliği sağlamadaki gücünün sonucudur⁹⁰.

Mustafa Kemal'in “ *Milletimiz, tek bir vücut gibi gösterdiği birlik ve gayret sayesinde başarıya ulaşmıştır.*” sözü onun Türk milletini ortak amaç etrafında birleştirerek başarıya ulaşıldığının kanıtı sayılabilir⁹¹.

7.6.1934 tarihli TBMM toplantısında konuşan Samsun Mebusu Ruşenî Bey, Osmanlı İmparatorluğunun zamanla kozmopolit bir yapıya kavuştuğunu ve her halkın dış kışkırtmaların da etkisiyle imparatorluktan ayrı bir yol çizmeye başladığından söz etmişti. Ruşenî Bey, Mustafa Kemal'in farklı etnik grupları ve milletleri tek çatı altında toplama başarısına eriştiğini şu cümleleri ile dile getirmişti:

*“Çok şükür Büyük Reisimiz ve dünyanın en büyük inkılâpçısı Gazi Mustafa Kemal yüksek bilgisi ve yüksek ülküsü ile Türk tarihini ve dilini milletimize verdiği gibi imparatorluk devrinde kendilerini yabancı soydan sayanlara da kendilerinin halis Türk olduklarını öğretmiştir”*⁹².

Bazı müesseselerin idaresi hakkında kanun lâyihası ile Cemiyetler Kanunu Lâyihası ve Dâhiliye ve Adliye Encümenleri mazbatalarının ele alındığı 28.6.1938 tarihli meclis toplantısında konuşan Afyon Karahisar Mebusu Berç Türker Mustafa Kemal'in birleştiriciliği hakkında şunları söylemişti:

⁹⁰ Ali Güler- Suat Akgül, **Atatürk'ün Düşünce Dünyası**, Toplumsal Dönüşüm Yay. Ankara, 1998, s.98.

⁹¹ Murat Baykızı, **Atatürk Diyor ki...**, Kar Yay. , İstanbul, 2006, s.7.

⁹² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre IV, İcftima 3, C. 23, Altmış beşinci İnikat, Ankara, 7 -VI- 1934 Perşembe, S.70.

“Ekalliyetler kelimesi bana, kapitülâsyon zamanında ecnebi devletler elinde siyasî bir âlet olan bir zümre gibi geliyor. Bunlar artık, rahmeti rahmana kavuştu. Bizim Büyük Şefimiz Atatürk parlak ziyası ile parlak siyaseti ile bunları bir hamur etti. Artık ekalliyet yoktur. Zaten bendeniz zahiren ekalliyete mensuptum, kalbim ve ruhum ekalliyet değil, Türktü. Binaenaleyh bu gün Atatürk’ün büyük siyaseti sayesinde bütün ekalliyete mensup olanlar da Türktür”⁹³.

Berç Türker Bey, kendisinin de Türk hükümeti içinde yaşayan azınlık halklardan birine mensup olduğunu, fakat kalben ve ruhen Türk olduğunu hissettiğini belirtmiş; Mustafa Kemal’in de Türk vatanı içinde yaşayan herkesin Türk olarak kabul görülmesi gerekliliğini vurguladığını belirtmek istemişti.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası görüşülmüştü. Burada konuşan Afyon Karahisar Mebusu Berç Türker, Kemal Atatürk’ün birleştiriciliği ile ilgili şu konuşmayı yapmıştı:

“Atatürk bu güzel yurdu esaretten kurtardı, Cumhuriyet rejimini kurdu, Türkün prestijini yükseltti ve Türkün şanını, şöhretini artırdı ve bütün dünyanın hayranlık ve sempatisini celbetti, yurdumuzun dâhilinde ve bütün unsurlar arasında muhabbet ve vahdet hislerini uyandırdı, o sayededir ki, bu gün, bilâtefrik cinsü mezheb, yekvücut olan on sekiz milyon Türk, kahraman ordusu ile bu güzel yurdun ve Cumhuriyet rejiminin muhafaza ve müdafaası için kanının son damlasını akıtmaya hazırdır”⁹⁴.

⁹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, C. 26 İçtima 3, Seksen ikinci inikad, Ankara, 28-VI-1938 Salı, S.412.

⁹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnıkad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.31.

Mustafa Kemal, Türk milli mücadelesini başarıya ulaştırabilmek için, birleştirici özelliğini kullanmıştı. Mondros Ateşkes Anlaşmasının ardından başlayan işgallere karşı oluşturulan bölgesel direnişleri birleştirmekle işe başlamıştı. Bunun yanı sıra Birinci TBMM’de ki farklı görüşleri savunan vekilleri de ortak amaç etrafında birleştirmişti.

Aynı topraklar üzerinde yaşayan halkı ortak amaç etrafında topladıktan sonra, onlara fikir ve idealleri ile yön vermişti. Türk milli mücadelesinin başarı ile neticelenmesinin arkasında, Mustafa Kemal’in kurtuluş için yazdığı reçete ve belirlediği yol yatmaktadır.

2.1.3. Mustafa Kemal’in Fikir ve İdealleri

Tarihi olaylara fikir ve idealleriyle yön veren Mustafa Kemal, Türklerin yaşama hakkına yeniden kavuşmasını sağlamıştı.

“Geçerli olan ve toplumda üstün kıymet ifade eden Mustafa Kemal Paşa’nın dünya görüşü, Türk toplumunu tek hedefte birleştirdiği gibi insan topluluğuna da yararlı, huzur ve güven verici yeni fikirleri de kazandırmıştır.

Atatürk fikir ve idealleri ile Milli Mücadeleye güç katmış, yön vermiştir. Yeni bir devlet kurmanın, en güç şartlar içinde dahi zorunluluğunu, lüzumunu, gereğini, siyasî görüşleri ile tarihî tecrübelerin ışığı altında cesaretle ortaya koymuştur. Atatürk’ü Milli Mücadelenin şefi, lideri yapan, en önemli faktörlerden biri de, Atatürk’ün Türk Milletinin kurtuluşu için verdiği reçete, çizdiği yoldur”⁹⁵.

Buradan da anlaşılacağı üzere, Mustafa Kemal, Türk kurtuluş mücadelesinin ve ardından gelen inkılâpların temeline sağlam fikirler yerleştirerek başarı sağlamıştır.

⁹⁵ Eroğlu, a.g.e. s.23, 26, 34.

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası görüşüldüğü 14.11.1938 günkü meclis içtimasında konuşan Kütahya Mebusu Naşid Uluğ, Atatürk'ün ölümü ile ilgili olarak yaptığı konuşmasının bir bölümünde şunları söylemişti:

“Atatürk, hayali karşıda duran ve acısı yüreğimi yakıp kavuran Atam. Halk kitlelerini kölelikten kurtaran, şeref, haysiyete ve fazilete istinad eden cumhuriyet, tezadsız rejim, şark dünyasında vicdanların hürriyetine ve hür tefekküre dayanan Kemalizm ebediyen yaşayacaktır... Gözleri zaferden kararmış bir cihanın önünde bu vatani esaretten kurtaran Atatürk...”⁹⁶

Naşid Bey, burada Mustafa Kemal'in ölse bile fikir ve idealleri ile yarattığı eserin daima yaşayacağından belirtmek istemişti.

29.6.1938 tarihli TBMM toplantısında konuşan Kütahya Mebusu Mehmed Somer, Türk halkının Mustafa Kemal'in fikir ve ideallerini kavradıktan sonra ona katıldığını şu cümle ile aktarmıştı:

“Arkadaşlar, Atatürk bu işe teşebbüs ettiği zaman yanında kaç kişi vardı? Yavaş yavaş bütün millet Atatürk'ün büyük şahsiyetini büyük görüşlerini anladıktan sonra ona iltihak etti”⁹⁷.

Fikirleri ile milli mücadeleye yön veren Mustafa Kemal Atatürk, vatan toprakları kurtarıldıktan sonra milletin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatını çağa uydurmayı düşünmekteydi.

2.1.4. İnkılâpçı Yönü

Toplumlar değişen dünya yapısı içinde sürekli bir oluş halindedir. Bu süreçlerden biri de “ İnkılâplar” dır. İnkılâplar sayesinde insanlar medeniyete

⁹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14.XI.1938 Pazartesi, S.30.

⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3,C, C.26, Seksen Üçüncü İnikad, Ankara, 29.VI.1938 Çarşamba, S.473.

yaklaşmaktadırlar. Türk milleti de bu sayede medeniyet alanında kendisinden önde olan milletlere yetişmeliydi.

“... Asırlarca geri bırakılmış bir cemiyeti, selâmete erdirebilmek ve bir an evvel çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için inkılâp yapmak, hamle yapmak sosyal ve siyasal bir zorunluluktur”⁹⁸.

Atatürk bu zorunluluğu görerek Türk milletini inkılâplar yaparak medeniyete yaklaştırmış, Türk halkına yeni bir ufuk, yeni bir yol çizmişti.

Birinci Dünya savaşı sonrası Türk milletinin çağdaşlaşması için yapılan çalışmaların olduğu bir dönem olarak karşımıza çıkar.

“ Batı kültürüne doğru yönelen ve ilerleyen yeni Türk cemiyetini kendisinden birkaç yüzyıl ileri gitmiş bulunan öteki medeni milletlere çok az bir zaman zarfında yetişerek Türk toplumunu medeniyet seviyesine ulaştırmak hamle yapmak ve tam bir dinamizmle hareket etmek için bir sıçramaya lüzum vardı ”.

Bu sıçramayı gerçekleştiren kişi Mustafa Kemal Atatürk olacaktı.

Halkların, modernleşmenin dışında kalamayacağını, çağa ayak uyduramayanların yok olmaya mahrum olacağını gören Atatürk, Türk tarihine yön verirken tarihin akışına zorla müdahale etmemiştir.

“Bütün inkılâplar onun cesaret gösterdiği olağanüstü kararlarıyla gerçekleşmiş, tarihî şartlar ise bu değişimleri zorunlu kılmıştır. Millî hâkimiyet anlayışına dayalı cumhuriyet rejiminin bünyesinde saltanat, hilafet ve ümmet müessesesinin yaşayabilmesi mümkün değildi”⁹⁹.

Bundan dolayı Atatürk, toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak çağın gerektirdiği İnkılâpları gerçekleştirmiştir.

⁹⁸ Eroğlu, a.g.e. s. 56, 60.

⁹⁹ Yalçın, a.g.e. s. 384- 385.

Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra tam anlamıyla zamanın şartlarına ve isteklerine cevap veren bir yönetim şekli ihtiyacı ortaya çıkmıştı.

“Teokratik ve monarşik bir devlet yönetim biçiminin modern adalet kavramı içinde yer almadığını Atatürk saptamıştı ve sultanlık kurumu devam ettiği sürece medeniyet içinde insanlığın ulaştığı son aşamaya varılamayacağını biliyordu”.

Çağın gerektirdiği yönetim şekline geçildikten sonraki adımlar yine planlı bir şekilde gerçekleştirilmiş, karşıt fikirlerin tepkisi çekilmeden ilerlenmeye çalışılmıştı.

“...Saltanatın kaldırılması, ardından cumhuriyetin kurulmasından sonra ilk hedef hilafetin tasfiyesi olmalıydı. Nitekim öyle de olmuştur. Hilafetin tasfiyesi zaten tarihî ömrünü tüketmiş bir müessesenin ortadan silinmesi bakımından önemli değildir. Ancak devletin benimseyeceği laik yapı, dinin siyasetten ayrılığı cumhuriyetin bu laikliği bakımından önem taşımaktadır”¹⁰⁰.

Saltanat kaldırıldıktan sonra hilafetin kaldırılması daha kolay olacaktı. Bu düşünce ile halifeliğin tasfiyesi sonraya bırakılmış, toplumun hazır olduğuna inanıldığı bir anda da gerekli adım atılmıştı.

Sosyal bir olay olan Türk Modernleşmesi, kültürel bir değişimdir. Bu değişim, Türk Milleti tarafından mevcut düzenden daha ileri bir içtimaî düzene geçiş olarak addedilmiştir¹⁰¹.

“ Atatürk, yalnız maddi ve teknik unsurlarla değil, Türk toplumunun dünya görüşünde, bir bütün olarak modernleşmesinin gereğine inanmıştır. Bunun için daha önceleri geleneksek toplumun direnmesi nedeniyle modernleşmenin yalnız teknik ve usullerde gerçekleşebileceğini düşünenlerin başarısızlığına düşmemiştir.

¹⁰⁰ Yalçın, a.g.e. s. 388, 389.

¹⁰¹ Halil İnalcık, “ Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi” , **Belleten**, C.LII, S.204 (Atatürk Özel Sayısı) TTK Basımevi, Ankara, Kasım 1988, s. 985.

Onun istediği Türk toplumunun düzenini, sosyal, kültürel ve hukuk yapısını Batı uygarlığı tipine çevirmektir”¹⁰².

Yapılan inkılapların başarılı olma nedenleri arasında, sadece teknik alanda yenilikler yapılması düşünülmemiş; aynı zamanda sosyal ve kültürel alanda da yeniliklerin tasarlanmış olması sayılabilir. Denilebilir ki, yapılacak inkılâplarda amaç; toplumun sosyal, kültürel ve yerleşik düşünce anlayışını çağın gerektirdiği sınıra çekebilmektir.

Mustafa Kemal’in önderlik ettiği inkılâplardan biri de eğitim ve öğretim alanında gerçekleşmiştir. Bu alandaki değişimleri Kemal Atatürk daha Kurtuluş Savaşı yıllarında düşünmüştü. Atatürk, Türk milletinin kalkınmasının akıl ve bilimin önderliğinde gerçekleşebileceğini düşündüğü için eğitime yeterli önemin verilmesini düşünüyordu¹⁰³.

TBMM’nin 5.7.1931 tarihli toplantısında konuşan Ordu Mebusu Ahmet İhsan Bey, sayılabılmadan önceki mesleği olan gazeteciliği zamanındaki zorluklardan bahsettiği konuşmasında Atatürk’ün İnkılâpçılığına da değinmiş ve şunları söylemişti:

“Gazetemın müsaadesini ilk aldığım zaman, (1302) de verilen ruhsatnamede zî-ruh adam resmi basmayacağım yazılı idi. Acaba ölüsünü basabilir miyim diye sordum. O da olmaz dediler. Nihayet Abdülhamid’in oğluna doktorlar ameliyat yaptılar. Muvaffakiyetle yapıldı, ilk defa olarak ameliyat yapan doktorların resimlerini gazeteye koydum. Türkiyede ilk olarak canlı resim o zaman çıkmıştı.

...Bunu büyük muharebenin hercü merci içinde fevkalâde bir surette milletin içinden çıkan Gazi yaptı. Gazi milletin bütün arzularını, bütün ihtiyaçlarını hissetti ve felâketlerin önüne geçti. Ne yaptı? Bir kere düşman çizmesi altında inleyen

¹⁰² Yalçın, a.g.e. s. 387.

¹⁰³ Yalçın, a.g.e. ,s. 390.

milleti onların elinden kurtardı. Osmanlı Devleti'nin altı asır içinde görmediği hakikî istiklâli Türk milletine Lozan'da verdirdi, içtimaî inkılâbı yaptı. Kadınları açtı, fakat onları ancak çalışınlar diye açtı; çünkü Avrupa'nın kadınları açıktırlar amma onlarda içtimaî hayatın içinde mesaiye iştirak ederler. Kadınlarımız kapalı bulunduğu zamanlar yarımız mefluç idi. Sonra beni en çok memnun eden Harf İnkılâbını yaptı. Arkadaşlar; Harf İnkılâbını düşündüğüm zaman başka bir his duyarım. Çünkü bu inkılâp olmasa idi elde edilen bütün bu canlılıkların tesiri olmayacaktı. Elli senelik ömrümü matbuatın yükselmesine vakfeden bir arkadaşınızım.

Arap harflerine nasara yansuruya 15–20 sene çalıştım. Hâlbuki harf inkılâbı milletin her tabakasına nüfuz etti ve bunun içindir ki matbuatın ehemmiyeti artmıştır”¹⁰⁴.

Ahmet İhsan Bey, yapılan inkılâpların ne kadar yerinde olduğunu ve toplum hayatında doldurdukları yerlerden bahsettiği konuşmasında, inkılâpların öncesindeki sıkıntılara ve sonrasındaki iyi gelişmelere değinmişti.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27.5.1934 Pazar günü toplantısında konuşan Şebin Karahisar Mebusu Sadri Maksudi Bey Mustafa Kemal'in, Harf İnkılâbı hakkındaki düşüncelerini ifade ettiği konuşmasına tanık olmuş ve bu konuşmaya Mecliste yer vermişti:

“İlim ve edebiyat dilimizin yabancı kelimeler boyunduruğu altında bulunması milletin istiklâli bakımından da zararlıdır. Yabancı kelime kullanmanın önü alınmazsa, yavaş yavaş konuşma dilimizin de büsbütün millî mahiyetini kaybetmesi tehlikesi vardır. Onun için Büyük Gazi; ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır, diyor”¹⁰⁵.

Sadri Bey, Mustafa Kemal'in Türk dilini yabancı kelimelerden kurtarmak istemesindeki gerekçelere değinmişti.

¹⁰⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, Fevkalade İctima, C. 3, Yirmi İkinci İnikat 5 -VII- 1931 Pazar, S.11.

¹⁰⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, C. 22, İctima 3, Elli Sekizinci İnikat, Ankara, 27 - V - 1934 Pazar, S.320.

Meclisin Beşinci devresinin ikinci yılı açılış konuşmasında konuşan Reiscumhur Kemal Atatürk, ilkokulların yayılması yönünde tedbirler alındığını, sanat ve teknik okullarına rağbetin arttığını ve güzel sanatlara da ilginin artması gerektiğini dile getirmişti.

“Güzel sanatların her şubesi için, Kamutayın göstereceği alaka ve emek, milletin insanî ve medeni hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için, çok tesirlidir.”¹⁰⁶

Atatürk, kültürel açıdan da gelişmeyi hedeflediği için, Türk tarihi ve Türk dilinin özleştirilmesini ve güzel sanatlara da gereken önemin verilmesini istemişti. Milli dilin önemini bilen Atatürk, *“dil ve millî duygu arasındaki yakın alakayı daima savunmuştur”¹⁰⁷.*

Meclisin Beşinci devresinin ikinci yılı açılış konuşmasında bu konuya da değinen Reiscumhur Kemal Atatürk,

“Bu iki ulusal kurumun, tarihimizin ve dilimizin, karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründeki analıklarını, reddolunamaz ilmî belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk milleti için değil ve fakat bütün ilim âlemi için, dikkat ve intibahi çeken, kutsal bir vazife yapmakta olduklarını emniyetle söyleyebilirim. ...Bu ulusal kurumların az zaman içinde, ulusal akademiler halini almasını temenni ederim”¹⁰⁸

diyerek, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun sürekli yeni hakikat ufukları açtıklarını ve bu hakikatlerin sadece Türk milleti için değil; ilim alanına da büyük katkılar sağladığı vurgulanmak istenmişti.

¹⁰⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 13, Birinci İnikad, Ankara, 1- XI- 1936, Pazar, S. 4.

¹⁰⁷ Yalçın, a.g.e. ,s. 391.

¹⁰⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 13, Birinci İnikad, Ankara, 1- XI- 1936, Pazar, S. 4- 5.

Ekonomi alanındaki gelişmelerin milli güvenlik ve sosyal gelişmeleri de etkilemesi nedeniyle Atatürk, ekonomik kalkınmaya büyük önem vermişti.

*“Atatürk’ün ekonomi politikası çok sevdiği ulusunun çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılması hedefine yöneliktir”*¹⁰⁹.

Kemal Atatürk yeni bir devlet kurduğunda, ekonomik durum savaşlar ve kapitülasyonlar yüzünden kötü bir durumda idi. Ülke zengin doğal kaynaklara sahip olmasından dolayı emperyalist devletlerin dikkatini de üzerine çekiyordu¹¹⁰.

Kemal Atatürk, Türk ekonomisini emperyalist ve kapitalist kayıt ve kontrollerden kurtarmayı amaçlamıştı. Bu amaç için yarı sömürge ekonomiden milli ekonomiye yönelinmişti. Şayet bu gerçekleşirse milli kurtuluşun iktisadî hedefine ulaşılmış olacaktı¹¹¹.

1.11.1931 tarihinde Dördüncü dönem Büyük Millet Meclisinin ilk içtima senesini açan Kemal Atatürk, iktisadî alan ile ilgili olarak;

*“Çetin imtihanlara muvaffakiyetle mukabele eden millî paranın kudretini ve milletin beynelmilel buhrana karşı yüksek varlığının esaslarını masun bulundurmak başlıca gayemizdir”*¹¹²

şeklinde bir açıklamada bulunmuştu.

1.11.1933 tarihli meclis toplantısının birinci celsesinde Reiscumhur Gazi Hazretleri nutukları’nı irad buyurmuştu. Mustafa Kemal nutkunda dönemin iktisadî yapısına da değinmiş ve şunları söylemişti:

¹⁰⁹ Yalçın, a.g.e. ,s. 391.

¹¹⁰ Erikan,a.g.e.s.83.

¹¹¹ Aydemir, a.g.e.,s.323.

¹¹² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre IV, İçtima 1, Birinci İnikad, Ankara, 1- XI- 1931 Pazar, S.3.

“İktisadî cihazımızı kurmak lüzumu, her gün, daha mübrem ve müstacel bir mahiyet alıyor. Gerçi, ziraî mahsullerimizin, cins ve miktarı üzerindeki terakkilerimiz milletimizi oldukça geniş ve her halde emin bir vaziyete koymuştur.

Bütün fakülteleri ile beraber açılmış olan yüksek ziraat enstitüsünün yetiştireceği yüksek mühendislerin, ileride, memlekete faydalı olacaklarına şüphe yoktur. Sanayideki teşebbüsler dahi, teşvik edecek ve cesaret verecek mahiyettedir. Fakat memleketin mübrem sanayisinin kurulması bitmedikçe, her noktai nazardan, yürek istirahatı duymamıza imkân yoktur. Bu sebeple, memleketin sınaî teşhizatını, tamamlamak için, bütün gayret ve dikkatinizi celbetmeği yerinde buluyordum.

Efendiler;

Cihanın iktisadî vaziyeti henüz iyiliğe doğru fazla ümit vermemektedir. Malî vaziyet, bu sebeple de, büyük alâkanızı davet edecektir. Geçen seneki bütçe tahminlerinin varidat noktai nazarından tamamen tahakkuk etmiş olduğu anlaşılmuştur. Fakat içinde bulunduğumuz sene varidatının nasıl tahakkuk edeceği hakkında, henüz bir hüküm verilecek zaman geçmedi.

Açık bir bütçenin, hesapsız mahzurlarını iyi bilen Büyük Millet Meclisinin, muvazene yolunda katî karar sahibi bulunması, Devletin malî ve hatta umumî siyaseti için büyük teminattır”¹¹³.

Mustafa Kemal, sanayiye ağırlık verilmesi gerekliliği, dünyanın ekonomik konjonktürünün pek iyi görünmediği bu nedenle mali durumlara gereken önemin verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kemal Atatürk 1.11.1935 tarihli meclis toplantısını açarken,

“Ekonomik teşkilât, teknik temeller üzerine yerleşerek yükseldikçe, yurdun verimi çok daha ziyade olacaktır. Ancak, bütün özenimizi vererek vatanın teşkilatlanması hızını artırmak gerektir”¹¹⁴

¹¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İctima 3, C.18, Birinci İnikat, Ankara, 1 -XI-1933 Çarşamba, S.2-3.

¹¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 1, C.6, Birinci İnikat, Ankara, 1- XI- 1935 Cuma, S.3.

şeklinde bir konuşma yapmış ve ekonominin teknik temellere yerleştirilmesi gerektiğinin üzerinde durmuştu.

Mustafa Kemal'in 1.11.1936 tarihinde Meclisin beşinci devresinin ikinci senesi açılış konuşmasında ekonomi alanında yaptığı konuşmalar onun iktisadî anlayışını anlamamız açısından önemlidir. Bu konuşmada Atatürk, ticaret ilişkilerinin genişleyerek devam ettiğini söylemiş ve konuşmasına;

“Karşılıklı genişlik ve kolaylık, takip ettiğimiz esastır. İhracatımızın kolaylaştırıldığı yerde ithalâtın artmasından sakınmıyoruz, bu ithalatı arttırmak ve kolaylaşturmağa çalışıyoruz.

... Deniz ve deniz mahsulleri ticaret ve endüstrisi önemli bir mevzuumuzdur. Ticaret filomuzu yenilemek ve arttırmak teşebbüsünü memnun olarak kaydediyoruz. Limanlarımızda kâfi teşkilat yapılması, umumi mağazalar ve antrepolar bulundurulması mukarrerdir”

şeklinde devam etmişti. Mustafa Kemal, ihracata ve deniz ticaretine gereken önemin verilmesi gerektiğinin üzerinde durmuştu.

Atatürk iktisadî alandaki gelişmelerin artması için şu önlemlerin de alınmasını gerekli görmüştü:

“İş kanununun tatbiki için icap eden teşkilâtın kurulması lazımdır. Ayrıca deniz ve ziraat işçileri için de, yeni kanunlar hazırlanmalıdır. Küçük kredi mevzuunun ehemmiyetle ele alınmasını, Büyük Meclisin dikkatine arz ederim.

Hayatı ucuzlatmak icap ettikçe, vergileri indirmek siyasetine devam edeceğiz. Tuz, şeker, çimento, sayım vergilerinde iki sene içinde yaptığımız cesurane indirmeler, her bakımdan faydalı olmuştur.

Bu sene hem ilk ihtiyaçlardan, hem esaslı kuvvet vasıtalarından olan petrol ve müştakları üzerindeki resimlerden geniş mikyasta indirme yapmağa muvaffak olmanızı dilerim.

Bundan başka, vergi usullerinin ıslahı çarelerinin aranmasına da ehemmiyetle devam olunmalıdır. İyi usul ve iyi tatbikin memnun edici neticelerini vatandaş, hiç bir işte vergi mevzuu kadar hassasiyetle takdir etmez...

Devletçi ve halkçı olan bir idare ve ekonomi hayatında, hazinenin kudret ve intizamı, başlıca mesnettir. Cumhuriyetin kudreti de her sahada ve milli müdafaa sahasında, ihtiyaçlarını karşılayan hazinesinin intizamındadır. Gelecek yıllar için de hazinenin kudretini muhafaza etmek, sizin en mühim işiniz olacaktır. Millî paramızın filen müstekar olan kıymeti muhafaza olunacaktır”¹¹⁵.

Kemal Atatürk Meclisin beşinci devresinin ikinci yılını açmak için yaptığı konuşmasında, göçmenlerin iskânına önem verildiğini ve bu sayede onların üretici hayata geçmelerini hızlandırdıklarını belirtmişti.

Ekonomik gelişmeye faydası olacak ticarî hava nakliyesi işlerinin genişlemesine de önem veren Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyetin ekonomik tedbirlerinin her sahada iyi sonuçlar verdiğini dile getirmişti.

Kemal Atatürk ziraat alanında hastalıklarla mücadele konusuna önem verilmesi gerektiğini söylediği sözlerine Türk çiftçilerinin geçinebileceği toprağa sahip olmaları gerektiğini de söyleyerek devam etmiştir. Bununla beraber “büyük araziyi modern vasıtalarla işletip vatana fazla istihsal temin edilmesini teşvik etmek isteriz”¹¹⁶ diyen Mustafa Kemal ziraatın ekonomiye daha fazla getirisi olması için uğraşmıştı.

1.11.1937 tarihindeki Beşinci devrenin üçüncü yılı açılış konuşmasında Mustafa Kemal ekonomik gelişmelere de değinmişti. Buradaki nutku onun iktisadî anlayışının anlaşılabilmesi açısından önem arz eder. Bundan dolayı, Mustafa

¹¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 13, Birinci İnikad, Ankara, 1- XI- 1936, Pazar, S. 5-6.

¹¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 13, Birinci İnikad, Ankara, 1- XI- 1936, Pazar, S. 5.

Kemal'in bu konuşmasından belirli yerler konuya ışık tutması açısından direkt alınacaktır.

“Derhal bildirmeliyim ki, ben, ekonomik hayat denince; ziraat, ticaret, sanayi faaliyetlerini ve bütün nafta işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir küll sayarım. Bu vesile ile şunu da hatırlatmalıyım ki, bir millete müstakil hüviyet ve kıymet veren siyasi varlık makinesinde, devlet, fikir ve ekonomi hayat mekanizmaları, birbirlerine bağlı ve birbirlerine tabiidirler; o kadar ki, bu cihazlar birbirine uyarak aynı ahenkte çalıştırılmazsa, Hükümet makinesinin motris kuvveti israf edilmiş olur, ondan beklenen tam verim elde edilemez. Onun içindir ki, bir milletin kültür seviyesi, üç sahada; devlet, fikir ve ekonomi sahalarındaki faaliyet ve başarıları neticelerinin hasılası ile ölçülür.”

Mustafa Kemal bu sözleri ile devletin ekonomi ile yakından ilgilenmesi gerektiğini ve milletin tam bağımsız sayılabilmesinin devlet, fikir ve ekonomi mekanizmalarına bağlı olduğunun altını çizmekteydi.

Mustafa Kemal Atatürk, buradaki konuşmasının devamında milli ekonomiyi ziraata temellendirmişti.

“Fakat bu hayati işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için, ilk önce, ciddi etütlere dayalı bir ziraat siyaseti tespit etmek ve onun içinde, her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir ziraat rejimi kurmak lazımdır. Bu siyaset ve rejimde, önemli yer alabilecek noktalar başlıca şunlar olabilir:

Bir defa, Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiçbir sebep ve suretle, bölünemez bir mahiyet alması...

Memleketi; iklim, su ve toprak verimi bakımından, ziraat bölgelerine ayırmak icap eder...

Ancak, gerek mevcut olan ve gerek bütün memleket ziraat bölgeleri için yeniden kurulacak ziraat merkezlerinin, sekteye uğramadan tam verimli faaliyetlerini; şimdiye kadar olduğu gibi, Devlet bütçesine ağırlık vermeksizin kendi gelirleri ile kendi varlıklarının idare ve inkişafını temin edebilmeleri için, bütün bu kurumlar birleştirilerek geniş bir işletme kurumu teşkil olunmalıdır”

şeklinde konuşan Kemal Atatürk, ekonomik gelişmenin önemli kollarından biri olarak gördüğü ziraata gereken önemin verilmesi gerektiğini; fakat bu yapılırken devlet bütçesine zarar vermemek adına, ziraat gelirleri ile ziraatı geliştirmek gerektiğini belirtmişti.

Mustafa Kemal ziraat hakkında yaptığı konuşmasına devam ederken ticaret konusuna da değinmişti.

“Dış ticarete takip ettiğimiz ana prensip, ticaret muvazenemizin aktif karakterini muhafaza etmektir...

İç ticarete gelince, bunda, en önde gördüğümüz esas, teşkilâtlandırma ve muayyen tipler üzerinde işleme ve rasyonel çalışmadır.

Kesin zaruret olmadıkça, piyasalara karışılmaz; bununla beraber, hiç bir piyasa da başıboş değildir. Sırası gelmişken Cumhuriyetin tüccar, telakkisini de kısaca ifade edeyim: tüccar, milletin emeği ve üretimi kıymetlendirilmek için, eline ve zekâsına emniyet edilen ve bu emniyete liyakat göstermesi gereken adamdır.

İhracat mallarımızın, Hükümetin yakın kontrolü altında, satışlarının teşkilâtlandırılması mühimdir...

Sayın arkadaşlar,

Endüstrileşmek, en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayiye kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere, mahsullerimizi kıymetlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zarurettir...

Ekonomik kalkınma; Türkiye'nin, hür, müstakil, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin, bel kemiğidir. Türkiye bu kalkınmada, iki büyük kuvvet serisine dayanmaktadır:

Toprağının iklimleri, zenginlikleri ve başlı başına bir servet olan coğrafi vaziyeti ve bir de, Türk milletinin, silah kadar, makine de tutmaya yarayan kudretli eli ve milli olduğuna inandığı işlerde ve zamanlarda, tarihin akışını değiştirir celâdetle tecelli eden, yüksek sosyal benlik duygusu.

Cumhuriyet bütçelerinin taayyün eden ve daima kuvvetlenmesi gereken müşterek hususiyetleri yalnız denkli oluşları değil, aynı zamanda, koruyucu, kurucu ve verici işlere, her defasında daha fazla pay ayırmakta olmalarıdır”¹¹⁷ Kemal Atatürk, ekonomik alanda ilerleyebilmek için gerekli gördüğü tedbirler arasında, ihraç mallarının hükümet kontrolü altında olmasını ve endüstrileşmeye gereken önemin verilmesini saymıştı. Ekonomik kalkınmayı bağımsız Türkiye idealinin temeli olarak gören Mustafa Kemal, Türk topraklarının verimli olmasına dikkati çekmiş ve bunun değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştı.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının birinci celsesinde Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâiyhası ve Bütçe Encümeni mazbatası görüşülmüştü. Görüşmede konuşan Manisa Mebusu Hikmet Bayur, Mustafa Kemal’in Türk Milleti için yaptıklarını anlattığı konuşmasında onun İnkılâpçı yönüne de değinmiş ve şunları söylemişti:

“...Bundan sonra baş döndürücü inkılâplar başlıyor. Cihan galiplerine Türkün hakkını tanıttıktan sonra asırlardan beri Türkü zincirlerle bağlamış olan bütün eski kayıtları ortadan kaldırıyor, dini dünyadan ayırıyor. Milletın yarısına öbür yarısı ile eşitlik veriyor, analarımızı, kız kardeşlerimizi bize akrân yapıyor, kanunlarımızı, hukukumuzu, her şeyimizi değiştiriyor, asrileştiriyor, modernleştiriyor. O vakte kadar geri, iki asırdan beri alay edilmeğe lâyık addedilen Türk milletini herkes şerefli bir millet diye telâkki ediyor ve artık Türkle alay etmek,

¹¹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, Birinci İnikad, Ankara, 1-XI- 1937 Pazartesi, S. 4-6.

Türkü hakir görmek, Türkü tahkir etmek dünyada unutuluyor, bilâkis Türk, en şerefli milletlerden sayılıyor. Daha evvel Avrupa'da ve dünyada milliyetini saklamayı düşünen birçok kişiler Türk olmasalar bile Türküz demeye başlıyorlar.

Sonra bize tarihimizi öğretiyor... Onu inceliyor, tedkik ediyor, görüyor ki, birçok Avrupa âlimleri Türkün bütün medeniyetin başında olduğunu bulmuşlar, fakat bir türlü itiraf etmek istememişlerdir. Bundan başlayarak tarihi derinleştiriyor ve evvelâ bize gösteriyor. Sonra herkes itiraf ediyor ki, ilk medeniyet Türk medeniyetidir. Medeniyette Türk bütün milletlerin babasıdır”

diyen Hikmet Bayur, Mustafa Kemal'in Türk milletinin ilerlemesine engel olan bütün faktörleri iyi tespit ederek bunları ortadan kaldırmak için adımlar attığını, Türk vatanında yaşayan herkesi Türk kabul ederek, herkese eşitlik getirdiğini, hukuk kurallarını çağa uydurmak için çalıştığını ve tarihe verdiği önemin üzerinde durmuştu.

Hikmet Bey, Mustafa Kemal'in ekonomik alanda da çalışmalar yaptığını; *“Ondan sonra asırlardan beri ihmal edilmiş olan bu memlekette bir kaç asır geri kalmış olan bu memlekette ekonomik inkılâp yapıyor. Yavaş yavaş kuvvetli bir sanayi kuruyor ve gösteriyor ki, biz yalnız memur ve asker olmak için yaratılmış değiliz. Dünyada mevcut bütün faaliyetlerde muvaffak olabileceğimizi gösteriyor. Hem de bunu en müthiş iktisadî buhranın bütün dünyayı sarstığı bir zamanda yapıyor... Binaenaleyh dünyada bir taraftan büyüyen, ilerleyen Devletler, bir taraftan gerileyen Devletler varken, büyüyen, ilerleyen ve kazanan Devletler arasında Türkiye'yi bulunduruyor”* sözleri ile dile getirmişti.

Mustafa Kemal; *Bunları yaparken düşmanlarının da gönlünü alarak yapıyor. Kimseyi aleyhimize söyletmiyor; hem biz menfaatler temin ediyoruz büyüyoruz, dinamik Devletler arasında yer alıyoruz hem de bundan muhtelif şekillerde*

mutazarrır olanların dostluğunu perçinlemiş oluyoruz. Zannederim ki bu kadarını hiç kimse yapamamıştır. Kendilerine menfaatler temin eden diğer dinamik Devletleri ele alırsak görürüz ki, her muvaffakiyetleri üzerine düşmanları kat kat düşman olmuşlardır. Türkiye böyle değildir, hem kazanmıştır ve hem de kimden kazanmış ise o daha ziyade dostu olmuştur”¹¹⁸.

Aynı meclis toplantısında Burdur Mebusu İbrahim Necmi Dilmen de Kemal Atatürk’ün İnkılâpçılığı hakkında konuşmuştu.

“Onun ne menkıbeleri, ne yaptığı büyük inkılâplar bir, on, yüz celsede anlatılmakla bitecek gibi değildir.”

diyen Necmi Bey, Dil İnkılâbını ele almış ve konuşmasına şöyle devam etmişti:

“Arkadaşlar, Atatürk esasen askerdi ve büyük zaferi kazandıktan sonra belki birçokları zannettiler ki muhakkak o zaferin arkasını yine askerî teşebbüslerle getirecektir. İşte tarihte eşi görülmemiş fevkalâde mucizekârane bir şey: O andan itibaren asla tecavüzkâr olmayan, daima kültürü ve daima milletin yükselmesini düşünen yepyeni bir ruh ve incelikte bir millet adamı olduğunu gösterdi. Bu andan itibaren bu memleketin hiç bir vakit bir daha tehlikeye düşmemesini temin edecek çareleri aradı. Her şeyden evvel milletin irfan ve idrak sahibi olmasını düşündü. Bu gayeyi mümkün olduğu kadar geniş sahada vücuda getirmek için harf inkılâbı ile işe başladı. Bu suretle memlekette okur yazarların adedi on senede iki buçuk milyon daha arttı. Zahirde gayet basit görünen bu inkılâbı yarattı. Bununla kalmadı, tarih inkılâbından ilham alarak dil inkılâbını yaptı. Dilimizi ileriye götürmek ve milletimizi yeryüzündeki diğer bütün Türklerle anlaşacak ve bütün medenî ihtiyaçlarını temsil edebilecek bir dil vücuda getirmek için bütün gayretini sarf etti.

¹¹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.25.

Bizzat mütehassıs bir dilci gibi, mütehassıs bir dilci gibi değil, mütehassıs dilcileri kendisinin şakird'i yerine koyacak şekilde bu inkılâbın üzerinde uğraştı. Hiç bir nutkunda, hiç bir sözünde bu arzusu eksik değildi. Hastalığı esnasında bile onu düşündü”¹¹⁹.

Mustafa Kemal'in asker olması dolayısı ile ondan sadece askeri başarılar bekleyenlerin olabileceğinden bahseden İbrahim Necmi Bey, bunu bekleyenlerin yanıldığını, onun amacının başka millet topraklarına göz dikmek olmadığını, kendi vatan toprakları için de bunu beklediğini vurgulamıştı. Mustafa Kemal'in bağımsız Türkiye idealine kavuştuktan sonraki hedefinin sadece elindekileri korumak için mücadele vermek ve milletini her alanda çağdaşlaştırmak olduğunu belirtmişti.

Yine aynı toplantıda konuşan Kütahya Mebusu Besim Atalay, Mustafa Kemal'in dil inkılâbına verdiği önemi;

“O diyordu ki, millet demek dil demektir. Bir Osmanlı topluluğu vardı, bunun içinde kendi âdetine, ananelerine, diline, her şeyine ayrı ayrı malik insan kitleleri vardı. Bu dağıldı, bunun bir de dili vardı. O dilde bu milletlerin hepsinin hisseleri vardı. Bu dil de dağılmalı idi. Nasıl pürüzsüz ve temiz bir Türk devleti ve vatani vücuda getirmişse o suretle temiz ve pürüzsüz bir Türk dili meydana getirmek için de çalışıyordu. Bizi bir talebe gibi yetiştiriyordu”¹²⁰

sözleri ile dile getirmişti.

Mustafa Kemal'in yaptığı inkılâplar arasında 1927 yılında gerçekleştirilen hukuk alanındaki gelişmeler önemli yer tutar. Bu değişimler ile doğu hukukundan

¹¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.34.

¹²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.36.

kopuş tamamlanmıştır. Yeni devletin kanunları batı esaslarına göre değiştirilmiştir.¹²¹

28.11.1938 tarihli Meclis toplantısının birinci celsesinde Atatürk'ün vefatı dolayısı ile Belçika Meclisi Mebusan Reisi tarafından irad edilen nutkun Tercemesi ele alınmıştı. Belçika Meclisi Mebusan Reisi tarafından, Mecliste Mustafa Kemal hakkında söylenen nutkun bir sureti Hariciye Vekâleti tarafından TBMM'ye gönderilmişti. Bu celseyi açan Başkan Refet Canitez bu nutkun tercümesini okutmuştu. Belçika Mebusan Meclisi Reisi Bay Camille Huysmans tarafından söylenen nutukta Mustafa Kemal'in inkılâpçılığı hakkında şunlar dile getirilmişti:

*“Kemal Atatürk aynı zamanda hem hâdiseye, hem de sembole karşı alâka gösteriyordu. Türkiye Reiscumhuru, kadını kurtarmış ve tarzı hayat ve kıyafetinde ıslahat yapmıştır, ilimle, lisanla meşgul olmuş ve Lâtin alfabesini kabul etmiştir. Kemal Atatürk, hareketsizliğe sevk etmiş olan ananevi telâkkilerin tesirlerinden kurtulmak için tedricî surette adapte etmek tasavvurunda bulunduğu parlamenter bir anayasa vücuda getirmek suretiyle memlekette bir hürriyet rejiminin teessüs etmesini hazırlamak istedi. Türkiyeyi, lâik, cumhuriyetçi bir Devlet haline soktu. Bu düşünceye nutuklarının ve yazılarının ekseriyetinde tesadüf olunur”*¹²².

TBMM'de okunan bu nutukta, Mustafa Kemal'in yaptığı inkılâpların çok yönlü olduğu üzerinde durulmuştu. Tek bir alanda çağdaşlaşmayı amaçlamayan Mustafa Kemal'in bu düşüncesinin yabancı gözü ile de bakılınca anlaşılabilceğinin kanıtı olarak Belçika Meclisi Mebusan Reisi'nin bu nutkuna yer verilmiştir.

¹²¹ Yalçın, a.g.e. s. 389.

¹²² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Altıncı inikad, Ankara, 28-XI - 1938 Pazartesi, S.60.

28.11.1938 tarihinde yapılan Meclis toplantısında Atatürk'ün vefatı dolayısı ile Macar Meclisi Mebusan Reisi tarafından 'irad edilen nutkun tercemesi ele alınmıştır. Macar Mebusan Meclisinin 12 Teşrinisani 1938 tarihli toplantısında Reis M. Jules Karnis tarafından Kemal Atatürk hakkında söylenmiş olan methiyenin tercemesi'nde Mustafa Kemal'in çağdaşlaşmaya verdiği önem şöyle vurgulanmıştır:

“Muhterem Meclis, Asrî Türkiye'nin yaratıcısı Kemal Atatürk evvelki gün gözlerini ebediyete kapadı.

*Memleketinin içtimaî, askerî, idarî ve asrî hayatının şekillerini cezrî bir surette ıslah ve tebdil eyleyerek başka bir devrin hayat tarzları altında geri kalmış ve uyumuş olan Türk milletinden asrî bir millet yaptı”*¹²³

sözleri ile Mustafa Kemal'in, geri kalmış bir millet olarak nitelendirilen Türk milletini, her türlü yaşam alanında çağa uydurmaya çalıştığı vurgulanmak istenmiştir.

Mustafa Kemal, İnkılâpları planlarken Batı dünyasını örnek almıştı. Fakat o, bunları yaparken asla taklit etmemişti.

*“Atatürk, insanlığın çağdaş gelişimi içinde ulusunu yönlendirmektedir. Ancak o, yalın bir Batı hayranı değildir. Onun için Batılılaşmak körü körüne bir taklidin, fantezi bir beğenişin sonucunda değildir”*¹²⁴

sözleri de bu durumu destekler niteliktedir.

E. Semih Yalçın, Mustafa Kemal'in İnkılâpçı yönü ile ilgili;

*“ Atatürk Türk Devleti'ni kurarken ve onu muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak ve ondan üstün kılmak için gösterdiği azim ve kararlılıktan dolayı “ büyük devlet adamı”dır”*¹²⁵

sözlerini kullanmıştır.

¹²³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 2, Altıncı inikad, Ankara, 28-XI - 1938 Pazartesi, S.61.

¹²⁴ Yalçın, a.g.e. s.387.

¹²⁵ Yalçın, a.g.e. s.392.

2.1.5. İleri Görüşlülüğü

Mustafa Kemal Atatürk'ün kişisel özelliklerinden biri de ileri görüşlülüğüdür.

Bu özelliği sayesinde Türk milletinin önüne çıkan kötü durumları fark etmiş ve önlemler alınmasını sağlamıştı.

“Mustafa Kemal Atatürk I. Dünya Harbi içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun felakete doğru süratle sürüklendiğini teşhis edip çareler aramış ve fikirlerini cesaretle ortaya koymuştur.

Tuğgeneral ve ilk kez 7. Ordu Komutanıyken 3 Ekim 1917 tarihinde Başkomutanlığa sunduğu raporda; Suriye ve Irak cephesindeki askerî durumu, düşmanın bu cephelerdeki niyetini ve Türk kuvvetlerinin kullanılması hakkındaki değerlendirmelerini anlatmıştır. Olayların Mustafa Kemal'in aynen değerlendirdiği biçimde gerçekleşmiş olması onun ileri görüşlülüğünün açık bir göstergesidir.

Atatürk, Mondros Mütarekesinin Osmanlı Devleti'ni kayıtsız şartsız düşmanlara teslim edecek bir belge olduğunu vurgulayarak, galip devletlerin gizli amaçlarını önceden görebilen bir komutan olmuştur”¹²⁶.

Mustafa Kemal'in ileri görüşlülüğünün bir göstergesi de, Mondros Mütarekesi yapılmadan önce Osmanlı Devleti' nin bir mütareke yapacağını, Anadolu'nun işgal edileceği ve ordunun da dağılacağını söylemiş olmasıdır.

Kemal Atatürk'ün ileri görüşlülüğü hakkında E. Semih Yalçın şunları söylemiştir: “... yeni Türk devletinin kuruluş süreci içinde, insanlığın çağdaş gelişiminde izlenen yola yönelmenin gereğini herkesten önce görmüş ve bu yolu Türk milletinin bulabilmesi için uygun ortamı hazırlamıştır. Zaman zaman tek başına kalmasına rağmen, gerçeğe dayandığı ve doğruyu seçtiği için azim ve iradesi ile

¹²⁶ Yalçın, a.g.e. , s.365- 366.

inandığı yolda, çevresini gittikçe genişleterek ilerlemiştir. Atatürk'ün gücü ve üstünlüğü de buradadır. Yani müstesna sezgi gücü, ileriye görebilme yeteneğidir”¹²⁷.

Atatürk, Birinci Dünya harbinden galip çıkan devletlerin kendi aralarında anlaşmazlıklara düşeceğini ve dünyanın siyasi ve içtimai durumunun değişeceğini görmüştür¹²⁸. Bu yüzden hiçbir zaman ümidini kırmayarak, Türk milletinin yaşama kabiliyetini de sezerek Kurtuluşun çarelerini aramıştır.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde konuşan Kütahya Mebusu Naşid Uluğ, Mustafa Kemal'in Türk Milleti'nin kurtuluşu konusuna olan inancını şöyle anlatmıştı:

“Bundan 20 sene evvel Türkler yetim düşmüştü, vatanlarını kaybetmişlerdi. Çok iyi kalpli insanlar, kitleler ağlıyordu. İçlerinde ağlamayan bir tek adam vardı. Bu gün bütün bir cihanın ve Türk ulusunun arkasından ağladığı bu büyük adam, kalbinin acılarını, yüreğinin sızılarını azme ve iradeye kalbetti: Ya istiklâl, Ya ölüm, dedi. Anadolu'ya koştu, cihan harbinden sonra zincirleri reddeden ilk o, oldu, ... 33 sene istibdad bu memleketin maddî ve manevî bütün kuvvetlerini eritiyordu, herkes müşteki idi, ağlıyordu. Yalnız o, daha mektep sıralarında bu istibdad idaresini yıkmak ve onun yerine hiç değilse bir meşrutiyet kurmağa çalışıyordu, arkadaşlar bu millete meşrutiyeti bile çok gördüler, fakat büyük adam yine herkes ağlarken kendisi ağlamıyor, İstanbul'a bir hareket ordusu yolluyordu”.

¹²⁷ Yalçın, a.g.e. ,s. 380.

¹²⁸ Fahri Belen, **Atatürk'ün Askeri Kişiliği**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963, s.17.

Türk milletinin vatanını kaybettiği ve kurtuluşa olan inancını kaybettiği bir anda bir tek Mustafa Kemal kurtuluşa olan inancı ile kurtuluş çareleri aramaktaydı.

“Arkadaşlar, Trablus, Derne, Bingazi... birer çöl parçası dahi olsa vatanın bir parçası idi, düşmanlar saldırmıştı; herkes ağlıyordu, o ağlamadı, gençliğini bu çöllerde eritti.

Arkadaşlar, nihayet bir gün Çanakkale’de millî mukadderatın hiç bir zaman bir yabancıya teslim edilemeyeceği bir anda, çıktı, kumandayı kendi eline aldı ve cihana yep yeni bir istikamet verdi. Arkadaşlar, millî mücadelenin kara günleri, çok acı günleri oldu. Birçok iyi insanlar gözyaşları döktü, fakat tek ağlamayan âtiden emin Mustafa Kemal idi”¹²⁹.

Mustafa Kemal’in kurtuluşa inandığı ve bunun için çareler aradığı bir anda nihayet bir çıkış yolu bulundu. Bu yol Çanakkale’ye kadar gelen düşman askerlerini mağlup etmekte. Mustafa Kemal bu fırsatı kaçırmayıp, aradığı kurtuluş için çok büyük ve önemli bir adım daha atmış oldu.

Aynı görüşmelerde konuşan Manisa Mebusu Refik İnce, Mustafa Kemal’in ileri görüşlülüğü sayesinde başarılı olduğunu;

“Atatürk hayatında namağlûb tasvirine lâayık bir zat idi. Her hangi bahiste, her hangi safhai hayatta olursa olsun mağlûbiyet onun hayatına girmedi, havsalasına dahi girmedi. Bütün hâdiseleri önceden görüp anlamak ve onları yenilmez iradesi ile halletmek, millet için takip edilecek bir yoldur”¹³⁰

sözleri ile ifade etmişti.

Yine aynı celsede konuşan Eskişehir Mebusu Emîn Sazak;

“Atatürk’ün, bu milleti ne halde bulup, nasıl meydana getirdiği hakkındaki sözleri bütün arkadaşlar söyledi. Dünyada da bunu bilmeyen yoktur. Yalnız, bana atî için dahi emniyet veren bir ciheti huzuru âlinizde söylemeden geçemeyeceğim. Atatürk’ün ziyasına ağlarken kendi ruhuma baktım. Bu kadar sarsılmadan sonra bu

¹²⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.30.

¹³⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S. 33.

milletin hali ve istikbali ne olur ki endişesini bir an için hatırladım. Bir de baktım ki, Türk milletini o yetiştirmiş, gideceği yolları açmış ve o millet açtığı yoldan yürüyor ve yürüyecektir”

sözleri ile, ölümünden sonra halkının takip etmesi için Mustafa Kemal’in Türk milleti için bir yol haritası çizdiğini belirterek onun ileri görüşlülüğünü vurgulamıştı¹³¹.

Atatürk uzak görüşlülüğü sayesinde Türk milletinin önündeki felâket uçurumunu sezmiş ve onun sesini dünyaya duyurmuştur¹³².

2.1.6. Atatürk’ü Farklı Kılan Özelliği

Mustafa Kemal, kişisel özellikleri ile bütün dünyada kabul görmüş ve örnek alınan bir insan olmuştur.

Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihasının görüşüldüğü TBMM açık oturumunda konuşan Niğde Mebusu Cavid Oral, Mustafa Kemal’i;

“Öyle bir kahraman ki tarihin ihtiyar ve genç yaprakları içinde bir eşi yok, bir üstünü yoktur. Öyle bir adam ki ne Anibal, ve Napolyon gibi mağlup olmuş bir kumandan, ne Sezar gibi taç zannı ile katledilmiş bir diktatör ve ne de İskender gibi eserlerini Diyardokların elinde parçalatacak bir hükümdardır. O milletinin bağrından çıkmış, milletinin sevgisinden kuvvet almış ve o kuvvetle yeni bir millet yaratmış, yeni ve büyük bir Devlet kurmuş daima muzaffer, daima muvaffak olmuş,

¹³¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C.27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.24.

¹³²Eroğlu, a.g.e., Işın Yayıncılık, Ankara, 1983, s.37.

varını, yoğunu, hayatını, milletinin uğrunda feda etmiş ve milletinin ebedi sevgisi, muhabbeti, saygısı ve dinmeyen ve dinmeyecek olan gözyaşları içinde mesud ve güvençli ebediyete karışmıştır”¹³³

sözleri ile, tarihe yön veren başka insanlarla karşılaştırmıştı. Mustafa Kemal, içindeki tarifsiz vatan ve millet sevgisi ile diğer bazı liderlerden ayrılır.

“İskender’in Cengiz’in cihan hedefi hayali idi. Avrupa’yı istila eden Napoleon Rusya’yı da bitirdikten sonra Hindistan’a varmak ve İngiliz İmparatorluğunu da yıkararak dünyaya hâkim olmak istiyordu. Hitler’in hayat sahası dediği hedefin hududunu çizmek de zordu. Anadolu’ya saldıran Yunan milleti de Megalo İdea ihtirasına düşmüştü.

Harbin siyasi hedefi, bir milletin takatinin ve bir ordunun kudretinin ulaşamayacağı hayal ve ihtiras sahalarında olmamalıdır. Mustafa Kemal’in siyasi hedefi olan Misak-ı Milli hudutlarına varmak da o zamanki şartlara göre kolay olmamakla beraber hedef millî ve meşru idi”.

Atatürk’ün tarihin önde gelen diğer liderlerinden farkları arasında onun amacından şaşmaması, ne için mücadele ettiğini unutmaması sayılabilmektedir.

“...Napoleon ve Hitler duracakları yerleri kestirememişlerdi.” Oysa Atatürk duracağı yeri bilip ona göre hareket ettiği için başarıya ulaşmıştı¹³⁴.

2.1.7. Stratejik Vasfı

Fransızca “Stratégie” kelimesinden Türk diline giren “strateji” kelimesi “izlem” anlamında kullanılmaktadır. Diğer anlamı ise, Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla

¹³³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.32.

¹³⁴ Fahri Belen, a.g.e., s.30.

politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı'dır.¹³⁵

Stratijik olmak bir yetenek işidir. İyi bir stratejin dünya olaylarına iyi etki etmesi, ileri görüşlü olması ve fırsatları kaçırmaması gerekir. Atatürk, geçmişten dersler alarak strateji kurallarına uymuştu. Vatani kurtarmak isteyen Mustafa Kemal,

*“ Kuvayi Milliye hareketleri, oyalama muharebeleri, gittikçe kuvvetini artıran mukavemetler, ...birbirine bağlı sade, açık plânların tatbikatı, yüksek sevk ve idare hünerleri ve büyük askeri sanat eserleri ”*¹³⁶

ile büyük bir stratej olduğunu göstermektedir.

Mustafa Kemal, yapacağı şeyi nasıl yapacağını, kimlerle çalışacağını, kimlere nasıl ve nerede görev vereceğini çok iyi bilen bunları ince bir hesaptan geçiren bir insandı¹³⁷.

TBMM'nin 5.7.1931 tarihli toplantısında konuşan Edirne Mebusu Şeref Bey, Atatürk'ün nasıl bir stratej olduğu şu cümlelerle dile getirmişti:

*“Takdirinize ruşinadır ki keskin zekâlar fırsattan istifade ederler. Fakat fırsattı icat ederek ondan istifade ile koca bir milleti kurtarmak ancak ve ancak bütün tarihin ve bütün insanlığın huzurunda hürmetle eğileceği Mustafa Kemal gibi dâhilere nasip olur. İşte o, bu tarihi yaratmış ve sarsılmaz bir varlık vücuda getirmiştir”*¹³⁸.

Hiçbir çıkış yolu yokken stratejik kararlar alarak adımlar atan insan modeline fazla rastlanmamakla birlikte, bu özellik Mustafa Kemal'de fazlası ile mevcuttu.

¹³⁵ “ Stateji” <http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 22.05.2013, 01:43

¹³⁶ Fahri Belen, **a.g.e.** s. 29-31.

¹³⁷ Falih Rıfkı Atay, **Çankaya I**, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yay. , Cumhuriyet Gazetesinin Okurlarına Armağanıdır, 1999, s.8.

¹³⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 4, Fevkalade İcûma, C. 3, Yirmi İkinci İnikat 5 -VII- 1931 Pazar, S. 20.

Mustafa Kemal Atatürk Osmanlı imparatorluğunun çökmesinin ardından, bağımsız Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurmuş; daha sonra, sosyal, ekonomik, politik, eğitim ve askeri alanlarda inkılaplar gerçekleştirmişti. Bütün bunları takip ettiği stratejiye borçludur.

Osmanlı Devleti'nin tamamen çökeceğini anlayan Mustafa Kemal, Fransız İhtilali'nin de etkisi ile yeni bir Türk devleti kurma kararı vermiş ve mükemmel bir strateji takip ederek bu kararını uygulamıştı.

2.1.8. Kurucu Olma Özelliği

Türk milletine uygun görülen ölüm kararına isyan eden Mustafa Kemal, yeni devletin kurucusu olmuştur¹³⁹.

*“ Mustafa Kemal, yeni kurulan bir tümeni, kısa bir zamanda modern bir kolordu ile muharebe edecek bir duruma getirmekle, yüksek bir teşkilâtçı ve yetiştirici olduğunu göstermiştir ki onun bu kuruculuk vasfı İstiklâl Harbinde yeni Türkiye Devletinin ve ordusunun kurulmasına büyük ölçüde yardım etmiştir ”*¹⁴⁰.

Bütün çarelerin tükendiği düşünüldüğü bir vakitte ortaya çıkıp Türk halkı hakkında verilen ölüm kararına karşı gelen *“Mustafa Kemal Atatürk'ün “ devlet adamı” niteliği, çökmekte olan bir imparatorluktan çağdaş, millî ve bağımsız bir devletin yani Türkiye Cumhuriyeti'nin tarih sahnesine çıkış süreci içinde ortaya çıkmıştır. Bu özellikleriyle “ Modern Türkiye'nin kurucusudur. Dolayısıyla o, yalnız bir devlet adamı değil, ondan çok daha önce bir devlet kurucusudur.”*¹⁴¹

¹³⁹ Fahri Belen, **a.g.e.** s. 29-31.

¹⁴⁰ Fahri Belen, **Atatürk'ün Askerî Kişiliği**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963, s.5.

¹⁴¹ Yalçın, **a.g.e.** s.378-379.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde söz alan Balıkesir Mebusu A.Süreyya Örgüven, Kemal Atatürk'ün Türk İnkılâbının kurucusu olduğunu;

*“Atatürk'ün milletine yaptığı hizmetleri mi sayalım? Onun her biri, mucizelerin kıymetini azaltan eserlerinden mi bahsedelim. Pekâlâ... bunu bir cümle ile ifade edebiliriz: Atatürk insanlığa ve medeniyete, emsalsiz Türk inkılâbını verdi”*¹⁴²

sözleri ile dile getirmişti.

Atatürk Türk inkılâbını milletine armağan ettikten sonra, Türk halkının benliğini bulabilmesi için bazı çalışmalar yapmıştı. Bunların başında tarih bilimine verdiği önem gelmektedir.

2.1.9. Atatürk'ün Tarih'e Verdiği Önem

Kemal Atatürk'ün Türk tarihine olan merakı onda milliyetçilik fikrini geliştirmişti. Siyasî olayların çözümünde “tarih”, Mustafa Kemal'e yardımcı olan bir araç olarak görülmüştü¹⁴³.

Mustafa Kemal, tarihten ders almayı bilen bir liderdi. Geçmişte yapılmış hatalara düşmeden Türk milletini refaha ulaştırmıştı.

“İnsanlar düştükleri yerlerden kalkarlar, sağlam kalkabilmek de bir maharettir. Kaderin bize verdiği lider, doğru ve yanlışın çarpışarak hatanın her şeyi perişan ettiği bir âlemde yetişmişti. O, görüşlerindeki isabeti daha ziyade takdir ederek kendine güvenmiş ve tecrübelerinin ışığı altında hataların tekerrürüne

¹⁴² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.37.

¹⁴³ Özüçetin, a.g.m.Erişim Adresi: <http://turkoloji.cu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 06.06.2013.

meydan vermemek suretiyle milleti, düştüğü yerden, daha sağlam bir halde, ayağa kaldırmaya muvaffak olmuştur” ¹⁴⁴. Geçmişte yapılmış hataları geleceği yönlendirirken yapmamak için tarihten yararlanan Atatürk, bu sayede gelecek hakkında doğru kararlar vermiş ve bu yönde adımlar atmıştı.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27.5.1934 Pazar günkü toplantısında konuşan Şebin Karahisar Mebusu Sadri Maksudi Bey, Mustafa Kemal'in Türk tarihine ve onu ortaya çıkarmaya verdiği önemi Kemal Atatürk ile yaptığı bir görüşmeyi de ele alarak şu şekilde anlatmıştı:

“Beyler; bir gün Gazi Hazretleri'nin meclislerinde bulunmak şerefine nail olmuştum. Gazi Hazretleri dediler ki, siz hukuk tarihi okutuyorsunuz. Hukuk tarihi umumî tarihle alâkadardır. Benim tarih sahasındaki tetkikatım bana şu kanaati telkin etti: Kadim devirlerin yüksek medeniyet yaratmış milletlerinden birçoğu Türk ırkına mensup idi. Orta Asya'dan çıkmış milletler idiler. Orta Asya Türk'ün en eski vatanıdır ve medeniyetin de beşiğidir. Ben, Sümerlerin Türklüğü ileri sürülmüştür, dedim. Büyük Gazi, hayır dediler. Bu ancak Sümerler değil, İskitler, Hititler, Metler, Etrüskler de Türk'tür buyurdular. Sonra bu tezleri bütün delilleri ile mufassal bir surette izah ettiler. Bir müddet geçtikten sonra, bir münasebetle, tarihi tatbik sahasındaki inkılâbın ehemmiyetini, yüksek gayesini Gazi Hazretleri şu şekilde izah buyurdular: Osmanlı devrinde Türk çocuklarının kafası, yanlış tarihle doldurulmuştur. Tarihinin, ancak, 600 sene mukaddem 400 çadırlı bir aşiret hayatı ile başladığına zahib olan Türk çocukları Türk'ün büyüklüğünü hissedemez, anlayamazlar. Türk'e, Türk'ün pek eski bir millet olduğunu ve en eski medeniyetleri

¹⁴⁴ Belen, a.g.e, s.17.

yaratanların Türkler olduğunu anlatmak gerektir. Milletler için hakikî tarihlerini bilmek gayet büyük bir manevî kuvvettir. Bu manevî kuvvet icabında maddî kuvvet şeklinde de tecellî edebilir. Beş bin sene mukaddem yüksek bir medeniyete malik olan bir ırkın evlâdı olduğunu bilen bir neferin, bir zabitin millete, milletin istiklâline atfettiği kıymet bambaşka olacaktır. Büyük bir milletin evlâdı olduğunu idrak eden fertlerden mürekkep bir ordu yenilmez bir kuvvet olacaktır. Fertlerin millî hisleri, ırklarının büyüklüğü ve bazılarının parlaklığına dair kanaatleri ile mütenasiptir”.

Mustafa Kemal, Türk tarihinin Osmanlı imparatorluğundan da geriye Orta Asyada yaşamış Türk ırklarına kadar dayandırmış, Türklerin geçmişinin altı yüz sene öncesine değil beş bin sene öncesine dayandığını söylemişti. Türk gencinin bu gerçeği bilmesi halinde durdurulamayacak bir güç olarak ortaya çıkabileceğini belirtmek istemişti.

Mustafa Kemal’in Türk tarihine verdiği öneme tanık olan, Maksudi Bey, millî tarihi tetkik ve tedris alanındaki inkılâbın amaçlarının daha iyi bir şekilde ifade edilemeyeceğini ve Mustafa Kemal’in sözlerinin tarihî önemi olan sözler olduğunu söylemişti¹⁴⁵.

2.1.10. Mustafa Kemal’e Verilen Soyadının Kişiliği ile İlgisi

21 Haziran 1934’te çıkarılan Soyadı Kanunu ile eski Türk geleneğindeki soyadsızlık terk edilmiş ve her aileye bir soyadı verilmişti¹⁴⁶. Kanun gereği Gazi Mustafa Kemal’in de bir soyadı alması gerekliydi. Mustafa Kemal’e verilecek

¹⁴⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 3, C. 22, Elli Sekizinci İnikad, Ankara, 27 - V - 1934 Pazar, S.321.

¹⁴⁶ Aydemir, a.g.e, s.443.

soyadı konusunda “ *Atatürk’ün Sofrasında*” ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Meclis Grubu’nda toplantılar yapılmıştı. Tespit edilen isimler Mustafa Kemal’e sunulmuştu. Fakat O, “ *arkadaşlarla bir kere konuşalım*” dediği için ikinci bir görüşme yapılması kararlaştırılmıştı. Çankaya’da yapılan son toplantıda, CHP Genel Sekreteri (sonradan Milli Eğitim Bakanı) Saffet Arıkan’ın bir yazısında kullandığı söylenen “ *Türkata*”, “ *Türkatası*” gibi iki ad da kendisine arz edilmiş, fakat Atatürk’ün, “ *bir de arkadaşlar, ne buyururlar, bakalım*” demesi üzerine Konya Milletvekili Naim Hazım Onat Bey, “ *müsaade buyurulur mu Paşam?*” diye söz istemiş, Atatürk de, “ *arkadaşlar lütfen hocanızı dinleyelim*”, diyerek sözü Onat’ a bırakmıştır.

“Türkata, Türkatası gerek yazılışta, gerek söylenişte bana biraz tuhaf geliyor... Binaenaleyh biz de, Türk’e her alanda atalık etmiş, Türklüğü kurtarmış, istiklaline kavuşturmuş olan büyük Gazimize “Atatürk” diyelim, bu soyadını verelim. Bu bana, şivemize de daha munis, daha uygun gibi geliyor”.

Yapılan görüşmeler ve fikir alışverişleri sonucunda Mustafa Kemal, Gazi Naim Hazım Onat’ın açıklamasını daha yerinde bulmuş, hatta ona teşekkür etmiş, böylece “ *Atatürk*” soyadı üzerine oy birliği ile durulmuştur¹⁴⁷.

“ Atatürk milletin bağrından fıskıran bir volkandır. Haksızlığa ve husumete karşı, bir isyan parolasıdır. Atatürk Türk milletinin maşerî şuurunun ve vicdanının bir insanda merkezîleştiği bir dev adamdır. Atatürk, üstün meziyetleri nefsinde toplayan bir dahidir.” Hamza Eroğlu’nun bu sözleri, Türk milleti açısından Mustafa Kemal’e verilen soyadının ne kadar yerinde olduğunu özetlemeye yetmektedir¹⁴⁸.

“Tarihte bugüne dek hiçbir büyük stratej, hiçbir devlet kurucusu, hiçbir büyük devrimci ve önder, devrim önderi, hiçbir düşünür, eğitim ve kültürün

¹⁴⁷Ali Güler, a.g.e. ,s. 64-66.

¹⁴⁸ Hamza Eroğlu, **Devlet Kurucusu Atatürk**, Türk Devrim Kurumu, Ankara, 1973, s.33.

olağanüstü değerini, kuramları, ilkeleri, yöntemleri, uygulamaları, yasaları ve kurumları ile matematik terimleri koyacak ve araştırarak, kitap yazacak ve yazdıracak girişimleri ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk gibi, O'nun ölçüsünde, O'nun tutuşunda, O'nun özverisi ve içtenliğiyle uğraşmamış; halkın eğitim ve kültür düzeyinin gelişmesi, yükselmesi için O'nun kadar çaba harcamamış, toplumuna ve çağına en uygun eğitim düşünüy ve yeni yönler getirmemiş bu konulara yetkililerin, devlet adamlarının dikkatini ve algılarını uyarmaya çalışmamıştır”¹⁴⁹.

Bundan dolayı “Atatürk” soyadını almak onun en doğal hakkıdır. Türk topraklarını önce düşman işgalinden kurtarıp ardından halkı yönetime ortak ederek kendi geleceğinde söz sahibi yapan Mustafa Kemal, kendisine verilen “Atatürk” soyadını fazlasıyla hak etmişti.

24.11.1934 tarihli Meclis toplantısında Malatya Mebusu İsmet Paşa ve arkadaşlarının, Kemal öz adlı Cumhur Reisine verilen soyadı hakkında, kanun teklifi ve Dâhiliye Encümeni mazbatasını ele alınmıştı. Bu toplantıda konuşan Malatya Mebusu Başvekil İsmet Paşa, Mustafa Kemal’e en uygun soyadın Atatürk olduğunu dile getirmişti. İsmet Paşa;

“Düşündük ki; Soyadı Kanunu tatbik olunurken Büyük Önderin taşıyacağı adı tayin etmek Büyük Meclisin borcu ve hakkıdır. Kanunda biz “Atatürk” adını teklif ediyoruz. İnaniyoruz ki; ulusun en değerli varlığı olan Cumhur Reisimizin adını söylerken derin saygı ve sevgi duygularımızı birlikte sezdirmiş olacağız.

¹⁴⁹ M. Rauf İnan, **Atatürk’ün Evrenselliği, Önder Kişiliği, Eğitimci Kişiliği ve Amaçları**, Tisa Matb. Ankara, 1983, s. III.

İnanıyoruz ki “Atatürk” adı ile Büyük Türk ulusu en büyük oğluna en büyük, en saygılı hitabını yapmış olacaktır ”¹⁵⁰

sözleri ile, Mustafa Kemal’e verilen soyadının ona duyulan saygıyı ifade ettiğini dile getirmişti.

17.12.1934 tarihli meclis toplantısının birinci celsesinde Kocaeli Mebusu İbrahim Süreyya’nın, Kemal öz adlı Cumhur Reisine verilen “Atatürk” soyadının hiç bir kimse tarafından öz ve soyadı olarak kullanılmaması hakkında kanun teklifi görüşülmüştü.

İbrahim Süreyya kanun teklifinin nedenlerini;

“Türk ulusu; Büyük kurtarıcısına bir soyadı verdi, Atatürk dedi. Gönül ister ki, En Büyük Türke verdiğimiz bu anlı şanlı ad, kendi gibi eşsiz kalsın. Bu adı herhangi şekilde kullanmak isteyenler, kanunla yasak edilmemiş olduğu gibi, iyi dilekle yapacakları için de üzüntü duymayabilirler.

Teklif ettiğim kanunun birinci maddesi ile bu büyük tarihî adın hiç kimse tarafından öz ve soyadı olarak kullanılmasının önüne geçilmiş oluyor.

İkinci madde ile de, “Atatürk” adının, önüne ve sonuna bazı sözler eklenmesi ile benzerine mâni olmak istedim.

Bu maddeler kabul edildikten sonra bu güzel adın can evimizde duyduğumuz saygı ve sevgisine dokunulmamış olur. Kendisi asırlarca ve asırlarca ölmez Türk ulusunun içinde, öz canında yaşayacağı gibi, yakışan adı da Türk ulusunun dilinde tek olarak söylenir”¹⁵¹

şeklinde ifade etmişti.

Aynı görüşmede ilk olarak söz alan Kocaeli Mebusu İbrahim Süreyya, Mustafa Kemal’e “Atatürk” soyadı verilmesi ile ilgili çıkan yasada Atatürk adının başkası tarafından herhangi bir şekilde kullanılmaması hakkında bir hüküm

¹⁵⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C.1, Yedinci inikad, Ankara, 24- XI – 1934 Cumartesi 24 -11-1934, S.35

¹⁵¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C.25, On sekizinci inikad, Ankara, 17-XII- 1934, Pazartesi, Sayfa Sayısı 37.

olmadığının altını çizmişti. Süreyya Bey, Mustafa Kemal'e duyulan sevgi dolayısı ile bu adı almak isteyenlerin olabileceğinin üzerinde durmuş, sunduğu kanun teklifinin onaylanması halinde; *Türkün Ulu Sevgilisi ve Kurtarıcısının adı da kendi gibi eşsiz*¹⁵² kalabileceğini söylemişti.

17.12.1934 tarihli aynı toplantıda konuşan Muş Mebusu Hakkı Kılıç, "Atatürk" soyadının Mustafa Kemal'e verilmesinin yerinde olacağını ve ondan başkasının bu adı kullanamayacağını bildirmişti. Kılıç Bey, Mustafa Kemal'e verilen soyadı hakkında şunları söylemişti:

*"Arkadaşlarım; bir masal vardır ki, nesilden nesile geçmiştir. Bu masalla Türk neslinin, Türk ve Türkân adlı iki kişiden ürediğini söylerler. Bunun erkeği "Türk ata adını" almıştır. Bizim "Atatürkümüz" gerçi bir millet doğurmadı. Fakat var olan bir milleti içli dışlı düşmanların elinden çok kısa bir zamanda, kudretli ellerini uzatarak kurtardı, Ona can verdi, istiklâl verdi, fikir hürriyeti verdi, Bunlarla da kalmadı, ona yazısını verdi, dilini verdi, tarihini verdi. Tarihte büyük işler yapmış adamlar vardır. Fakat bütün bunların hepsini birden toplayarak yapmış bir tek adam vardır o da Atatürk Kemal'dir. Onun için bu ad kendisine nasıl teklik veriyorsa bu ad da tek olmalıdır"*¹⁵³.

Kılıç Bey, Mustafa Kemal'in Türk kurtuluş mücadelesini başarıya erdirerek Türk milletine yaşama hakkı verdiğini bu nedenle de Türkün atası olma vasfına sahip olmayı hak ettiğinin üzerinde durmaktadır.

¹⁵² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C.25, On sekizinci inikad, Ankara, 17-XII- 1934, Pazartesi, S.202.

¹⁵³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, On sekizinci inikad, Ankara, 17-XII - 1934 Pazartesi, S. 203

28.11.1938 tarihinde yapılan Meclis toplantısında Atatürk'ün vefatı dolayısı ile Macar Meclisi Mebusan Reisi M. Jules Karnis'in TBMM' de tercümesi okunan nutkunda Mustafa Kemal'e verilen soyadı ile ilgili olarak;

“Bir milletin müstakbel inkişâbını tanzim eden bütün bu seri fakat derin tebeddüllerin ve ıslahat işlerinin müşterek kaynağı, hep tek bir adamın hürriyet ruhu ve yaratıcı iradesidir.

Çetin bir asker olan Atatürk hiç bir zaman mahirane siyaset entrikalarının (Ulysse) i olmamıştır, belki bütün engellerin galibi (Achille) olmuştur.

Bir asker ruhuna has diktatörlük temayüllerini, buhranlı zamanlarda feyizli bir surette izhar etmiş olmakla beraber otorite rejimini memlekette zaten ananeleri olmayan parlâmento rejimi ile telife itina etti. Atatürk namı onun hakkıdır. Çünkü o, milleti için gerçekten şefkatle dolu muhabbetkâr bir baba idi”¹⁵⁴

ifadeleri kullanılarak, “Atatürk” soyadını Mustafa Kemal'in hak ettiği vurgulanmak istenmişti. Mustafa Kemal, hayret uyandıracak derecede kısa bir zamanda milleti refah ve huzura erdirmeyi başararak kendisine verilen soyadına layık olmuştur.

Hasan Rıza Soyak “ Atatürk'ten Hatıralar” adlı eserinde Mustafa Kemal'in kendisine Atam diye hitap edilmesinden hoşlanmadığını dile getirmiş ve onun “Benim soyadım ne Ata, ne de Türk sadece. Bunun ikiye bölünerek söyleneceğini bilseydim başka bir soyadı alırdım” dediğinden bahsetmişti¹⁵⁵.

¹⁵⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 2, Altıncı inikad, Ankara, 28-XI - 1938 Pazartesi, S.61.

¹⁵⁵ Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 66.

2.2. MECLİSTE MUSTAFA KEMAL'E YAPILAN ÖVGÜLERİN SİYASİ KİŞİLİĞİ İLE İLGİSİ

“Atatürk, hiç şüphesiz olağanüstü hizmetleriyle ün salmış millî bir kahramandır.” Bir milletin kaderini değiştiren ve uluslararası ün kazanan Kemal Atatürk'ün kişilik özelliklerinin övülmesi doğal bir şeydir¹⁵⁶. Fakat kendisi övünmez, övülmesini, gücünden, başarılarından bahsedilmesini de istemezdi. Özellikle bütün başarıların tek sahibi olarak bahsedilmesinden pek hoşnut olmazdı.

“Böyle şahıs idaresini andıran, zararlı bir düşüncenin zihinlerde yer etmemesi için çok büyük bir titizlikle gayret sarf etmiş, kendisine izafe edilmek istenen kuvvetleri mütemadiyen itmiştir”.

Hasan Rıza Soyak'ın “Atatürk'ten Hatıralar” kitabında yer verdiği şu anı Mustafa Kemal'in övülmek konusundaki hassasiyeti konusunu aydınlatacaktır:

“İzmir'e ikinci defa gittiği zaman; 27 Ocak 1923 gecesine Hükümet konağının büyük salonunda, belediye tarafından, büyük bir ziyafet verilmişti.

Yemeğin sonuna doğru Maarif Müdürü ile Müftü Efendi, kendisini öven, birer nutuk verdiler. Başkomutan bunlara verdiği cevapta, bilhassa aşağıdaki cümleler üzerinde önemle ve ısrarla durdu:

“Beyan edilen kıymetli sözler arasında bilhassa milletin ve kahraman ordumuzun istihsal ettiği muvaffakiyet ve muzafferiyetleri, benim şahsımda temsil edilmiş görmekten dolayı hassaten teşekkür ederim. Fakat bir noktayı kaydetmek mecburiyetindeyim; bunu gayet ehemmiyetli olarak arz ederim ki, bütün bu muvaffakiyetler bütün milletin azim ve imanla işbirliği yapması neticesidir;

¹⁵⁶ Tekin Arıburun, “Atatürk'ün Şahsiyetinde ve Devrimlerinde (Cesur Olma) Vasfı” **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Simpozyumu Bildirileri**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları (yay.) Sermet Matbaası (matb.) İstanbul (İst.), 1975, s. 73, 75.

kahraman milletimizin ve güzide ordumuzun kazandığı muvaffakiyetler ve muzafferiyetlerdir. Efendiler. Bir millet, bir memleket için necat, selamet ve muvaffakiyet istiyorsak, bunu yalnız bir şahıstan hiçbir vakit talep etmemeliyiz. Herhangi bir şahsın muvaffakiyeti demek, milletin muvaffakiyeti demektir; bir milletin muvaffakiyeti ise, mutlaka bütün milli kuvvetlerin bir istikamette teşekkül etmesiyle mümkündür”.

Mustafa Kemal, övülmekten ve bütün başarıların tek sahibi olarak görülmekten hoşlanmazdı. O, Kazanılan başarıların, milletin bir bütün olarak aynı hedef için çalışmasına bağlamaktaydı.

Yine bu konuda Rıza Soyak’ın anlattıkları arasında, Mustafa Kemal’in eşi Latife Hanım ile yaptığı yurt gezisi sırasında Samsun’da yaşadıkları bir olay da Kemal Atatürk’ün övülmekten haz etmediğini göstermektedir:

“ Burada Öğretmenler Birliği tarafından şereflerine tertip edilen çay ziyafetinde kadın erkek birkaç öğretmen, bütün arkadaşları adına çok içli, çok ateşli nutuklar vererek kendisine karşı besledikleri sevgi, hayranlık ve bağlılık duygularını pek heyecanlı ve şairane sözlerle belirtmişler...

Öğretmenlerin geleceğe ait vaatlerini dinlerken genç, muzaffer Başkomutanın gözleri, sevinç içinde parlıyor, fakat şahsı hakkındaki sözler söylenirken gözlerini indiriyor, yüzü kızarıyor, sıkıldığını belli ediyordu.

... nutuklar bitince Atatürk yerinden kalkmış, yavaş yavaş konuşmaya başlamıştı:

... Burada konuşan kadın erkek sayın ve duygulu arkadaşlarımız uzak geçmişten söz açtılar; yakın geçmişten acılarını da yürekleri sızlatacak tarzda gözlerimizin önüne serdiler. Bu vesile ile şahsıma karşı büyük teveccühlerde bulunmak nezaketini de gösterdiler. Samimi yüreklerden taşması itibariyle

bunlardan, şüphesiz, çok memnunum, mütehassısım ve müteşekkirim. Yalnız sizden olan bir kişiye, sizden fazla önem vermek, her şeyi bir millet ferдинin benliğinde toplamak, yüksek bir topluluğun geçmişe, hâle, geleceğe ait bütün meselelerini açılmayı, o topluluğun bir tek şahsiyetinden beklemek elbette layık değildir, elbette lazım değildir...

Vatandaşlar; vatanınızda herhangi bir kimseyi, istediğinizi sevebilirsiniz; kardeşiniz gibi, arkadaşınız gibi, babanız gibi sevebilirsiniz; fakat bu sevgi; sizi, ulusal varlığınızı herhangi bir kimseye, herhangi bir sevdiğinize vermek yoluna götürmemelidir. Aksine hareket kadar büyük hata olamaz; ben büyük Milletimin artık böyle bir hatayı yapmayacağına inanmış olmakla övünç ve rahatlık duyuyorum”¹⁵⁷.

Mustafa Kemal, şahsı için yapılan övgüler konusunda çok mahcup bir tavır sergilemekteydi. O, Türk milletinin geçirdiği buhranlı dönemlerinden çıkışını sağlayan tek varlığın kendisi olarak görülmesinden duyduğu rahatsızlığı her fırsatta dile getirmişti. Toplumlarını umudunu bir tek kişiye bağlamaması gerektiğinin altını çizmişti.

2.2.1. Rehberlik Vasfı

Mondros Mütarekesinden sonra ülkenin içine düştüğü kötü durumdan kurtaracak bir öndere ihtiyaç duyulmuştu. Bu önder Mustafa Kemal olacaktı. O, kurtuluş çareleri aramak için Anadolu'ya geçmiş ve çeşitli kongrelerle işe başlamıştı. Türk milli mücadelesi başarıya ulaştıktan sonra işe devam etti. Türk halkının çağa ayak uydurması gerekliliği ile sosyal, siyasi, ekonomik, eğitim ve hukuk alanlarında inkılâplar yaparak her alanda Türk milletine rehberlik etti.

¹⁵⁷ Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s.52-54.

24.11.1934 tarihli Meclis toplantısında Malatya Mebusu İsmet Paşa ve arkadaşlarının, Kemal öz adlı Cumhur Reisine verilen soyadı hakkında kanun teklifi ele alınmıştır. Bu kanun teklifi konuşulurken Mustafa Kemal;

“Türk ulusuna tam istiklâlini kazandıran ve ulusa gerçek tarihinin ve öz dilinin yolunu gösteren Ulu Cumhur Reisi” olarak nitelendirilmiştir¹⁵⁸.

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere O, Türk milletine özgürlüğe giden yolda ve sonrasında çağa ayak uydurma konusunda rehberlik yapmıştı.

Türk milletini bağımsızlığa götüren yolların her aşamasında karşısına çıkabilecek engelleri önceden görerek bunlara karşı önlemler alan Mustafa Kemal, bu yönü ile de Türk milletine rehberlik yapmıştı.

2.2.2. İhtiyatlı Davranması

Atatürk, yeni kurulan devletin ihtiyaçlarını görerek, Türk halkına huzur sağlayabilecek faaliyetlerde bulunmuştu. Kurulan bu yeni devletin yapısı ile uyuşmayacak düzenlemeleri ihtiyatlı davranarak engellemeye çalışmış, milletin yararına olacak gelişmeleri ise desteklemiştir¹⁵⁹.

TBMM'nin 25.5.1937 tarihli yapılan açık oturumunda Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti bütçesi görüşmelerinde söz alan Seyhan Mebusu Esmâ Nayman, nüfus artışına verdiği önemden bahsetmişti. Esmâ Nayman, nüfus meselesini bir hayat meselesi olarak değerlendirerek;

¹⁵⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İctima 4, C. 25, Yedinci inikat, Ankara, 24- XI – 1934 Cumartesi, S.35.

¹⁵⁹ Güler, a.g.e. ,s. 64-66.

“Fihakika bugün her ileri millet, nüfus siyasetini büyük bir ehemmiyetle karşılamış ve bu büyük milli sermayeyi çoğaltmak için her vasıtaya başvurmuştur... Nüfus siyaseti tatbikatta başlıca iki esasa dayanır ve bu esaslar herkesçe malumdur. Birincisi, çok çocuk dünyaya getirmek, ikincisi de doğanları ölümden kurtarmak, bilhassa sağlam büyütme”

şeklinde bir açıklama yapmıştı.

Esmâ Hanım, Mustafa Kemal’in 1935 yılı açma nutkunda söylediği *“sağlık ve sosyal yardım faaliyetimiz önümüzdeki yıllarda daha genişleyecektir.”* sözüne binaen Kemal Atatürk’ü ; *“Gürbüz Türk çocuğunun yurt karşısında en zengin bir sermaye olduğunu anlayan Ulu Şef Atatürk”* olarak nitelendirmişti¹⁶⁰. Esmâ Nayman’a göre; Mustafa Kemal çocukların geleceğin sahipleri olacağını bildiği için sağlık alanına önem vermiştir ki geleceğin temelleri sağlam olsun.

¹⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 18, Altmış dördüncü İnikad, Ankara 25-V- 1937 Salı, , S. 229.

III. BÖLÜM: MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SOSYAL KİŞİLİĞİ VE İNSANİ ÖZELLİKLERİ

3.1. ATATÜRK'ÜN SOSYAL KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Atatürk'ün çok yönlü kişilik özelliklerinden biri de üzerinde pek durulmayan “ sosyal kişiliği” olmuştur. Sosyal kişilik, bireyin ait olduğu toplum içinde kendine özgü duygu, düşünce, inanç, alışkanlık, tavır ve belirli davranışlar kazanarak geliştirdikleri kişilik sistemi gereği o toplum içinde üzerlerine düşen sosyal rolleri gerçekleştiren üye olmalarıdır.

Sosyal kişilik kavramının içine bireyin düşünce, beklenti, tutum, ilgi, bakış açısı, eğilim vb. gibi özellikler girmektedir¹⁶¹.

Sosyal bir varlık olarak birey, içinde bulunduğu toplumdan etkilendiği gibi kendisi de toplumu etkilemektedir¹⁶².

Sosyal bir birey olan Kemal Atatürk'ün de gerek Türk toplumundan etkilenip gerek onları etkileyerek sahip olduğu sosyal kişilik özellikleri mevcuttu.

¹⁶¹Zeki Erdoğan, “Atatürk'ün Sosyal Kişiliği” **Atatürk Haftası Armağanı**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yay., Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989,s.137-138.

¹⁶²Erdoğan, a.g.m., , s.138.

3.1.1. Atatürk'ün Kadınlara Bakış Açısı

Mustafa Kemal'e göre kadın hakları, öncelikle insan kişiliği ile ilgili bir hak olarak görülmelidir. Bundan dolayı da kadın hakları tanınmadıkça Türk halkının sosyal hakları gerçekleştirilemezdi. Fakat dönemin şartları içinde kadınlara hak ettiği hakları vermek çok da kolay gözüküyordu. Nitekim Türk Kurtuluş mücadelesinde Kemal Atatürk ile omuz omuza savaşanlar bile kadınların toplum içinde haklarını kabul edebilecek olgunlukta değildi. “ Onlara göre, “ Hak verilmez, alınır”. Türk kadını henüz çok cahildi ve çok mutaassıp idi. Çok iradesizdi”. Bundan dolayı kadınlara haklar tanıyarak sosyal hayat içine dâhil etmek istememişlerdi.

Atatürk bu gibi basmakalıp düşüncelerin karşısında irkilecek kimse değildi. İlkın, toplumda kadın hakkında yaygın olan bu fikri çürütmekle işe başladı. Bunun için de, Kurtuluş Savaşı'nda kadının yapmış olduğu hizmetin değerini belirtmeye koyuldu.

... Kadınlarımız, erkeklerin boş bıraktıkları çalışma alanlarını tutmuşlardır... Ocaklarımızın ateşini yanar tutmuşlardır. Bundan başka, kış demeden, kar demeden kucaklarında çocukları, önlerinde cephane yüklü kağnılarla ordunun ikmal işini görmüşlerdir. Böylece hem yuvalarını, hem de orduyu ayakta tutmuşlardır”.

Türk milletinin verdiği kurtuluş savaşında bu şekilde mücadele veren Türk kadını toplum içinde hak ettiği yere konulmayı da hak etmişti. İşte Mustafa Kemal bu sebeple Türk kadınının siyasi, sosyal ve medeni haklar kazanmasına liderlik etmişti¹⁶³.

¹⁶³ Enver Ziya Karal, *Atatürk ve Devrim*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2003,s. 129-130.

Mustafa Kemal Paşa, kadınlara medenî, siyasî ve kültürel haklar kazandırmak için çalışmalarda bulunmuştu. O, insan kavramını oluşturan varlıkların kadın ve erkekten oluştuğuna inandığı için, Türk kadınına hak ettiği sosyal, siyasal ve hukuksal hakları vermek istemişti¹⁶⁴.

Kemal Atatürk, Türk kadınının yüksek vasıflarının farkında bir liderdi. Onları “ ikinci sınıf “ insan olmaktan çıkaracak çareler aramakta idi. Onlara duyduğu saygı Kurtuluş savaşında daha da artmıştı. Eşleri, çocukları cephede savaşırken onlar boş boş oturmamış, erkeklerle birlikte omuz omuza mücadeleye katılmış, geri kalan bütün işleri üstlenmişlerdi. Bu yüzden Atatürk Türk kadınlarının kendilerine tanınan hakları hak ettiklerini düşünmekteydi.

Mustafa Kemal, Türk kadınının içinde bulunduğu haksız statüden kurtulması ve onların da birey olarak insan haklarından faydalanmalarını gerekli görmekteydi.

“Konuya karşılaştırmalı hukuk açısından bakılınca, kadın- erkek eşitliğini bir milletlerarası hukuk kuralı haline getiren İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, İnsan Hakları Sözleşmeleri henüz ortada yok iken, bundan yarım yüzyıl önce, Atatürk’ün Türk Kadınına, ülkesinin yönetimine katılma hakkını tanımamasının değeri daha iyi anlaşılır”¹⁶⁵.

5.12.1934 Çarşamba günkü TBMM açık oturumunda konuşan Başbakan General İsmet İnönü, kadınların mebus seçmek ve seçilmek hakkına sahip olmaları için meclise teklif sunmuştu. İsmet İnönü, Atatürk’ün bu inkılâba önderlik ettiğini söylemiş ve konuşmasına;

¹⁶⁴ Gülden Ertuğrul, “ Atatürk ve Kadın Hakları” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: VIII, Sayı: 22, Kasım 1991, Erişim: <http://atam.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 23.05.2013, 17.08.

¹⁶⁵ Turhan Feyzioglu, “ Atatürk ve Kadın Hakları” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: II, Sayı: 6, Temmuz 1986, s.585-601, Erişim: <http://atam.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 23.05.2013, 15:10.

“Kadınları hakkından mahrum edilmekle, yarı yarıya kötürüm bir hale gelen ulusumuzun üstünden bu baskıyı kaldırması, Atatürk’ün başlıca hizmetleri arasında sayılacaktır.

Yüksek heyetinizin şimdi gösterdiği tezahürü Türk Ulusunun ilerlemesi ve yükselmesi için çalışan Yüce Önderimiz Atatürk’ün gayretlerini; sevgi ve saygılarla karşıladığınızın esası ve yeni bir delili olarak alıyoruz”¹⁶⁶

diyerek devam etmişti. İsmet İnönü, Kadınlara layık oldukları hakları vermek konusunda Mustafa Kemal’in önderlik yaptığını ve bu hakları kabul etmenin Mustafa Kemal’e duyulan inanç ve bağlılığın bir göstergesi olacağını dile getirmişti.

12.6.1937 tarihli TBMM açık oturumunda söz alan Ordu Mebusu Muhittin Baha Pars, Mustafa Kemal’in kadınları eve hapsolmaktan kurtardığı ve sosyal hayatta statü sahibi yapmaya hak kazandırdığını;

“Daha dün gazetede okudum. Bizim memlekette ilk defa olarak bir bayan fen doktoru olmuş. Bu da Atatürk’ün mektebinden çıkan bir kız. Şimdiye kadar, daha 15 sene evvel kapısından dışarı çıkamayan kızlarımız bütün dünya içinde, bütün Avrupalı kadınlar arasında ilk defa olarak müsellâh tayyarecilik yapmak kudretini haiz oldu. Atatürk kızı Sabiha Gökçen, Atatürk mektebinden yetişen bir harika değil midir? Nihayet, bu günkü nesli ve gelecek nesli, bu günkü kudret ve yarının ölmez Hükümeti, Atatürk’ün verdiği bir Hükümet değil midir?”¹⁶⁷

sözleri ile dile getirmişti.

Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihasının görüşüldüğü 14.11.1938 günkü içtimada konuşan İzmir Mebusu Benal

¹⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, On İkinci İnikat, Ankara, 5 - X I I - 1934 Çarşamba, S. 83.

¹⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.273-274.

Arıman, seçilme hakkını kullanan ilk kadın olarak, Mustafa Kemal'in ölümü ile duyduğu derin kederi dile getirmişti:

*“Türk kadınlık tarihinin elem ve gözyaşı dolu siyah sayfalarını kapayıp, önümüze bembeyaz, nurlu yapraklar açan büyük Atamızı, kıymetli, eşsiz babamızı kaybettik. Yakın zamanlara kadar peçelerin, kafeslerin arkasında dünyayı bile görmekten menedilen, bir sözle, en ufak bir suçla, kurduğu yuvadan, çocuklarının arasından kovulan Türk kadınına yuvasına sahip eden, evlâdına sahip eden, ordularla kahraman yetiştiren Türk anasını insanlık kurumundaki lâyük olduğu mevkiye çıkararak büyük kurtarıcımız ebediyyen aramızdan ayrıldı. Kaybımız büyük, kederimiz büyüktür. O' nun zıyainâ ne kadar yansak, ne kadar gözyaşı döksek yine azdır. Atatürk'ün dünyayı aydınlatan eşsiz adı, asırların kanatları üzerinde ebediyete kadar gidecektir”*¹⁶⁸.

Mustafa Kemal tarafından verilen haklardan faydalanan bir birey olarak Benal Hanım, Mustafa Kemal'i kaybetmenin en çok kadınlar üzerinde etki yaptığını vurgulamıştı. O, Türk halkının en kısa sürede çağa ayak uydurabilmesi için kadınlara layık oldukları hakların verilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Bir toplumun gelişebilmesi sadece erkeklere değil kadınlara da bağlıdır. Bunun için de kadınlara haklar verilip toplum hayatı içinde aktif hale getirmek gerekmektedir. Mustafa Kemal de bu gerekliliği bildiği için kadınlara haklar tanınmasını istemişti.

Aynı toplantıda söz alan Seyhan Mebusu Esmâ Nayman, Mustafa Kemal'in kadınlara verdiği değeri şu sözlerle anlatmıştı:

“Arkadaşlar, Atatürk'ün eserleri sayılmakla bitmez, ancak bunların içinde bir kadın yurttaşın gönlünü ayrıca tutmuş olanlar vardır.

¹⁶⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.26.

Atatürk yalnız Türk milletinin değil, o milleti yetiştiren Türk anasının da şerefini kurtardı. Türk kadınlığının ona minnettarlığı sonsuzdur. Yalnız Türk kadınlığından değil, bütün dünyadaki kadın hukukunun kurtuluş tarihinde Atatürk bir medeniyet kahramanı diye anılacaktır. Sırası gelmişken şunu da söyleyeyim ki: Lâyük olduğu hakları Atatürk'ün büyük dehası ile kazanmış olan Türk kadını, bütün millî ödevlerini ifa için hazırdır.¹⁶⁹

Türk kadınına haklar tanınmasını sağlayan Mustafa Kemal, yalnızca Türk milletinin özgürlüğünü kazanmasında değil; Türk kadınının da toplum içindeki özgürlüğünü kazanmasında etkili olmuştu. Türk halkının özgürlüğü dış düşmanlara karşı silahla, topla, tüfekle, canla kazanılmış olmasına rağmen; kadınların özgürlüğü sosyal hayat düzenine karşı ruhla, fikirle ve kanunlarla kazanılmıştı.

3.1.2. Halk Üzerinde Bıraktığı Etki

Mustafa Kemal elde ettiği başarılar ile Türk halkına yaşama hakkı vermiş, Türk halkı da bunun karşılığını ona büyük sevgi ve saygı göstererek vermişti. Buna örnek olarak Salih Bozok'un 30 Ağustos Zaferi'nin ardından Atatürk ile İzmir'e doğru giderken Nif kasabası yakınlarında başlarına gelen olayı şöyle anlatmıştı:

“...yolumuzu bir nakliye kolu kapamıştı. Yolun açılmasını beklerken Paşa tabakasından çıkardığı sigarasını yakmak için gözündeki toz gözlüklerini alnının üzerine kaldırdığı zaman, köylülerin arasında bulunan orta yaşlı bir adam, dikkati çekecek kadar bir hal ve vaziyetle otomobile doğru gelmeye ve Paşa'nın yüzüne

¹⁶⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.31.

dikkatle bakmaya başladı. Ben kendisinden şüphelendim. Fakat ona bir şey hissettirmeyerek harekâtını takip ediyordum. Otomobilin yanına yaklaştı ve elini cebine soktu. Bir kartpostal çıkardı. Evvela karta sonra da Paşa'nın yüzüne baktı. Birkaç defa aynı şeyi yaptıktan sonra titrek bir sesle yolun kenarındaki köylülere hitaben;

“ Arkadaşlar, Mustafa Kemal Paşa'dır.” dedi ve parmağıyla da evvela kartı, sonra da Paşa'yı göstererek, “ Bu, sensin!” dedi.

... Köylüler Mustafa Kemal Paşa olduğunu anlayınca otomobile adeta hücum eder gibi koştular. Kimisi neredeyse ayağının tozunu yüzüne gözüne sürüyor, kimisi pelerininin yakasını öpüyor, kimisi de ayaklarına kapanarak hiçkırıklarla ağlıyordu”¹⁷⁰.

Anlatılan bu sevgi gösterisi, Mustafa Kemal'in halk üzerinde bıraktığı imajın ürünüydü.

Türk Dil Kurumu tarafından Mehmet Ali Ağakay'ın¹⁷¹ anıları toplanarak hazırlanan “Atatürk'ten 20 Anı” adlı eserde, Mustafa Kemal'in halk üzerinde bıraktığı imaj ve ona duyulan saygı ile ilgili bir anı da yer almaktadır.

¹⁷⁰ Erdoğan, a.g.m., s.138.

¹⁷¹ Mehmet Ali Ağakay, (d. 1893 Girit, Hanya - ö. 21 Ekim 1965 Ankara) Türkçe sözlük ve deyimlerin derlenmesine katkıları olan dilbilimci ve hekim.

İlk öğrenimini Hanya'da, orta öğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra Askeri Tıbbiye'ye girdi. Bu öğrenimi sırasında Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle, öğrenimini yarıda keserek savaşlara hekim yardımcısı olarak katıldı. Kafkas Cephesi'ndeki yararlıklarından ötürü "Harp Madalyası" ile ödüllendirildi.

I. Dünya Savaşı sonrası, yarım kalan Tıbbiye eğitimini 1917'de tamamladı. Yüksek öğrenimi sırasında Fransızca öğrenerek, çocukluğunda Girit'te öğrendiği Rumcasına bir ikinci yabancı dil ekledi.

1920 yılında Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Hekim olarak çeşitli görevlerde bulundu. Savaş sırasında tifüse yakalandı, bir buçuk yıl kadar bu hastalığın sıkıntılarını çekti ve yine bu hastalık sonucu ayağının aksamaya başlaması nedeniyle, beşinci dereceden harp malûlü sınıfına alındı. Savaş sonrasında İstiklâl Madalyası'na hak kazandı.

Cumhuriyetin ilan edilmesi birlikte Kilis, Tefenni, Bozüyük hükümet tabiplikleri ile yurdun çeşitli yörelerinde görevlerde bulundu. Bozüyük'e gitmeden önce Bedahat Hanım'la evlendi. Bir oğlu, bir kızı oldu. Ancak oğlunu ortaokul son sınıftayken bir bisiklet kazasında, iki yıl sonra da eşini kaybetti.

Anadolu'daki görevlerinden sonra İstanbul'da Gureba Hastahanesi göz hastalıkları asistanlığı, Türk Talebe Yurdu müzakereciliği, Besni Trahom Mücadele hekimliği ve İstanbul Yatılı Okullar göz hekimliği görevlerinde bulundu.

Bir günlük gazetede, dil üzerine yazdığı yazılarla Atatürk'ün dikkatini çekti. 1936'da Türk Dil Kurumu'na girdi ve Terim Kolu başkanı oldu. 1937 - 1947 yılları arasında, 5.6.ve 7. Dönem CHP Gaziantep milletvekili olarak TBMM'de bulundu. 1942 - 1962 yılları arasında ise Türk Dil Kurumu Sözlük Kolu başkanlığı yaptı.

Mustafa Kemal deniz motoru ile yaptığı bir gezi esnasında Anadolu yakasından geçerken bir yalının önünde bir kutlama olduğunu görüp katılmak istemişti. Bu bir sünnet düğünü idi. Kemal Atatürk, düğün olduğunu daha önceden bilmediği için çocuğa hediye getirememiştir.

“ Ata bir aralık kalem kâğıt alıp yazdığı bir tezkereyi çocukların babasına şu sözleri de katarak verdi:

— Biz düğününüz olduğunu bilseydik tedarikli gelirdik, şimdi yanımızda çocukları sevindirecek bir şeyimiz yok. Siz yarın bu kâğıtla İş Bankası'na uğrar, sonra çocuklara bizim adımıza birer armağan alırsınız.

Çocukların babası kâğıdı saygı ile eline aldı ve:

— Atam, dedi, alınacak hiçbir armağan sizin imzanızı taşıyan bu kâğıt değerinde olamaz. İzin verin, biz bunu çocuklarımızın sonsuz bir övüncü olarak saklayalım”¹⁷²

diyerek Mustafa Kemal' e karşı duyulan sevgi, saygı ve bağlılığın maddiyatla ölçülmeyeceğini dile getirmiştir.

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe encümeni mazbatasını görüşüldüğü meclis toplantısında Sivas Mebusu İsmail Memed Uğur, Mustafa Kemal'in Türk köylüsü üzerinde bıraktığı imajı şu cümleyle özetlemiştir:

“Büyük Atam, asırlardan beri garip, fakir, öksüz, yetim, iç döven biz köylüleri elimizden tuttun, bağrına bastın, bizi yetimlikten, fakirlikten, sahipsizlikten kurtardın, bize insanlığı öğrettin”¹⁷³.

Mehmet Ali Ağakay, 1965 yılında Ankara'da vefat etti. Erişim Adresi: <http://tr.wikipedia.org> , Erişim Tarihi: 18.06.2013, 16:04.

¹⁷² Mehmet Ali Ağakay, **Atatürk'ten 20 Anı**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, s.10- 11.

¹⁷³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.31.

Kemal Atatürk'ün kitleler üzerinde bıraktığı yüksek imajın nedenleri arasında onun söz söyleme gücü sayılabilmektedir.

*“Hatip Atatürk, insan yığınlarını bir bakışıyla kucaklayarak sarf ettiği sözlerle karşısındaki kitlelerin ruhlarını rahatlıkla fethederdi. Atatürk'ün milletini yönlendirmesi sırasında kullandığı vasıta nutuk, hitabet ve beyanatlarının kudretinden ibaretti. Türk inkılâbı onun nutkuyla başlamış, hürriyet ve İstiklâl Savaşı onun nutku ve hitabetiyle zafere ulaşmıştır”*¹⁷⁴.

Atatürk, giriştiği her büyük ve önemli işte yaptığı etkili konuşmalarla başarıya giden yolda bir adım önde başlamıştı.

3.1.3. Güvenilir Olması

Kendine güvenmek büyük insanların meziyetlerindedir. Fakat bunun aşırısı da insanları hüsrana uğratabilir. Mustafa Kemal'in kendine büyük güveni vardı. Ama O, neyi yapıp neyi yapamayacağına iyi karar verir, nerede duracağını iyi bilirdi.

Bir lider olarak Mustafa Kemal'in kendine güvenmesi kadar etrafındakilere de güven vermesi gerekirdi ki bunu fazlasıyla başarmıştı. Kendisine karşı duyulan bu güven Atatürk'e kuvvet vermiş ve o bu kuvvetle de başarısına başarı katmıştı¹⁷⁵.

29.6.1938 tarihli meclis toplantısında Af Kanunu Lâyihası ele alınmıştı. Bu toplantıda söz alan Ankara Mebusu Aka Gündüz, Af Kanunu hakkında yaptığı konuşmasında Yüzellilikleri af etmek istemelerinin nedenini Mustafa Kemal'e olan inanca bağlamıştı. Aka Gündüz;

¹⁷⁴Yalçın, a.g.e. s.376.

¹⁷⁵ Fahri Belen, a.g.e s.40.

“Bundan 20 sene evvel bir avuç vatandaş, bir Akdeniz cenub kıyıları kahramanının etrafında toplandı ve ona inanını gösterdi. Bir avuç vatandaş Ege denizinin şimal kıyıları kahramanının etrafında toplandı, ona inanını ve bağlılığını gösterdi. Bu şişli caddesinde böyle olduğu gibi, Samsun kıyısında da böyle oldu. Erzurumda da, Sivasta da böyle oldu. Bu bir avuç insan; bir hapaz, bir belde, bir vatan insan halinde bu büyük millî kahramanın etrafında bir vücut olarak toplandı. Sebep ne idi? Sebep; o kahramanın her tuttuğu işin ve her verdiği kararın doğruluğuna inanmaktı”.

“Size bir şey soruyorum, arkadaşlar; Atatürk şef olduğu günden beri ne düşünmüşse iyi düşünmüş müdür?

Ne yaptı, ise neye söz verdi ise iyi yapmamış mıdır? İyi söylemiş midir? Bütün esbabı mucibe budur arkadaşlar.

O düşünmüş, Hükümetin kararına evet ben de tasvib ediyorum demiş. Fakat biz, onun düşündüğü gibi düşünemediğimiz için ve yalnız onun gibi inandığımız, itimad ettiğimiz için, mutlaka şu veya bu esbabı mucibe değil, bunda bir iş vardır, onu da Atatürk biliyor ve muvafakat ediyor. Onun için beyaz rey veriyoruz”¹⁷⁶

sözleri ile, Mustafa Kemal’e duyulan güvenin, onun aldığı her kararın arkasından gidebilecek kadar büyük olduğunu vurgulamaktadır.

Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihasının görüşüldüğü Meclis celsesinde konuşan Ordu Mebusu Muhîddîn Baha Pars, Mustafa Kemal’in ölümü üzerine yaptığı konuşmada Kemal Atatürk’e güven duyulması, itimat edilmesi hakkında;

“Büyük Atatürk’ün 6 aydan beri eridiğini, yavaş yavaş müthiş akibete yaklaştığını yaşlı gözlerle görüyorduk. Fakat onun iradesinden o kadar emindik ki, o büyük irade bu müthiş hastalığı ve insafsız eceli bile durdurabilir diyorduk. Onun

¹⁷⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Seksen üçüncü inikad, Ankara, 2 9 -V I - 1 9 3 8 Çarşamba, S.478.

iradesi istiyorduk ki, insafsız ve onulmaz hastalığı, yenilmez eceli de mağlup etsin. Bu hal ona gösterdiğimiz itimadın, sonsuz itimadın en büyük delili addedilse sezadır”¹⁷⁷

şeklinde konuşmuştu. Türk milleti Mustafa Kemal’e hemen her konuda güvenmekte idi. Öyle ki onun ecel ile olan mücadeleyi dahi kazanabileceğine dahi inanılmaktaydı.

Manisa Mebusu Refik İnce 14.11.1938 tarihindeki TBMM açık oturumunda konuşmuştu. Refik İnce’ye göre, Mustafa Kemal’in halkın güvenini kazanmasının nedeni şöyle anlatmıştı:

“Benim gördüğüm gözle Atatürk, her şeyden evvel, bir emniyet adamı idi. Omuzundaki forması, işgal ettiği mevkii, deruhde ettiği vazifenin büyüklüğü ile değil, bizzat ve bizzat bütün davayı kavramış ve bu davanın millet davası olduğuna inanmış ve herkesi inandıracak, emniyet telkin edecek kabiliyette büyük bir insandı. İşte böyle bir adam sıfatı ile bütün memleketin yabancılar tarafından tehlikeye maruz bırakıldığı bir zamanda, bunlar yetmiyormuş gibi, içten şahsına ve meslekine taarruz eden bin bir düşman içerisinde, Anadolu’nun göbeğine gelip, tek başına, feryat ediyor ve herkes onun arkasından gidiyor. İşte bu emniyet ve itimadı temin etmek, elde etmek, zannederim ki onun bize başardığı davanın esasını teşkil ediyor”¹⁷⁸.

Mustafa Kemal’in sadece bir makam insanı gibi değil, görev insanı gibi davranarak halkı için mücadele etmesi ve buna herkesi inandırabilmesinden kaynaklanmakta idi.

¹⁷⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.22-23.

¹⁷⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.32-33.

3.1.4. Mustafa Kemal'in Öncelikleri

Mustafa Kemal için halkı ve onun huzurlu bir şekilde özgür yaşaması kendi sağlığından, maddi kazancından kısacası benliğinden önce gelirdi. Bir kumandan olarak o, sağlam bir vücuda sahip olmalı idi ki Sakarya Meydan Muharebesinde kaburga kemikleri kırılmıştı. Buna rağmen muharebeyi idareye devam etmişti. Bu da Kemal Atatürk'ün Türk milletinin geleceğini kendi sağlığına tercih ettiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁹.

Türk milli mücadelesi başarıya ulaştıktan sonra Mustafa Kemal eğer istese idi; ülkeyi terk eden son Osmanlı padişahının yerini alıp, ömrünün geri kalanını ihtişam içinde geçirebilirdi.

“Fakat istemedi; şahsı için kuvvet, pâyeye ve unvan peşinde koşan beşeri ihtiraslara mağlup bir insan değildi. Bu yoldaki teşvik ve tekliflere hiç iltifat etmedi.

“Kendilerine bir milletin talihi tevdi olunan adamlar, milletin kuvvet ve kudretini, yalnız ve ancak milletin gerçek ve elde edilmesi mümkün menfaatleri yolunda kullanmakla görevli olduklarını bir an hatırlarından çıkarmamalıdır.” Sözleriyle ifade ettiği akidesine bağlı kaldı. Kazandığı bütün kuvvetleri yalnız memleketin hayrına ve menfaati uğruna kullandı...

Hep biliyoruz, O'na halifelik ve hayat kaydıyla Cumhurbaşkanlığı da teklif edilmişti; şiddetle reddetti.” Teşkil ettiği fırkanın daimi başkanlığını bile kabul etmedi: “Milletin sevgi ve güvenini kaybetmediğim müddetçe tekrar seçilirim; milletin rey-i esastır.” diyordu.

Anayasada cumhurbaşkanının yetkilerini, en küçük hadde indiren de bizzat Atatürk'tür”¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Belen, a.g.e. s.37.

¹⁸⁰ Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s.58-59.

Mustafa Kemal için makam mevki sadece milleti için faydalı şeyler yapabilecekse önem arz etmekte idi. Kendi şahsi ihtirasları için herhangi bir makama gelmek onun fitratına uygun değildi.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde konuşan Manisa Mebusu Refik İnce, Mustafa Kemal'in şahsi menfaatlerini bir kenara bırakıp önceliğini vatanın kurtuluşuna verdiğini ve mal mülk, şan şöhret, mevki derdinde olmadan halkın selameti için uğraştığını şu konuşması ile dile getirmişti:

“Sakarya muharebelerinin heyecanlı günlerini göreceğimiz dakikalardı... Atatürk'ten Başkumandanlık ricasında bulunduk. Dedi ki, ben, Başkumandan olacağım. Fakat içinde bulunduğumuz vaziyet, saat, dakika işidir. Salâhiyet isterim Büyük Millet Meclisinin, bir orduyu idare edebilmek için haiz olduğu salâhiyeti isterim. Çünkü benim yapacağım icraat için kanun müzakere etmeğe vatanın saadeti ve selâmeti müsait değildir. ...ve o başkumandanlığı üzerine aldıktan sonra büyük zaferin mukaddemesi olan Sakarya'yı kazandı. Bu kadar necib duygu ve bu kadar asîl bir haleti ruhiyenin timsali olan Atatürk'e, her üç ayda bir yenileştirdiğimiz bu salâhiyetleri, istihlâstan sonra tekrar yenilemek istiyorduk. O, bize; arkadaşlar, memleket artık benim başkumandanlığımın devamına lüzum göstermeyecek bir vaziyete gelmiştir. Bu kanunî salâhiyeti istemiyorum, dedi”.

Mustafa Kemal'e TBMM'nin başkumandanlığı teklif edildiğinde O, lüzumu olmayan bir kuvvetin üzerinde kalmasını kabul etmeyip ve bu kuvvetin Büyük Millet Meclisinde kalmasını istemişti. Eğer önceliği makam-mevki ya da güç kazanmak olsaydı bu görevi kabul ederdi.

“Atatürk hiç bir zaman, ben yaptım demedi. Millet yaptı, biz yaptık dedi. Gururdan, tefahürden tamamen uzak ve her yaptığını millete izafe eden, her yapılan işin membaini millette gören bir zihniyeti biz kendimiz bir ders halinde daima taşıyacak ve yaşatacağız. Onun içindir ki, millete taallük eden meselelerde ben yok, millet var davası hizmetlerimizin her zaman şiar ve şuuru olacaktır”¹⁸¹.

Makam, mevki derdinde olmayan bir lider olarak Kemal Atatürk, bunları amaç olarak değil hizmet etmek için birer araç olarak görmüştü. Başarıları ile övünmek yerine bunları halka mal ederek yine insanüstü bir olgunluk örneği göstermişti.

3.1.5. Bilime Verdiği Değer

Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletine akıl ve bilimin ışığında aşılması imkânsız gibi görünen engellerin bile aşılabileceğini göstermişti¹⁸². İnkılâplarla hedeflediği çağdaşlaşma idealinin temelinde de akıl ve bilim vardı.

22.5.1935 tarihli TBMM içtımasında söz alan İzmir Mebusu Halil Menteşe, İmparatorluk dönemindeki din ve devlet işlerine değindikten sonra Cumhuriyet dönemine de değinmişti. Halil Bey, Atatürk’ün Cumhuriyeti ilan ederken İmparatorluğun dağılma nedenlerinin, kurduğu yeni devlette tehdit unsuru olmaması için gerekenleri yaptığını söylemişti. Halil Bey konuşmasına şöyle devam etmişti: *“...bu suretle devletin milletin önüne istiklâlden millî azemete giden büyük yolu açmıştır. Bu büyük yolu açtıktan sonra, hedefe nasıl yürüyeceğini, elde müsbet ilim meşalesi, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkacağız sözü, bu suretle hem hedefi, hem metodu göstermiş oluyor”*

¹⁸¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S. 33.

¹⁸² Yalçın, a.g.e. s. 381.

Halil Bey, konuşmasında Mustafa Kemal'in Cumhuriyeti kurduktan sonra Türkiye Cumhuriyeti Devletini akıl ve bilim ışığında muasır medeniyet seviyesine çıkarmayı amaç edindiğinden bahsetmişti¹⁸³.

Mustafa Kemal'in önce Türk vatanını düşman işgalinden kurtarmaktaki başarısı ve ardından sosyal, ekonomik, kültürel ve politik hayatı düzenlemesindeki başarının ardında insani özelliklerinin etkisi büyüktür. Bu özellikleri satırlara sığdırmak mümkün olmamakla birlikte, onu daha yakından tanıyabilmek adına bazı insani özelliklerine yer verilebileceği düşünülmektedir.

3.2. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN İNSANİ ÖZELLİKLERİ

Mustafa Kemal'in, Türk milletinin ona en çok ihtiyacı olduğu dönemde ortaya çıkışı onun yükselme ihtirasının sonucu değildi. Bu onun “...*tehlikeli zamanda durumu kurtarabileceğine inanması, kendine güveni*” nin göstergesiydi¹⁸⁴.

Kahraman bir Asker, Siyasi Başkan ve İnkılâpçı bir lider olan Atatürk'ün bunların dışında birde insani yönü de vardı. Örneğin; yakınlarına karşı fazlasıyla hoşgörülü, düşmanlarına karşı bile sınırlarına hâkim olabilen bir mizacı vardı.

Karşısındakini incitmekten çekinen, duyarlı ve düşünceli yapısına örnek olarak, Falih Rıfkı Atay'ın “ Çankaya” adlı eserinden kısa bir anı aktarılacaktır:

¹⁸³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F. , C.3, Yirmi Yedinci İnikad, Ankara, 22-V- 1935 Çarşamba, S.161.

¹⁸⁴ Belen, a.g.e. s.9.

Falih Rıfıkı Atay, çoğu akşam Mustafa Kemal'in sofrasında davetli olarak gecenin geç saatlerine kadar bulunurdu. Yine böyle akşamların birinde şu olay yaşanmıştı:

“ Eski köşkün yemek odasından bilardolu hole çıkılan kapı yanında bir kanepede vardı. Bir gece yorulmuş, sofradan kalkarak kanepeye uzanmışım. Bir aralık kapının açıldığını hissettim. Atatürk idi. Sıçrayıp, affedersiniz, demeğe bile fırsat kalmadığından uyumuşluğa vurdum. El yıkayacağı yer, tam karşıdaki merdivenin sahanlığında idi. Atatürk'ün beni uyandırmamak için ayakucuna basar gibi, yavaşça merdiveni çıktığını hala gözüm yaşararak hatırlarım ”¹⁸⁵.

Falih Rıfıkı Atay'ın anısında da yer verdiği üzere, Mustafa Kemal yeri gelince acımasız bir kumandan, asker, siyasi lider ve fikir adamı yeri gelince de yumuşak kalpli bir baba şefkati ile yaklaşan bir insandı.

Mustafa Kemal Paşa, savaş meydanlarının zor şartları altında yaşamasının yanında sosyal hayatında nazik, terbiyeli ve zeki bir beyefendi olarak tanınırdı¹⁸⁶. Bu da onun başarılı bir komutan ve devlet adamı olmasının yanı sıra aynı zamanda toplumsal bir varlık olduğunu göstermektedir.

12.6.1937 deki Meclis toplantısında Reiscumhur Atatürk'ün tasarruflarında bulunan bütün çiftliklerini Hazineye ihda buyurdıklarına dair Başvekâlet tezkeresi görüşülmüştü. Bu görüşmede konuşan Manisa Mebusu Refik İnce, Mustafa Kemal'in insan doğasından kaynaklı maddi değerlere önem vermediğini;

¹⁸⁵ Falih Rıfıkı Atay, **Çankaya V**, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yay. , Cumhuriyet Gazetesinin Okurlarına Armağanıdır, 1999, s. 12.

¹⁸⁶ Ruşen Eşref Ünaydın, **Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat**, Türkiye İş Bankası Kültür yay. , İstanbul, 2009, s. 19-20.

*“İnsan olmak itibarı ile herkesin yüreğinde muayyen bir şeye karşı bağlılık ve bu bağlılıktan doğan ihtiraslar bulunabilir. Atatürk bu insan duygusunun fevkinde, ihtiras denilen ve insanları bazen esaslı menfaatlerden dahi uzaklaştırmak ihtimali olan nakiseden, kendimizi bildiğimiz günden beri, ârîdir...”*¹⁸⁷

sözleri ile vurgulamak istemişti.

Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatasının görüşüldüğü TBMM toplantısında konuşan Manisa Mebusu Hikmet Bayur, Mustafa Kemal’in insani yönleri hakkında bilgiler vermişti.

Hikmet Bayur, Mustafa Kemal’in kişilik özellikleri hakkında uzunca bir konuşma yapmıştı.

“O en müşfik bir arkadaşı. Herhangi bir arkadaşı, kendisine kederim var dediği zaman, ona elinden geleni yapmasın ve onun derdi ile kendi derdi ile olduğu kadar alâkadar olmasın; bu görülmemiştir. Onun kadar affedici bir Büyüğümüz olmamıştır. Millî meseleler mevzuu bahis olurken amansız olurdu. Fakat millî meseleler vahametini kaybetti miydi derhal babalık, müşfiklik hissi galip gelir ve derhal affederdi. Bunların yüzlerce misali vardır, içimizde doğrudan doğruya şahit olanları vardır”

diyen Hikmet Bayur, Mustafa Kemal’in her şeyden önce bir insan olduğu gerçeğini gözler önüne sermişti.

Mustafa Kemal, Meşgul olduğu konu üzerinde ciddi bir şekilde durur, karşısındakinden de bunu beklerdi. O,

“Her türlü muameleye tahammül eder bir adamdı. Samimî olduğuna kani olduktan sonra ne söylerseniz kabul ederdi”.Gördüğü sevgi ve saygının esiri olmaz, karşısındakini hakir görmezdi.

¹⁸⁷TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C.19, Yetmiş beşinci inikad, Ankara, 12-VI-1937 Cumartesi, S.269.

Atatürk fikir alışverişine büyük önem verir, haklı olduğu yerde bunu mutlaka delilleri ile ortaya koyardı.

“Tarih davası en üzerine almış olduğu ve sökmek istediği bir dava idi. Şahsî bir misal anlatayım. Bu dava başladığı vakit ben Kabil’de bulunuyordum. Yazılan ilk kitap bana gelmişti. Ben de bir mutalaa yazdım, alaylı idi, istihzalı idi. Zira o kitaptan kâfi derecede anlayamamıştım. Ondan sonra Ankara’ya geldim. Bana bir şey söylemedi, beş altı tane kitap verdi. Bazı fasılları çizmişti. Bunları oku, seninle sonra konuşalım, niçin alay ettin bizimle dedi. O eserleri okuyunca haklı olduğunu anladım ve evvelce bunları bilmiyordum dedim, iş o suretle geçti”.

Hitap gücü yüksek bir lider olan Mustafa Kemal;

“Öğretici, yetiştirici idi. Bir şey sorar, onun hakkında yanlış mutalaa verirseniz öğretmeğe çalışır, kısa cümlelerle izah ederdi. O kadar kolay doğru yolu gösterirdi ki iki kelimesi ile aylarca düşündüğünüz bir şeyi aydınlatıverirdi”.

Bu özelliği pek çok devlet liderinde bulunmayan, kendine mahsus bir imtiyazdı.

Hikmet Bayur, Mustafa Kemal’in başka bir insani yönü olan çalışkanlığına da şu sözlerle değinmişti:

“Manevî tahammülü kadar maddî tahammülü de harikulade idi. Onun kadar çalışkan adam görmedim ve onu görünceye kadar da tasavvur ve tahayyül etmedim. Bir işi üzerine aldı mı, üzerinde 24 saat, 44 saat 66 saat durmadan çalışırdı. Ben de kendimi mütehammil zannederdim. Onu gördükten sonra tahammüle hayret ettim. Hâlbuki benden on yaş daha büyük, bu kadar meşakkat çekmiş bir vücutta, hayret verecek surette çalışırdı. Bir işi eline alır, üzerinde çalışır ve onu olgunlaştırıp

başkalarına mal edecek vaziyete getirirse devrederdi ve devamını ve şerefini onlara bırakırdı, kendisi ise yeni bir iş alırdı”.

Hikmet Bayur’un sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Atatürk için çalışma saati diye bir şey yoktu. Yapacağı iş bitinceye kadar uyuyup dinlenmeden çalışırdı. Bugünkü Türkiye halkı refah ve huzur içinde yaşıyorsa, bunun en büyük nedeni Mustafa Kemal’in fedakâr bir şekilde çalışmasıdır.

Bu özelliklerinin dışında Mustafa Kemal, muhatabının kalbinde yer etmeyi başarabilme meziyetine sahip bir insandı.

“Kalp alıcılığının, kendini sevdirciliğinin derecesini hepimiz biliriz. Bu sihire benzer bir şeydi. Bir defa konuştu mu muhatabının kalbini, vasfını derhal kavırdı. Bunu hepimiz ayrıca tecrübe etmişinizdir”

diyen Hikmet Bey, Kemal Atatürk’ün muhataplarına karşı her zaman sevgi, şefkat ve nezaketle yaklaştığını vurgulamıştı. Bu özelliği sayesinde, kumanda ettiği askerleri bir emri ile dahi canlarını seve seve vermeye hazırlardı.

Mustafa Kemal’in çok kızdığı şeylere de değinen Hikmet Bayur;

“O milletine çok güvenirdi. Esasen Türk milleti güvenilecek bir millettir ve o da ona güvendi. En ziyade kızdığı şeyler nelerdi arkadaşlar? Kendisinden sonra bu milletin berbat olacağını düşünülmesi, tasavvur edilmesiydi. Bu millet namütenahî büyüklükler yaratmış ve yaratacaktır derdi ve aynı zamanda ben bir gün ölebilirim, şefleriniz vardır, peyda olacaktır, yetişmişlerdir, onların peşinde gideceksiniz derdi. Ben hayatta oldukça elimden geldiği kadar yeni yeni şeyler yapacağım. Fakat benden sonra yese düşmenize katiyen tahammül edemem derdi. Ve bunu hissettirenlere kızardı”

diyerek, gelecekte Türk milletinin kötü şeyler yaşayacağı düşüncesine ve bunu düşünenlere kızdığını belirtiyordu.

Dost, düşman herkesin Mustafa Kemal'i sevebileceğinin üzerinde duran Hikmet Bey;

“... O yalnız yendiği milletlerle değil, yalnız Türk milletinin menfaatini temin için çarpıştığı milletlere onların fertlerine dahi kendisine düşman olmaları aklen icap eden fertlere dahi kendisini sevdirmişti”¹⁸⁸

diyerek düşüncelerini ifade etmişti.

Aynı görüşmede konuşan Ordu Mebusu Selim Sırrı Tarcan;

“Atatürk nasıl konuşurdu... Onda kendisini dinleyenleri mıknatıslayan bir kuvvet vardı, O insanların doğrudan doğruya vicdanlarına hitap eder, en duygusuz olanları, en hissizleri bile imana getirirdi. Söz, Onun elinde kuvvetli bir silâhtı. Onunla gönülleri fethederdi. O konuşurken lakırdılar ağzında billûr sular gibi çağlardı. O Şimalden Cenuba, Şarktan Garba akan bir muazzam nehirdi. Bazen sakin, bazen münis görünen ve bilinemez nasıl bir ilâhî mebadan kaynakayan bu nehir galeyana geldiği zaman etrafa köpükler saçan bir Niyagara şelâlesi olurdu. O herkesin anlayış kabiliyetine göre hitap etmesini bilirdi. Onun musahabesinden ihtiyar, genç, kadın, erkek, şehirli, köylü derin bir zevk duyardı”

sözleri ile, Mustafa Kemal'in hitap gücü ve konuşma tarzının etkileyciliğine değinmiştir. Kemal Atatürk, âlimlerle olduğu gibi çocuklarla da konuşmasını bilirdi. Onu dinlemek ince bir sazın tatlı nağmelerini dinlemek kadar haz verirdi. Büyük Millet Meclisinin kürsüsünde her yıl senelik nutkunu söylerken, mebuslar onu tam

¹⁸⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.25-26.

bir sessizlik içinde büyük bir ilgi ve dikkatle dinliyorlardı. Anlattığı konuların önemi kadar konuşmasının verdiği haz da mebusları derinden etkilemeye yetiyordu.

Selim Sırrı Bey konuşmasının devamında;

*“Onda büyük bir kumandan, müdebbir bir siyasî, mükemmel bir terbiyeci, emsalsiz bir müşid hali vardı. Derin bir nüfuzu nazara malikti. Dünü bilir, bugünü görür, yarını düşünürdü”*¹⁸⁹

diyerek, Kemal Atatürk’ün iyi bir asker ve siyasetçi olmasının dışında mükemmel bir yol gösterici de olduğunu dile getirmişti. Bu yol göstericiliğini uygularken de iyi bir hatip olma özelliğinin faydalarını görmüştü.

Meclisin 16.11.1938 tarihli toplantısında konuşan İzmir Mebusu ve Başvekil Celâl Bayar, yaptığı konuşmada Mustafa Kemal’in insanî yönüne de değinmişti.

Celal Bayar;

*“Atatürk’ü sadece bize vatanî hizmetler ifa ettiği için sevmiyoruz. Aynı zamanda, tam mânası ile kâmil bir insan olduğu için de seviyoruz. Atatürk vefakârı, mütevazı idi, herkesin hakkını yerinde verirdi”*¹⁹⁰

sözleri ile, Mustafa Kemal’e duyulan sevgi ve saygının sebebinin sadece vatana hizmetlerinden kaynaklanmadığını; aynı zamanda insani özelliklerinden de kaynaklandığını belirtmişti.

28.11.1938 tarihli Meclis toplantısının birinci celsesinde Atatürk’ün vefatı dolayısı ile Belçika Meclisi Mebusan Reisi tarafından irad edilen nutkun bir sureti Hariciye Vekâleti tarafından TBMM’ ye gönderilmişti. Tercümesi ele alınan bu nutukta Mustafa Kemal’in kişisel özellikleri hakkında;

“Bu cüretkâr devlet adamı itidal dairesinde hareket etmesini bilmiştir. Müşarünileyh Islâhâtı, ihtirasını millî topraklara hasretmiş ve ecnebi memleketlerde

¹⁸⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.27.

¹⁹⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C.27, Beşinci inikad, Ankara, 16 - X I - 1 9 3 8, Çarşamba, S.51.

yeni devletin menafi'ne hizmet ve istikrarını te'yid etmiş olan sempatileri kazanmasını bilmiştir"¹⁹¹

şeklinde bir ifade kullanılmıştı.

3.2. 1. Atatürk'ün Kararlılığı, Azmi

Kemal Atatürk, oldukça kararlı ve azimli bir liderdi. Bu özelliği onu otoriter bir insan yapmaya yardımcı olmuştur. Bu otoriterlik hiçbir zaman kaba kuvvete dayalı bir yapıda olmamış; aksine saygı ve sevgi çerçevesinde kendini göstermiştir.

Durum böyle olunca;

“ Atatürk, mevcut ve gelişen durumların içine girerek en doğru karara varır ve aldığı kararları da durum ve koşullar ne olursa olsun sonuna dek azimle uygulayan ”

bir lider olmuştu¹⁹².

Mustafa Kemal'in kararlılığının ardındaki güç onun öngörülerindeki tutarlıdır. Milli Mücadele hazırlıkları yapıldığı zamanlarda ona bu işin nasıl başarılacağı soruluyordu. Kemal Atatürk bu sorulara hep aynı kararlılıkla cevaplar vermiş ve Türk vatanının kurtarılacağını söylemiştir¹⁹³.

Reisicumhur Atatürk'ün tasarruflarında bulunan bütün çiftliklerini Hazineye ihda buyurduklarına dair Başvekâlet tezkeresinin görüşüldüğü 12.6.1937'deki Meclis toplantısında konuşan Antalya Mebusu Rasih Kaplan, Mustafa Kemal'in imkânsızlıklar içinde dahi umutsuzluğa kapılmadan azim ve kararlılıktan taviz vermeden çalıştığını bir örnek vererek açıklamaya çalışmıştı:

¹⁹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 2, Altıncı inikad, Ankara, 28-XI - 1938 Pazartesi, S.61.

¹⁹² Yalçın, a.g.e. ,s.375.

¹⁹³ Ergun Candan, **Gizli Yönleriyle Atatürk**, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.125.

“Bütün şeref sahalarında Türke, hepimize başbuğluk eden Atatürk, çok sevdiği milletin kalkınma işlerinde de daima başbuğluk etmiş ve daima rehberlik etmiştir.

Arkadaşlar; şu geçirdiğimiz 15 – 16 seneyi şöyle bir tahlil edelim: Ankarada ilk ağaç hasretini çektiğimiz günlerde Atatürk Marmara çiftliğindeki ağaçları göstermek için bize her bahar bir toplantı yaptırırdı ve orada, Ankarada su yoktur, iklimi müsait değildir, toprağı iyi değildir, ağaç için çok müşkül şerait vardır, nağmeleri devam ettiği günlerde o her işte olduğu gibi karar verdiği işlerin fi’liyatı ile bu sözleri tekzip ediyordu. İnsan emeğinden, insan kudretinden mümkünat içinde hiç bir şeyin kurtulamayacağını hepimiz de biliyoruz”.

Rasih Bey’in anlattıklarından da anlaşılacağı üzere, azimle istendiği sürece insanın yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Mustafa Kemal de Türk milletini bu konuda yeterince örnek vermişti¹⁹⁴. Onun azim ve kararlılığı fevkaladeydi. Önüne çıkan her zorluğu bu özelliği ile yenmiştir.¹⁹⁵

TBMM’nin 5.2.1937 tarihli TBMM açık oturumunda konuşan Erzurum Mebusu Aziz Akyürek, Mustafa Kemal’in azim ve kararlılığı hakkında;

“Vatanımızın geçirdiği büyük ölüm tehlikelerini göz önüne getirdiğimiz zaman, O Kurtarıcının büyük iradesini, azmini, fedakârlığının genişliğini daha iyi anlarız”¹⁹⁶

şeklinde bir yorum yapmıştı.

¹⁹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.270-271.

¹⁹⁵Eroğlu, a.g.e.s. 1,53.

¹⁹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C.16, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma, S.68.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası görüşülmüştü. Bu toplantıda konuşan Elâzığ Mebusu Fazıl Ahmed Aykaç;

Çok rica ederim, 1918'i bir dakika düşünün. 1918'de Atatürk ne halde idi? 1918'in günlerinde Atatürk, bu gün Atatürksüz kalmış Türkiye'nin hicranından başka ne çekiyordu? Onun önünde de böyle virane hale gelmiş can çekişen bir vatan vardı. Ama biliyorsunuz ki, gözlerini yaşla değil, kanla değil, o büyük ve muazzam azmi ile metanetle, neşe ile doldurdu ve yine biliyorsunuz ki, bütün cihanı ile-l-ebed yalnız hayran değil, müftehir eden bin türlü fevkalâdelik gösterdi”¹⁹⁷

sözleri ile, Mustafa Kemal'in umutsuzluğa kapılmadan ve azimle Türk yurdunu ve milletini kurtarma yoluna gittiğini dile getirmişti.

Kemal Atatürk özellikle Türk milleti ile ilgili konularda büyük bir azimle ve kararlılıkla çalışmıştı. Öyle ki, Sakarya Meydan Muharebesi sırasında kaburga kemiği kırık olarak mücadeleyi yönetmişti. Bu bir anlamda onun karşısına çıkan zorlukların azmine ve kararlılığına engel olamadığını gösterir.

3.2.2. Zorluklar Karşısında Mücadeleci Yönü

19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkan Mustafa Kemal gerçek amacı millî hâkimiyete dayanan bir devlet kurmaktı. Bu yolda karşısına çıkan her engeli aşmayı göze almıştı. Yeni bir devlet kurmak düşünüldüğü kadar kolay olmayan bir durumdur. Bu uğurda canını ortaya koymayı bile gerektirir. Kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti devleti Osmanlı İmparatorluğuna karşı yapılan ihtilâl ve ülkeyi işgal

¹⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.40.

eden düşmanlara karşı yapılan silahlı mücadele ile kurulacak olduğundan iki kat daha zor olmuştur. Bunların farkında olan ve bunlara karşı mücadele eden Kemal Atatürk zorluklar karşısında mücadele etmek gerekliliğini bize göstermiştir¹⁹⁸. O, karşılaştığı engellerin aşılamayacağını anladığı zaman üzerine fazla gitmez; başka çareler aramaya başladı¹⁹⁹.

Kemal Atatürk 5 Ağustos 1921’de Başkomutanlığa geldiğinde, önüne çıkan zorluklara yenilmemiş, umutsuzluğa kapılanları da bu düşüncelerden vazgeçirmeyi başarmıştır. Falih Rıfkı Atay’ın anılarına yer verdiği “ Çankaya” adlı eserinde bu konu ile ilgili şu anı yer almaktadır:

“ Eski Afyon Milletvekili Ali Taşkapılı’dan dinlemiştim. Yedek subay olarak umumî karargâhta iken, bir sabah erkenden Mustafa Kemal’i köyün sokağında dolaşırken görür. Mustafa Kemal kendisine:

— *Yahu Ali Bey neden kaçığımız çok. Günde ne kadar? diye sorar.*

— *Bin kadar efendim.*

— *Geriden cepheye gelen ne kadar?*

— *Sekiz yüz kadar...*

Mustafa Kemal şöyle bir hesap yaparak:

— *On beş günde iki bin yüz... Pek fark etmez, der”²⁰⁰.*

Burada Mustafa Kemal’in askerin sayı olarak eksilmesini dahi başarı için engel olarak görmeyip bu şartlara rağmen savaşın kazanılacağına olan inancı kendini göstermektedir. Zorluklar karşısında yılmayan kişiliği Mustafa Kemal’i Milli Mücadele’nin lideri yapmıştı.

¹⁹⁸Eroğlu, a.g.e.s. 1,53.

¹⁹⁹ Fahri Belen, **Atatürk’ün Askeri Kişiliği**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963, s. 16.

²⁰⁰ Falih Rıfkı Atay, **Çankaya III**, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yay. , Cumhuriyet Gazetesinin Okurlarına Armağanıdır, 1999, s.94-95.

Yine aynı eserde Sakarya Savaşı sırasında Mustafa Kemal'in zorluklar ile mücadelecî yönü ve pes etmeyi bilmeyen yapısı ile ilgili şu anıya yer verilmiştir:

“ İsmet Paşa'yı telefonla arayan Yusuf İzzet Paşa, Mustafa Kemal'le görüşmek istediğini söyler. Telefonu Mustafa Kemal'e verirler:

— Beni aramışsınız, buyurun.

— Gizli emirlerinizi bildirmediniz. Yani geri çekilme lâzım geldiği vakit istikametiniz ne olacaktır?

Pek kızan Mustafa Kemal, daha savaşa girmeden kaçmayı düşünen komutana:

— Paşa, paşa, gizli emrim senin kemiklerinin orada gömülmesidir, der.

“ Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır, ” emrini Yusuf İzzet Paşanın kendisi ile bu görüşmesinden sonra vermiştir”²⁰¹.

Yenilmek, pes etmek ya da vazgeçmek Mustafa Kemal'in karakterinde yer etmemiştir. O, en zor durumlardan bile kıvrak zekâsı ve büyük cesareti ile çıkmasını bilmiştir.

1.11.1933 tarihli meclis toplantısının birinci celsesinde Reisicumhur Gazi Hazretleri nutukları'nı irad buyurmuştu. Reisicumhur Mustafa Kemal sürekli ve şiddetli alkışlar arasında kürsüye gelerek;

“Muhterem Millet Vekilleri; Bu toplanma yılında, milletin engin tezahüratından geniş ilhamlar alarak çalışmağa başlıyoruz. Karşılaşacağımız zorlukları yenmek için, gayretlerimizin ve fedakârlıklarımızın, geniş olmasına, azim ve irademizin sağlam bulunmasına ihtiyacımız gittikçe daha çok olacaktır”²⁰²

diyerek, zorluklar karşısında yapılabilecekler konusunda açıklamada bulunmaktaydı.

26.11.1934 tarihli Meclis toplantısında Efendi, Bey ve Paşa gibi lâkap ve unvanların kaldırıldığına dair kanun lâyihası ele alınmıştı. Bu toplantıda konuşan Aksaray Mebusu Besim Atalay;

²⁰¹ Falih Rıfkı Atay, **Çankaya III**, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yay. , Cumhuriyet Gazetesinin Okurlarına Armağanıdır, 1999, s.95.

²⁰² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre IV, İctima 3, C.18, Birinci İnikat, Ankara, 1 -XI-1933 Çarşamba, S.2.

*“... İnönünün çıplak dağlarında bin bir güçlük içerisinde bu değişmenin, bu büyük ulusun temel taşı atan Çankaya'nın yalçın kayaları üstünde taş gibi, demir gibi, örsle bir millet döven Atatürk'e benden sonsuz saygılar”*²⁰³

sözleri ile, Mustafa Kemal'in Türk halkı için yaptığı fedakârlıklardan bahsetmişti. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, her türlü güçlüğe rağmen Mustafa Kemal Türk milletini yok olmaktan kurtarıp ardından yaptığı inkılâplarla da onun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşantısını şekillendirmişti.

12.6.1937 tarihli Meclis toplantısında konuşan Muğla Mebusu Hüsnü Kitabcı, Mustafa Kemal'in zorluklar karşısında yılmak yerine mücadele ettiğini;

*“Atatürk birçok çorak yerlerde mamureler vücuda getirebileceğini göstermek için çetin çalışmalar yaptı, gayretler gösterdi ve hiç kimsenin orada böyle mamureler vücuda getirileceğine kani olmadığı yerlerde, bunları kemali minnetle, hayretle görmemize imkân verdi. Türke, senin önünde halledemeyeceğin çetin bir iş yoktur, akidesini vermek içindi”*²⁰⁴

sözleri ile dile getirmişti.

3.2.3. Mustafa Kemal'in Motive Edici Özelliği

Mustafa Kemal, Mondros sonrası tüm halkın tam bir karamsarlık içinde olduğu dönemde Türk halkını motive etmeyi başarmıştı. O, herkesin umutsuz olduğu bir dönemde dahi vatanın kurtuluşu için bir şeyler yapılabileceğine halkı inandırarak onları motive etmişti²⁰⁵.

22.5.1935 tarihli meclis toplantısında 1935 yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Lâyihası ele alınmıştı. Bu görüşmede konuşan Afyon Karahisar Mebusu Berç

²⁰³TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İcümâ 4, C.25, Sekizinci inikat, Ankara, 2 6 - X I - 1934 Pazartesi, S.40-41.

²⁰⁴TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İcümâ 2,C.19, Yetmiş beşinci İnikad, Ankara, 12-VI-1937 Cumartesi, S.270.

²⁰⁵Eroğlu, a.g.e.,s. 15.

Türker Türk Milletinin 1935 yılından önceki ve bu tarihteki durumunu karşılaştırmış ve içinde bulunduğu dönemi geçmişe göre parlak olarak değerlendirmişti. Bunun nedenini ise Mustafa Kemal'in yaptıklarının Türk halkına ilham kaynağı olmasına bağlamış ve;

*“Türk ulusu dünyanın en bahtiyar ulusudur. Çünkü başında bu asrın en büyük şahsiyeti olan Atatürk vardır, çünkü onun yaratıcı ve yapıcı ilhamları daima bu memleketin yükselmesine bir temel teşkil etmiş ve ediyor”*²⁰⁶

diyerek, Mustafa Kemal'in Türk milletinin başında olmasını büyük şans olarak gördüğünü ifade etmişti.

5.2.1937 tarihli meclis toplantısında Malatya Mebusu İsmet İnönü ve 153 arkadaşının, Teşkilâtı Esasiye Kanunu' nun 2, 44, 47, 48, 49, 50, 61, 74 ve 75' nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Teşkilâtı Esasiye Encümeni mazbatasını ile ilgili görüşmenin yapıldığı TBMM açık oturumunda söz alan Muş Mebusu Hakkı Kılıçoğlu, konuşmasına İsmet İnönü'ye Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasını dair teklifi için şükranlarını arz ederek başlamıştı. Hakkı Bey İsmet İnönü'ye şükranlarını sunduğu konuşmasında Mustafa Kemal'e de gönderme yapılmıştı: *“Sayın arkadaşlarım, Ulu Önderin, Atatürk'ün güneş dimağından nur alan İsmet İnönü...”* diyen Hakkı Bey, İsmet İnönü'nün başarısının kaynağı olarak Mustafa Kemal'i göstermişti²⁰⁷.

Aynı meclis toplantısında konuşan Muğla Mebusu Hüsnü Kitabcı motive edici yönü ile ilgili şunları söylemişti:

²⁰⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, C. 3, Yirmi yedinci inikad, Ankara, 2 2 - V- 1935 Çarşamba, S.167.

²⁰⁷ TBMM Zabıt Ceridesi Devre V, İçtima 2, C. 16, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 5 - 11 - 1 9 3 7,Cuma, S.62.

“Muhterem arkadaşlar, milli mücadele başına geçmeğe karar verdiği tarihten itibaren Atatürk’ün bu memlekete yapmış olduğu iyilikleri saymak lüzumsuzdur. Bunların asıl ruhuna dikkat edildiği vakit görülür ki hedefi ve bütün hareketleri, bütün düşünceleri yalnız memleketi yükseltmek ve milleti refaha ulaştırmaktır. Sonra en büyük bir hedefi de milletine örnek olacak hareketler göstermektir. Muhterem İsmet İnönü’nün beyanlarından anlıyoruz ki Atatürk birçok çorak yerlerde mamureler vücuda getirebileceğini göstermek için çetin çalışmalar yaptı, gayretler gösterdi ve hiç kimsenin orada böyle mamureler vücuda getirileceğine kani olmadığı yerlerde, bunları kemali minnetle, hayretle görmemize imkân verdi. Tamam, bunlardan istifade edilecek bir sıra geldi, bunu da millete hediye ederek, Samsun seferinde başladığı feragâtkârlıklara devam ettiğini göstermek sureti ile yeni bir örnek verdi ”²⁰⁸.

Hüsnü Bey, konuşmasında Mustafa Kemal’in zor şartlar altında dahi yılmadığını ve bu özelliğinin de Türk milleti’ni motive edici örnek bir davranış olduğunu belirtmekteydi. O, Türk milletine, senin önünde halledemeyeceğin zor bir iş yoktur, inancını vermek için uğraştı.

Yine aynı görüşmede konuşan Erzurum Mebusu Nakiye Elgün, Mustafa Kemal’in Türk milletini her alanda motive ettiğini;

“Atatürkümüz bizim semamıza doğduğu günden beri her manevi sahada bize mütemadiyen nur, feyiz ve ışık verdi ”²⁰⁹

diyerek dile getirmişti.

Aynı celsede konuşan Bolu Mebusu Cemal Hüsnü Taray da Mustafa Kemal’in çiftliklerini bağışlaması hakkında;

²⁰⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S. 270.

²⁰⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.272.

*“Esasen kendinin maddi, manevi hangi serveti vardır ki, millete hediye edilmemiş, olsun. Taksim edilen bir milletten, bütün dünyanın hürmet ettiği bir varlık vücuda getiren Atatürk, dehasını dahi millete, ta kendisini tanıdığımız günden beri feda etmiş değil midir? Çorak addedilen bir memlekette Dünyanın hürmet ettiği bir millet yaparak dünya tarihine hediye eden Büyük Atatürk bu gün de yine o memleketin muayyen bir sahasında, çoraklardan yaptığı feyizli yerleri de millete hediye ediyor”*²¹⁰

şeklinde bir konuşma yapmıştı. Hüsnü Bey, Mustafa Kemal’in maddi-manevi bütün varlığını hatta dehasını bile Türk milleti yararına kullandığını dile getirmişti. Kemal Atatürk çiftliklerini bağışlayarak, aslında çorak yerlerden milletin kudreti ile neler yapılabileceğini göstermek istemişti.

3.2.4. Affedicî Yönü

Mustafa Kemal’ in affediciliği o kadar yücedir ki düşmanlarını bile savaş bitince affetmişti²¹¹. Kemal Atatürk,

“ doğrudan doğruya kendi şahsını ilgilendiren konularda, kendi şahsına yönelmiş, kendi menfaati açısından olumsuz tutum ve davranışlar içine giren şahıslara karşı hoşgörülü” davranmıştı. *“Ancak O, her şeyden çok sevdiği Türk Milleti’nin varlığına, devamına, refahına, kalkınmasına ve mutluluğuna zarar veren; ya da zarar verecek niteliği sezilen her türlü faaliyetlere karşı çıkan ve bu tür tutum ve davranışlar içine giren herkese sert tepkide bulunan...”* bir kişiliğe sahipti²¹².

²¹⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad, Ankara, 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.273-274.

²¹¹ Aydemir, a.g.e., C.II. , s.417.

²¹² Erdoğan, a.g.m. s.139.

1922’de TBMM’de kâtip olarak işe başlayan Hasan Rıza Soyak, bu görevi dolayısıyla Mustafa Kemal’in yakınında bulunuyordu. Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı seçildikten sonra 1924’te kendisini mu’temed²¹³ olarak Çankaya Köşkü’ne aldı. Rıza Soyak;

“Tekel İdaresi sigara kâğıdının satışını yasak etmişti. Kaçak tütün içerlerden parası olanlar bu kâğıdı karaborsadan tedarik edebiliyorlardı. Fakat halkın ve bilhassa köylülerin büyük kısmı sigaralarını gazete kâğıdı ile sarmak zorunda kalmışlardı...”

Bir gün vatandaşın biri kasaba veya köy kahvesinde böyle hazırladığı bir sigarayı içerken, fena kokusundan şikâyet ediyor ve bütün iyilik ve kötülükleri en başta bulunana atfetmek itiyadı ile Atatürk aleyhinde ağzına geleni söylüyor. Kahvede bulunanlar bir zabıt tutuyorlar. İş Hükümete intikal ediyor. Cumhurbaşkanına karşı işlenen suçlardan dolayı takibatta bulunmak O’nun müsaade ve muvafakatına bağlı olduğu için ilgili vekil meseleyi kendisine arz ediyor, takibat için müsaadelerini istiyor.

Atatürk vekile soruyor:

“ Sen hiç gazete kâğıdı ile sarılmış sigara içtin mi? ”

Vekil cevap veriyor:

“Hayır efendim.”

“Ben içtim” diyor, “ o kadar berbat bir şeydir ki. Adam haklıdır, ben de olsam aynı şeyi yapardım. Takibata lüzum yoktur. Zavallıyı serbest bırakınız”²¹⁴ sözleri ile yer verdiği anısında, Mustafa Kemal’in şahsına karşı yapılan saygısızlıkları bile duygusal olarak değerlendirmeyerek, gerekirse affettiğinin üzerinde durmuştu.

²¹³ Mu’temed: Kendine güvenilen. İtimad edilen kimse. Kendinden emin olunan. Ziyadesiyle doğru ve müstakim olan. Erişim Adresi: <http://www.osmanlicaturkce.com> , Erişim Tarihi: 15.06.2013, 15:29.

²¹⁴ Soyak, a.g.e. s.19.

Mustafa Kemal'in affedici özelliği ile ilgili olarak Yaveri Muzaffer Kılıç da bir anısını anlatmıştı. Muzaffer Kılıç, Atatürk'ün yaveri olarak onunla beraber gittiği bir baloda genç bir hanımla tanıştırmıştı. Balo esnasında alınan alkolün de etkisi ile Muzaffer Kılıç neşeli bir şekilde dans ediyorken Kemal Atatürk'ün görmeyeceği düşüncesi ile hanımı salonun arka tarafına doğru dans ederek götürmüştü. Fakat Atatürk bunun fark etmiş ve Muzaffer Kılıç'ın yanına giderek uyarıyordu.

Balo dönüşü Muzaffer Bey, utancından Atatürk'ün yüzüne bakmadığını anlatmış ve konuşmasına;

Arabanın önüne mecburen bindim. Kendileri de arkaya bindiler, biraz ilerledikten sonra, " Muzaffer" dedi. Hafif gülerek, " Toplantı iyi geçti değil mi?" diyerek bana bir göz attı.

Anladım ki, bu hatalı davranışımı, gençliğime ve bekârlığıma vermişler; hoşgörü ile karşılayıp beni affetmişlerdi. Ondan sonra da herhangi bir şekilde bu olaydan hiç bahsetmemişler, babacan bir davranışla unutup gitmişlerdi”²¹⁵

sözleri ile devam etmişti. Mustafa Kemal, muhatabının hatası karşısında olgun davranır, hatasını yüzüne vurmaktan uyarır ve gerektiği yerde affetmeyi iyi bilirdi.

Falih Rıfkı Atay “Babanız Atatürk” adlı eserinde Mustafa Kemal'in affediciliği hakkında da bir anısına yer vermiştir. Atatürk aleyhinde şiir yazan bir öğretmen hizmetten çıkarılmıştı. Öğretmen yeniden kadroya girmek için uğraşırken Milli Eğitim Bakanının yanına gitmişti. Öğretmenin isteğini dinleyen Bakan affının mümkün olmadığını çünkü doğrudan doğruya Atatürk'ün şahsına karşı suç işlediğini dile getirmişti. Öğretmen de bu durumda Atatürk'ün karşısına çıkmak istediğini belirtmesinin üzerine Bakan, meseleyi Atatürk ile paylaşmıştı. Atatürk mesleğine

²¹⁵ Yurdakul Yurdakul, **Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Anılar**, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 125.

geri dönmesinin önünde kanun engeli olup olmadığını sorduğunda bakan olmadığını söylemişti.

“-- İşlediği suç sizin hakkınızda...
— Aşk olsun sana... Şahsi dargınlığım için kanun emirlerini yerine getirmezden hoşlanmayacak kadar beni egoist mi sanıyorsun? Kendisini hemen ilk açılacak, yere tayin ediniz.”²¹⁶

Bakanın aldığı cevap Atatürk'ün affediciliğini karakterize eden güzel bir örnektir²¹⁷.

23.12.1934 tarihli Meclis toplantısında İstanbul rıhtım, dok ve antrepo Türk anonim şirketinin malları ile imtiyaz haklarının satın alınmasına dair kanun lâiyhası ve Bütçe Encümeni mazbatasının ele alındığı TBMM açık oturumunda konuşan Antalya Mebusu Rasih Kaplan, Mustafa Kemal ile ilgili bir anısını anlatmıştı.

“Arkadaşlar; onuncu yılı kutlulamazdan biraz evveldi, Büyük Başbakan, bu arkadaşınıza bir sual tevcih etti:

—Onuncu yılı kutlulayacağız, ne dersin, millete, memlekete karşı iyi hesap verebilecek miyiz?

Her büyük şahsiyette olduğu gibi, bu bizim büyüğümüzün de her vakitki mütevazı ve kıymetli hasletlerini bilirsiniz. Bu arkadaşınıza sorulan suale karşı dedim ki:

—Paşam; on seneye kadar olan zaferleriniz o kadar büyük ki, bilmem bunlar on seneye nasıl sığdırılabilir?” Rasih Bey'in anısı Mustafa Kemal'in Türk halkının güvenini nasıl kazandığının kanıtıdır. Çünkü Mustafa Kemal'in attığı her adımın hesabını halkına vereceğini düşünerek hareket ettiğini göstermektedir²¹⁸.

Af Kanunu Lâiyhası ile Heyeti Mahsusalarca aleyhlerine verilip kendilerine tebliğ edilmeyen kararlara karşı alakalıların itiraz edebilmeleri hakkında kanun lâiyhası ve Adliye Encümeni mazbatasının ele alındığı 29.6.1938 tarihli Meclis

²¹⁶Falih Rıfki Atay, **Babanız Atatürk**, Ayyıldız Matbaası, İstanbul, 1980, s.105.

²¹⁷Niyazi Ahmed Banoğlu, **Nükte ve Fıkralarla Atatürk**, Yelken Matb., İstanbul, 1978, s.284.

²¹⁸**TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre IV, İçtima 4, C. 25, Yirmi Birinci İnikad, Ankara, 23 - X I I - 1934 Pazar, S.296.

toplantısında konuşan Samsun Mebusu Ruşenî Barkın, Mustafa Kemal'in affediciliği hakkında;

*“Ben yalnız bu Af Kanunu'nda sezdiğim bir ciheti huzurunuzda tebarüz ettirmek için geldim. Hiç şüphe yok, dehası kadar ulüvvü cenabı, şefkati ve merhameti hudutsuz ve payansız olan Atatürk, böyle jestleri pek tabii olarak gösterir...”*²¹⁹

diyerek, Atatürk'ün yüksek bir dehaya sahip olmasının yanında şefkat ve merhamet konusunda da üstün bir insan olduğunu belirtmişti.

Aynı toplantıda konuşan İzmir Mebusu ve Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu, Af Kanununda oy kullanacak mebusların insafli davranmalarını istediğini belirttiği konuşmasına;

*“Bundan başka yine göstermiş olacağız ki, büyük milletler ve büyük şefler cezalarında ve aflarında daima büyük hamleler yaparlar. Türk milleti ve onun şefi çok büyüktür; affı da eserleri gibi büyük olacaktır”*²²⁰

diyerek devam etmişti.

Mustafa Kemal, gerektiğinde düşmanlarını bile bağışlayabilen merhametli bir liderdi. Ancak, onun affediciliği vatana ihanet edenleri kapsamamıştı.

3.2. 5. Görünüşüne Verdiği Önem

“Saçlar altın sarısı. Yüz, güneşten hafif yanmış koyu pembe. Alın, dikkati çekecek kadar enli ve kırışık. Kaşlar, gür ve şahlanmış gibi alna doğru kalkık. Gözler, iri, gök mavisi renginde ve çelik parlaltılarla dolu. Elmacık kemikleri biraz çıkık. Burun, kusursuz fakat kanatları dolgun olduğundan büyük görünür.

²¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C.26, Seksen Üçüncü İnikad, Ankara, 29-VI - 1938 Çarşamba, S.475.

²²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Seksen Üçüncü inikad, Ankara, 29 - VI - 1938 Çarşamba, S.482.

Dudaklar, ince, üst dudak altındakinden daha mütebariz. Çene, azim ve kuvvet ifade eden yapıda geniş. Omuzlar da öyle: Geniş ve yuvarlak. Göğüs kabarık. Pazılar dolgun adaleli fakat ellerle parmaklar ince ve uzun. Karınsız, bacaklar düzgün, ayaklar da eller gibi ince.

Atlet vücutlu, zarif endamlı, keskin ve derin bakışlı, ciddi tavırlı, hareketleri canlı ve çalak, her haliyle alımlı bir erkek güzeli.

İşte Mustafa Kemal Atatürk'ün portresi.

Boyu 1.74'tü, fakat vücudundaki tenasüp itibariyle daha uzun görünürdü. Kilosu 74-76 arasında değişirdi”²²¹.

Giyimine büyük önem gösteren Mustafa Kemal'in yurt içinde ve dışında özel terzileri mevcuttu. Özellikle merasimlerde giyeceği kıyafetler Paris'te dikiliyordu. Bulunduğu ortama uygun giymeye dikkat ederdi. Kazım Özal anılarını anlatırken; “Meclis Başkanlığı'na seçildiğimde, redingotum yoktu. “Redingotsuz”²²² başkan olmaz.” diyerek, kendi redingotlarından bir tanesini bana vermişti”²²³

diyerek, Mustafa Kemal'in dış görünüşe ne kadar önem verip, yerine göre giymeyi prensip edindiğini vurgulamıştı.

Kemal Atatürk' e karşı duyulan sevgi ve saygı yalnız Türk ülkesi ile sınırlı kalmamış sınırlar aşmıştı. Bunun nedenleri arasında askeri, siyasi ve sosyal alandaki başarılarının yanı sıra dış görünüşü de sayılabilir. Nitekim dış görünüşün içi yansıtması gibi bir durum vardır. Bu özellik büyük insanlar için iyi bir durumdur. Çünkü anlatmaya çalıştıklarına daha çok etki eder. Şöyle ki ciddi görünümlü bir insanın söyledikleri ile laubali bir insanın söylediklerinden hangisi daha çok kabul görülür diye düşünülür ise tabii ki birincisinin olduğu söylenecektir. İşte Atatürk' te de bu ölçüt göze çarpar. Onun karşısında bulunanlar, görünüşü ile söyleyip

²²¹ Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 11.

²²² Redingot: Arkası yırtmaçlı, etekleri uzun, çift sıra düğmeli, resmî erkek ceket. Erişim Adresi : <http://www.tdk.gov.tr> , Erişim Tarihi: 19.06.2013, 15:59.

²²³ Kazım Özalp- Teoman Özalp, **Atatürk'ten Anılar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , Ankara, 1992, s. 78.

yaptıklarının bütünleştiğini görmüşlerdi. Çünkü O, tunçtan yapılmış bir heykel gibi dimdik durur, etrafına güven, saygı ve sevgi yansıtırdı.

“ Atatürk tenindeki coşkunluğu tenindeki ağırlıkla anlaştıran eşsiz bir kişiliğin mutlu insanı idi ”²²⁴.

Mustafa Kemal’i şahsen tanıyan biri olarak Afet İnan “ Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler” adlı eserinde;

“Atatürk’ü uzaktan veya bütün fotoğraflarını görenler, O’nun hâkim çehresinin ifadesinde daima bir sertlik, gür kaşlarının örttüğü gözlerinde derin bir bakış ile alnı düşünceli çizgilerle örtülü bir ifade bulurlar. Gülen resmini görmek ender bir olaydır. Hâlbuki Atatürk’ü yakından tanıyanlar bilirler ki, Atatürk’ün sert ifadesi yanında, neşeli bir karakteri vardır”²²⁵

sözleri ile, Mustafa Kemal’in dış görünüşünü tasvir etmişti.

“ Atatürk çocukluğundan beri temizliğe ve iyi giyinmeye meraklı idi. Bazı sıcak günlerde iki, üç defa yıkandığı olurdu. Harp esnasında en sıkışık cephelerde bile ne yapıp yapmış, mutlaka her gün yıkanabilecek bir yer sağlamıştır. Kendisine her çeşit elbise yakışır; bilhassa askerî üniforma ”²²⁶. Dış görünüşüne gereken önemi veren Mustafa Kemal, temizliğine de aynı önemi göstermekteydi.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısında konuşan Selim Sırrı Bey;

“...O kendi eliyle kurduğu Millet Meclisine gelirken bütün Ankara güler yüzünü, tatlı tebessümünü, canlı bakışını görmek için sokaklara dökülürdü...

İşte büyük kapılar ardına kadar açıldı. Atatürk bir güneş gibi doğdu. Ve Meclis nurlandı.

Bir alkış tufanıdır koptu. O ne alkış... O ne içten gelen sevgi ve saygı. Bunu anlamak için görmek lâzım, işte karşımızda duruyor. Gök mavisi gözleri birer projektör gibi her çehreyi, en askın, en yorgun yüzleri bile aydınlatıyor. Bu sürekli

²²⁴ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Atatürk(Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri), Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1973, s.35-36.

²²⁵ İnan, a.g.e. s.433.

²²⁶ Soyak, a.g.e., s.18.

sevinç tezahürüne Büyük Şef vakar ve tevazu ile başını eğerek mukabele ediyor. Kırlaşan sarı saçlarını itina ile arkaya taramış, açık parlak alını bir kat daha tebarüz etmiş. Sırtındaki frak zarif endamının hatlarının bütün inceliklerini gösterecek ve en güzel giyinen bir centilmeni imrendirecek kadar şık. Sol iç cebinden el kadar küçük beş, on kâğıdı çıkarıp kürsünün üstüne koydu ve sonra kendine has olan bir nezaketle milletvekillerine taltifkâr bir kaç cümle sarf ederek söze başladı.

Kelimeleri gayet güzel telâffuz ediyor. Cümleler sarih ve tam olarak bir fikri ihtiva ediyor. Pürâhenk sesi muhtelif derecelerde bazen yükseliyor bazen iniyor. Önündeki masaya bıraktığı kâğıtlara ara sıra bir göz atıyor. Derinden bakan gözleri, düşüncelerindeki katıyeti ifade eden elleri ve ince uzun parmaklarının mevzun hareketleri sözlerini takviye ediyor.

Vatanın istikbaline ait mülâhazalarını söylerken millet coşuyor, alkıştan Meclisin kubbesi iniyor. Atatürk, o canlı sây heykeli hafifçe başını eğerek memnuniyetlerini izhar ediyor. Yine nutkuna devam ediyor.

Heyecandan, millî gururdan, nefse itimaddan doğan bir itminan ile bu Büyük Dâhiye bir kat daha bağlanıyor ve onun memleketin hayrına matuf olan her arzusunun husulü yolunda can vermeği cana minnet bildiğini lisanı hâl ile izhar ediyor”²²⁷

sözleri ile Mustafa Kemal’in dış görünüşü ile örtüşen tavırlarını tarif etmişti.

Mustafa Kemal’in sert mizacı onun dış görünüşüne de yansımıştı. Giyimi de kişiliği gibi kusursuzdu. Askeri ve siyasi dehasına katkı sağlayan bir özelliği de onun sert mizacı ve dış görünüşüdür.

²²⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.27-28.

3.2.6. Zekâsı

Mustafa Kemal, ince zekâsı ile Birinci Dünya savaşı sırasında “ *Alman davasının kaybedildiğini ve bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin sonunun geldiğini çok çabuk anlamıştır*”²²⁸.

Atacağı adıma önceden karar veren ve hep bir adım sonrasını görebilen Atatürk'ün; “*kararları fikre ve ruha dayanır, fikirleri daima işleyen bir karar kaynağı olurdu. Onun yaratan kuvveti fikir ve yapan kudreti de irade idi. İradesiz zekâ kıymetsizdir, fikre dayanmayan iradeler de tehlikelidir*”²²⁹.

Kemal Atatürk zekâsı sayesinde, dünya olaylarını iyi idrak etmiş, uzağı görmüş, fırsatları değerlendirmiş ve olayları zamanında kavramıştı.

“ *Bir karar tatbik edilirken umulmayan tehlikeler veya yeni fırsatlar da çıkabilir. Tehlikeyi önlemek, fırsatlardan da faydalanmak yeni kararlar vermeyi gerektirir. Milli mücadelenin ilk safhasında bir tehlike önlenirken yeni tehlikelerin çıktığı görülmüştür. Atatürk beliren tehlikeler arasından çıkar yol bulmuş ve en küçük fırsatları da kaçırmamıştır*”²³⁰.

Bundan dolayı denilebilir ki, Mustafa Kemal, ileriye görebilmesinin de etkisi ile karşılaşılabileceği sıkıntıları önceden sezmiş ve bunlar zekâsı ile çareler bulmuştu. Mustafa Kemal Atatürk, Türk Milli mücadelesini milliyetçilik, milli egemenlik ve bağımsızlık temeline oturtmasa idi bu hareket muhtemelen başarısız olurdu. O, zekâsını kullanarak Türk milletine en uygun kurtuluş mücadelesini başlatmıştı²³¹.

Bunun dışında, Atatürk yüksek bir zekâyâ sahip olduğu için şartlar elverişli olmadan bir işe girişmeyi uygun bulmazdı, Böyle olmasa idi harcanıp giderdi²³².

²²⁸ Yalçın, a.g.e. ,s. 372.

²²⁹ Belen, a.g.e. s.37.

²³⁰ Belen, a.g.e. s.29, 39.

²³¹ Eroğlu, a.g.e., s.25.

²³² Atay, a.g.e. s.111.

31.7.1936 günkü TBMM açık oturumunda söz alan mebuslardan biri de Afyonkarahisar Mebusu Ber Türker'di. Ber Türker, Çanakkale Cephesinde gerçekleşen mücadelede Türk ordusunun başarılarından bahsetmiş ve Çanakkale Boğazına hâkim olmanın önemine dikkat çekmiştir.

Türker Bey, konuşmasının devamında;

*“Ne mutlu bize ki Atatürk gibi ulu bir Şefimiz vardır; onun dehası, zekâsı, kabiliyeti ve cevheri sayesinde dünyalara ve bilhassa siyasi mahafilde bir nümune-i imtisal olacak dürüst ve mahir surette halledildi”*²³³

diyerek, Çanakkale meselesinin Montrö' de Mustafa Kemal'in zekâsı sayesinde halledildiğini dile getirmiştir.

Zekâsı sayesinde büyük iler baarmı olan Kemal Atatürk, elde ettiğ başarılar karşısında gurura kapılmamı, mtevazılıktan ve alakgnlllkten bir Şey kaybetmemiti.

3.2.7. Mütevazı' Oluu

Kemal Atatürk yaşamı boyunca mütevazı' bir kişilik rneğ sergilemiti. O, karşısındaki kişiyi küçük görmez, büyük küçük, bilgili bilgisiz herkesle sohbet ederdi²³⁴.

Bir insanı sürekli övmek onu büyük yapmaz. Büyük insan olmasının nedenlerini de açıklamak gerekir.

²³³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnikad, Ankara, 31 - VII - 1936 Cuma, S. 318.

²³⁴ Erikan, e.g.m. s.71-72

*“Atatürk için de öyle. Atatürk de bu gibi yalın övgülerden hoşlanmıyordu, her seferinde bunlara karşı duruyordu”*²³⁵.

Mustafa Kemal'in mütevazı' yönü ile ilgili olarak Falih Rıfkı Atay “Çankaya” adlı eserinde;

*“Atatürk gösterişçi, alâyişçi ve zevahir düşkününü değildi... Atatürk İstanbul'a geldikçe Osmanlı padişahlarının sarayında kalmıştır. O oturduğu kadar Dolmabahçe Sarayı'nın havası, bir ev havası idi. Bir general olması gereken başyaverlerini daima küçük rütbeli subaylar arasından seçmiştir”*²³⁶

diyerek, Mustafa Kemal'in gösterişten uzak, mütevazı bir kişiliğe sahip olduğunu belirtiyordu.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatasını ele alınmıştı. Bu celsede konuşan Balıkesir Mebusu A. Süreyya Örgüven, Mustafa Kemal'in alçak gönüllülüğü ve başarısını millete mal etmesi hakkında;

*“O Atatürk ki; kendine, Türk inkılâbı senin eserindir diyenlere o yüce kudret daima ve katıyetle, hayır demişti. Türk inkılâbı yalnız benim tek bir şahsın eseri değildir ve olamaz, o, bütün Türk milletinin eseridir, işte Atatürk. Yaratan ve yaratıcılığını yarattığı ile birlikte milletine veren milletinde gören en büyük insan”*²³⁷

diyerek, Mustafa Kemal'in şöhret düşkününü biri olmadığını ve ben duygusu yerine biz duygusuna sahip olan bir lider olduğunu anlatmak istemişti.

Son derece mütevazı bir kişiliğe sahip olan Atatürk, sahip olduğu yüksek meziyetleri halkı sayesinde kazandığının üzerinde durmuştu. Elde ettiği başarıları da milleti ile birlikte kazandığını belirtmişti. O, şartlar ne kadar zor olursa olsun milleti

²³⁵ Baltacıoğlu, a.g.e. s.21.

²³⁶ Falih Rıfkı Atay, **Çankaya V**, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yay. , Cumhuriyet Gazetesinin Okurlarına Armağanıdır, 1999, s. 44.

²³⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.37.

için yapılabilecek bir şeyleri olduğuna her zaman inanmıştı. Onun yaşamı ele alındığında, tüm hayatı boyunca hedeflediği şeyin Türk milletini çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmak olduğu göze çarpmaktadır. Atatürk hiçbir zaman bu uğurda verdiği mücadeleden yılmamıştı. Onun amacı, bağımsız bir vatan ve güçlü bir milli birlik anlayışına sahip bir millet meydana getirmektir. Kemal Atatürk, bu yolda gerektiğinde kendi hayati meselelerinden de ödün vererek başarıya ulaşmıştı. Ulaştığı bu başarıyı da halkına mal ederek yaptığı büyük bir alçakgönüllülük örneği sergilemişti.

3.2.8. Halkının Huzurunu Kendi Konforunun Önünde Tutma Çabası (Fedakârlığı)

5.2.1934 tarihli meclis toplantısında konuşan Muğla Mebusu Hüsni Kâtırcı;

“... Atatürk bütün icraatında hedef olarak bunu kabul etmiştir. Bu da, kendi rahatına bakmayarak yalnız millet ve memleket için çalışmayı gaye bilmek ve bunun için de gayet feragatkâr ve fedakâr olmak”²³⁸

diyerek, Mustafa Kemal’in fedakârlılığında bahsetmişti.

Reisicumhur Atatürk’ün tasarruflarında bulunan bütün çiftliklerini Hazineye ihda buyurdularına dair Başvekâlet tezkeresinin ele alındığı 12.6.1937 tarihli meclis toplantısında konuşan Başvekil İsmet İnönü, Mustafa Kemal’in Türk halkı için şahsi menfaatlerinden vazgeçebildiğini²³⁹ şu sözleri ile aktarmaktaydı:

²³⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, , C. 16, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma, S.64.

²³⁹ Başvekalet

Malûm olduğu üzere, ziraat ve zirai iktisad sahasında fenni ve ameli tecrübeler yapmak maksadile, muhtelif zamanlarda, memleketin muhtelif mıntıklarında müteaddid çiftlikler tesis etmişim.

13 sene devam eden çetin çalışmaları esnasında faaliyetlerini; buldukları iklimin yetiştirdiği her çeşid mahsulattan başka her nevi ziraat sanatlerine de teşmil eden bu müesseseler: İlk senelerde başlayan bütün

“Yüksek heyetinizin ve bütün memleketin dikkatini celb edecektir ki Hazineye intikal etmekte olan bu çiftlikler değeri milyonlar ifade eden bir servet halindedir. Bu çiftlikleri Atatürk senelerden beri şahsi tasarrufu ve bilhassa şahsi emeğiyle vücuda getirmiştir.

Anadolu ortasında herkesin buradan nasıl bir ma'mure çıkacağına bedbin bir nazarla baktığı bir sırada bütün memleket gibi Anadolu ortasında da ilimle ve çalışma ile büyük ma'mure ve vatandaşlar için büyük servet temin olunabileceğine şahsan misal vermek hevesi senelerden beri kendisini işgal etmekte idi. Çiftliklerin maddeten olan yüksek kıymetleri ancak bu kanaat ile ve şahsi çalışma ile temin edilmiştir. Bu eserler meydana çıktıktan ve yüksek değerde oldukları anlaşıldıktan sonra Atatürk bunların maddi kıymetlerini bir lâhza bakmaksızın onları kâmilen Devletin istifadesine terk etmesi, bütün vatandaşların bu nokta üzerinde dikkat ve şükranlarını celb etmeğe lâyık görülecektir.

Atatürk her türlü şahsî menfaatlerin, kendi şahsına teveccüh edecek her türlü faydaların daima üstünde kalmış ve daima üstünde kalacak olan milli varlıktır.

...Arkadaşlar; Atatürk'ün, bu eserleri vücuda getirdikten sonra bunları Hazineye hiçbir bedelsiz ve karşılıksız terk etmesinde esaslı, büyük ve siyasi bir ideali vardır. Milli mücadelenin ilk gününden beri bu memleketin kudretini ve servetini köylülerimizin kalkınmasında, zengin ve müreffeh olmalarında gördü.

kazançlarını inkişafına sarfederek büyük, küçük müteaddid fabrika ve imalâthaneler tesis etmişler, bütün ziraat makine ve aletlerini yerinde ve faydalı şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve mühim bir kısmını yeniden imal edecek tesisat vücade getirmişlerdir. Yerli ve yabancı bir çok hayvan ırkaları üzerinde çift ve mahsul bakımından yaptıkları tetkikler neticesinde bunların muhite en elverişli ve verimli olanlarını tesbit etmişler, kooperatif teşkili suretile veya aynı mahiyette başka suretlerle civar köylerle beraber faydalı şekilde çalışmışlar, bir taraftan da iç ve dış piyasalarla daimi ve sıkı temaslar bulunmak suretile faaliyetlerini ve istihallerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bu gün her bakımdan verimli, olgun ve çok kıymetli birer varlık haline gelmişlerdir.

Çiftliklerin, yerine göre, arazi ıslah ve tanzim etmek, muhitlerini güzelleştirmek, halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler, hilesiz ve nefis gıda maddeleri temin eylemek, bazı yerlerde ihtikârla fili ve muvaffakiyetli mücadelede bulunmak gibi hizmetleri de zikre şayandır.

Bünyelerinin metanetini ve muvaffakiyetlerinin temelini teşkil eden geniş çalışma ve ticari esaslar dahilinde idare edildikleri ve memleketin diğer mıntıklarında da mümâsilleri tesis edildiği takdirde tecrübelerini müsbet iş sahasından alan bu müesseselerin; ziraat usullerini düzeltme, istihsalâtı arttırma ve köyleri kalkındırma yolunda Devletçe alınan ve alınacak olan tedbirlerin hüsnü intihab ve inkişafına çok müsaid birer âmil ve mesned olacaklarına kani bulunuyorum ve bu kanaatle tasarrufum altındaki bu çiftlikleri, bütün tesisat, hayvanat ve demirbaşlarıyla beraber Hazineye hediye ediyorum.

Çiftliklerin arazisi ile tesisat ve demirbaşlarını mücmel olarak gösteren bir liste ilişiktir. Muktazi kanuni muamelesinin yapılmasını dilerim.” K. Atatürk, **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad, Ankara, 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.266-267.

Memleketin vesait ve menabi' gayet dar olduğu zamanlarda köylüyü milletimizin içtimaî kütleleri içinde bilhassa dikkate alınacak, onun işleri ile bilhassa uğraşılacak bir mevzu olarak millete ifade etti.

...Düşündü ki, bu çiftlikler Hükümetin yeni ziraatı köylüye öğretmesi için çok kıymetli saha ve vasıta olacaktıdır.

Hükümet huzurunuzda ve millet huzurunda bu çiftliklerin bedelsiz ve her türlü şartsız Hazineye terk olunmasındaki yüksek kıymeti tebarüz ettirmekte hakiki bir sevinç duymaktadır.

...Bu çiftlikleri Atatürk Cumhuriyet Halk fırkasının malı olarak saklıyordu. Şimdi Hazineye terk etmesi, bir defa çiftliklerin köylüler için bir mektep, teşvik edici bir vasıta halinde kullanması Devlet elinde amelî noktai nazardan daha kolay ve daha mümkün olacağını ümit etmesindedir.

İsmet İnönü'nün de konuşmasından anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal Türk Milleti'nin refahı için kendi maddi menfaatlerinden²⁴⁰ hiç düşünmeden vazgeçebilecek fedakârlığa sahip bir insandır²⁴¹. Atatürk çiftliklerini bağışlayarak, herkese bir defa daha kendi huzur ve rahatının, vatandaşlarının refahında olduğunu; kendi şan ve şerefının vatanının şan ve şerefinde ve kudretinde olduğunu göstermişti

İsmet İnönü'den sonra konuşan Kütahya Mebusu Memed Somer de Mustafa Kemal'in, Türk Halkının rahatını kendi maddi kazancına tercih edebilecek karakterde bir insan olduğunu;

“Arkadaşlar, çok kısa arz edeceğim; muhterem İnönü'nün saydığı şeylerden fazla kıymetli bir şey söylemeğe imkan yoktur. Atatürk, düşman istilasına maruz kalmış olan memleketimize kuvvetli bir ordu verdi, İnönü gibi kıymetli bir şahsiyetin idaresinde bir Hükümet tesis etti. Millete kültür, tarih, lisan, her şey hediye etti.

²⁴⁰ Mustafa Kemal Atatürk'ün Hazineye bağışladığı çiftlikler, Fabrika ve imalâthaneler, Canlı umumî demirbaş, Umumi cansız demirbaş ve diğerleri için bkz. **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.267-268.

²⁴¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S. 268-269.

Milleti medeniyetleştirdi, yükseltti. Avrupada mümessillerimiz ve Hükümetimiz yüksek hürmeti görmektedir. Hiç şüphelenmiyoruz ki bu, Atatürk'ün yüksek şahsiyetinden tevellüd etmektedir. Lozanı kazandıktan sonra daha birçok milli işlerimizi, hayati meselelerimizi halletmekle milletin şerefini yükseltmiştir. Şimdi de 13 seneden beri bizzat meşgul olduğu ve ham toprakları altına tahvil ederek vücuda getirdiği bu serveti Hazineye ihda etmekle kendisinin ne kadar yüksek bir şahsiyet olduğunu millete bir kere daha göstermiş oluyor.

Arkadaşlar, Atatürk'ü bendeniz çok eskiden tanımakla mübahiyim. Binaenaleyh, bu adamın yegâne vasfı servete, paraya kıymet vermemektir. Kendisi eski zamanlarda küçük rütbeli bir zabıt olduğu zamanlarda dahi paraya kıymet vermiyordu²⁴²

sözleriyle anlatmaya çalışmıştı. Mustafa Kemal büyük emeklerle meydana getirdiği kıymetli çiftlikleri Hazineye bağışlamakla maddi servete değer vermeyen bir insan olduğunu bir daha millete göstermişti.

Aynı Celsede Memed Somer'den sonra konuşan Manisa Mebusu Refik İnce, Mustafa Kemal'in maddi kazançları kendisi için değil de milletin geleceği için kazanılmış bir vasıta olarak gördüğünü dile getirmişti. Refik Bey, Mustafa Kemal'in maddiyat konusunda halkı için yaptığı fedakârlığı;

“Arkadaşlar, çok ahlâki ve hakikaten bu gün yaşayanlarla yarın yaşayacaklara verilmiş emsalsiz yeni bir ders karşısında bulunuyoruz. Bunun hocası Atatürk, talebesi bu gün bizler, fakat her zaman bu günkü millet ve yarınki millet evlatları. Milli mücadelenin ilk günlerinden beri gittiği yolun yolcusu bir

²⁴² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S. 269.

arkadaşınız sıfatı ile kendilerinin her an, her zaman, her sahada ve her münasebetle gösterdikleri bütün tecelliyatın şahidi olan bahtiyarlardan bulunuyorum. Atatürk'ün hangi fikri ve hangi filî hareketi yoktur ki, onun içerisinde kendisinden maadasına taallûk eden ve diğerendişlik ilhamından doğan hakiki bir nur, hakiki bir ışık kendisini göstermemiş olsun.

Atatürk çiftliklerini, fabrikalarını, şusunun busunu zannederim ki, bizim gibi birer mülk telakki etmiyor, o mülkü dahi bizim tanıdığımız gibi şahsiyetimizin muhafazası için bir vasıta değil, milletine icabında fayda vermek için toplanılmış ve vücuda getirilmiş bir vasıta olarak kullanıyor.

Arkadaşlar, Atatürk için mala lüzum yoktur. Esasen bütün millet, hayır, bütün milletin malı, hatta bütün dünya onun ve kendisi bütün dünyanıdır. Bu kadar yüksek mevcudiyetin elbette ki hareketini, şimdi bizim yaptığımız gibi, beşeri münasebetlerle mukayese etmek dahi hatalıdır”²⁴³

sözleri ile aktarmaya çalışmıştı. Duyguları, hisleri, istekleri olan bir varlık olarak Mustafa Kemal, gerektiğinde elindeki her şeyden millet yararına vazgeçmiş, bunu yaparken de içinden geldiği için yapmıştı. İnsan olmanın verdiği gereklilik ile herkesin yüreğinde belli bir şeye karşı bağlılık ve bu bağlılıktan doğan tutkular, istekler bulunabilir. Atatürk bu insan duygusunun üstünde, ihtiras denilen ve insanları bazen gerçek menfaatlerden dahi uzaklaştırmak ihtimali olan kusurdan arınmış bir durumda idi.

Aynı Celsede konuşan Muğla Mebusu Hüsnü Kitabacı da;

“...Bu milleti yükseltmek ve evlatlarını refaha ulaştırmak için her türlü fedakârlıktan, çalışmaktan bir an bile hali kalmayan Yüce Atamızın önünde huzu’ ile eğilmek vazifemdir”²⁴⁴

²⁴³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi, S. 269-270.

²⁴⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad, Ankara, 12 -VI - 1937 Cumartesi, S. 270.

diyerek, millet için yaptığı fedakârlıklar için Mustafa Kemal'e ayrıca saygı duyulması gerektiğini belirtmişti.

Yine aynı Celsede konuşan Samsun Mebusu Ruşeni Barkın;

“Hazine-i hassaların enkazı hala eski imparatorluğun topraklarında duruyor ve onları varislerine, liyakatsiz, meziyetsiz varislerine mal edebilmek için, bu gün beynelmilel avukatlar bile uğraşiyor.

Atatürk varlık, hayat, kurtuluş, inkılâpçısı, fakat aynı zamanda bu gün yaptığı bu işle de diğer yeni bir inkılâpçısı olduğunu da bize gösteriyor. Ferd yok, cemiyet var... Onu da bu gün bize öğretti. Evet, ne zaman bir milletin her ferdi, şahsi menfaatinin, şahsi varlığının, şahsi servetinin, şahsının biriktirdiği bütün meşru haklarının kendisinden ziyade milletine raci olduğunu ve ancak milletine verildikten sonra kendisinin kolayca müteneim, mütenerfî ve mesud olabileceğini dünyada ve öldükten sonra da yaşayacağınızı kendisi ne vakit en büyük iman kaydederse, bunu ne vakit en büyük bir ülkü, en büyük bir karakter diye kaydederse, işte o vakit bu millet dünyadaki milletlerin en büyüğü, dünyadaki lâyemutların en layemutu olur. İşte bunu Atatürk bize öğretiyor”²⁴⁵

diyerek, padişahların dahi kendi servetlerini arttırmak için ellerinden geleni yaptıklarını ve bunları korumak için birçok insanın hayatına dahi kıydırttıklarını söylemiştir. Mustafa Kemal'in ise kendi servetini milletine bağışlayabilecek kadar özverili bir kahraman olduğunu dile getirmişti.

Bu celsede konuşan mebuslardan biri de İzmir Mebusu Benal Arıman'dır.

Benal Arıman;

²⁴⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C.19, Yetmiş beşinci inikad, Ankara,12 -VI - 1937 Cumartesi, S. 272.

“Arkadaşlar, zaten Atatürk her şeyini, kalbini, ruhunu, düşüncesini, rahatını, gecesini, gündüzünü her şeyini bu millete hasretmiş, vermiştir”²⁴⁶

diyerek, Mustafa Kemal’in çiftliklerini Hazineye verdiğini duyduğundaki hislerini meclis kürsüsünden aktarmıştır.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısında konuşan Selim Sırrı Bey;

“Büyük hatibin bizleri meclüb eden sözlerinin bütün kıymeti bir kelime ile hülâsa edilebilir: Feragat.

İşte zannımca Atatürk’ün, bu emsalsiz hatibin bütün büyüklüğü burada. O, memleketin selâmeti uğrunda fedakârlığı kâfi görmüyor, feragat istiyor ve bunu önce kendi gösteriyor. Feragat. Bu temiz, bu hırstan, şahsî menfaatten uzak fikirleri cazip ve canlı bir ifade ile anlatırken O fâni insanlıktan tecerrüd ediyor, başlı başına bir vatan oluyordu. Onun içindir ki onu sevenlerin, ona gönül bağlayanların muhabbetinde vatan sevgisi beraber tecelli ediyor, vatanın büyük evlâdını vatani gibi seviyor ve ona perestîş ediyordu”²⁴⁷

sözleri ile Mustafa Kemal’in fedakârlıktan da öte şahsi menfaatlerinden feragat ettiğini dile getirmek istemişti.

Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihasının ele alındığı TBMM açık oturumunda konuşan Manisa Mebusu Refik İnce;

“Arkadaşlar, Atatürk fedakârlığın müstesna timsali idi. İcap ettiği zaman insan idare etmiş olmak için kanaatlerini susturmasını ve icap ettiği zaman kükremiş bir aslan gibi kendini göstermesini, icap ettiği zaman mantığını, icap ettiği zaman

²⁴⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad, Ankara, 12 -VI - 1937 Cumartesi, S.274.

²⁴⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnıkad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.28.

kuvvetini, şehametini zamanında kullanmasını bilir gayet büyük bir dâhi idi. Biz onun binlerce ve milyonlarca' misalini görmek bahtiyarlığı içerisindeyiz. Her halde fedakârlık babında hepimizin içinde mevcut olan kıymet ondan alınmış eserlerle tecelli etmiş bir fazilet halinde, her zaman için kendisini göstermektedir”²⁴⁸

diyerek, fedakarlık konusunda en büyük örneklerin Mustafa Kemal tarafından verildiğini ve fedakarlık denilince akla onun geldiğini belirtmişti.

Aynı TBMM açık oturumunda söz alan Muş Mebusu Hasan Reşid Tankut Mustafa Kemal ile arasında geçen bir hadiseye yer vermişti:

“Bence Atatürk şöyledir: Atatürk, insan olarak mağlup olduğu ve kullanılmasını insanî bir hak tanıdığı bütün zevkini, huzurâtını ve ihtiraslarını milletseverlik mihrakında topladıktan sonra tatbik sahasına koyan bir adamdır. Bunları söyleyince o büyük adamın gözleri yaşardı. İşte Mustafa Kemal’in hakiki tarifi budur, dedi ve ilâve etti: Her şeyden evvel millet ve daima millet”²⁴⁹.

Hasan Reşid Bey bu konuşmasında, Mustafa Kemal’in vatan konusunda yaptığı insani fedakârlıklardan bahsetmişti. O, gerektiğinde uykusundan, sağlığından, eğlencesinden, ailesinden kısacası toplumsal bir varlık olarak insani ihtiyaçlarından milleti için vazgeçebilmişti.

12.6.1933 tarihli Meclis toplantısında Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin kanunu medenin 452’nci maddesi dairesindeki tasarruflarının, mahfuz hisseler hakkındaki hükümden müstesna olduğuna dair 1/750 numaralı kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatasını ele alınmıştır. Mazbatanın okunmasının ardından Esbabı mucibe kısmında Gazi Mustafa Kemal’in içinden çıktığı toplumun menfaatini kendi menfaatinin ötesinde gördüğüne şu sözlerle değinilmiştir:

²⁴⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.33.

²⁴⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.36.

“Vatanın kurtarılması ve istiklâline kavuşması davasının büyük timsali ve Türkiye’nin yeni bir Devlet olarak kurulması işinin başarıcısı bulunan Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin şahsiyetlerine saygı ve bağlılık nişanesi olmak üzere kendilerine hakikî ve hükmi birçok şahıslar tarafından emval ve emlâk hediye ve takdim edilmiştir. Geçirdiğimiz büyük ve tarihî devrin istisnâî hususiyetlerinden doğan bu mahiyetteki malların tabi’i hallerin icabına göre tespit edilen kanunu medenideki kayıt ve şartlar dairesinde vasiyet hükümlerine tâbi olmasını Büyük Reisimiz doğru bulmayarak bu serveti yine inkılâbın derinleşip kökleşmesinde ve millî gidişin ileri hamlelerle kuvvetlendirilmesinde tayin buyuracakları kayıtlar altında tasarruf edilmek üzere reisi buldukları Cumhuriyet halk fırkasına vasiyet târik ile bırakmak arzusundadırlar”²⁵⁰.

Mustafa Kemal, hayatının bütün safhalarında her türlü huzur ve rahatını, her türlü şahsi duygularını Türk milletinin rahatı ve huzuru adına feda etmeyi göze almıştı. O, devlet yöneticilerinde görevlerinin gerektirdiği duyguların her zaman şahsi çıkarlardan önde olması gerektiğini savunmuş ve kendisi de bu yönde en büyük örnek olmuştu.

²⁵⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, Cilt 16, İctima 2, Yetmişinci inikat, Ankara, 12-VI- 1933 Pazartesi,S.44.

IV. BÖLÜM: EBEDİYETE YOLCULUĞUNUN ARDINDAN KEMAL ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ HAKKINDA KONUŞMALAR

4.1. GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN ÖLÜMÜ

Mustafa Kemal daha Binbaşı iken Trablusgarp'ta böbrek rahatsızlığı geçirmişti. 1919' da Samsun'dan Havzaya geçerek kaplıcalarda böbrek sancısını rahatlatmaya çalışmıştı. Böbrek sancısı onu Erzurum, Sivas günlerinde de bırakmadı. Bunu 1925 ve 1927 yıllarındaki enfarktüs krizleri takip etti. Kasım 1936'da zatürree geçirdi.

Karaciğer yetersizliği belirtileri olan burun kanamaları ve vücudundaki kaşıntılar 1937 senesinde görülmeye başladı. Buna rağmen, hastalığın farkına kimse varamamıştı. “ *Hâlbuki el ve ayak parmaklarında kan oturmaları da daha 1933-1934'lerde başlamıştı.*” Mustafa Kemal rahatsızlığına rağmen dil ve tarih çalışmaları yapıyordu.

Mart 1938 de hastalığı ağırlaşmaya başlamıştı. Ancak, teşhis 1938 yılı başlarında konulabilmiştir. 1938 Ocak ayında, kaplıca sularından faydalanmak için Yalova'ya giden Atatürk, şikâyetlerini kaplıca müdürü Dr. Nihat Reşat Bey'e anlatmıştı. Doktor muayeneden sonra kaşıntıların nedeninin karaciğer hastalığı olan siroz²⁵¹ olduğunu anlamıştı. Üstelik hastalıkla mücadelede de gecikilmişti. “ *İlk günlerde tedavi az çok bir fayda verir. Mutlak istirahata ihtiyacı vardır ve istirahat*

²⁵¹ Siroz hakkında detaylı bilgi için bkz. Cemal Kutay, *Atatürk'ün Son Günleri*, İklım Yay. İstanbul, 2005, s. 14- 17.

etmelidir. Ama öyle olmaz. Atatürk kendini biraz dinlenmiş bulunca kalkar, Bursa'ya gider...”

Bursa'dan Dolmabahçe sarayına döndüğü zaman tekrar Zatürree'ye yakalanmış ve bitkin bir haldeydi.. *“Zatürree onun asıl hastalığını, kısa zamanda geliştiren ve şiddetlendiren birkaç talihsizlik sebebinden biri olmuştur...”* Zatürree'yi bir şekilde atlatıp Akciğerini rahatlatmıştı fakat Karaciğeri kötü durumdaydı.

Hastalığı iyice ağırlaşmıştı ama o direniyordu.

“Zaten ulu ağaçlar gibi, büyük şahsiyetlerin de hayattan kopuşu güç ve çetin olur. Çünkü ulu ağaçlar gibi büyük şahsiyetlerin de kökleri derine işlemiştir. Onlar hayata bizim anladığımızdan daha başka haklar ve ihtiraslarla bağlanırlar. Hayatı adeta kendi emirlerinde sayarlar. Çünkü yıllarca süren hayat mücadelelerinde hayatı yenmişlerdir.”

Sağlık durumu kötü olmasına rağmen, Mayıs ayı başında güney gezisine çıkmış gezi sonrası İstanbul'a döndüğünde bitkin düşmüştü. 1938 Haziran ayında hastalık önüne geçilemez bir duruma gelmişti. Hastalığın son aşamasına gelindiği çok açıktı. 15 Eylül'de vasiyetnamesini yazmıştı. Her geçen gün ölüme bir adım daha yaklaşmıştı. 26 Eylül'de ilk defa komaya girdikten sonra 9 Kasım'da ikinci ve son komaya girmişti.

10 Kasım Perşembe günü sabah 9.05' de hayatını kaybeden Gazi Mustafa Kemal Paşa, ardında yaslı bir halk bırakmıştı.

“...kayminin, milletinin, kendisine bu kadar gönül bağladığı ve ölümüne bu kadar içten ağladığı bir halk kahramanı, tarih içinde yoktur.”

Şevket Süreyya Aydemir Mustafa Kemal'in hayatını dağ yolculuğuna benzeter. Şevket Süreyya Aydemir;

*“İniş yolu, bir dönüş yolu değildir. Bu yolun sonunda, dönüşü olmayan yolculuk başlar. Atatürk'ün hayat hikâyesinin de sonu, bu dönülmez yolculuk oldu”*²⁵².

sözleri ile, Mustafa Kemal'in yıllarca önüne çıkan her engele rağmen, iradesi, isteği ve emeği ile dağın zirvesine ulaştığını ve iniş noktasına geldiğini söylemiştir.

Kemal Atatürk'ün ölümü ile neredeyse tüm dünyada aynı manzaralar vardı. Dünya genelindeki birçok millet, bir insanoğlunun kaybı ile aynı acıyı hissetmişlerdi²⁵³. Atatürk'ün büyüklüğü buradadır. Çünkü 1919 yılından 1938'e kadar geçen zamanda Türk milleti ve kendisi hakkındaki düşünceleri menfiden müspete çevirmiştir.

Mustafa Kemal bütün icraatlarını halkı için gerçekleştirmiş, onların menfaatlerini kendi menfaatlerinin önünde tutmuştur. Milleti de onun bu fedakârlığını karşılıksız bırakmamış, onu kendine lider seçerek hak ettiği hürmeti göstermiştir.

O öldüğü zaman tüm halkını yas bürümüştü.

*“... ölürken âdeta milletin kucagında can verdi. Hâlbuki mesela Mussolini'yi bir sokak fenerine astılar ve Hitler'in ölüsü, çökertilmiş bir rejimin harabeleri ve bütünü ile düşmanlarına terk edilmiş bir vatanın enkazı üstünde, birkaç teneke benzinle yakıldı”*²⁵⁴.

²⁵² Aydemir, a.g.e. C. III, s. 509- 530.

²⁵³ Baltacıoğlu, a.g.e. s.39.

²⁵⁴ Aydemir, a.g.e. C. III. s. 476.

4.2. ÖLÜMÜNÜN ARDINDAN KİŞİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1 Ekim 1938 tarihinden itibaren Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlığı ile ilgili ara sıra hükümet bildirimleri yayımlanıyordu. Siroz hastalığının son evresine gelmesine rağmen, Türk halkı, ölümü ona yakıştıramıyordu. 10 Kasım 1938 Perşembe sabahı, radyo yayını kesilerek Baki Süha Edipoğlu tarafından Türk milleti için acı haber duyurulmuştur²⁵⁵.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun on beşinci yılının geride bırakıldığı günlerde kurucusunu kaybetti. Atatürk'ün öldüğünü duyan halk, derin bir üzüntüye boğulmuş ve çocuğundan yaşlısına herkes yas tutmuştu. Durum böyle olunca akıllara ister istemez şu soru gelmektedir: “ Nasıl oluyor da bir ölüm ülkedeki herkesi hatta ülke dışındakileri bu kadar derinden etkiliyor?” Bu sorunun cevabı bulunmaya çalışılacaktır.

4.2.1. Türk Milleti İçin Yaptıkları

Mustafa olarak doğan bir çocuğun yaşamı içinde Kemal, Paşa, Gazi, Atatürk olarak ölmesi adeta onun Türk milleti için yaptıklarının bir kanıtıdır ²⁵⁶.

Devlet ve milletten sorumlu makamların ülkenin içinde bulunduğu buhranlı dönemde vatanına sahip çıkmadığı zamanda Mustafa Kemal her şeyi göze alarak Türk milletinin yanında olmuş ve ona sahip çıkmıştır. Aşağıdaki olay bu konuyu çok iyi bir şekilde örnekleyecektir:

²⁵⁵ Cemal Kutay, *Atatürk'ün Son Günleri*, İklim Yay. İstanbul, 2005, s.21.

²⁵⁶ Turan, *a.g.e.*, s.657.

İngilizlerin Merzifon ve Samsun’u boşaltmaları ve Ferit Paşa kabinesinin buna sessiz kalması nedeniyle, Sivas halkı bir fener alayı düzenlemişlerdi. Burada Sivaslılar “ kahrolsun işgal” diye bağırmışlardı. Sivas’ta çıkan bir gazetenin bu tezahüratı yazması üzerine, Dâhiliye Nazırı Şerif Paşa halkın bu şekilde tezahürat yapmalarının hükümetin siyasetine uygun olmadığını bir telgraf ile valiye bildirmişti. Bu telgrafi gören Mustafa Kemal Paşa:

“—Ne garip ve şayanı hayret bir siyaset! Acaba hükümet işgali şayanı takbih görmüyor mu? Yoksa görmüyor da işgali alkışlayacak bir siyaset mi takip ediyor? Yoksa “ kahrolsun işgal” deyince memleketin daha ziyade işgaline mi sebebiyet verilecektir? İşgal ve tecavüz karşısında sükût etmek, bu işgal ve tecavüzden memnun olmak mı lâzımdı? Dedi”

bu sözleri ile, Sivas ahalisinin yaptıklarını onaylarcasına düşüncelerini ifade etmiş ve devamında da buna uygun davranışlarla Türk halkını bu haksız işgaller ve müdahalelerden kurtarma yollarını aramıştır²⁵⁷.

14.11.1938 tarihli Meclis toplantısında konuşan Konya Mebusu Ali Muzaffer Göker;

“O, yalnız milleti için çalışmadı. Türk’ün en eski zamanlarından beri yaratıcı dehası ile bin bir medeniyet kurmuş ve bunu dört bir tarafa götürerek insanlığın saadeti ve medeniyetin terakkisi için ölçsüz hizmetler yapmış olan büyük Türk ırkının unutulmaya yüz tutmuş olan deha ve kudretini bin bir fazileti ve bütün milletle beraber inkılâp ve savaş alanlarında yeniden dünyaya tanıttıran o değil mi?

²⁵⁷ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, C.II, Türk Tarih Kurumu (TTK) Basımevi, Ankara, 1988, s. 403.

Yakın Şark'ta, Ön Asya'da mütekabil hürmet üzerine kurulmuş bir emniyet ve sulh havası yaratan, her tarafa Türkü sevdiren ve saydıran o değil midir? Hangisini sayayım?

Atatürk'ün bu kadar büyük bir eseri nasıl kuvveden fiile çıkardığını bilmek lâzımdır. Bu zaten bir sır değildir. Müteaddid defalar o bu sırrı memleketine, millete tevdi etti ve dedi ki: Türk milleti kadirşinastır. Türk milletine kendini sevdirmek için evvelâ ve her şeyden evvel Türk milletini sevmek lâzımdır. Onu sevdikten sonra hayatını, çalışmasını, her şeyini onun emrine tahsis ettikten sonra o sevgisini esirgemez ve bu suretle insan Türk milleti ile beraber neler yapmaz ve neler yapmamıştır...

Arkadaşlar, fani Atatürk hayata gözlerini kapadı. Ona sordular, müteaddid defalar söylendi. Sizden sonra ne olacak? O dedi ki, benden sonra Türk milleti için başındadır. Benim eserim ona emanet edilmiştir”²⁵⁸

sözleri ile, Atatürk'ün Türk milleti için yaptıkları ışığında ölümünün ardından duyduğu acıyı dile getirmişti. Kemal Atatürk, Tam anlamı ile bağımsız ve millî hâkimiyete dayanan kuvvetli bir devlet kurarak dünya politikasında Türkiye için zaman zaman yer almış ihtirasları, ihtilâf mevzularını kökünden koparıp atmıştı.

Ali Muzaffer Beyin ardından konuşan Antalya Mebusu Rasih Kaplan;

“...Günlerin, daima şerefle ve altın yazılarla, Türk milletinin tarihinde yer alacak menkıbelerle dolu bir surette geçti. Aramızdan çekilmen, bu gün şu fani âleme veda ederek daha geniş bir âleme göçmen, bütün dünya milletlerini Türk milleti ile beraber senin matemine iştirak ettiriyor. Ne mutlu sana Büyük İnsan. Bütün dünya milletleri acımıza iştirak ediyor. Bizimle beraber Atanın yasını tutuyor”

diyerek, Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından sadece Türk milletinin değil; tüm dünyanın yas tuttuğunu vurgulamıştı. Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü ile birlikte,

²⁵⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü inikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.22.

Türk milleti ile beraber, dünya milletleri de onun büyüklüğünü sayarak, onun başarılarını sıralayarak ona ithafen yazılar yazmışlardı. Türk milletinin matemine ortak olmak için gösterdikleri yüksek ilgiler, Atatürk'ün yaptığı hizmetlerle kendini bütün dünyaya nasıl tanıttığını göstermektedir.

Rasih Bey, *“Arkadaşlar, tarihte çok büyükler gelmiş geçmiştir. Fakat Atamızın büyüklüğü o kadar büyüktür ki... Türk milleti nerede sıkışmışsa oraya yetişmiştir. Trablusgarp'ta mı ararsın, Çanakkale'de mi ararsın. Bilhassa son istiklâl mücadelesinde Türk ulusunun başına geçerek ona şerefli istiklâl zaferini kazandırmıştır. Ondan sonra Türk ulusunun, Türk yurdunun yükselmesi için, bütün milletler arasında Türk milletinin lâyık olduğu mertebeyi bulması için, onu her yerde, Türk milletinin önünde, muzaffer kumandan, muzaffer siyasî olarak görüyoruz. Bu gün Ata, yaptığı inkılâplara, kurduğu müesseselere iman ederek, emniyet ederek aramızdan çekilmiştir”*

sözleri ile, Mustafa Kemal'in her zaman bir kurtarıcı olarak görüldüğünün altını çizmişti.

Antalya Mebusu Rasih Kaplan;

“Milletin genci, ihtiyarı, çocuğu, anası, babası, okumuşu, okumamışı, en ücra köşelerden tutunuz da en büyük şehirlere gelinceye kadar günlerden beri Atasının matemi ile yaşıyor. Ne kadar ve ne kadar kendisine tazimlerimizi, minnet hislerimizi duyurmak için ağlasak, sızlansak yeridir. Son söyleyeceğim; Ata biz Türk milleti ve Türk Ulusu, hepimiz senden razıyız, sen bize hiç kimsenin yapamadığı ve yapmayacağı hizmetleri yaptın, Allah da senden razı olsun”²⁵⁹

²⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü inikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.22-23.

ifadeleri ile de, Mustafa Kemal'in Türk milleti için yaptıklarından bahsedip, millet olarak kendisinden razı olduklarını söylemişti.

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ile ilgili yapılan görüşmede konuşan Manisa Mebusu Hikmet Bayur, Mustafa Kemal'in ölümü üzerine duygularını mebuslarla paylaşmıştır. Hikmet Bey;

“Büyük kurtarıcımızı, büyük koruyucumuzu, büyük şefimizi, büyük önderimizi, büyük arkadaşımızı ve içimizdeki en büyük kalbi kaybettik. Türk milletinin cevherini kendi dehası ile birleştirip azamî surette verim alan büyük adamı kaybettik. Türk tarihi kadar büyük, yeni devirler yaratmış, dünyayı alt üst etmiş ve yeniden büyüklükler yaratmış tarih yoktur. Bu büyük adam tarihin bir devrini kapattı, yeni bir devir açtı. Sade Türk tarihi için değil, cihan tarihi için de öyledir.

Tarihimizin son safhalarında her mühim vakada onu ilk safta görüyoruz. Daha mektepte iken Abdülhamid'in öldürücü idaresine karşı tertibat, teşkilât yapanlar içinde buluyoruz, sürülüyor. Ondan sonra meşrutiyet oluyor. Meşrutiyette ilk esaslı noktayı gören adam oluyor. Meşrutiyet olur olmaz İttihad ve Terakki Cemiyeti içinde, ordu politikadan ayrılсын diye ilk o çalışmağa başlıyor... Ondan sonra Çanakkale'de görüyoruz... Orada Türk askerinin, Türk milletinin emsalsiz cevheri, o büyük adamın dehasını buluyor. Birlikte düşman hücumunu durduruyorlar, büsbütün yeni bir tarihî safha açılıyor. Bunun ne kadar büyük bir safha olduğunu, cihan tarihinde ne kadar tesirler yapacağını ve Atatürk'ün ne kadar büyük bir kumandan olduğunu en iyi görmüş, yazmış olanlar, gene oradaki düşmanlarıdır. Biz bile o kadar sarih ifade edememiştir ve onlar bunu daha bu günkü dostluk kurulmadan çok evvel yazmışlardır.

Ondan sonra mütareke oluyor. Mütareke olur olmaz mukavemet göstermek lâzım geldiğini, felâkete rağmen bundan ürkmemek lâzım geldiğini ilk olarak Hükümete o yazıyor. Kumandanlıktan çıkıp İstanbul'a gelirken o vakit Eskişehir Mutasarrıfı olan Zekâi'den, sancakta ne kadar silâh olduğunu soruyor. Felâket anında ve herkes bunalmış iken doğru yolu buluyor.

Bütün dünyayı yenmiş olan cihan galiplerine kafa tutabiliriz düşüncesi ile onlardan uzak Anadolu'da bir hükümet kurulmasını tasavvur ediyor ve işe girişiyor. Herkesin başını düşündüğü; şurada burada çalıştığı bir anda o ne türlü hareket edilmek lâzım geldiğini keşfediyor. Bunun en iyi şahitleri de yine ecnebidir.

Ondan sonra Millî Mücadele başlıyor, Hükümeti merkezde kuruyor ve sağlamlaştırıyor, ondan sonra ordunun başına geçiyor, iki buçuk asır evvel Viyana'dan beri gerisin geriye gelen Türkün aksi talihini Sakarya'da durduruyor. Yeniden ileri hareket başlıyor ve tarihte misli olmayan bir zafer kazanıyor...²⁶⁰

sözleri ile, Mustafa Kemal'i kaybetmenin verdiği büyük hüzünden bahsetmiş, ardından, onun 57 yıllık yaşamına hangi başarıları sığdırdığını anlatmıştı. Türk tarihinin 1919'dan 1938' e kadar olan kısmı adeta Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihi olmuştu. Bu tarihler arasında tarih sahnesinde faal olarak yer alan Kemal Atatürk, Türk milletinin en karanlık günlerini aydınlatmak için mücadelelerden vazgeçmemişti. Bu mücadeleleri onu gerek yurt içinde gerekse yurt dışında üne kavuşturmuştu.

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihasının görüşüldüğü toplantının ikinci celsesinde söz alan Çoruh Mebusu İlyas Samî Muş Mustafa Kemal'in ölümü ile ilgili duygularını bir şiirle şöyle dile getirmişti:

“Kaydû tarih ile tam on beşe girdi yaşımız

Nereden nereye çıkardın bizi olgun başımız

²⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü inikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.24.

Korudu, kurdu, yetiştirdi bu mesud yurdu
Lîk insan idi, ayvah hayatı söndü
Sekaf onun, Meclis onun, yurd ile illerde onun
Nasıl izhar edelim matemi dillerde onun”²⁶¹.

4.2.2. Eserleri ile Yaşaması

Türk milletine bağımsız yaşama yolunu açan Mustafa Kemal, fizik olarak bu dünyadan gitse bile, Türk milletine bıraktığı fikir yapısı, siyasal anlayış, toplumsal düzen ve dış politikada çizdiği yol ile yaşamaya devam etmektedir.

Mustafa Kemal’in Türk milletine bıraktığı eserlerin neler olduğu ve bunlar sayesinde nasıl ölümsüzlük mertebesine ulaştığına Mebusların konuşmalarına bakılarak açıklık getirilecektir.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde konuşan Afyon Karahisar Mebusu Berç Türker;

“Benim gibi naçiz kimseler öldükten sonra toprağa gömülür ve unutulur. Fakat büyük adamlar, büyük dehalar, ölmezler, onlar dünyanın sonuna kadar ruhlarda, kalplerde yaşarlar, tarihlere geçerler. İşte bu gün bizim Ulu Şefimiz, mübarek Babamız Atatürk ölmedi, Onun mukaddes vücudu bizden ayrıldı, fakat Onun muazzez hatırası, Onun yüksek eserleri, ebedî olan kahraman Türk milletinin kalbinde ve ruhunda ebediyen yaşayacaktır”²⁶²

²⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.35.

²⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.30-31.

sözleri ile, kahraman bir lider olarak Mustafa Kemal'in öldükten sonra unutulmayacağını eserleri ile yaşayacağını söylemişti.

Bu toplantıda konuşan Konya Mebusu Fuad Gögbudak;

*“O aylarca ölümle pençeleşti, mevzuu bu milletin ölümü olsaydı mutlak yenerdi, mevzuu kendi şahsının ölümü idi. Yenildi... Dolmabahçede batan güneş; on yedi milyonu ışıklandıran ve insanlık cihanını ziyalandıran büyük deha güneşinin sönüşü; ne can yakan, ne acı bir gurubdu...”*²⁶³

sözleri ile, Mustafa Kemal'in ölümünden duyduğu derin üzüntüyü dile getirmişti.

Yine aynı meclis içtimasında Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası görüşülmüştür. Bu toplantıda konuşan Niğde Mebusu Cavid Oral;

*“Hayır, arkadaşlarım, hayır milletimin sayın vekilleri, ey milletimin ak saçlı ihtiyarları, saçlarını yolan yaşlı analar, inleyen babalar karalar bağlamış yosma gelinler ağlaşan genç kızlar genç kardeşler; sizlere hitap ediyorum. Hayır... Atatürk ölmemiştir. Atatürk ölmez ve ölmeyecektir. O, bizim bir varlığımızdır. Ebediyete kadar yaşayacaktır. O, bizim millî bir mâbudumuzdur. Kıyamete kadar kalacaktır. Onun eşsiz eseri, büyük vatan, büyük inkılâp bütünlüğü, sağlamlığı, azameti ile onun fikir ve iş arkadaşı olan, kardeşi olan Büyük İnönü'nün elinde ve biz onun etrafında, arkasında içimizdeki sarsılmaz, sönmez, silinmez inkılâp inancı ve sevgisi ile daha çok yükselecek, daha çok parlayacak ve daha çok güzel olacaktı”*²⁶⁴

diyerek, Mustafa Kemal'in kurtuluşunu sağladığı vatanın, inkılâpların ve onunla fikir birliği içinde olan arkadaşlarının varlığı ile yaşayacağını belirtmişti.

²⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.26.

²⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.32.

14.11.1938 günkü meclis itomasında konuşan İstanbul Mebusu Ziya Karamursal;

“Atatürk lmş. Hayır, Atatürk lmemiş. Buna ölmüş denmez. Atatürk fâni hayattan çekildi. Çekilen onun maddî varlığıdır. O, bir millet idi. O, kurtardığı milletini, on yedi milyon Türk’ün sinesinde yaşıyor. Atatürk! Sen bir gneştin. Bizi ısıtan, bizi nurlandıran, bize kuvvet veren bir gneştin.

Nasıl ki, akşamları gurub ederken güneş bizleri yine ısıtıyor, bizleri yine nurlandırıyor ve kuvvetlendiriyorsa senin yaptığın o muazzam inkılâplar, sarsılmaz rejim daha kökleşerek memleketi yine ısıtacak, nurlandıracak ve ona hayat verecektir. Biz o güneşin nurundan, kuvvetinden daima müstefid olacağız. Çünkü o rejimin bekçisi millettir. Atatürk, sen gözlerini kapamadın, Boğazın harelî mavi suları kenarında fâni hayata veda ederken mavi nurdan olan gözlerini mavi göklere diktin ve böylece Türk milletinin yeri göklerde olduğunu işaret ettin. Evet Atatürk! kurtardığın ve ykselttiğin milletini yeri gklerdeydi. O senin bıraktığın nurlu izleri daima takip ederek daha yükselecektir. Atatürk, sen mes’ud olarak ebediyete ekildin. Evet, hiç şüphe yok ki, mes’udum. Çünkü senin o yüksek inkılâplarda el ele vererek birlikte çalıştığın o muhterem sima, büyük bir enerji ve büyük bir kuvvetle senin o feyizli eserlerini muhafaza edecek ve hiç şüphe yok bir kat daha kuvvetlendirecektir. Atatürk, sen mes’udsun, çünkü atası olduğun o kahraman milletini kalbinde yaşıyorsun ve daima yaşayacaksın”²⁶⁵

sözleri ile, Mustafa Kemal’in bedeninin bu dünyadan gitse de kendisinin unutulmayacağını, bir güneş gibi her zaman Türk milletini ısıtacağını ve yarattığı eserlerin daima yaşatılacağı için, kendisinin de bunlarla beraber yaşayacağını söylemişti.

²⁶⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.32.

Aynı oturumda konuşan Maraş Mebusu Alâettin Tiridoğlu;

“Arkadaşlar bence Atatürk etten, kemikten bir insan değildir. Atatürk bir zihniyettir, bir devrin zihniyetidir. Bütün cihanda bir tarih devrinin zihniyeti olan bu adam Türk milletinden gelmiştir ve Türk milletinin gururudur. Atatürk bir millî gururdur. Atatürk bütün Türk milletinin kalbinde tıpkı başımızda dalgalanan bir millî bayrak gibi bütün tarihi boyunca yaşayacaktır”²⁶⁶

diyerek, Mustafa Kemal’in fani bir beden değil, bir düşünüş biçimi olduğunu vurgulamıştı.

Aynı celsede konuşan İçel Mebusu Hamdi Ongun da;

“Arkadaşlar, yurdu kurtaran, evrensel devrimleri yapan ve yepyeni, dipdiri bir devlet kuran, şöhreti, sevgisi ulusal sınırları aşarak evrensel bir hal alan en büyük insan Atatürk olmamıştır. O büyük ölü, ebedî olan yurdunda, eserleri arasında, ulusunun gönlünde ve ruhunda yaşamaktadır ve daima yaşayacaktır”²⁶⁷

diyerek, Atatürk’ün bağımsız, laik, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının gönlünde yaşayacağını dile getirmişti.

İnsanlar ölünce bedenleri bu dünyadan gider fakat, geride bıraktığı eserler, başarılar ve yüreklerde bıraktığı iz daim kalır. Mustafa Kemal’in de bedeni bu dünyadan ayrılmasına rağmen, geride bıraktığı bağımsız Türkiye Cumhuriyet Devleti ve çağdaş, laik, insan haklarına saygılı ve özgür Türk milleti daima yaşayacaktır.

4.2.3. İnsanlar Üzerinde Bıraktığı Etki

²⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.35.

²⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.39.

İnsanlar üzerinde etki bırakmak için öncelikli şartlardan biri, düzgün, anlaşılır ve etkileyici bir şekilde konuşmaktır. Mustafa Kemal de bunu en iyi başarımlar arasında sayılabilir. O, üst düzey bir iletişim yeteneğine sahip bir liderdi.

“Acil modernleşme ihtiyacını açıklamak için bütün ülkeyi dolaşmıştır. Kendini son derece düzgün, dikkatli ve ikna edici bir şekilde anlatmıştır. “ Türk Gençliğine Hitabesi” ve Cumhuriyet’in ilanının Onuncu Yılı Konuşması” etkili söylevlerinin klasikleşmiş örnekleridir. Liderlik için açık bir amaca sahip olmak yeterli değildir. Bir lider, bu hedefini kendisini takip edenlere de iletebilmelidir”²⁶⁸.

Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâiyhası ile ilgili yapılan görüşmede konuşan Samsun Mebusu Ruşeni Barkın;

“Memleket battıktan sonra o, bir güneş olarak memleketin ufkuına çıktı. Onun ışığı bütün karanlık noktaları ışıklattı. Evet, böyle bir güneşti ki Türk olsun, yabancı olsun onun huzuruna çıkabilen en yüksek zekâlar ve kabiliyetler, güneşin karşısında sönen yıldızlar gibi söniyorlardı. Bunu inkâr edecek dünyada tek kimse yoktur. İşte bu güneşi insan olarak aramızda senelerce gördük. Gösterdiği istikamette yürüdük. Bütün dünyayı hayrette bırakan inkılâpları yaparken onu gördük. Onun güzel yüzünü, mübarek vücudunu her gün temas edercesine yakından görüyorduk. Onun madenî sesi her gün kulağıımıza geliyordu, onun güzel bakışları her an üstümüzde çağlıyor, parlıyordu. Atamızdı, hayatımızın kaynağı idi, yaşayışımızın en büyük kuvvet membaı idi. En karanlık dalgalar arasında en korkunç hâdiseler karşısında ilk hatırıımıza gelen “Atatürk idi. O var iken, ne olabilir derdik”

²⁶⁸ Hikmet Özdemir, **Atatürk’ün Liderlik Sırları**, Başkent Üniversitesi, Ankara, 2006, s. 81-82.

diyerek, Mustafa Kemal'in ölümü üzerine konuşurken O'nun Türk Milletine kazandırdıklarından, başarılarından ve Türk insanı üzerinde bıraktığı izden bahsetmiştir.

Ruşeni Barkın konuşmasının devamında, Mustafa Kemal öldükten sonra mebusların çil yavrusu gibi dağılmasını bekleyenlerin olduğunu söylemiş ve konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“Fakat bizi bugün birleşmiş bir yumruk gibi onun ruhu yanında milleti bütün istikbale hazırlamış olan ve hiç korkmadan, irkilmeden, sağa sola sapmadan ilelebet ileri daima ileri yürütecek olan onun en büyük mucizesidir. Evet gözünü kaparken yürüyün, bir olun, ben yine varım diyordu. Benim kanaatimce arkadaşlar, Atatürk'ün en büyük mucizesi kendi ölümünden sonra başlıyor. Yüz sene sonra gelecek olan nesil dünyanın en medeni, en üstün, en zengin, en mesud, en müreffeh vatanını görecek, bizi hatırlayacaktır. Diyecekler ki, onunla beraber yaşayan insanlar ne mesud insanlardı. Tarihi tetkik ederlerken bu günkü manzara gözlerinin önünde tecessüm edecek ve o büyük Atanın, o büyük kudretin birdenbire üful ettiğini kendisi ile beraber yaşayanlar gördüler de nasıl oldu da, çıldırmadılar diyecekler. Onun en büyük mucizesi işte bu gün bizim çıldırmadan ve dağılmadan onun gösterdiği yolda yürümemizdir”.

Aynı oturumda konuşan Yozgat Mebusu Sırrı İçöz;

“Muhterem arkadaşlar, Atatürk bizim, hepimizin canımız, ruhumuz, hayatımız, her şeyimizdi. Ne fayda ki onu elden kaçırdık. Şimdi huzurumuzda, bir cismi camid gibiyim. Maneviyatım, ruhum Atatürk'ün maneviyatı, ruhu huzurunda baş eğmiş bulunuyor. Kendisine soruyorum: Neden bizi yetim ve öksüz bıraktın?”²⁶⁹

²⁶⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.28-29.

sözleri ile, Kemal Atatürk'ün kendi ruhunda yer ettiğini ve onun ölümü ile ruhsuz kaldığını dile getirmişti.

4.2.4. Saygıya Layık Olması

Türk milletinin Mustafa Kemal'i sevip saygı göstermesinin arkasındaki nedenlerden biri, Onun kişiliğinde kendi öz benliklerini yeniden tanıma fırsatı bulmalarından, yeteneklerini ve karakterlerini onun bünyesinde yeniden canlandırmalarından kaynaklanmaktadır²⁷⁰.

Yalnızca Türk halkı değil en yakınındaki annesi dahi ona karşı saygı ile yaklaşmış ve saygıya layık bir liderin hak ettiği gibi davranmıştır.

Mustafa Kemal annesine karşı her zaman saygılı davranırdı. Onunla görüşeceği zaman her zamankinden daha fazla özenle hazırlanır ve izin almadan yanına gitmezdi. Yine böyle zamanlardan birinde Mustafa Kemal ile Zübeyde Hanım arasında şöyle bir diyalog geçmiştir:

“ Atatürk anasının elini öptü; Bayan Zübeyde oğluna elini uzatırken coşkun sevgisinin gözlerinde toplanan bütün ifadesiyle Atatürk'ü bağrına basmak istiyordu. Onu kucakladıktan sonra aziz Türk milletine eşsiz bir halaskâr kahraman veren ana olmak itibarıyla gururlanmalı idi. Fakat öyle olmadı, bahtiyarlığı gülen ve şirin yüzünden okunurken o büyük Türk anası kolları arasından uzaklaşan ciğerparesinin eline sarıldı. Atatürk;

“—Ne yapıyorsun anne!” dedi; elini çekmek istedi. Bayan Zübeyde, sükûnetle ve kat'i bir ciddiyetle:

²⁷⁰ Yalçın, a.g.e. s. 395.

“—Ben senin ananım, sen benim elimi öpmekle bana karşı olan vazifeni yapıyorsun, fakat sen vatani ve milleti kurtaran bir devlet reisisin. Ben de bu aziz milletin bir ferdiyim ve onun tebaasıyım. Elini öpebilirim,” cevabını verdi.

Oğlunun elini öpmekten ziyade Bayan Zübeyde, bu hareketiyle oğlunun mevkiinin en büyük ihtirama lâayık olduğunu etrafındakilere işaret ediyordu”²⁷¹

Çankaya’da geçen bu görüşmede Zübeyde Hanım ince zekâsı ile vermek istediğı mesajı çok iyi bir şekilde vermiş ve Türk milletinin kurtarıcısı sıfatı ile Mustafa Kemal’e karşı duyulması gereken saygıyı vurgulamıştır.

Atatürk’ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâiyhası ile ilgili yapılan görüşmede konuşan Yozgat Mebusu Sırrı İöz, Mustafa Kemal Atatürk’ ün mezarının yerleşim yerlerinin en yukarisında yapılmasını bir saygı gösterisi olarak istemiş ve şunları söylemiştir:

“Bu gün gazetede gördüm; Atatürk’ün mübarek cesedi muvakkaten, kat’i surette kabri taayyün edinceye kadar, müzede kalacaktır. Halk Atatürk’ü sağığında başında taşıdı ve onu maneviyatında da daima başında görmek istiyor. Hem de mübarek kabirlerinin Ankara’nın hiç bir noktasından aşağıda yapılmasına razı değiliz. Kalenin ortasında yüksek bir yere yapılacak, makamı mahsusuna defnedilsin ve uzaktan en evvel görenler ona tazim ile eğilsin. İcap ederse bütün malımızı, mülkümüzü de bu uğurda feda edebiliriz. Bütün arzumuz budur”²⁷².

Sırrı Bey Kemal Atatürk’e duyduğu saygıyı onun kabrinin şehrin en yüksek bir yerine yapılmasını istemek suretiyle göstermiştir. Bu saygı o kadar yüce ki Mustafa Kemal’in kabrinin dahi kendisi kadar yüce bir yerde olması istenmiştir.

²⁷¹ Turgut Gürer, Atatürk’ün Yaveri Cevat Abbas Gürer Cepheden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl, Gürer Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 94-95.

²⁷² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.29.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısında konuşan Balıkesir Mebusu A. Süreyya Örgėevren, Gazi Mustafa Kemal'in ölümünden duyduğu acıyı cümlelere dökmüştür. Süreyya Örgėevren, Mustafa Kemal'in ölümünün cihanşümul bir etki yaptığını ve bunun ardından dünya milletlerinin Mustafa Kemal ile ilgili neler itiraf ettiklerine değinmiştir:

“Diyorlar ki: Türk bütünlüğünün bu günkü mutlak tesanüd mucizesi, Atatürk'ün en hayret-bahş eseridir.

Diyorlar ki; Onun ruh kuvveti ve azmü iradesi, kim olursa olsun diğer her hangi bir şefi sarsabilecek zorlukları yenmesine kâfi gelmiştir. Dünya yarattığı gündən beri talileri tersine çevirmiş olan tek insan Atatürk'tür.

Diyorlar ki; Atatürk tarafından hazırlanıp kendisi tarafından idare edilmiş olan Türk inkılâbı, erkek, kadın bütün vatandaşlara Türkiye'nin evvelki nesillerinden hiç birine nasip olmamış hür, tam ve emin bir hayat verdi. Avrupadaki şeflerden hiç biri daha fazlasını yapmamış ve bu kadar zorlukları yenememiştir.

Diyorlar ki; insanları sevk ve idare eden büyük çehreler arasında yeni Türkiye'nin banisi Atatürk'ünki kendine has çizgilerle ayrılmaktadır. Tarihte çok, pek çok inkılâpçılar görüldü; fakat hiç biri Atatürk'ün cesaret ettiği ve muvaffak olduğu şeyleri yapamadı.

Diyorlar ki, Atatürk, on beş yılda, gençlik ve kuvvetle dolu, kudretli, istediğini ve nereye gittiğini bilen yeni Türkiye'yi yaratmağa muvaffak olmuştur.

Diyorlar ki, Atatürk tabiatın kudretidir.

Diyorlar ki, Büyük Türk, büyük Balkanlı, büyük adam; bütün dünya modern tarihinin en büyük çehrelerinden biridir.

Diyorlar ki, Atatürk'ün Türkiye'de yaptığını hiç bir kimse, hiç bir tarafta yapmadı. İlham ettiği kimseler ve kendi prensiplerine göre kurduğu yeni nesil onun eserine devam edeceklerdir.

Diyorlar ki, Atatürk; karakteri yapıcı elemanlarla büyük bir vatanperverliğin ve demirden bir iradenin birleşmiş bir timsalidir.

Diyorlar ki; Atatürk, arkasında istikbalinden korkmayan kuvvetli, millî bir devlet bırakmıştır.

Diyorlar ki; bir adam, yeni bir Türkiye yarattı. Dikkate değer müessir hareketi ile devlet reisleri arasında biricik bir vaziyete sahip olan yalnız Atatürk'tür.

Diyorlar ki; Atatürk Türkiye'yi yeniden yaptı ve emin bir yol üzerinde ileri yürüyüşüne devam eden bir memleket bıraktı.

Diyorlar ki; Atatürk; dâhi, harikalar yaratan, teşkilâtçı, idareci ve kurtarıcı en büyük insandır.

Diyorlar ki; Atatürk; muazzam bir yapıcı bir vatan babasıdır.

Diyorlar ki; Atatürk asker, politikacı, idareci, inkılâpçı olarak emsalsiz bir dâhidir.

Diyorlar ki; seciyesi ve hayatı itibari ile insanlara en yakın olan Atatürk, eserleri ile beşeriyetin üstüne çıkan biricik inkılâpçudur”²⁷³.

Süreyya Bey, Mustafa Kemal'in sadece Türk milleti tarafından değil birçok dünya milletleri tarafından da saygıya değer olarak görüldüğünü bu konuşmasıyla dile getirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ölmeden önce, herkes tarafından hürmet edilen ve sayılan güçlü, itibarlı yeni bir Türk devleti yaratma amacına ulaşmıştı. Bu özelliği onun, Türk halkı ve dünya halkları arasında saygıya layık bir lider olmasını sağlamıştı.

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihasının görüşüldüğü toplantının ikinci celsesinde konuşan Çoruh Mebusu İlyas Sami Muş duygularını bir beyitle dile getirmiştir:

“...Bir faninin cesedi öldükten sonra, sahibine yani toprağa tevdi olunduktan sonra ruhunun, bütün efradü ailesi, kendinden sonra, fazilet, şuur, rüşd ve ilhamı altında ne yaptığını görmek için bekler diye bir anane vardır. Onun için tekrar Ata'nın ruhu huzuruna hitap ile realitesini, mesaisini ve ölümü günlerinin Büyük Meclise verdiği ilhamı muhtasaran arz edeceğim:

²⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.37.

*Realitesi: bu parçadır.
Fıtratın bir milleti mesud eden her kuvveti
Daima bir ferde vermektir kadim âdeti
İşte (karanlık günlerde her ferdin cevheri bir araya toplanıp ondan bir Kemal
timsali meydana gelmiştir).*

Bu Atatürktür²⁷⁴.

Mustafa Kemal, Ulusal Bağımsızlık Savaşı ile Anadolu'da yaşayan farklı etnik kimlikleri bir bayrak altında ve ortak amaç etrafında birleştirerek Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurmuştu. Böylece, Türk halkı bu topraklar üzerinde özgürce yaşama hakkına sahip olmuştu. Bu hakkı kendilerine veren Kemal Atatürk'ü unutmayan Türk milleti, her zaman ona saygı duymuştu. Öyle ki bu saygı, onunla ilgili yapılan konuşmalarda ve onu anlatan yazınlarda kendini göstermişti.

4.2.5. Mustafa Kemal'e Duyulan Saygının Hitaplara Yansıması

Bireyler birbirleri ile konuşurken ya da birbirlerinden bahsederken çeşitli hitaplar kullanmışlardı. Hitaplar hislerimizi yansıtmak için belki de en kısa ve zahmetsiz yöntemdir. İnsanlar sevdiği, saygı duyduğu kişilere bunu ifade etmek için ya da birisinden bahsederken onun hakkındaki düşüncelerini dile getirmek için kısacık bir hitap cümlesine ihtiyaç duyabilirler. İşte Mebuslar da Mustafa Kemal'e duydukları saygıyı ondan bahsederken kullandıkları bazen kısa bazen cümlelere dökülen hitaplarla anlatmışlardır.

²⁷⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C.27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.35.

Meclis toplantılarında söz Mustafa Kemal'den açıldığı zaman ona yönelik kullanılan hitaplara göz atılacaktır:

5.7.1931 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde Elazığ Mebusu Fazıl Ahmet Bey ve iki arkadaşının, bazı gazetelerin takip ettikleri neşriyat farzı hakkında Hükümetçe ne tedbir alındığına dair istizahı ve Hükümetin itimat reyi alması ile ilgili uzun bir toplantı yapılmıştır. Görüşmede konuşan Edirne Mebusu Şeref Bey, Atatürk'ün Samsun'a ayak basması ile birlikte yalnız Türk Milleti için çalışmaya başladığını söylemişti. Konuşmasının devamında Mustafa Kemal'den bahsederken Şeref Bey, "*Büyük Gazi Mustafa Kemal, Türkün Şerefli Evlâdı*"²⁷⁵ diye bir hitap kullanmıştı.

20.06.1932 tarihli Meclis toplantısında konuşan Kastamonu Mebusu Suat Bey, gençlere iyi bir eğitim verilmesi konusundaki sözlerinin devamında Kemal Atatürk'e "*Bizim Büyük Mürşidimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri*" diye hitap etmişti²⁷⁶.

9.7.1932 tarihli meclis toplantısının ikinci celsesinde Cemiyeti Akvama duhul davetini mutazammın Türkiye'nin Bern Elçiliği vasıtası ile tebliğ edilen davetname üzerine Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Beyin Beyanatı ele alınmıştı. Bu görüşmede konuşan İzmir Mebusu ve Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Bey Türkiye'nin Cemiyet'i Akvama davet edilmesi hakkındaki konuşmasının devamında

²⁷⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, Fevkalade İçtima, C. 3, Yirmi İkinci İnikat, Ankara, 5 -VII- 1931 Pazar, S.21.

²⁷⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 1, C.9, Altmış Altıncı İnikat, Ankara, 20-VI-1932 Pazartesi, S. 194.

Mustafa Kemal'e yönelik, "*yeni Türkiye Cumhuriyetinin namdar Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleri*"²⁷⁷ hitabını kullanmıştı.

12.6.1933 Pazartesi günkü meclis toplantısında Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin Kanunu Medenin 452' nci maddesi dairesindeki tasarruflarının, mahfuz hisseler hakkındaki hükümden müstesna olduğuna dair 1/750 numaralı kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası ele alınmıştı. Mazbatanın okunmasının ardından Esbabı Mucibe Lâyihası okunmuştur. Bu layihada Mustafa Kemal anılırken;

*"... Vatanın kurtarılması ve istiklâline kavuşması davasının büyük timsali ve Türkiye'nin yeni bir Devlet olarak kurulması işinin yegâne başarıcısı bulunan Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin büyük şahsiyetleri"*²⁷⁸

şeklinde uzun bir hitap cümlesi kullanılmıştı.

Aynı metinde Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik şu uzun hitap cümlesi de kullanılmıştı:

*"Cihan tarihinde benzerine pek az rastlanan ve Türklüğün çok eski ve pek şanlı varlığının yüksek asaleti ile uygun olarak yeni baştan kurulup dal budak salması işini başaran ve bu çetin dava uğrunda rastladığı her müşkülü yenen Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin büyük şahsiyetleri"*²⁷⁹

7.6.1934 tarihli meclis toplantısının birinci celsesinde 1/335 numaralı İskân Kanunu Lâyihası ve İskân Muvakkat Encümeni mazbatası görüşülmüştü. Görüşmede ilk olarak konuşan Kütahya Mebusu Naşit Hakkı Bey Türklerin Mustafa

²⁷⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 1, C. 9, Seksen Birinci İnikat, Ankara, 9 – VII- 1932 Cumartesi, S.540.

²⁷⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 16, C. 2, Yetmişinci İnikat, Ankara, 12-VI- 1933 Pazartesi, S.45.

²⁷⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 16, C. 2, Yetmişinci İnikat, Ankara, 12-VI- 1933 Pazartesi, S.46.

Kemal'in etrafında toplandığını söylediği sözlerinde Mustafa Kemal'e "...dünyanın en büyük inkılâpçısı ve Türklüğün büyük kurtarıcısı Gazi Mustafa Kemal" diye hitap etmiştir²⁸⁰.

Malatya Mebusu İsmet İnönü ve arkadaşlarının, Kemal öz adlı Cumhuriyet Reisine verilen soyadı hakkında kanun teklifi ve Dâhiliye Encümeni mazbatasını, "Ulu Cumhuriyetimize" diye başlamaktadır.

Yine aynı toplantıda konuşan Başvekil ve Malatya Mebusu İsmet Paşa : " İnanıyoruz ki "Atatürk" adı ile Büyük Türk ulusu en büyük oğluna en büyük, en saygılı hitabını yapmış olacaktır" ²⁸¹ diyerek, "Atatürk" adının Mustafa Kemal'e yakışan bir hitap olduğunu söylemişti.

26.11.1934 tarihli TBMM toplantısında Gaziantep Mebusu Reşit Bey Reşit Bey, Kuvayı Milliye'ye iştirak etmeyenler ve Kuvayı Milliye aleyhinde davranışta bulunanların memuriyetten çıkarıldığını söylediği sözlerine şöyle devam etmişti:

"Bugün memuriyette bulunan öyleleri vardır ki Kuvayı Milliye aleyhinde casusluk yapmışlardır. Fakat ne çıkar. Büyük Şefimiz Atatürk, herkesin ayarını altın mı, gümüş mü, bakır mı meydana çıkarmıştır. Bugün bakır olan aradan zaman geçmekle altın olamaz"²⁸².

Reşit Bey, burada Mustafa Kemal'i anarken " Büyük Şefimiz Atatürk" şeklinde bir hitap kullanmıştı.

²⁸⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtîma 3, C. 23, Altmış beşinci İnikat, Ankara, 7 -VI- 1934 Perşembe, S.67.

²⁸¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtîma 4, C. 25, Yedinci inikat, Ankara, 24. XII - 1934 Cumartesi, S.35.

²⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtîma 4, C.25, Sekizinci inikat, Ankara, 26 - XI - 1934 Pazartesi, S.49.

17.12.1934 tarihli meclis toplantısında Kocaeli Mebusu İbrahim Süreyya'nın, Kemal öz adlı Cumhur Reisine verilen “*Atatürk*” soyadının hiçbir kimse tarafından öz ve soyadı olarak kullanılmaması hakkında kanun teklifi ve Dâhiliye Encümeni mazbatasını ele alınmıştır. Bu toplantıda konuşan Kocaeli Mebusu İbrahim Süreyya Mustafa Kemal'den bahsederken “*Türk Ulusunun Ulu Kurtarıcısı*”²⁸³ diye bir hitap kullanmıştı.

23.12.1934 tarihli meclis toplantısında Başkan General Kâzım Özalp'ın, Meclisin dördüncü devresinin kapanması münasebeti ile ilgili nutku ele alınmıştı. Kâzım Özalp konuşmasının sonunda başarılarının kaynağı olarak Mustafa Kemal'i göstermiş ve Onu “*Uluğumuz Atatürk*”²⁸⁴ şeklinde bir hitapla anmıştı.

7.3.1935 tarihli Meclis toplantısının ikinci celsesinde General İsmet İnönü'nün kurduğu yeni bakanlar heyetinin programı görüşülmüştü. Görüşmede konuşan Erzurum Mebusu Nakîye Elgün Türk Milletinin birlik ve beraberlik içinde yaşadığını ifade ettiği konuşmasının devamında “*Bize bu güzel günleri ve bu güzel anları yaşatmış olan, ta ilk gününden beri bize rehberlik eden, önderlik eden Ulu Gazimiz Atatürk Hazretlerine*”²⁸⁵ diye övgüsel bir şekilde hitap etmişti.

TBMM'nin 31.7.1936 tarihli Seksen birinci in'ikad'ının birinci celsesinde Boğazlar Rejimi hakkında Montreux'de 20 Temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelenamenin tasdikine dair kanun lâyihası ve Hariciye ve Milli Müdafaa

²⁸³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İctima 4, C. 25, On sekizinci İnikad, Ankara, 17-XII-1934 Pazartesi, S.202.

²⁸⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İctima 4, C. 25, Yirmi birinci inikad, Ankara, 23 - XII - 1934 Pazar, S. 310.

²⁸⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima F, C. 1, İkinci inikad, Ankara, 7 - III - 1935 Perşembe, S.32.

Encümenlerinden mürekkeb Muhtelit Encümen mazbatası okunduktan sonra söz alan mebuslardan Çanakkale Mebusu Ziya Gevher Etili; “*Ezeli Türkün önünde parlak bir ebediyet ufku...*”²⁸⁶ diye devam eden sözlerinin başında Mustafa Kemal’i “Ezeli Türk” diye anmıştı.

Aynı TBMM toplantısında konuşan Berç Türker; “*Bugün Türk ulusu askeri zaferler kazanmış, siyasi zaferler kazanmış bir uludur. Ve kendisini çok bahtiyar biliyor. Çünkü başta Atatürk gibi yaratıcı ulu bir önderi vardır*”²⁸⁷ diyerek, Mustafa Kemal’in büyüklüğüne dikkat çekmişti.

Yine aynı Meclis toplantısında konuşan Seyhan Mebusu Cavit Ural, Montrö müzakerelerinin uzun sürmesinden bahsettikten sonra bu durumun Türk Milletinin yurt işlerindeki büyük hassasiyetini dünyaya gösterme fırsatı verdiğini söylemişti. Cavit Ural, sözlerinin devamında Türklerin tek beden olarak hareket ettiğini ve bunun da Mustafa Kemal’in sayesinde olduğunu belirtmişti. Cavit Ural sözlerini Mustafa Kemal’e “*Büyük Türk Milletinin Ulu Önderi*”²⁸⁸ diyerek devam ettirmiş ve onu “Yüce bir Kudret” olarak nitelendirmiştir.

Bu görüşmede söz alan Erzurum Mebusu Nakiye Elgün, Lozan Anlaşmasında çözülemeyen Boğazlar sorununun Mustafa Kemal’in izni ile Lozan’dan On üç sene sonra çözüldüğünü belirttiği sözlerinin devamında Atatürk’e “*Dünyanın en büyük adamı ve bizim Atamız*”²⁸⁹ diye hitap etmişti.

²⁸⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnikad, Ankara, 31 - VII - 1936 Cuma, S.311.

²⁸⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnikad, Ankara, 31 - VII - 1936 Cuma, S. 318

²⁸⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnikad, Ankara, 31 - VII - 1936 Cuma, S.323.

²⁸⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C.12, Seksen Birinci İnikad, Ankara, 31-VII-1936 Cuma, S.324.

5.2.1937 tarihli meclis toplantısında konuşan Muğla mebusu Hüsnü Kitabacı, yaptığı konuşmasında Mustafa Kemal'den söz etmiş ve “*Atatürk gibi yüksek bir deha*”²⁹⁰ diyerek Atatürk'ü anmıştır.

Bu toplantıda konuşan Erzurum Mebusu Aziz Akyürek Mustafa Kemal'den bahsederken; “*Türk yurdunun büyük kurtarıcısı Atatürk*”²⁹¹ şeklinde bir hitap cümlesi kullanmıştı.

Yine aynı toplantıda konuşan Muğla Mebusu ve Dâhiliye Vekîlî Şükrü Kaya, Türk Milleti'nin vatan sahibi olmasında Mustafa Kemal'in rolünden bahsetmiş ve şu hitap şekli ile Kemal Atatürk'ü anmıştı: “*Büyük deha, Atatürk...*”²⁹²

24.5.1937 tarihli Meclis toplantısında 1937 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası görüşülmüştü. Toplantıda konuşan Afyonkarahisar Mebusu Berç Türker Türkiye Cumhuriyeti'nin dünya yüzünde emniyet ve sulhun tahakkuku için Mustafa Kemal'in gösterdiği yolu takip ettiğini söylemişti. Berç Türker Mustafa Kemal'in idaresinden bahsederken; “*Atatürk gibi Ulu bir Şefin idaresinde*” cümlesini kullanmıştı.

Berç Türker konuşmasına devam ederken Türk Milletinin kendini çok bahtlı hissetmesi gerektiğini söylemiş ve nedenini şuna bağlamıştı:

“...Çünkü yurdun başında Atatürk gibi yüksek bir Şefimiz, kurtarıcı, yapıcı ve yaratıcı Ulu bir önderimiz vardır”²⁹³.

²⁹⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, C. 16, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma, S.63.

²⁹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, C.16, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma, S.68.

²⁹² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, C.16, Otuz Üçüncü İnıkad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma, S.72.

²⁹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İctima 2, C.18, Altmış üçüncü İnıkad, Ankara, 2 4-V-1937 Pazartesi, S.189.

1937 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası'nın görüşüldüğü toplantıda ilk olarak Maarif Vekâleti bütçesi görüşülmüştü. Görüşmelerde konuşan Eskişehir Mebusu İstamat Özdamar Mustafa Kemal'in yaptığı Harf İnkılâbı sayesinde köylere kadar kültürün yayıldığından bahsetmiş ve Mustafa Kemal'e "*Ulu Önderimiz, büyük güneşimiz Atatürk*"²⁹⁴ diye hitap etmişti.

2.6.1937 tarihli meclis toplantısında Ankara'da bir Tıp Fakültesi tesisi hakkında kanun lâyihası ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet ve Bütçe Encümenleri mazbataları ele alınmıştı. Bu celsede konuşan Zonguldak Mebusu Dr. Mitat Altıok nesillerin değişiyor olmasına rağmen doktorların heyecanlarının asla durmadığını söylemiş ve bunun nedenini de Mustafa Kemal'in ilham kaynağı olan büyüklüğünden kaynaklandığını belirtmişti. Mitat Bey Kemal Atatürk'ten bahsederken "*Büyük Türk inkılâbını yaratan Atatürk güneşinden, ilham kaynağı olan o sonsuz kudretten...*"²⁹⁵ şeklinde bir hitap kullanmıştı.

14.6.1937 Pazartesi günü meclis içtimasında Sancağın mülkî tamamîyetini tekeffüle, Türkiye - Suriye hududunun teminine dair muahede ve anlaşmanın ve bunlar ile beraber imza ve teati olunan beyanname, mektup ve protokollerin tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Hariciye Encümeni mazbatası ele alınmıştı. Bu celsede

²⁹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 18, Altmış Beşinci İnikad, Ankara, 26 -V -1937 Çarşamba, S.248.

²⁹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmişinci İnikad, Ankara, 2 - V I - 1937 Çarşamba, S.41

konuşan Bursa Mebusu Dr. Sadi Konuk, Mustafa Kemal ile ilgili konuşurken şu hitabı kullanmıştı: “*Milli birliğimizin en büyük sembolü olan Atatürkümüz*”²⁹⁶

TBMM’nin 27.5.1938 tarihli içtımasında konuşan Maraş Mebusu Hasan Reşid Tankut, Mustafa Kemal ile ilgili konuşurken; “*Türk milletinin gözbebeği ve bütün dünyanın hürmet ve takdirle sevdiği büyük bir Devlet reisi*”²⁹⁷ diye bir hitap kullanmıştı.

13.6.1938 Pazartesi günkü İçtımada Başvekil Celal Bayar imzalı ulusal bayram ve genel tatiller hakkındaki 2739 sayılı kanunun 2’ nci maddesine bir fıkra ve mezkûr kanuna bir madde ilâvesine dair kanun lâyihası ve Dâhiliye Encümeni mazbatasını okunmuştu. Mazbata okunduktan sonra Esbabı Mucibe layihası ele alınmıştı. Layihada Mustafa Kemal’den bahsedilmiş ve “*En Büyüğümüz Atatürk*”²⁹⁸ şeklinde bir hitap kullanılmıştı.

22.6.1938 tarihli Meclis içtımasında İstanbul elektrik şirketi imtiyazı ile tesisatının satın alınmasına dair olan mukavelenin tasdiki hakkında kanun lâyihası ve Nafia ve Bütçe Encümenleri mazbataları görüşülmüştü. Görüşmelerde konuşan İçel Mebusu Fikri Mutlu, Mustafa Kemal’den bahsederken “*Atatürk güneşi*”²⁹⁹ diye bir hitap kullanmıştı.

²⁹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş altıncı İnikad, Ankara, 14-VI- 1937 Pazartesi, S.306.

²⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C.25, Altmış Sekizinci İnikad, Ankara, 27.V.1938 Cuma, S. 251.

²⁹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C.26, Yetmiş Beşinci İnikad, Ankara, 13-VI-1938 Pazartesi, S. 248.

²⁹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, C. 25, İçtima 3, Yetmiş Dokuzuncu İnikad, 22-VI-1938 Çarşamba, S.258.

14.11.1938 tarihli meclis toplantısında söz alan mebuslardan biri de Sivas Mebusu Remzi Çiner'di. Remzi Bey, Mustafa Kemal'i "*Maneviyatımızda ebedî ve mukaddes bir varlık olan Ulu Atatürk*"³⁰⁰ diyerek anmıştı.

22.5.1939 tarihli Meclis toplantısında 1939 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatasını incelenmişti. Mazbatanın ele alındığı celsede konuşan Manisa Mebusu Refik İnce, bütçe ile ilgili fikirlerini beyan ettikten sonra konuşmasını Mustafa Kemal ile ilgili sözleriyle noktalamıştı. Refik Bey, Atatürk'ten bahsederken; "*En büyüğümüz ve Ebedî Şefimiz Atatürk*"³⁰¹ diye bir hitap kullanmıştı.

29.5.1939 tarihli meclis toplantısında 1939 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatasını ele alınmıştır. Bu toplantıda ilk olarak, Ziraat Vekâleti bütçesi görüşülmüştür. Bu görüşmede konuşan Giresun Mebusu Fikret Atlı, konuşmasına TBMM'nin azalarını selamlayarak başladıktan sonra "*Ebedî Şefimiz Atatürk 'ün önünde tazimle eğilirim*"³⁰² diyerek, Mustafa Kemal Atatürk'e karşı yüceltici bir hitap şekli kullanmıştı.

4.2.6. Yön Gösterici Özelliği

Mustafa Kemal, daha Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman bundan rahatsız olmuş ve gerekçelerini Osmanlı kabinesine anlatmak istemişti. Mütareke olduğu gibi uygulanırsa Türk topraklarının işgal ve istilaya uğrayabileceğini

³⁰⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C.27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.40.

³⁰¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, İçtima F. , C. 2, On Dördüncü İnikad, Ankara, 22- V - 1939 Pazartesi, 146.

³⁰² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, İçtima F, C. 2, Yirminci İnikad, Ankara, 29-V-1939 Pazartesi, S. 355.

düşünüyordu. Bu düşünce ile Osmanlı kabinesine yol göstermeye çalışmış fakat başarılı olamamıştı. Kemal Atatürk'ün düşünceleri doğru çıkmıştı. Artık yapılacak tek şey topraklarını kurtarmaktı. O da bu defa Türk milletine kurtuluş yönünü göstermiş ve bu yöne doğru giden halk başarıya ulaşmıştı³⁰³.

14.11.1938 günkü meclis içtimasında Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatasını görüşülmüştü. Toplantıda konuşan Burdur Mebusu İbrahim Necmi Dilmen;

“Atatürk... Ölüm. Bu iki sözü nasıl bir araya getirebildik, nasıl böyle bir ihtimal tasavvur edilebildi? Bunu havsalaya sığdırmak bile güçtür. Fakat o duyduğumuz acıyı daha evvelden tahfif etmeği düşünmüştü. Daha senelerce evvel söylemişti: «İki Mustafa Kemal vardır. Biri ben; fâni Mustafa Kemal, Öteki; milletin daima içinde yaşattığı Mustafa Kemaller idealidir. Ben onu temsil ediyorum». Çok defa tekrar etti:

“ Her hangi bir tehlike anında ben zuhur ettimse beni bir Türk anası doğurmadı mı? Türk anaları daha Mustafa Kemaller doğurmayacak mı? Feyiz milletindir, benim değildir.” Hakikaten onun acı gaybubetine ağlıyorken onun yüksek terbiyesi altında Türk analarının millet içinde Mustafa Kemalleşmeğe namzed insanlar yaratmış olduğunu ispat edecek manzaralar gördük. ...Ancak onun bu kadar senelik terbiyesi içindedir ki biz bu kadar metin, heyhat, onun acısına dahi dayanabilir kuvvette bir millet olmuşuzdur”³⁰⁴

sözleri ile, Mustafa Kemal'in ölümü ile ilgili duyduğu üzüntüyü dile getirmiş, fakat Mustafa Kemal'in ölmeden önce gösterdiği yoldan bahsetmişti.

³⁰³ Falih Rıfıkı Atay, *Atatürk'ün Anıları* (1914- 1919),s.72.

³⁰⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.34.

Türk bağımsızlık savaşının önderi Mustafa Kemal Atatürk, milletinin kara yazgısını değiştirmiş, tarihin akışına yön vermişti. Hedefleriyle, düşünce yapısıyla, geride bıraktığı eserleriyle yaşamış ve fikirleriyle Türk milletine yol göstermişti.

4.2.7. Atatürk'ün Kabul Görülme Nedeni

Kemal Atatürk'ün bir lider olarak tüm dünyada kabul görmesi takdire şayan bir özelliktir. Çünkü bu bir vasıftır. Halkı için yaptıkları sayesinde Türk milletinin onu kabul etmemesi gibi bir durum yoktu ama onun kişiliğinin dünya ulusları arasında kabul görmesi ve örnek alınması büyük bir şeydir.

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihasının görüşüldüğü TBMM açık oturumunda konuşan Muş Mebusu Hasan Reşîd Tankut;

“...İnsanüstü denen bu harikalar, beşeriyeti kısmen olsun, yürüdükleri yoldan daha doğru ve daha kolay bir yola sokmak ve düştükleri çamurlardan çıkarıp arıtmak kudretini gösterebilen büyük zekâlardır. Muharrirler bunların karakterlerini yaparken bazen kahramanlar ismini, bazen da devler tabirini kullanırlar. Titanlar büyük insanlardır.

Atatürk öldükten sonra cihan matbuatında gördüğümüz vasıf ve tarifler, bu büyük adamın yeryüzü kahramanlarının ve titanlarının ayrı ayrı haiz olduğu vasıflara toptan tasarruf ettiğini gösterdi.

Atatürk büyük bir Türk babası sıfatı ile milletini bağrına basmış ve bütün aşkını ona vermiş bir varlıktı”³⁰⁵

sözleri ile, Mustafa Kemal'in Türk milleti tarafından kabul görülme sevilmesinin nedenlerini açıklamıştı.

³⁰⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.36.

Başlattığı ve yön verdiği Türk Kurtuluş mücadelesini başarıya götürmekle, Türk topraklarını parçalanmaktan, Türk halkını esir olmaktan kurtaran Mustafa Kemal, bunlarla da yetinmemişti. Cumhuriyet rejimi ile Türk halkına milli egemenlik yolunu açmış ve kendi geleceğinden kendisi sorumlu hale getirmişti. Ardından gelen inkılâplar sayesinde Türk halkını çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmayı hedeflemişti. Bütün bunların yanında bir de kurulan devletin ve oluşturulan düzenin gelecekte ayakta kalabilmesi için gereken yolu da çizen Kemal Atatürk, Türk milleti tarafından en yüce yere konulmuştu.

İzmir Mebusu Kâmîl Dursun;

“Cumhuriyet bayramının 15’nci yıl dönümüne tesadüf eden cumartesi günü herkes gibi cumhuriyetin sevinç ve neşelerini duyuyordum. Yalnız bu sevincimi bozan bir düşünce vardı. Çünkü büyük Şef Atatürk hasta idi ve ağızdan ağıza sızan haberler onun mukaddes maddî hayatının üfule doğru gitmekte olduğunu anlatıyordu. Bu endişe ile onun gençliğe ve kahraman ordumuz da dâhil olduğu halde bütün millete emanet ettiği cumhuriyetin yıl dönümü törenine iştirak için evimden çıktığım vakit muhitte ve her nasiyede hem sürûr, hem keder görüyor gibi idim. Büyük Kamutayda da arkadaşlarımın aynı halde olduğunu seziyordum. Merasim başladı. Riyaseti Cumhur salonuna giriyorduk. Gözlerim salonda her sene olduğu gibi o büyük kurtarıcıyı, büyük koruyucuyu, büyük kurtarıcıyı, hulâsa o büyük varlığı aradı. Bulamadı. Derhal sarsıldım ve tebrikleri kabul eden muhterem reisimizin yüzünün de sapsarı kesilmiş olduğunu gördüm. Salondan çıkarken düşmemek için çok gayret sarf ettim. Aradan on gün geçti. Çıkan bir tebliğ bütün milletin hiç beklemek istemediği büyük acıya doğru daha çok yaklaştığımızı ilân ediyordu.

Nihayet 10 teşrinisani perşembe günü kara haber her tarafı kapladı. Bütün millet mateme gark oldu. Çarşılarda, sokaklarda, mekteplerde, evlerde, her yerde herkes bu canhıraş acıyı duydu. Türkiye umumî bir matemhane manzarası aldı. Harice akseden bu kara haber bütün dünyayı sardı ve sarstı. Ona bütün küre-i arz halkı ağladı. Çünkü insanlık en büyük evlâdını kaybetmişti. Memleketimizde eski bir tabir vardır: Yedisinden yetmişine kadar. Hâlbuki bu tabiri bu elim hâdise genişletti. Beş yaşından yüz beş yaşına kadar herkes ağladı. Hıçkırıkları ile memleketi baştanbaşa matemhaneye çevirmişlerdi”³⁰⁶

sözleri ile, Kemal Atatürk’ün çok sevildiği için ölümünün sadece Türkiye’de değil, bütün dünyada derin izler bıraktığını dile getirmişti. Yaptığı hizmetler sayesinde Türk milletinin sevgisini ve takdirini kazanan Mustafa Kemal, daima bu sevgi ve saygıya layık olmaya çalışmıştı.

Konuşmalardan da anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal Atatürk’ün kabul görülme nedeni kısaca; vatanını ve milletini en yüce duygularla sevmesi ve buna uygun olarak onların geleceği için gerektiği yerde kendi canını feda etmeyi göze almasıdır.

Türk topraklarının düşman işgalinden kurtulduğu günlerde, hala toprakları işgal altında olan diğer milletler için Mustafa Kemal’in başlatıp başarıya ulaştırdığı mücadele bir örnek olmuştu. Böylece Kemal Atatürk sadece Türk milleti için değil, diğer esir milletler için de bir kurtarıcı olarak görülmüştü. Atatürk’ün hem Türk milleti hem de başka milletler arasında sevilip sayılmasının nedenlerinden biri de budur.

³⁰⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü İnikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi, S.38.

SONUÇ

Türk milletini Birinci Dünya savaşının karanlık günlerinden 1922' nin parlak günlerine ulaştıranların başında Atatürk ve onun güçlü kişiliği yer almaktadır. Kişilik, insanın yaradılışından gelen vasıfların açığa çıkması ve bireyin hayat boyu edindiği tecrübelerle birleşince ortaya çıkar. Yani kişilik içten gelen vasıflar ile dış çevreden edindiğimiz tecrübeler, gördüğümüz eğitim, bulunduğumuz ortam gibi faktörlerin birleşiminden ortaya çıkar. Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliğinin oluşmasında da aldığı eğitim, okuduğu kitaplar, yaradılışından gelen pratik zekâsı, olayları kavrayış ve yorumlayış biçimi etkili olmuştur.

Kemal Atatürk'ün Türk halkını istiklaline kavuşturma çabası sadece dış güçlere karşı değil ülke içindeki istiklal yoluna taş koymak isteyenlere karşı da verilmiştir. Durum böyle olunca işler iki kat daha zorlaşmış oluyordu. Bunlarla mücadele etmek için Milli Mücadele Liderinin üstün bir kişiliğe sahip olması gerekmektedir. Olası bir tehlikeyi uzak görüşlülüğü ile sezip, stratejik kararlar almalı; kararlılıkla ve fedakârlıklarla zorlukların üstesinden gelmeli, zekâsı ile dost ve düşmanlarının beynine hitap etmeli, hitap ettiği halka karşı etki kuvveti yüksek bir imaj uyandırmalı, onlara doğru yolu gösterebilmeliydi. Kuracağı yeni devleti yaptığı inkılâplarla çağa uydurmalı, halkı başarı için motive etmeli ve yeri geldiğinde affetmeyi bilmeli idi. Mustafa Kemal Yeni Türk Devletini kurarken işte bütün bunları başarı ile yapmış, hür ve refah içinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti hedefine ulaşmıştır.

Mustafa Kemal'in ilk ve öncelikli amacı olan vatanın kurtarılması ve tam bağımsızlığın sağlanması için askeri başarılar gerekliydi

Kemal Atatürk'ün aldığı askeri eğitim onun kişiliğini şekillendiren bir faktör olmuştur. Mustafa Kemal'in Harp Okulu ve Harp Akademisinde öğrenci olduğu dönem, Osmanlı Devletinin siyasî, sosyal, askerî, iktisadî açıdan bir çöküntü içinde olduğu döneme denk gelmekteydi. Üstelik bu dönemde Balkanlardaki isyanlar ve kargaşalar ülkeyi kötü etkiliyordu. Bu gidişe Mustafa Kemal dur demiş ve askerî dehası sayesinde en az zararla Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurmuştu

İyi bir siyasetçi olan Mustafa Kemal, muhatabını fikir ve zekası kadar düşüncelerine yaklaştırmırdı. O, siyasetçi olarak, emir ve zorlayıcı davranışlar yerine ikna edici bir tavırla siyaset yapmayı hedeflemişti.

Atatürk'ün çok yönlü kişilik özelliklerinden biri de üzerinde pek durulmayan “sosyal kişiliği” dir. Sosyal kişilik, bireyin ait olduğu toplum içinde kendine özgü duygu, düşünce, inanç, alışkanlık, tavır ve belirli davranışlar kazanarak geliştirdikleri kişilik sistemi gereği o toplum içinde üzerlerine düşen sosyal rolleri gerçekleştiren üye olmalarıdır.

Kahraman bir Asker, Siyasi Başkan ve İnkılâpçı bir lider olan Atatürk'ün bunların dışında birde insani yönü de vardır. Örneğin; yakınlarına karşı fazlasıyla hoşgörölü, düşmanlarına karşı bile sınırlarına hâkim olabilen bir mizacı vardı.

Mustafa Kemal Paşa, savaş meydanlarının zor şartları altında yaşamasının yanında sosyal hayatında nazik, terbiyeli ve zeki bir beyefendi olarak tanınırdı.³⁰⁷ Bu da onun başarılı bir komutan ve devlet adamı olmasının yanı sıra aynı zamanda toplumsal bir varlık olduğunu gösterir.

Mustafa olarak doğan bir çocuğun yaşamı içinde Kemal, Paşa, Gazi, Atatürk olarak ölmesi adeta onun Türk milleti için yaptıklarının bir kanıtıdır. Türk halkına yaşama hakkı sunan Mustafa Kemal'in kişilik özelliklerini milletvekillerinin ağzından öğrenmek amacı ile yaptığımız bu araştırmada, konulan her başlık aslında birer kitap olabilecek niteliktedir. Ancak, araştırdığımız tarih aralığı dolayısıyla çalışmamızda birer başlık olarak yer almışlardır. Buna rağmen başlıkların içeriği iyi bir şekilde doldurulmuş ve Mustafa Kemal'in kişilik özellikleri ortaya konmuştur.

³⁰⁷ Ruşen Eşref Ünaydın, **Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat**, Türkiye İş Bankası Kültür yay. , İstanbul, 2009, s. 19-20.

KAYNAKÇA

A- ARŞİV BELGELERİ

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, C.4, İçtima 1, Birinci inikad, Ankara, 1- XI- 1931 Pazar.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, C.1, Fevkalade İçtima, Üçüncü İnikat, Ankara, 14 - V - 1 9 3 1 Perşembe.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre 4, Fevkalade İçtîma, C. 3, Yirmi İkinci inikat 5 -VII- 1931 Pazar.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 1, C. 9, Altmış Altıncı İnikat, Ankara, 20-VI- 1932 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 1, C. 9, Seksen Birinci İnikat, Ankara, 9 -VII- 1932 Cumartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 3, C. 18, Birinci İnikat, Ankara, 1 –XI–1933 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 2, C. 16, Yetmişinci inikat, Ankara, 12-VI- 1933 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, On İkinci inikat, Ankara, 5 - XII - 1934 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtîma 3, C. 20, Yirmi dördüncü inikat, Ankara, 6- III- 1934 Salı.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtîma 3, C. 23, Altmış beşinci inikat, Ankara, 7- VI- 1934 Perşembe.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, On sekizinci inikad, Ankara, 17- XII- 1934 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, Yirmi birinci inikad, Ankara, 23 - XII- 1934 Pazar.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 1, Yedinci inikad, Ankara, 24- XI – 1934 Cumartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, Yedinci inikad, Ankara, 24- XI– 1934 Cumartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 4, C. 25, Sekizinci inikat, Ankara, 26 - XI - 1934 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima 3, C. 22, Elli Sekizinci inikad, Ankara, 27 - V - 1934 Pazar.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, C. 1, İkinci inikad, Ankara, 7 - III - 1935 Perşembe.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima F, C. 3, Yirmi yedinci inikad, Ankara, 22- V- 1935 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C. 6, Birinci inikat, Ankara, 1- XI- 1935 Cuma.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 13, Birinci inikad, Ankara, 1- XI- 1936, Pazar.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 1, C. 12, Seksen Birinci inikad, Ankara, 31 - VII - 1936 Cuma.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, Birinci inikad, Ankara, 1-XI- 1937 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmişinci inikad, Ankara, 2 -VI - 1937 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi Devre V, İçtima 2, C. 16, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 5 - II - 1 9 3 7 Cuma.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 20, Üçüncü inikad, Ankara, 8- XI-1937 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş beşinci inikad 12 -VI - 1937 Cumartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 19, Yetmiş altıncı inikad, Ankara, 14-VI- 1937 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 18, Altmış üçüncü inikad, Ankara, 24- V- 1937 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 18, Altmış dördüncü inikad, Ankara 25- V- 1937 Salı.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, C. 18, Altmış Beşinci inikad, Ankara, 26 -V -1937 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Yetmişinci İnikad, Ankara, 1-VI- 1938 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Yetmiş Beşinci inikad, Ankara, 13-VI-1938 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 27, Dördüncü inikad, Ankara, 14 - XI - 1938 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima4, C. 27,Beşinci İnikad, Ankara, 16- XI- 1938 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, C. 25, İçtima 3, Yetmiş Dokuzuncu inikad, 22-VI–1938 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 25, Altmış Dördüncü inikad, Ankara, 23 -V – 1938 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 25, Altmış Sekizinci inikad, Ankara, 27-V–1938 Cuma.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, C. 26 İçtima 3, Seksen ikinci inikad, Ankara, 28-VI–1938 Salı.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 4, C. 2, Altıncı inikad, Ankara, 28-XI - 1938 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 3, C. 26, Seksen Üçüncü İnikad, Ankara, 29 - VI - 1938 Çarşamba.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre VI, İçtima F. , C. 2, On Dördüncü inikad, Ankara, 22- V - 1939 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre VI, İçtima F. , C. 2, Yirminci inikad, Ankara, 29-V–1939 Pazartesi.

T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre VI, İçtima F. , C. 3, Otuz üçüncü inikad, Ankara, 30-VI–1939 Cuma.

B- BASILI ESERLER

1. Hatıralar

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı; **Atatürk (Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri)**, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1973.

BOZOK, Salih; (Yayına Hazırlayan: Can Dündar), **Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2007.

CEBESOY, Ali Fuat; **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, Baha Matbaası (Matb.) İstanbul, 1967.

İNAN, Afet; **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008

İNAN, M. Rauf; **Atatürk'ün Evrenselliği, Önder Kişiliği, Eğitimci Kişiliği ve Amaçları**, Tisa Matb. , Ankara, 1983

2- Kitaplar

AYDEMİR, Şevket Süreyya; **Tek Adam**, C.II. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.

AYDEMİR, Şevket Süreyya; **Tek Adam**, C. III. , Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.

BELEN, Fahri; **Atatürk'ün Askeri Kişiliği**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.

BOZDAĞ, İsmet; Cengiz Ketene, **Atatürk'ün Evrensel Boyutları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

EROĞLU, Hamza; **Atatürk'ün  st n Kişiliği**, IŞın Yayıncılık, Ankara, 1983.

YALÇIN, E. Semih; **Mustafa Kemal Atatürk**, Hayatı ve Eseri, Gazi Kitapevi, Ankara, 2006.

3- Makaleler

ERİKAN, Celal; “Barışçı Atatürk” **Atatürk ve 1986 Dünya Barış Yılı**, Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987.

İNALCIK, Halil; “Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi” , **Belleten**, C. LII. , S.204 (Atatürk  zel Sayısı) TTK Basımevi, Ankara, Kasım 1988.

ARIBURUN, Tekin; “Atatürk' n Şahsiyetinde ve Devrimlerinde (Cesur Olma) Vasfı” **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Simpozyumu Bildirileri (10-14 Aralık 1973)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 5, Sermet Matbaası, İstanbul, 1975.

ERDOĐMUŐ, Zeki; “Atatürk' n Sosyal Kişiliği” **Atatürk Haftası Armağanı**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989.

KARAL, Enver Ziya; “Atatürk’ün Siyaset Üzerindeki Düşünceleri” **Atatürkçülük (İkinci Kitap)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983.

SİLİVRİLİ, Kerim; “*Atatürk’ün Kişiliği Üzerine Düşünceler*” **Atatürk’e Armağan**, İDGSA Matb., İstanbul, 1981.

4- Sözlükler

ÖZÖN, Mustafa Nihat; **Osmanlıca- Türkçe Sözlük**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1959.

5-Tezler

KAPÇI, Hikmet Zeki; Mustafa Kemal Atatürk’te İnkılapçılık Anlayışının Oluşması ve İnkılaplar, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002.

6- Elektronik Adresler

BOZKURT, Öznur; “*Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi*”, s.97, Erişim Adresi: <http://girisim.comu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 11.06.2013, 00:33.

ERTUĞRUL, Gülden; “Atatürk ve Kadın Hakları” , **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.VIII, S. 22, Kasım 1991, Erişim: <http://atam.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 23.05.2013, 17.08.

FEYZİOĞLU, Turhan “Atatürk ve Kadın Hakları” , **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. II, S. 6, Temmuz 1986, Erişim: <http://atam.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 23.05.2013, 15:10.

GİRİTLİ, İsmet, “Atatürk ve Barış” , **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. II, S.6, Temmuz 1986, Erişim: <http://atam.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 4.06.2013, 16:20.

İNANÇ, Banu Yazgan - YERLİKAYA, Eşef Ercüment; **Kişilik Kuramları**, Pegem Akademi, 2012, s. 1, Erişim Adresi: <http://www.pegem.net> , Erişim Tarihi: 10.06.2013, 22:00.

İLHAN, Suat; “*Atatürk’ün Yetiştigi Ortam*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. II, S. 5, Mart 1986, Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 11.06. 2013, 22:48.

KOCATÜRK, Utkan; **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, Semih Ofset, Ankara, 1999, Erişim Adresi: <http://atam.gov.tr> , Erişim Tarihi: 10.06.2013, 14:42.

ÖZÜÇETİN, Yaşar; “Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri” **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi**, 25.05.2005, Erişim: <http://turkoloji.cu.edu.tr> , Erişim Tarihi: 06.06.2013.

SAKİN, Serdar; “*Ulusal Bir Devlet Kurucusu Olarak Mustafa Kemal Atatürk*” **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** S. 15, 2003/2, s.192–193, Erişim

Adresi: <http://sbe.erciyes.edu.tr> , Erişim Tarihi: 11.06. 2013, 02:41.

<http://www.tdk.gov.tr/>

EKLER

EK 1: TBMM. Zabıt Ceridesi, Devre 4, İçtima 1, C. 9, Seksen birinci

inikat, Ankara, 9- 7- 1932

I : 81 9-7-1932 C : 1

darların hak ve menfaatlerini temin eylemek şartile Devlet vezaifini ifa ettirmektedir. Hizmetin mahiyeti dolayısıyla Devlet, bu amme hizmetini, ben nazaretin altında yaptıracağı; demek hakkını her zaman haizdir. Alehusus ki ferdin maddi zararları da tamamen telâfi edilmiş oluyor.

336 tarihinde Büyük rehberin işaretile Ankarada toplanan Büyük Millet Meclisinin ve Büyük Gazi Mustafa Kemalın kurduğu idare hiç bir şeyi öldürmemiş, bilâkis ölmüş olanlara can vermiş, her şeyi yaşatmış, ölmek istidadını gösterenleri diriltmiş ve daima istikbale, atıye doğru süratli bir inkişaf ile yürütmekte azamî surette muvaffak olan bir idareye, öldürüyorsunuz, cenaze karşısındayız diye âmiyane, avamfiribane sözlerle hitap etmekle bu millet aldatılamaz (*Bravo sesleri, alkışlar*). Her teşebbüsümüz yaşatmağa matuftur. Şayet herhangi bir yeni şekiller veriyor isek, basit düşünenler onu tazyik edebilir. Fakat emsalile sabittir ki netice daima daha kuvvetli yaşatmak ve onu daha esaslı surette yürütmek ve yeni kuvvetle, yeni membarlarla yeni kudretle takviye ederek meydana çıkarmaktır. Yalnız Türk kara sularına değil, belki ihracat eşyamızın satış pazarlarıyla nakliyemizi temin edecek bir ticaret filosu meydana getirmek azminde olduğumuzu takdir edemezler. İstikbal kendilerini ikaz edecekler (*Bravo sesleri*). Vatandaşların hak ve menfaatlerini gözetmekte herhangi bir mebusun diğerlerinden daha yüksek bir düşünce ve salâhet iddiasını asla kabul edemeyiz (*Alkışlar*).

Her Türk mebusu vatandaşların hak ve menfaatlerini elbette düşünür ve elbette onun müdafaa ile mükelleftir, kürsü açıktır. Birbirimizi maddi ve müsbet delillerle ikna edelim. Yoksa böyle adeta çocukların hissiyatını tahrik edecek mahiyetteki basit sözlerle beyhude efkârı tağlit etmiyelim. Çünkü karşımızda muğalataya kapılacak bir millet yoktur (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Arkadaşlar, fazla sizi tasdi etmiyeceğim, kanunun müdericetine ait bazı noktalara da kısaca temas edeceğim:

Bir mütaleaya göre seyrüseferi bir elden idare etmek demek ve bilhassa Devletleştirmek demek, umumî iskelelere, iş olsun olmasın bilâkaydüşart gemi uğratmak şeklinde telâkki edilmek değildir. Deniliyor ki bu lâyiha her iskeleye gemi uğratmak mecburiyetini tahmil etmiyor ve keza yine deniliyor ki şilepçilik niçin inhisara alınmadı.

Hamdi B. (Ordu) — İnhisara alınmadı değil, tahdit edilmedi dedim.

Hasan Fehmi B. (Devamla) — Arkadaşlar, bu gün de Devlete ait muhtar bir müessesce tarafından işletilen postalarla ehasa ait olan ve istediği yerde seyrüsefer eden gemiler, Karadenizde, Akdenizde, Ege denizinde en küçük iskelelere varmaya kadar vapur uğratmağı temin etmiş değildir ve maddeten de buna imkân yoktur. On beş haneli bir çok

köylerimiz vardır ki bunlar iskeledirler ve gayet cüzî muamelâtı ticariyeleri olur. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra bunların nakliyatını temin eden yelkenli takalardı. Şimdi ise daha ziyade baharlı küçük vesaittir. Bunlar yoleu ve eşyayı büyük limanlara getirerek büyük posta gemilerine aktarma ederler. İdarenin bir elde olmasını, devletleşmeği lâalettayin her nereden bir duman çıkıyorsa oraya gemi uğratmak manasında almak ta zannederim doğru olamaz. Küçük iskelelerden icap eden mahallere gemi uğratmak lâzım ise ve Seyrisefain oralara gemi uğratmazsa; Seyrisefain mülhak bütçe ile idare olunduğuna ve hesabı her sene huzuru âlinize geldiğine, ve keza her hangi bir iskelede bir hizmet ihmal edildiği zaman arkadaşlarımızın sual ile, istizha ile Hükümetin nazarı dikkatini celbetmekle ve idareye ait muamelâtı daima kontrol ettirmeğe hak ve salâhiyetleri vardır. Binaenaleyh kanunda her iskeleye gemi uğratmak mecburiyeti tahmil edilmediğinden dolayı bendenizce endiseye düşmeğe mahal yoktur, işin icabına göre nakliyat varsa idare zaten kendisi oraya vapur uğratır, şayet iş varda uğratmazsa Meclisi Âli bunun kontrolile temin eder.

Şilepçiliği inhisara alıp almamak meselesi: Arkadaşlar, malûmu âliniz şilepin tarifini tam ve kâmil olarak yazmak bizim için mümkün olmadı. Bu deniz ticareti istilâhının tam ve kâmil olarak tarifini Bütçe encümeninden, maliyecilerden beklemeyiniz.

Şilep mefhumu neyi ifade ediyorsa, ondan ibarettir. Tam tarifi ehli erbab yapısın. Türk limanları arasındaki münakalât bir cins eşyaya şamil dahi olsa bunları da bu idareye vermekte ati için belki bir mahzur çıkabilirdi. Şilepçiliği Türk limanları ile ecebi limanları arasındaki münakalâtı teşkil edecek mahiyette inkişafa müsait ve geniş bırakmakta iktisadî faide de mülâhaza edilmştir. Serbest sahada gemiciliğin inkişafına medar olur ümidi vardır. Fakat Türk limanları arasındaki münakalâtta şilepçiliği de bir inhisar altına alırsak, düşündük ki limanlarımızla diğer limanlar arasında eşya nakliyatı üzerine inkişaf edecek olan bu nevi nakliyatın belki inkişafına mâni oluruz endişesinde bulunduk. Bu itibarla şilepçiliği hariç bırakır. Fakat şilepçiliğin tarifini de, dünya nasıl tanımış ise bizde de öyle tatbik edilmesini düşündük.

Diğer bir mütaleaya göre devletleştirilen idarelerin hiç birisi muvaffak olamamıştır, hepsi zarar etmiştir. Bunlar Devlet bütçesinden bir çok yardımlar görmüştür, tarzında mütalea beyan edilirken hepsi zarar etmiştir denilmiştir. Fakat misal olarak yalnız Seyrisefain idaresi gösterilmiştir. Eğer bu hususta muvaffak olamayan yalnız Seyrisefain idaresi ise, Seyrisefain idaresi muvaffak olamamıştır demek lâzımgelirdi. Hiç birisi muvaffak olamamıştır dedikten sonra bu fikrin sahibi olan zatın, bunları tatad etmesi lâzımgelir, yapmadılar. Bendeniz de ilk hatırıma gelenleri sayacağım

inikat, Ankara, 29- V- 1934.

sıl kabul edilmiştir.

F. Lira
535 Eski seneler düyunu 40 000
REİS — Kabul edilmiştir.

D - Maarif vekâleti bütçesi

REİS — Maarif vekâleti bütçesine geçiyorum. Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı?

SÜLEYMAN FIKRİ B. (Mersin) — Muhterem arkadaşlar, hepimizin malûmudur, bir memleketin müdafaası iki şekilde olmaktadır.

Biri, dıştan gelecek herhangi bir tehlikeyi önlemek, reddetmek.

İkincisi, içte mevcut olan tehlike ile çarpışmak ve tamamen kaldırmak.

Dıştan gelecek herhangi bir tehlikeyi reddetmek, kuvvetli bir ordu ile olabilir. Türkiye Cumhuriyetinin genç, dinç ordusu çok şayanı şükrandır ki bu gün bu vazifeyi tamamen ifa edebilecek bir vaziyettedir.

İçteki düşmanla çarpışmak bilgi ile, maarif ordusu ile kabildir.

Dıştan gelen herhangi bir tehlike, bir memleketin nihayet büyük emeklerle meydana gelen mamurelerini, abidelerini harap edebilir. Fakat içteki düşman, koca bir milletin özünü, enerjisini eritir, çabucak devirir ve yokeder. Bilgiye dayanmayan herşeyin ömrü çok kısa olur.

Saltanat devrinin bu millet özünde açtığı yara çok elimdi. Bunu Cumhuriyet idaremisiz tedavi ediyor ve mutlaka edecektir.

Milletimizin bütünlüğünü, diriliğini de yapacak olan bilgi ordumuzdur. Dıştan gelmesi muhtemel tehlikelere karşı nasıl hazırlanıyor ve milli müdafaamızı kuvvetlendiriyorsa, içte her zaman mevcut olan ve zaman zaman, engerek yılları gibi başını kaldırmak isteyen en büyük düşmanımız - bilgisizlik - ve onun doğurduğu taassupla, çok kuvvetli olarak, çarpışmak ve onu mutlaka yenmek, yok etmek mecburiyetinde ve mevkiindeyiz.

Bu da irfan ordumuzu, tıpkı müdafa kuvvetlerimize verdiğimiz ehemmiyeti vererek takviye etmekle kabil olacaktır. Esir ve ölü bir milleti kurtaran ve diriltiren Büyük Başbuğ ve onun şuurlu Hükümeti, bu ordunun da takviye ve ıslahı yönünden, görülen yara üzerine halen parmağını koymuş bulunuyor.

Arkadaşlarım, sinsî sinsî özümüzü kemiren bu bilgisizlikle, Büyük Şefimizin söylediği gibi, ümmilikle mücadele etmek, terbiye ve talim ordusunu mutlak ıslah, takviye, terfi etmek mecburiyetindeyiz. Bu gün mevcut olan irfan ordumuzun kumandanlarına - muallimlerimize - komşu milletlerin baktığı gibi bakmıyoruz. Kanunî hakları olan mesken alacaklarını iki senedir imkânsızlıktan maalesef veremedik. Bazı yerlerde muntazaman maaş ta veremiyoruz. Ter-

fi işleri de tanzim edilmeğe çok mühtaçtır. Gerçi bu husus için mevcut bir kanunumuz vardır. Fakat bu günkü teşkilâtla bu maksat maalesef lâyıkile yapılmıyor. Bilhassa ilk tedrisatın teftişi için istihdam edilen elemanların mühim bir kısmı keyfiyeten çok zayıftır.

Muhterem arkadaşlarım, hayatımızın en kıymetli parçası, istikbalimizin en büyük ümidi olan yavrularımızı terbiye ve bilgi kuvvetleriyle candandırmaları için ellerine verdiğimiz, bilhassa ilk tedrisat muallim ordusunun sadayı istihdamlarını dinlemek mecburiyetindeyiz.

Bu muallimlerin hulâsatan dilekleri şunlardır:

- 1 - Maaşlarının diğer Devlet memurları gibi muntazaman verilmesi,
- 2 - Mesken bedelinden alacaklarının (imkân varsa) ödenmesi,
- 3 - Terfilerinin salim bir şekle konması ve mukadderatlarının, maalesef bazıların hislerine mağlûp olduklarını işittığımız, müfettişlerin ellerine tamamen terkedilmemesi,
- 4 - Tatillerde tetkik seyahati yaparak bilgilerini artırmak için, Devlet vesaitinden şimendifer ve vapurlardan, hiç olmazsa, nısıf ücretle seyahat edebilmelerine imkân verilmesi,
- 5 - Okuyacak meslekî ve ucuz kitap bulabilmek imkânının hazırlanması.

Arkadaşlarım, kendilerinden itimatla ve büyük bir ümitle bunları bihakkın başaracaklarına inandığım kıymetli vekilimizden bir kaç noktanın müsaadenizle izahını da rica edeceğim:

1 - Maarif ordusunun erkânı harbiye vazifesini ifa eden Milli talim ve terbiye heyeti, bu gün keyfiyet ve kemiyet itibarıyla, bu ordunun işlerini muntazaman başarmakta kendilerine kâfi bir yardımcı vaziyetinde buluyorlar mı?

2 - Orta ve yüksek tahsil gençliği neden bir kısmı hariçten gelen ve dış manzarası yaldızlı ve fakat özü çok zehirli olan cereyanlar önünde, maalesef, sürüklenmektedir. Ulu Gazimizin Türk gençliğine verdiği vazife, gösterdiği hedef malûmdur. Bu gençlerimizi, maatteessür bilme-yerek, anlamayarak sürüklenmekte oldukları bu muzır cereyanlardan kurtarmak, esas vazifelerine sevk etmek için ne yapılmaktadır?

3 - Mektep kitaplarımız hali hazır iktisadî vaziyetlerimize asla uygun değil, çok pahalıdır. Bu sene kitapların ucuz satılması imkânı var mı?

4 - Memleketimiz çok geniş bir tarih sahnesidir. Geçmiş milletlerin bıraktığı çok kıymetli tarihî ve bedîî âsar mevcuttur. Bu tarihî ve bedîî âsarı meydana çıkarılması, tanzim edilmesi, muhafaza edilmesi için neler düşünülmekte ve yapılmaktadır, bunları yapacak elemanları var mıdır?

Maruzatım bundan ibarettir.

KILICOĞLU HAKKI B. (Muş) — Muhterem arkadaşlarım, sabrınızı tüketmemek için fazla söylemeyeceğim. Yalnız milliyete çok susa-

Ankara, 24- XI- 1934.

I : 7 24-11-1934 C : 1

Adana	Eskişehir	Sivas
Damar Arık	Emin	Rasim
Bolu	Antalya	Aksaray
Dr. Emin Cemal	Rasih	Besim Atalay
Afyon Karahisar	Samsun	Erzurum
Cemal	Ruşeni	Aziz Samih
Zonguldak		Bura
Halil		Esat

Kemal Öz adlı Cümhur Reisimize verilen soy adı hakkında kanun teklifi

MADDE 1 — Kemal öz adlı Cümhur reisimize Atatürk soy adı verilmiştir.

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden muhtemeldir.

MADDE 3 — Bu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

Yüksek Reislığe

Ulu Cümhur Reisimize Atatürk soy adı verilmesi hakkında Malatya mebusu İsmet Paşa ve arkadaşlarının yaptıkları kanun teklifi encümenimize gönderilmiş olmakla 24 - XI - 1934 toplantımızda okundu ve konuşuldu.

Türk ulusuna tam istiklâlini kazandıran ve ulusa gerçek tarihinin ve öz dilinin yolunu gösteren Ulu Cümhur Reisimize (Atatürk) soy adının verilmesi çok yerinde görülmüş ve teklif cümlece kabul olunmuş bulunmakla Yüksek Heyetin iyi görüşüne sunulmasına karar verilmiştir.

Da. E. R.	R. V.	M. M.	Kâ.
Tekirdağ	Tekirdağ	Çanakkale	Kütahya
Cemil	Faik	Şükrü	Memet
Aza	Aza	Aza	Aza
Afyon K.	Malatya	Muş	Amasya
İzzet Ulvi	Muttalip	H. Reşit	Esat
Aza	Aza	Aza	Aza
Çorum	Antalya	Giresun	Zonguldak
İsmail Kemal	Rasih	A. Münir	Halil
Aza	Aza	Aza	Aza
Ordu	Bursa	Trabzon	Amasya
Ahmet İhsan	Emin Fikri	Fatin	İ. Hakkı
Aza	Aza	Aza	Aza
Adana	Ordu	Samsun	Rize
Ali Münif	İsmail	Zühtü	Esat
Aza	Aza	Aza	Aza
Adana	Zonguldak	Ş. Karahisar	
Hilmi	Rifat	Vasfi Raşit Sevig	

REİS — Söz isteyen var mı?
BAŞVEKİL İSMET Pş. (Malatya) — Arkadaşlar, Büyük Önderimiz Cümhur Reisimizin soy adı için bir kanun teklif ediyoruz. Düşündük ki; soy adı kanunu tatbik olunurken Büyük Önderin taşıyacağı adı tayin etmek Büyük Meclisin borcu ve hakkıdır. Kanunda biz (Atatürk) adını teklif ediyoruz. İnanıyoruz ki; ulusun en değerli varlığı olan Cümhur Reisimizin adını söylerken derin saygı ve sevgi duygularımızı birlikte sezdirmiş olacağız (Alkışlar).

İnanıyoruz ki (Atatürk) adı ile Büyük Türk ulusu en büyük oğluna en büyük, en saygılı hitabını yapmış olacaktır (Alkışlar).

REİS — Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı? (Hayır sesleri). Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kemal Öz adlı Cümhur Reisimize verilen soy adı hakkında kanun lâiyhası

MADDE 1 — Kemal Öz adlı Cümhur Reisimize Atatürk soy adı verilmiştir.

REİS — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir (Alkışlar).

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden muhtemeldir.

REİS — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3 — Bu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

REİS — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Heyeti umumiyesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... İttifakla kabul edilmiştir.

Hudutta zuhur eden ihtilâfların tetkik ve haline müteallik Türkiye Cümhuriyetile Sosyalist Sovyet Cümhuriyetleri İttihadı arasında Ankarada 6 ağustos 1928 tarihinde aktolunan mukavelenamenin yeniden altı ay temdidî hakkındaki protokolün tasdikına dair kanuna, kabul etmek suretile (205) zat rey vermiştir. Muamele tamamdır. Kanun (205) reyile kabul edilmiştir.

Ruznamede başka madde kalmamıştır. Pazartesi günü saat 15 te toplanılmak üzere celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati : 15,18

Ankara, 5- XII- 1934

İ : 12 5-12-1934 C : 2

mevcudiyetlerin yurdun her köşesinde ve her tabakasında söz söylemeğe hakları vardır (Sürekli alkışlar).

Her hangi bir ülkede kadınlar bu kadar ağır imtihanlar geçirmişse, orada da kadınlar elbette bizim kanunen verdiğimiz haklara kavuşacaktır. Şart, evvelâ kadınların, bizim kadınlığımız gibi çetin imtihanlardan geçmiş ve daha çok çetin imtihanları göğüslemek için bileklerinde, akıllarında ve yüreklerinde kuvvet olduğunu ispat etmiş olmalarıdır (Okay sesleri).

Yüce arkadaşlar, Türk inkılabını tarih anlatırken bunun bir kurtuluş olduğunu en başta söyleyecektir. Bu kurtuluşun muhtelif safhaları içinde de, bilhassa kadınların kurtulmasını ana-caktır. Bizim inkılabımızın, bu memlekette görülen bir çok ıslahat teşebbüslerinden en baş ayırımlarından biri, kadınlığa verdiğimiz mevki ve kadın haklarını tanımakta gösterdiğimiz isabettir. Türk inkılabı denildiği vakit, bunun, kadının kurtuluş inkılabı olduğu beraber söylenecektir. Şimdi almakta olduğumuz teşebbüs, bu kurtuluş istikametinin tamamlanması, neticelenmesi ve en verimli bir hale getirilmesidir. Gelecek Büyük Millet Meclisinde kadın sayılarıyla beraber çalışmak, Büyük Millet Meclisinin, kuruluşundanberi, bu memlekete getirdiği feyizlerin daha çok genişlemesini, daha ileri verimlerde bulunmasını temin edecektir, kanaatindeyiz. Temiz, duru kanaatimiz budur (Okay sesleri).

Arkadaşlar, bizim inkılabımızı, gerek ona önderlik etmekte, gerek onu feyizli ve verimli kılmakta, Atatürk, en anlattığı bir surette temsil etmektedir. Kadınları hakkından mahrum edilmekle, yarı yarıya kütürüm bir hale gelen ulusumuzun üstünden bu baskıyı kaldırması, Atatürkün başlıca hizmetleri arasında sayılacaktır (Sürekli alkışlar).

Yüksek heyetinizin şimdi gösterdiği tezahürü Türk ulusunun ilerlemesi ve yükselmesi için çalışan Yüce Önderimiz Atatürkün gayretlerini; sevgi ve saygılarla karşıladığınızın esaslı ve yeni bir delili olarak alıyoruz.

Arkadaşlar; fevkalâde iyi işler başaran Büyük Meclis, bütün umutlarına erişmiş bulunuyor. Memlekete ettiğiniz hizmetlerin en parlaklarından birini bu gün, teşkilât esasiye kanununun tadilile yapmış olacaksınız. Gelecek nesil dördüncü Büyük Millet Meclisinin büyük işlerini anarken, Türk kadınına bütün hakları vermek, kötü bir sistemin kendilerini karanlıkta bırakan usullerinden onları kurtarmak için gösterdiğiniz gayretleri daima şükranla, minnetle tekrar edecektir. Türk kadınının memlekete hizmetleri, onun kurtuluşunu tamamlamakla taçlanmış oluyorsunuz.

Arkadaşlar; heyeti umumiyesini yüksek onayınıza lâyık görürseniz, Türk ulusu içinde yeni bir devre açacak olan kanunun müzakeresine

geçilecektir. Bu kanunun müzakeresi ile Türk kadınına memleketin şurasında burasında lâyık olduğu mevki vermek için gösterilen tereddütleri zihinlerden silmiş olacaksınız. Türk kadını da, Büyük Millet Meclisinde, memleketin mukadderatı hakkında söz söylemek, kanunların ve alınan tetbirlerin aile ve yurd için ameli ve faydalı olması hakkında kıymetli fikirlerini millete karşı ifade etmek fırsatını haklı olarak bulmuş olacaktır. (Sürekli alkışlar ve okay sesleri).

REFİK (Konya) — Çok değerli başkanın her işte olduğu gibi bunda da olgun ve içten gelen dolgun sözlerinden sonra sizleri üzmem istemedim. Fakat görülecek iş o kadar büyük ve o kadar evrensel ki, bunun üzerinde duygularımı bir kaç kelime ile yüksek saygılara sunmak istedim

Büyük Türk Ulusu;

Ne mutlu sana; dün senin olmayan, senden olmayan kötü adamlar, kötü idarelerin elinde öz varlığını ne söylüyor, ne de gösterebilirdin. Yakından, uzaktan sana bakanlar senin özünü görmeden, bilmeden sana eksik gözle bakıyorlardı. Bu gün senin özünü, senin varlığını yine senin özünle acun uluslarına gösteren bir güç yetişti. O gücün, senin gücünün adını anarken, acunun sana gözleri kamaşarak baktığını görüyorum. Göğsüm sevinçle doluyor (Onay sesleri).

Büyük Ulus Kurultayının saygı değer üyeleri,
Dün bir evin pırtısı gibi değeri küçültülen Türk kadını durmadan yürüyen, olgunlaşan büyük inkılabın bu atma girmesile yepyeni bir acuna giriyor. Türk kadını acun tanır. Erkekten hiç bir savaşta geri kalmamış, onunla omuz omuza yürümüş, onunla tarlada beraber çalışmıştır. Ekin kaldırırken, inegini sağarken, yavrusuna ninni söylerken dahi erkekten ayrılmayan Türk kadını ulus işlerinde de yüksek varlığını göstermiştir.

Baylar, şimdi onayınıza verilen bu kanunla Türk kadını değeri olan yeri alıyor (Alkışlar).

Büyük ulusun yüksek kurultayı, bu gün Yüksek Kurultayın önderliğinde vereceği kararlar büyük inkılabın değerli kıldığı büyük işlerden birisini daha yapmış olacaktır.

Baylar, sevinelim, öğünelim, çünkü; Türküz; çünkü Atatürkümüz vardır (Şiddetli alkışlar). Ulus var olsun. Atatürk sağ olsun (Alkışlar).

SADRI MAKSUDİ (Şebn Karahisar) — Saygılı Türkler, kadınlara siyasi hak verilmesi münasebetile kürsiye gelmem sizin vereceğiniz reylerle tesir etmek için değildir. Zaten bu kanunun lehine rey vereceğinize eminim. Kürsiye çıkmamın sebebi; bu münasebetle kadınların siyasi hakları hakkında bu gün hukuk felsefesiyle uğraşan bilgenlerin tebellür etmiş fikirlerini bulâsa etmektedir.

Bu fikirlerin bulâsa edilmesi faydalı olacağına kaniim. Baylar, kadınlara siyasi hak verilmesi meselesi ötedenberi hukuk felsefesi ile uğraşan

İnikad, 14- XI- 1938.

İ : 4 14-11-1938 C : 1

Kendisinden sonra bu milletin berbat olacağını düşündürülmesi, tasavvur edilmesidi. Bu millet namütenahi büyüklükler yaratmış ve yaratacaktır derdi ve aynı zamanda ben bir gün ölebilirim, şefleriniz vardır, peyda olacaktır, yetişmişlerdir, onların peşinde gideceksiniz dendi. Ben hayatta oldukça elimden geldiği kadar yeni yeni şeyler yapacağım. Fakat benden sonra yese düşmenize katiyen tahammül edemem derdi. Ve bunu hissettirenlere kızardı.

Kendisinin ne kadar sevildiğine hepimiz mütemadiyen şahid olmaktayız. Vefatından üç hafta kadar evvel geçirdiği üç, dört günlük buhran esnasında herkeste duyulan acıya ufak bir örnek göstermeyin; bir kaç kişi otomobilde gidiyorlar. Aralarında Atatürkün sıhhatinden bahsediyorlar, şoför bunu duyuyor, ağlamağa başlıyor, otomobili idare edemiyor, sağa sola sapmağa başlıyor, bunu gören yolcular otomobili durdurmağa mecbur oluyorlar. Daha Atatürk ölmemişti, halkımız bu kadar heyecanlı idi.

Öldükleri anda İstanbulda idim. Beyoğlundan geçen en büyük emellerini, en büyük hayallerini zirüzeber ettiği insanları dahi, gördüm, samimi olarak ağlaşıyorlardı. Samimi olarak hepsinin içinde bir durgunluk bir heyecan vardı. O yalnız yendiği milletlerle değil, yalnız Türk milletinin menfaatini temin için çarpıştığı milletlere onların ferdlere dahi kendisine düşman olmaları aklen icab eden ferdlere dahi kendisini sevdirmişti.

Onun söylediği gibi bu millet daima kuvvetli olacak, gitgide daha kuvvetleşecektir. O bunu görmüş ve söylemiştir. Eser yaşayacaktır, büyüyecektir. Bizde ve ecnebidde bazı akli ermeniler, Atatürk ölürse ne olacak diyorlardı, bu idare kılacak mı diyorlardı. Bir kaç gündür bunun cevabını millet verdi, biz de vermekteyiz. önderlerimizin arkasında bu günkü gibi toplu durursak Atatürkün eserleri dünya durdukça yaşayacak, atmış olduğu tohum ve büyüttüğü ağaç dünyalar durdukça yaşayacaktır. ve büyüyecektir. Yarattığı yeni çığırda gidecek olanlar nelere kadir olmazlar. Tarih bize gösterecektir. Önümüzde olanlarla mütesanid yürüyeceğiz ve büyüyeceğiz. Bu büyümenin bir kısmını biz, bir kısmını da torunlarımız görecektir. (Alkışlar).

BENAL ARIMAN (İzmir) — Sayın arkadaşlarım,

Bu gün bütün Türkler, bilhassa Türk kadını en kederli, en sıcak göz yaşlarını döküyor. Türk kadınılık tarihinin elem ve göz yaşları dolu siyah sayfalarını kapayıp, önümüze bembeyaz, nurlu yapıtlar açan büyük Atamızı, kıymetli, eşsiz babamızı kaybettik.

Yakın zamanlara kadar peçelerin, kafeslerin arkasında dünyayı bile görmekten menedilen, bir sözle, en ufak bir suçla, kurduğu yuvadan,

çocuklarını arasından kovulan Türk kadını yuvasına sahib eden, evlâdına sahib eden, ordularla kahraman yetiştiren Türk anasını insanlık kurumundaki lâyık olduğu mevkie çıkaran büyük kurtarıcımız ebediyen aramızdan ayrıldı. Kaybımız büyük, kederimiz büyüktür.

O'nun ziyama ne kadar yansak, ne kadar göz yaşları döksek yine azdır. Atatürkün dünyayı aydılatan eşsiz adı, asırların kanatları üzerinde ebediyete kadar gidecektir.

Arkadaşlarım; bu gün kalblerimizde kanayan bu büyük yarannın yegâne şifası, döktüğümüz bu sıcak göz yaşlarının en büyük tesellisi de, Atatürkün kıymetli arkadaşı aziz İnönünün başımızda görmekten duyduğumuz sonsuz inan, onun kuvvetli iradesinin ve kıymetli arkadaşlarının kalblerimize doldurduğu çok büyük itminandır.

Var ol aziz İnönü.

Müsterih ol büyük Atam, senin eserin ebediyen yürüyecektir.

FUAD GÖGBUDAK (Konya) — Aziz ve yetim arkadaşlar; siz vatan işlerinde istediğimiz kadar rüştünüzü isbat ediniz. Bu gün her biriniz ve on yedi milyon vatan çocuğunun her biri, birer yetim halindediniz, Kamutaymız kararıyla adına (Atatürk) dediğimiz babanız nerede? O aylarca ölümle pençeleşti, mevzuu bu milletin ölümü olsaydı mutlak yenerdi, mevzuu kendi şahsının ölümü idi: Yenildi.. Dolmabahçede batan güneş; on yedi milyonu ısklandıran ve insanlık cihanını ziyalandıran büyük deha güneşinin sönuşü; ne can yakan, ne acı bir grubdu... Biz bu güneşin hâlâ tuluuna doymamıştık, güneşin kemalini gördük, Çanakkaleden Hataya kadar zafer şualarile parlayan bu kemal bize yetmedi. (Her kemalin bir zevallı var) Hayır, acinin sembolü olan bu tekerleme; Atatürk neslinin kafasından kazınmıştır, biz zevallı dininin münkirleriyiz, biz Atatürkle temessül eden kemale koşarız. Azimetimize kara toprak; mâni olmaktan çok uzaktır. Hakikatin tabiiinde belki bin Atatürk vardır. Fakat şuurda mutlak iki Mustafa Kemal vardır. Birisi herkese benzeyen gözlü, başlı; ayaklı, kolları ve karaciğerli Mustafa Kemal. Öbürü Türk tarihini ebediyetin en son hududuna götürecek olan Kemalizmin Mustafa Kemal. Kemalizm; dâhi bir Türk recülü devletinin insanlığa açtığı ulusal yolun ifadesi, millî bir dehanın beşer kurtuluşunu kurmasının kelimesidir. Hasta ve mağlûb milletler bu iksiri kendi bünyelerine tatbik edince derhal dirilirler. Bu iksir ile hasta adam adındaki kendi milleti dirilmiş ve onu model ittihaz ettiğini söyleyen Avrupalının ortasındaki milletin tarumar ve perişan halı üzerinden kalkarak nüfusu 80 000 000 a ve nüfuzu ummadığı mertebeye ermiştir. Onu İran ve Efgan hırzı can ederek kullanıyor, onu mahkûm olan ve kurtulmak isteyen her millet tereddüdsüz kullanıp kurtulabilir. İsmet İnönünün Reiscümhur olarak ilk nutku;